

ANT. VASCONCELLII

ANACEPHALAEOSES,

ET

REGNI LVSITANI

DESCRIPTIO.

ANACEPHALAEOSES

ID EST

SVMMA CAPITA ACTORVM

REGVM LVSITANIAE

AVCTORE

P. ANTONIO VASCONCELLIO

SOC. IESV SACERD. THEOL. OLISIP.

QVIBVS ACCESSERVNT EPIGRAMMATA in ſingulos Reges ab inſigni Poeta EMMANVELE PIMENTA ejuſdem Societatis; & illorum Effigies ad vivum expreſſae: itemque Regni Luſitani deſcriptio.

TOMVS PRIMVS.

CONIMBRICAE,

TYPIS ACADEMICIS.

A. D. CIↃ. IↃCC. LXXXXIII.

Cum facultate Regiae Curiae Commiſſionis Generalis pro Examine & Cenſura Librorum.

Taxatum hujus Voluminis pretium eſt 900. r.

PHILIPPO IV.

HISPANIARVM ET INDIARVM REGI.

REGVM Lusitaniæ effigies mea cura æri insculptas Augusto Tuo Nomini, Magne Rex, visum est inscribere, & , quæ prisca est votorum formula, lubens merito Dedico, Consecroque. Lubens quidem, vt hac occasione cultus mei studium aliquod Majestati Vestræ offerrem, donec Flandriæ historiam auspi-

ſpiciis Sanctiſſimi Parentis Veſtri Philippi III. inchoatam ad vmbilicum perduxero. Merito vero, quia Maiores Veſtros, quos rerum geſtarum gloria cælo conſecravit, nemo Majeſtate Veſtra lubentius excipiet; rapitur enim ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura, & cæleſtium animorum ſimulachrum refert decerpta ab iis aura. Iuvabit illorum ora, vultuſque contemplari, quorum divinas virtutes aſſiduo æmularis, & feliciſſime orbi reddis. Eo vero gratius Majeſtati Veſtræ hoc opus fore confido, quod brevibus elegantiſſimiſque elogiis exornatum ſit a P. Antonio de Vaſconcellos e Societate IESV, ob inſignem doctrinam, religionem, & generis claritatem in Luſitania notiſſimo; nuper etiam in celebri Eborenſi Academia ab Henrico Rege excitata, non ſine magna laude, Rectorem geſſit, qui etiam alia opera molitur propediem in lucem proditura, quæ ingenii felicitatem, & in Deum pietatem facile indicabunt. Suſcipe itaque, Magne Rex, qualecumque hoc obſer-

van-

vantiæ in Te meæ testimonium sereno vultu, non quidem pretio operis , sed Maiorum Tuorum causa , quos sub nominis tui splendore prodeuntes omnis posteritas grato animo complectetur. Antuerpiæ Kalendis Septembris. MDCXXI

Emmanuel Sueyro.

AVCTOR AD LECTOREM.

NEc pauci, nec ignobiles in Lusitania scriptores varia nostorum Regum elogia typis excudenda curaverunt, adjecta cujusque effigie tam perfecte expressa, quantum propria, & meliorum sculptorum industria assequi potuerunt. Sed cum vulgari idiomate vsi sint, quod Lusitanicæ ditionis limites vix excedit, neque nostrates scriptores manu adeo elimata, & cœlo essent expolito, vt adamussim consectarentur omnia lineamenta, quæ in cujusque historia describuntur, & antiquiores picturæ referunt; animum indui elucubrandi Latinas gestorum Lusitaniæ Regum Anacephalæoses, in quibus, si brevitatis metas aliquando transiliero, veniam ab illis impetrabo, qui earum rerum cognitionem aliis ex fontibus non hau-

ferunt.

ferunt. Quod opus externis æque, ac domesticis gratiosum fore judicavi; his enim perjucundum erit, majorum suorum facinora Regni claustra perrumpere, & in exteros communicari; illis non ingratum, illustrium factorum participes fieri, quorum antea ignoratione laborabant; & titillante forsan voluptate impellentur ad ea lentius in propriis cujusque Regnis annalibus indaganda: vnde quæ hic subjiciemus, accurato studio, & censorio examine sunt excerpta.

Vt effigies suis essent lineamentis absolutæ, lectissimus conquisitus est in Belgio incisor, cui pro Dædalo & Polycleto adfuit Emmanuel Sueyro Antuerpiæ incola, Lusitanis editus parentibus, equestris in Lusitanæ aulæ familia dignitatis assignato in menses singulos nobili congiario, & illustrissimæ inter nostros Christi militiæ insignibus exornatus, vir & multarum linguarum, & optimarum scientiarum laude clarus, & vbique

que ſummo loco habitus, tam propter eximias animi & corporis dotes, quam ob luculentos libros, quos edidit, & alios, quos in lucem fœtura proxima emittet. Qui cum in promptu haberet optimas Regum effigies ex tota Luſitania diligenter comparatas, & ſingularum notas ex hiſtoriis attente collectas, curavit ne quid in archetypis induſtriæ & elegantiæ deſideraretur. Regibus omnibus coronas appoſuimus, quamvis iis aliqui in antiquis exemplaribus carerent, nequis nodum in ſcirpo ineſſe putet, ex diſcrimine aliquid a veritate abſonum conjectans.

NVLLI antiqua armorum inſignia, quorum ſuo cujuſque tempore vſus erat, apponimus, quia nodoſæ illæ clavæ, rubigineæ ſecures, informeſque thoraces plus habent vaſtitatis, quam majeſtatis, nec ad vivida cujuſque lineamenta ſpectantibus offerenda quidquam conferunt. Ideo ſingulos recenti-

bus,

bus , & ideo gratioribus insignibus exornamus.

Serenissimorvm Lusitaniæ Regum facta toto orbe publicandi negotium est a quovis nostræ Societatis Iesv religioso minime alienum , cum præter communes naturæ leges , peculiaribus Constitutionum nostrarum edictis ad gratiam bene de nostro nomine merentibus referendam adigamur. Iam præcipua quadam ratione necessitatem incurrimus gratos nos exhibendi iis Regibus , qui Romæ vix nascentem & in cunis reptantem Societatem suis brachiis excepere , paterno affectu in Lusitaniam advocarunt , eamque late toto regno disseminantes , ingentia Collegia regiis sumptibus extruxere ; deinde in totum Orientem amandarunt , vt fides Orthodoxa iisdem , quibus mare & cœlum limitibus clauderetur , in quem semper scopum optimorum Regum studia collimarunt. His compendiariis Regum actis , tres alias

alias Anacephalæoſes inſeruimus, Reginæ Sanctiſſimæ Eliſabethæ, quæ virum habuit Dionyſium; Principis Ferdinandi Ioanne primo nati, in Mauritania inſigni innocentiæ opinione extincti; Virginis Ioannæ ab Alphonſo quinto editæ, cœli muneribus ditiſſimæ. Cum enim vitæ ſanctitate præ cæteris illuſtres fuerint, viſum eſt illorum virtutibus, & orbi me fore injurium, ſi vel illas luce, vel iſtum tam ſpectatorum operum exemplis privarem.

Vt varietas ſuam etiam gratiam operi conciliaret, Epigrammata in ſingulos Reges adjecimus ſelecta ex multis operibus, quæ metro ſcripta reliquit inſignis ætate noſtra Poeta Emmanuel Pimenta, Societatis noſtræ Sacerdos, quorum editionem ab iis, quibus commiſſa eſt, extorquebit avide has primitias devorantium alacritas. Tanta eſt enim Pimentæ facundia, verborum concinnitas, & ſententiarum gravitas, vt jure poſſis principem

cipem Poetarum noſtræ ætatis nuncupare. Quia tamen Regum & illuſtrium factorum notitia connexa eſt cum Regni, & ditionis, in qua floruere, agnitione; placuit, vel ad finem, vel propediem, Geographicam Luſitaniæ deſcriptionem tranſmittere, qua præcipue oſtendam, quam celeriter fidem Chriſtianam arripuerit, quam ſincere & conſtanter eamdem fuſo ſæpius ſanguine conſignaverit, ſanctitate munierit, armis propugnaverit, & ſacri Evangelii prædicationem in varias orbis partes dijecerit.

Civitatum & oppidorum nomina aliquando Latine, aliquando Luſitane ſcribimus, quia & doctis & indoctis, quibus vulgaria magis placent, ſcribimus. Regum filios, quos vulgus Inffantes dicit, Principes ſemper nominamus. Aureos hic ſæpe invenies pro iis, quos dicimus cruzados, ſive ducados, non quod ignoremus antiqui aurei pretium, ſed vt cum multis loquamur.

AD

AD LVSITANIAM.

FInibus Oceanum, poſtremaque littora tangis,
Vltima terrarum, Lyſia, prima bonis,
Europæ poſtrema, animis non vltima, quales
Dicuntur magni quondam habuiſſe duces.
Mars tibi bellipotens generoſo in milite pugnat,
Et præſtat famulas in tua bella manus.
Flora ſolum pingit, Pallas jura dictat, & hortos
Pomona, & Bacchus maſſica, rura Ceres.
Vitrea Nais humo rorat manante, ruuntque
Flumina muſcoſis invidioſa jugis:
Paſcua felici Tagus aurea proluit auro:
Hic tibi de Zephyris parturiuntur equi.
Regni nomen abeſt, cum cætera dona ſuperſint.
Qui famoſa dabit nomina qualis erit?
Cujus Alexander noſſet ſi corda, animoſque,
Dixiſſet: Noſtros nolo ergo, malo tuos.

AD EAMDEM.

LYsia, principibus famosa heroibus, ætas
Nulla tibi similem, non dabit ulla parem.
Ingenue populi famulantur, amabile Regis
Imperium est illis, stant procul inde metus.
Multum Regali de Majestate remittit,
Deque supercilio gratia blanda suis.
Detrahe Principibus regalia nomina, fasces
Tolle, indulgentis cætera patris habent.
Deliciæ Regum populi censentur, & illos
Plebs ut delicias spectat amica suas.
Liberius tali sub Principe vivitur, omni
Quam si libertas libera Rege foret.
Hoc genus imperii solum est super æthera, solum
Illius in nostris fulget imago plagis.

AD

AD EAMDEM.

R Egnorum Regina ingens, Roma, aurea mundum
De ſeptem geminis quæ regis alta jugis,
Inclyta Cæſaribus Germania, Gallia florens,
Et pluſquam muris Sparta ſuperba viris,
Diſcite Lyſiadum de Regibus arma ciere,
Diſcite Romanam cum pietate fidem.
Diſcite regnando priſcum decus addere regnis,
Gentibus edomitis diſcite jura dare.
Quilibet exemplar Regum eſt, & quilibet orbis,
Et renovat faſtis ſecla priora ſuis.
Quilibet inſtar habet præſtantum, & quilibet addit,
Quod ſummum in ſummis Regibus eſſe ſolet.

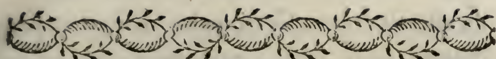

INDEX ANACEPHALÆOSEON.

Pag. I.

HENRICVS COMES PORTVGALLIAE
VIXIT A. LXXVII. OBIIT ANNO MCXII.

HENRICVS COMES, REGVM LVSITANIAE PARENS.

ANACEPHALÆOSIS I.

CLARIORA Lusitanorum Regum belli, domique, facinora compendiario stylo in acta relaturus, operæ pretium duxi a Comite Henriquo, clarissimo hujus sanguinis, ac nominis auctore, anacephalæoses exordiri. Cæterum caliginosa est eorum temporum historia, cùm maioribus nostris, Maurorum bellò intentis, impensior fuerit cura gladii, quam calami; & illustria gerere, quam scribere, maluerint, illaudata quadam inertia vulgandi posteris facta tanti Principis, ex æquo certantes cum ea insomnia, & solicitudine, qua ipse prioribus sæculis invidenda, & posterioribus admiranda magis, quam imitan-

Henricus Gallus fuit ex Aeduis.

da edere curavit. Certi enim tantum habemus Gallum fuiſſe, non tamen e Lotharingia, (quæ opinio multos transverſos egit) ſed ex antiquis Aeduis, qui nomine Burgundiorum ſunt hodie notiores: natum Veſontione in vrbe maxima Sequanorum, quæ cum a Marcellino, & aliis dicta ſit Piſontium, fucus iis factus, qui Henricum, affinitate vocabuli, Bizantinum, ex nobili Conſtantini domicilio, credidere. Quibus tamen parentibus ſit editus, incertum.

Variæ de ejus patria opiniones.

OMISSIS iis, qui, Andabatarum more cæcutientes, ſicubi in clarum aliquem illius ævi Henricum impegiſſent, noſtrum affirmarunt, aliis ex Pannonia Hungarum, aliis ex Germania Rhigium, ſive Limburgenſem ſomniantibus: qui ex noſtris diligentiori indagine antiquitatum luſtra ſunt rimati, Henrico avum tribuunt Reginaldum Comitem Burgundiorum; parentes Guidonem, Comitem Varnonenſem & Brionenſem, ac Ioannam Geroldi Ducis itidem Burgundii filiam. Vtrumque vero oſtendunt ad Carolum Magnum, magnosque Galliæ, atque Angliæ Reges ſuæ originis gloriam, & ſtemmata referre. Sic opinandi

an-

ansam obtulit Rotericus Antistes Toletanus, qui in Hispaniæ annalibus Henriqum scribit patruelem Comitis Raymundi, quo parente gloriatur Alphonsus VII, Hispaniæ Rex, ob gestorum claritatem dictus Imperator; Reginaldo enim duo tantum liberi traduntur, Guillielmus Raymundi, & Guido Henrici, juxta illos Auctores, parens.

Henricus Roberti Ducis Burgundii nepos, Regis Galliarum Roberti pronepos.

QVIA tamen nullus scriptorum Gallicanorum, ad quorum fidem jure in re sua provocandum, cum e vicino Burgundiorum Comitum historias persequantur, & Reginaldi, atque filiorum singulatim meminerint, vllam Guidoni prolem assignat, fuse explicatis illius in Northmannia gestis, vero non absimile videtur, Henricum Henrici filium fuisse, primo loco geniti a Roberto Duce Burgundiorum, qui patrem habuit Robertum Galliæ Regem, natum Rege Hugone Capeto, quem ad invadendum regnum audentem fecit conjugium cum Adeleida inter Italos nobilissima: & acceptus sanguis a parentibus Hugone Magno, Parisiensi Comite, & Aygunde, (quam alii Havidam, alii Adhaleidam vocant) Henrici I. Imperatoris (qui dictus est Auceps) & Mathildis sancti-

tatis nobilitatæ filia: atque Odonis Andegavenſis patrui cognatio, quem Gallica nobilitas, ob immaturam Caroli ſimplicis ætatem, regno ſuffecit. Recens enim excuſſus eſt liber inventus in Pithœi nobili bibliotheca, cujus ſcriptor, etſi nomen ſupreſſerit, Monachus Floriacenſis fuit, vir, & omnia congruunt, non fluxæ auctoritatis, qui Robertum Regem duobus liberis generoſum facit, Henrico Regni hærede, & Roberto Duce Burgundiorum. Deinceps inter Roberti Ducis filios Conſtantiam enumerat, (cujus hactenus genus in ignoratione verſabatur) Alfonſo VI, Hiſpaniæ Regi, collocatam: & Henricum, qui vivo patre obiit, hæredes relinquens Hugonem, & Odonem, quorum prior poſteriorem ſibi ſubſtituit, cœnobio mutans hæreditarium Burgundiæ principatum. Ad extremum ſubdit, ab Alphonſo Rege filiam, ex Conſtantia eductam, nuptui datam Raimundo Comiti, qui, (vt deinceps Auctoris verbis vtar) *Comitatum trans Ararim habebat; alteram filiam, ſed non ex conjugali thoro natam Henrico, uni filiorum filii ejusdem Ducis Roberti dedit Alphonſus: hosque ambos im finibus Hiſpaniæ con-*

Probatur ex quodam Floriacenſi exemplari.

tra Agarenorum collocavit Imperium.

NON ſum inſcius, aliquos auctores reperiri, qui Henrico & Conſtantiæ, Roberti Ducis liberis, tertium ætate juniorem, Hugonem nomine, annumerent; vt videret eſt in Claudio Paradino, Franciſco Roſieres, Elia Reuſnero, Franciſco Bellaforeſtenſi, Hieronymo Henningues, & aliis Gallicarum, & Burgundiarum rerum ſcriptoribus. Sed eorum nullus adſtruit, Henricum noſtrum, aut quemvis alium Hugone generatum. Vnde non video, cur hoc, ſi non ſuppoſititio, ſaltem ad rem præſentem minime neceſſario, Roberti Ducis filio implicemur; cum maior fides debeatur exemplari Floriacenſi, cujus auctor eorum temporum vicinus Duci Roberto ſolos liberos adſcribit, Conſtantiam, & Henricum. Hujus enim filius inindubitanter fuit noſter Henricus, ſi, vt omnes annuunt, Conſtantiam, Alphonſi VI vxorem, amitam habebat. Nec quemquam gradu dimoveat, quod auctor ille ſolos Hugonem & Odonem in Henrici filiorum albo collocet, & noſtrum omiſerit. Ille enim ex inſtituto Gallicam tantum, & Burgundicam Hiſtoriam ordinabat, res externas car-

Henricus patrem non habuit Hugonem.

carptim, & in transcursu attingens.

Henricus noster Henrici filius: Roberti Ducis Burgundii nepos: Roberti Regis Galliæ pronepos.

ESTO igitur extra controversiam, Henrico avum fuisse Ducem Robertum ex Roberto Rege natum; patrem Henricum in Ducis aula natu maximum, sed immatura morte præreptum, antequam principatus successor renunciaretur. In quam sententiam adeo proclinat animus, quia Henricus noster, & Auctor ille Floriacensis synchroni fuerunt. Hunc enim (colligitur ex ipsius verbis) vixisse ad annum MCX, in quem & Philippi I Galliarum Regis necem, ab anno DCCCC Gallicanam ducit historiam, Hispanam ita scite attexens, vt inter Nostrates scripsisse videatur. Quod jam, paulo ante nos, ex eodem Auctore prodidit, in vita Alphonsi VI, Prudentius Sandovalensis Pompeiopolis antistes, quamvis nævos aliquos historiæ insperserit. Nam & Glabrum illius libri auctorem facit, ideo deceptus, quod primus eorum, quos illud volumen complectitur, Glaber inscribatur; & Henricum Raimundi Comitis consanguineum dicit, quod constare nulla ratione potest, si, vt ipse annuit, Roberti sanguis, & nepos fuit. In meam vero sententiam ple-

nis

nis eunt calamis accuratiſſimi noſtræ ætatis tam in Luſitania, quam in exteris nationibus ſcriptores.

Cauſa cur venerit in Hiſpaniam Henricus.

HENRICO quæ cauſa fuerit in Hiſpaniam demigrandi, hactenus fuit in ambiguo: ſed cum Conſtantiam amitam Regi Alphonſo nuptam haberet, vel primo advenientem in honoris ſpeciem deduxit, vel poſtea gratulabundus inviſit. Quod libentius feciſſet, quod ea tempeſtate Burgundia diverſis tumultibus æſtuaret. Nam Henrico Roberti Ducis fratre regnante, Burgundii, cum annos centum & triginta Galliæ Regibus paruiſſent, ad Conradum Imperatorem defecerunt; vnde factum, vt quæ vna erat Burgundia, in duas diviſa ſit, quarum alteram Gallorum Reges, alteram Germani Imperatores obtinuerint. Facile igitur credi poteſt, Henricum excuſſo a Burgundiis, vel ſaltem detrectato maiorum ſuorum imperio, in Hiſpania clementiorem fortunam ſperaſſe, eo potiſſimum articulo, quo Hiſpani ſcriptores referunt Alphonſum ab exteris Nationibus, & Floriacenſis ille expreſſe ſubjungit, a Gallis auxilia exciviſſe adverſus Mauros licentius in Hiſpania

ex-

exultantes, & Iulephum quendam Chaldæum ducem Almoravidum, qui freto transmiſſo Bæticam inſolenter proterebat, & totius Hiſpaniæ imperium animo devoraverat. Quis ergo ocyus ad ferendas Alphonſo rebus accifis ſuppetias, quam vxoris nepos Henricus, advolaret? Illi ſe adjunxere duo Raimundi, alter Comes Toloſæ, & Sancti Aegidii, (a pago, in quo clarum illius fanum viſitur) alter Burgundius, Comitis Stephani, Clementiæ in Belgio Comitiſſæ, & Guidonis primum Viennenſis antiſtitis, poſtea Summi Pontificis ſub Calixti II nomenclatura, frater; quem Scriptor ille dixit Comitem trans Ararim, quod ea pars Burgundiæ Floriaco collata, trans Ararim ſita ſit.

Alphonſi VI. filiæ quibus nuptui datæ.

ERGO Alphonſus Hiſpano milite, & advena conſtipatus Mahometanum in turpem fugam compulit anno MLXXXIX, & vt externos homines, quorum ſolertem, ac valentem operam in eo bello probaverat, apud ſe demoraretur, ſingulos filiarum nuptiis impedivit, quarum numero ex quinque vxoribus, & duabus concubinis, abundabat. Raimundo Burgundio deſpondit genitam ex Conſtantia Vrracam, eandemque Henrici

pa-

patruelem. Cujus matrimonii caufa Rotericus Toletanus Henricum, & Raimundum patrueles dicit: quoto enim cognationis vinculo alteri conjugum adftringimur, eodem cenfemur alteri alligari; nifi malis Henrici & Raimundi patribus junctum par fororum: ipfos enim fratres effe non potuiffe, in confeffo eft; cum Raimundus, & Comes, & Comitis filius, Henricus Ducis filius, vel nepos extiterit, vt intelliget qui auctoris illius verba penficulatius trutinabitur, vel recolet, illam partem Burgundiæ, cujus patrocinium erat penes Imperatorem, Comitibus: illam cujus penes Gallorum Reges, Ducibus obtemperaffe.

Henrico jungitur Therafia Alphonfi VI filia.

RAIMVNDO Tolofano Elviram, Henrico Therafiam pater in manum dedit, vtramque ex Semena, five Ximena Gufmania primariæ nobilitatis fœmina, primum pellice, deinde in thorum ftabilem rite affumpta. Priori Raimundo dotalem Calleciæ Comitatum: alteri magnam vim pecuniæ: Henrico, vt præter cæteros ftrenuo Lufitaniam, in qua frequentiores erant Maurorum excurfiones, nec obolo quidem vectigalem, fed plane liberam, fub Comitatus nomine addi-

In dotem Henrico datur Lufitania.

addixit. Nullam enim patiebantur beneficii deductionem, vel Henrici merita, vel Alphonſi munificentia, quem, ob effuſam largitatem, Hiſpani pertuſa manu Regem dictitabant.

Epitome genealogiæ Henrici.

HÆC vera videntur Luſitaniæ aulæ incunabula, Caroli Magni, Imperatorum, Saxonum, Francorum, & Britannorum Regum, Burgundiorum Ducum, ac proinde Northmannorum, & Lotharingorum (quorum confuſæ nuptiis domus) ac tandem Hiſpanorum Regum imaginibus illuſtria. Exquiſitior harum rerum probatio, penſum eſt ſcribentium annales, e quibus ſcio amicum, qui Belgicos meditatur, hæc prope diem limatiora editurum. Mihi ſatis ſit rivum digito deſignare, & ad fontes vberiores lectorem tranſmittere.

Luſitaniam vt ordinaverit Henricus.

NIHIL Henrico fuit antiquius, quam commiſſam ſibi provinciam, qua pietatis monumentis excolere, qua armis amplificare. Conimbricam civilium conventuum caput, Braccaram Auguſtam rerum divinarum præſidem conſtituit, cui erat pro Antiſtite Gyraldus Cadurci natus in Gallia, ex familia Divi Benedicti, ob intaminatam vitæ ſeriem in

San-

Sanctorum curiam relatus. Cui & Conimbricensi Præsuli reditus ampliores addidit, templa augustiora suo sumptu exædificans. Viseo & Lameca Mauros Reges acie victos exigens, Beiræ Montes Mahometanæ perfidiæ sentibus expurgavit. Duplicem obsidionem viriliter Conimbrica propulsavit. Portum vrbem ad Durii fauces resarsit, & munivit, e qua & adverso oppido Cale aliqui Portugalliam dictam putant; vel quod æquius existimo, quia cæteris vrbibus maritimis Mauro adhuc occupatis, Durius Gallicis navibus maxime frequentabatur. Vnde tota deinceps Lusitania dicta est Portus Galliæ, cum qua nostræ genti tanta fuit necessitudo, vt jure possis Lusitaniam Galliæ coloniam appellare. In ea urbe Pontificiam sedem Henricus excitavit, quam eo extincto vxor Therasia reditibus locupletem Hugoni Episcopo, & Canonicis commendavit. Fama quoque est anno MXCIII, Henricum junctis cum socero Alphonso armis, Olysipone Mauros exturbasse, quam postea conglobatis suorum ex Hispania & Africa copiis recuperarunt.

Portugallia vnde dicta.

NE gentis adeo masculæ diuturniora semina deessent, Deo piis cœptis adspirante anno

Alphonsi Henrici ortus.

anno MXCIV Araducæ, (quæ nunc dicitur Guimaranium) Puerum edidit fronte venustissimum Therasia, quem antiquo ritu ex avi patrisque nomine Alphonsum Henricium dixere. Sed conceptum gaudium(quæ est humanarum rerum labes) repentina contaminavit ægritudo: cum Infantis pedes alter alteri ad calces indiscrete cohærerent. Id tantum dolorem Henrico incussit, vt quod antea spoponderat, optimis disciplinis imbuendum tradere recusaret Egæ Monisio Lusitano Equiti, a Gothis oriundo, cujus antiqua nobilitas, ac domus supra Durium celebratur. Monisius tamen acerrime adnixus, obstinatum Henrici animum inflexit. Preces deinde ac solemnia supplicia tota ditione indicens, potissimum Beatissimam Virginem, singulare innocentis infantiæ asylum, arctius interpellans, in somnis vidit, se ab ea admoneri, vt puerum ad montem duceret, cui nomen Carquere, Durio imminentem, Lamecæque vicinum; fore, vt egestis ruderibus in templum incurreretur, sibi quondam dicatum, & in signum suo nomini sacrum. Proinde omnia religioso cultu apparet, vigiliisque rite obitis, puerum aris imponat. Addunt

Egas Monisius Alphonsi pædagogus.

B. Virginis beneficio pedum integritatem Alphonsus recipit.

dunt annales diligentem pueri inſtitutionem a Virgine Moniſio mandatam, quem, & poſteros, Chriſtus ad magnum ſui nominis decus, & perfidiæ vaſtitatem deſtinaſſet. Ad vnguem omnia exequutus Moniſius, puerum in ara ſolutis pedibus geſticulantem reperit; vnde hauſit Alphonſus ſibi, ſuiſque ſemper fore pro aris depugnandum, & Henricus pietatem erga Virginem Matrem alte medullis impreſſit; eoque loco ſub Virginis tutela, & nomenclatione Regularibus Canonicis cœnobium extruxit, quod temporis flexu Conimbricenſi Societatis Ieſu collegio acceſſit.

Henrici ad Sacrum bellum profectio.

SVB idem tempus vniverſum orbem Gothofredi Bullonii I. Ieroſolymorum Regis oppleverat fama, quæ Comitem Henricum ita permovit, vt coegerit laudabiliori pietate, quam conſilio inducias cum hoſtibus paciſci, &, propriis in apertum diſcrimen objectatis, in Syria expugnanda alienis commodis inſervire. Cum Hugone Luſignano, Principibusque aliis Borealibus in eandem expeditionem accinctis, Portu ſolvit. Byzantium appulſos in publicum mira amoris ſimulatione excepit Imperator Alexius

Co-

Comenus, ſed clanculum Turcis prodidit; eos Græca fide, & odio in Latinum nomen ſubmonens, quo tempore poſſent, & artibus incautos, diverſoſque (ſic enim gradi perſuaſerat) intercipere; ſed Henricus tutior arma inter Turcica, quam in aula perfidi Imperatoris, cujus aſtum ſero agnovit, poſt ancipitem fortunam delatus Anthiochiam, ſe adjunxit Raimundo Toloſano, qui inter primos ſacro bello ſe auctoraverat. Militari vtriuſque, & aliquorum Ducum peritia expugnata eſt Antaradus maritima civitas; qua Toloſano in ditionem adſcripta, quippe qui eo bello omnes ſuæ fortitudinis miraculo ſtupefecit, Henricus ad pie deoſculanda Chriſti veſtigia, in Palæſtinam progreſſus, tanta animi conſtantia Barbaros laceſſivit, quanto fidei ardore Luſitania exceſſerat; quam tandem repetere ſtatuit, non vt ſegne otium ſibi pararet, ſed vt veluti redintegratis navigatione viribus, Mauros funditus exterminaret. Acceptas injurias capaci pectore excoquens, ex itinere Byzantinum Imperatorem iterum convenit, a quo plures Divorum reliquias accepit, in iis ſummi pretii brachium S. Lucæ, quod non

Henrici geſta in Syria, & reditus in Luſitaniam.

mino-

minore religione in hujus expeditionis teſtem Braccaræ in Sacrario aſſervatur, quam aliud ejusdem Evangeliſtæ in templo maximo Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi.

Henrici obitus, & ſepultura

HENRICVM ſeptem ſupra ſeptuaginta annos numerantem, infracta tamen ſenecta Aſturicam Auguſtam obſidione prementem mediis in conatibus extrema ægritudo occupauit, anno MCXII. Defuncti cadaver quanta potuit pompa Alphonſus Braccaram extulit in ſacellum, in quo ipſe ſibi conditorium paraverat. Ibi jacuit ad annum MCXIII, quo Archipræſul Didacus Soſa ab eo originem trahens maximum templi ſacellum magnifice molitus, Henrici, Theraſiæ, & aliquot liberorum oſſa ad dextrum altaris cornu nobili Mauſolæo collocavit.

Henrici proles

PRÆTER Alphonſum, Henrico peperit Theraſia Vrracam, & Theraſiam: Illa nuptias contraxit cum Vermoino Paëſio de Trava, Comite Traſtamarenſi: Hæc cum Ferdinando Mendeſio Callæciæ dynaſta. Ex ſtupro genuit Petrum Alphonſi, qui fratri Alphonſo in rebus dubiis ſtrenue affuit, vt in expugnatione Scabalitana. Idem manu validus, Galliam, in qua diu militavit, ſui

no-

nominis celebritate implevit; vbi Divo Bernardo Clarevallenſi aſſuetus, fratri Alphonſo impulſor fuit, vt Alcobaciam, opulentum cœnobium, ſub illius auſpiciis exigeret; in quod ſe poſtea recipiens, nulla vi adigi potuit, vt ſacris initiaretur; ſed humili cultu vitam tranſigens, in præcipuo templi ſacello conquieſcit.

Statura, & lineamenta.

PROCERO corpore, auguſta facie, læto, vegetoque adſpectu, flavo, criſpantique capillo, & glaucis oculis fuit Henricus; tot animi & corporis ornamentis condecoratus, vt ubicumque natus eſſet, fortunam ſuo arbitrio fingere potuiſſet. Mauros continenti bello ſeptemdecim præliis infregit. Luſitania, quam tunc domitam filio moriens reliquit, verſus Auſtrum Monda fluvio terminata, Maurorum armis perſtrepebat. Ad Eurum pacatior, Beiram & Tranſmontanam regionem complectebatur; ad Aquilonem, Interamnenſem tractum, ita dictum, quod Durio ac Minio fluviis contineatur; inde Loberiæ Caſtrum attingens, juxta Pontem veterem in Callecia, ad Auſtures porrigebatur, vectigalesque cenſebat Mauritanos Colliponis, & Nouarum Turrium præfectos,

Luſitaniae fines ſub Henrico.

quos

quos poſt parentis obitum deficientes Alphonſus non citra pulverem profligavit.

FIDES AD HENRICVM COMITEM LVSITANI IMPERII FVNDATOREM.

HVC ades, ô Henrice ingens: hîc Regna parantur
Apta tibi: natis hîc nova Regna tuis.
Te Tagus invitat fulvo pulcherrimus auro;
Et qui ſtellato vertice Monda fluit.
En tibi Regales Minius de flore coronas
Intexit: natis debita ſerta tuis.
Durius Heſperidum fluvius regnator aquarum,
Cornibus auratis in ſua Regna vocat.
Terra aperit venas argenti dives & auri,
Oceanus liquidas pandit in alta vias.
Te Pomona vocat, te Flora, inſignis oliva
Te Pallas, Bacchus nectare, meſſe Ceres.
Cornipedes tibi dantur equi, quos lenibus auris
Parturiunt gravidæ, qua nitet vnda Tagi.
Huc ades, vt bona ſint, quot habet bona Liſia, Princeps,
Et mala conſpectu ſint bona ſumma tuo.

Refpondet Henricus.

DEgeneres animi damnofa per otia languent;
Et de defidia crimina fœda trahunt:
Carolus, augufto cujus de fanguine nafcor,
Quæ non Europæ grandia regna videt?
Geryonas fævos, monftrofa cadavera, Mundo
Funere tergemino confpicienda dedit.
Non magis armatæ flamma ftridente procellæ
Straviffent Maurum, quam ruit ille manu.
Imperiis Roma impofuit facra jura; triumphat
Latiis Imperiis imperiofa fides.
Æmulus Herois, cujus de fanguine credor
Natus ego, patriæ tecta relinquo meæ.
Nec vero imperiis, regnique cupidine tangor;
Sed facra me tantum ducit in arma fides.
Illi ego vel Mauris reddam fua regna fugatis,
Aut etiam oppofito corpore murus ero.
Vtraque conditio decus immortale parabit,
Qua victor, pulchra qua nece victus ero.

De Expeditione Hierofolymitana

EVropa in media duro in certamine Maurum
Sæpius expugnans tinxerat arva nece.
Pergama fulmineo fubverterat ardua ferro;

D

Diruerat multa regia tecta face.
Imperio reges ſpoliarat, civibus vrbes;
Vix tot funeribus mors erat vna ſatis.
Debellare Aſiam rapit impetus igneus; Oras
Ille Palæſtinas milite cinctus adit.
Bellum invadentem tremefacto pectore Mavors
Horruit, & trepido ſic ait ille ſono.
Huc Luſi de gente venit fortiſſimus Heros;
Haud alio, credo, eſt vis ea nata ſolo.
Perfida terribili qui ſubruit agmina ferro,
Querceta vt fulmen diruere alta ſolet.
Brachia ſi mecum, ſi dextram, & pectora mutet,
Qui Mars unus eram, Mars geminatus ero.

Moriturus ad Natum.

IMperium fide proferre potentibus armis
Gloria Principibus maxima, ſummus honor.
Ipſe ego dum vixi, dum rexit ſpiritus artus:
Fulmineo texi Marte, opibuſque meis.
Emorior, noſter pugnando Vicarius eſto;
Agmina terribili perfida perde manu.
Nate fidem donis, fidoque tuebere ferro,
Prima ſit hæc ſtudiis cura, laborque tui;
Illi divitias, ipſumque impende cruorem;
Sic fecere atavi gentis origo tuæ.
Addat ad antiquos, quod regna recentia fines,

Et ferro & meritis debeat illa tuis.
Accrescunt, crescente fide, super æthera palmæ;
Incrementa fides quæ capit, æthra capit.

Tumulus Henrici.

NE super hunc tumulum teneros superaddite flores;
Parcite vernantes spargere veris opes.
Sit rosa sanguineos procul hinc imitata rubores,
Liliaque intactas vincere jussa nives.
Non Arabum gratos sitiens bibat urna liquores;
Durior hic umbra est condita; blanda fugit.
Henrici Herois tumulum tegat æreus umbo,
Enses fulminei, Pelias hasta, Chalybs.
Addite loricas tumulo, cristasque comantes,
Argolicos clypeos, spicula, signa, tubas.
Pro lachrymis roret marmor regale cruores;
Ossibus his dulcis nectaris instar erunt.
Nam prope de tumulo pugnis exercita pugnas,
Et bella, & Martem Principis ossa fremunt.

A L-

Pag. 21.

ALFONSVS PORTVGALLIAE REX I.
VIXIT ANN. XCI. OBIIT ANNO MCLXXXV.

ALPHONSVS I. LVSITANIÆ REX I.

ANACEPHALÆOSIS II.

Alphonſi ortus, & infantia.

TAM nobili ab ſtirpe, Comite Herico, proles æque generoſa Alphonſus Rex naſcitur Araducæ, menſe Iulio, anni mileſimi nonageſimi quarti. Prima ab infantia non vulgaria Dei ac Deiparæ in ſe beneficia expertus; optimo præſagio, fore, vt tota ejus poſteritas Divino, ac Virgineo honori in totum orbem propagando militaret. Nam cum infans oblæſis cruribus, fœdeque diſtortis in lucem prodiret, ita, vt de ejus vita, aut certe de ejus ad res bellicas virtute actum ab omnibus putaretur: ejus pædagogus Egas Moniſius, in antiqua Luſitania primariæ vir nobilitatis, ſtrænuitatis, ac pietatis, tam multis ſuppliciis cumulavit ædem Magnæ Matris ad *Carquere*, vt appellant, (forte non ſine ipſius Numine Deiparæ ad

has ſupplicationes impulſus) vt tandem exoraret, & alumno ſuo ſanitatem, Regnoque vniverſo lætitiam ſingularem aſſequeretur.

Adoleſcens militiam aggreditur

AD annum circiter duodecimum ſub pædagogia Moniſii altoris ſui non vulgariter profecit. Hinc ad arma ſtimulante ingenio, militarem artem excoluit, nemini ſecundus, ne dicam, facile primus. Sed cum decedente Henrico Comite, variis hinc inde bellis, & cum Mauris & cum Legionenſibus adoleſcens filius ageretur, fuit, qui putaret, vnius animum Principis imparem fore tam multis bellorum molibus ſuſtinendis. Vnde hauſta fiducia Comiti Traſtamarenſi ad ducendam Theraſiam Reginam, Alphonſi Matrem, eoque nomine ipſum Alphonſum bello laceſſendum. Sed adfuit in tempore Alphonſus manu impiger, & quamvis primo congreſſu ad Araducam parum feliciter dimicavit; tamen Moniſio in præſidium ſuccedente, inſtauravit pugnam, & hoſtem profligavit; victo, & vincto Comite, qui, vt ferunt, pactus cum Alphonſo, ſuam ei ſororem Vrracam vxorem collocavit. Quamvis aliter alii evolvant hujus hiſtoriæ ambages: cujus telæ certo filo texendæ, aut retexendæ munus penes Hiſtoricos reponatur. GLO-

GLORIOSAS Rex Alphonſus ſub naſcentis Regni exordia victorias reportavit. Qualis illa de Caſtellæ Rege patruele ſuo ad Arcobrigam, quod oppidum appellant patrio vocabulo, *Arcos de Val de Vez*, vbi cepit & Reginam Caſtellani Regis conjugem, & totum florem nobilitatis, inter quos ſeptem Comites, Rege ipſo non ſemel exhauſtis viribus ſanciato. Cujus duces ſæpius profligavit. Obſidioni, qua ad Araducam ab ipſo Caſtellæ Rege premebatur, nunquam ceſſit. Vbi Moniſius, bellum vt exſtingueret, aut ſopiret, ſui Regis nomine plane inſcii, cum hoſte pactus eſt: ſed cum Alphonſus pactionem, cui nunquam annuerat, irritam haberet; Moniſius, vt fidem ſolveret, quam vita habebat cariorem, Toletum profectus, ſe, ſuamque conjugem, ac liberos Regi dedidit, lugubri omnes habitu indutos; non vt mortem, ſed vt fraudis ſuſpicionem deprecarentur; parati omnes vel proprio eam ſanguine expiare. Et quamvis Regem Caſtellæ non parum initio offenderit reſciſſum fœdus, tamen tanta fide a Moniſio reſarcitum, maxime poſtea delinivit, imo ad beneficia Moniſio conferenda, quæ tantum facinus requirebat, excitavit.

Caſtellanus a Luſitano ſuperatus.

Egæ Moniſii fides.

AL-

Pax Augusta capta: Conimbrica propugnata.

ALBVCARANVM Pacis Augustæ, sive *Badajolii* Regem superavit Alphonsus, commisso prælio ad Trancosum, patrocinante suis ad Deum precibus fratre Alberto, qui præerat Monasterio Divi Ioannis Taroquensi. Strenue sustinuit, ac repulit obsidionem, qua Rex Eujunius anno millesimo centesimo decimo septimo Conimbricam oppressit, & non paucioribus copiis, quam trecentis hominum millibus diu oppugnavit: donec oppidanorum animos majores, quam vires admiratus, & fame, ac peste, quæ toto exercitu grassabantur, perculsus, spe abjecta rei bene gerendæ, vrbem obsidione liberavit, magna suorum clade, & sui ignominia, nec minori Alphonsi gloria, qui sub id temporis annum vigesimum tertium agebat, minorem tam claris facinoribus ætatem. Colliponem quæ & *Leiria* dicitur, cepit ab hostibus, & amissam aliquando postea recepit. Turres novas, pluraque alia oppida suæ ditioni adjecit. Cæterum anno centesimo trigesimo nono supra millesimum cum selecta militum manu in Transtaganam excurrit, agros incendit, pagos subegit, ferro ac face omnia vastavit.

QVÆ

QVÆ omnia cum Rex Iſmarus certis nunciis comperiſſet, quidquid vbique hominum erat, Mahometano nomine interpoſito, adjuravit, vt quam primum ad peſtem e ſuis terris propulſandam convolarent. Iuſſum, ac factum. Ecce tibi e Provinciis cis, & trans mare poſitis, tanta Maurorum nubes cogitur, vt indubitata fides fuerit, ſingulis Chriſtianis centenos Mauros congreſſuros. Tantum Maurorum exercitum ducebant quatuor Reges, excepto Iſmaro, qui his copiis ſtipatus, Alphonſum in agro Oriquienſi ad prælium requiſivit, ſacro D. Iacobi pervigilio, anni centeſimi trigeſimi noni ſupra milleſimum. Collocatæ vtrinque acies; Mauritana viſu horribilis præ multitudine militum, quibus agros occupabat; Luſitana ad millenos tantum equites, & pedites decies millenos contracta, magna in Deum fiducia, cujus cauſam agebat, implebatur. Sub noctem hujus diei Alphonſum adiit e proximo ſacello Eremita, ſpectatæ vir probitatis, qui præſago ſpiritu bene ſperare jubens, prædixit in craſtinam lucem victoriam de Iſmaro reportandam, præmonuitque, vt cælo primum albeſcente, cum ad vnius pulſum

Iſmarus, & quatuor alii Reges Luſitaniam invadunt.

ſum cymbali exciretur, de tentorio exiret; quidquid cælum in theatrum daret, ſpectaturus. Alphonſus Deo rite gratulatus, antelucano cymbali ſonitu, vt præmonitus fuerat, excitus, foras e tentorio erumpit. Ecce tibi o prodigium! adſpicit e cælo Chriſtum Optimum Maximum ea ſpecie, qua olim fuerat in crucem actus, qui eum benevole affatus, ac ſingulari munere proſequutus, ſcuto quinis vulneribus interpuncto, quale poſtea Luſitaniæ reges in Regium ſtema cooptarunt, monuit vt deinceps Regis titulo, ita petentibus, ac bene faventibus civibus, vteretur. Hinc illam pietatem ac religionem, qua ſacroſanctam Chriſti Domini Crucem ſemper coluerat, deinceps non mediocriter auxit; in cujus honorem, tantique beneficii perpetuam recordationem, dicitur auguſtiſſimum illud Sanctæ Crucis cœnobium Conimbricæ erexiſſe, & locupletaſſe.

Alphonſo Chriſtus apparens Luſitana ſtemata oſtendit.

Hoc cæleſti ſpectaculo bene animatus Alphonſus, ſuos milites ſacris myſteriis rite expiandos, obarmandosque curavit, quibus ipſe præluxit primus omnium ſacra exomologeſi perfunctus, & Euchariſtico convivio refectus. Igitur compoſito agmine prælium

Oriquienſi victoria parta Alphonſus Rex conſalutatur.

lium aggreditur, auguſtiori præditus animo, quam humano, quippe quem a Deo hauſerat, cujus partes tuebatur. Pugna a prima luce vſque ad meridianam nunquam intermiſſa ſtetit cælo maxime æſtuante: donec favente Numine victi hoſtes, & multo plures, quam numerari poſſent, interfecti. Haud dubium, quin hæc Victoria omnibus quarumcumque gentium celebratiſſimis comparanda, & nulli ſecunda videatur. Victor Alphonſus, exactis tribus in acie diebus, Conimbricam repetiit, fauſtis ſuorum acclamationibus inauguratus Rex, & ampliſſimis tam multorum hoſtium ſpoliis locupletatus, geſtiente vrbe, & pari victoriæ gaudio triumphante.

Scalabis expugnatur.

HINC, cum jam annus centeſimus quadrageſimus ſeptimus ſupra milleſimum ageretur, Scalabim ex hoſtibus cepit, magnum precum præſidium afferente Divo Bernardo; qui ſub id temporis totam Galliam vita ac doctrina illuſtrabat; cujus famam exemplis ac miraculis inclytam acceperat Rex Alphonſus a Domino Petro fratre ſuo, recens e Gallia huc apppulſo. Quare cum Scalabim oppugnaturus ſtructo milite incederet, votum

tum Deo nuncupavit, ſe, ſi Bernardi præcibus adjutus oppidum caperet, totum terrarum tractum, qui a Collipone in mare porrigitur, ad cœnobium ejus ordinis exſtruendum, libentiſſime dedicaturum, vt poſtea voti reus dedicavit. Nam parta victoria Nonis Maii, quæ ſacrum Divi Michaelis diem antecedunt, quinto ab eggreſſu e Coconimbrica die ſine ulla ſuorum jactura, & cum ingenti hoſtium ſtrage, auguſtiſſimum illud cœnobium Alcobaciæ regia plane munificentia extruxit, adjecto agro, quem ſpoponderat, multis pagis atque oppidis frequenti.

Aliæ arces Mauris capiuntur.

Sed, quia vnius decus victoriæ ad plures alias auſpicandas ducem pariter, ac militem accendit; Rex Alphonſus maturandum ratus, militem collegit, vt quidquid oppidorum inter Scalabim & mare interjaceret, præſertimque Olyſiponem, occuparet. Orſus igitur à vicinioribus, vt ſibi ſenſim præſidia acquireret, hoſtibus intercluderet, arces Mafrenſem & Cintrenſem in lunæ promontorio ſitam expugnavit. Ex hac, quæ longè lateque proſpectus habet in mare, incidit oculis in claſſem centenis quinquagenis

navi-

navigiis conflatam , in ipſum , in quo erat , promontorium adnavigantem. Præmiſſis exploratoribus accepit, claſſem eſſe ex Germaniæ , Galliæ , Angliæ , ac Flandriæ populis collectam ; in qua multi erant proceres & ſummates ſub vno Principe Guilielmo *De longa Eſpada* ; omnes vno ſtudio incitati , vt Deo militarent , & in ejus obſequium Mauros ultra mare inſequerentur : quo facilibus auſpiciis ferebantur. Alphonſus optimam capiendæ vrbis opportunitatem nactus, eam & Deo gratulatus eſt , & Guilielmo indicavit , eſſe in proximo, quod in longinquum requirebant ; Mauros Chriſtiano nomini infenſiores nullos eſſe, quàm quos Olyſipo nutriebat ; in hos irruerent , ſi pro Deo militabant.

Alphonſus auxilio Ducum Borealium Olyſiponem capit.

TANDEM , conſiliis ultro citroque habitis , decretum , vt vrbs quam primum terra marique obſidione cingeretur. Acta res eſt. Totos quinque menſes duravit obſidio , magnis vtrimque incurſibus , impreſſionibus , ſtratagematis , & alternantis aleæ ſucceſſibus memoranda : vt in re tam difficili de tantis ducibus ac militibus , aliis pro tuenda vita , aliis pro adipiſcenda gloria præliantibus dubita-

bitare fas non eſt. Quamvis earum rerum certiorem notitiam nobis annorum injuria abſtulerit, nec ſcriptorum diligentia reſarciverit, vitione dicam illius aureæ Luſitaniæ, an ſtudio pronioris facere ſcribenda, quam ſcribere legenda? Denique cum annus illius Chiliados centeſimus quadrageſimus ſeptimus ageretur, decimo tertio Kalendas Novembris, is erat ſextus hebdomadæ dies, Criſpino, & Criſpiano ſacer, vltima fit in vrbem impreſſio, & irruptio, patefacta ea porta, quam vocant *D' Alfama*; quæ ad Luſitanos ſpectabat. Sed oppidanis in extremam aleam convolantibus, & ſpem ex deſperatione nutrientibus, recrudeſcebat prælium. Numerum occiſorum noſtrates Hiſtorici tacuerunt, ſed nonnulli externorum ad ducenta millia numerarunt, propter vim præſidiariorum militum, qui ſubinde aderant, & integri, ac recentes, feſſis ac languentibus Mauris ſuccedebant. Sub ipſum obſidionis tempus, impiger advolavit Alphonſus, vt averteret ingens Maurorum agmen obſeſſis præſidium affuturum, niſi prope Scalabim in tempore everteretur. In cujus memoriam ſtragis tunc ſacellum Magnæ Matris,

tris,

tris, nunc Virginum cœnobium, ſub primo Divi Franciſci inſtituto excalceatis pedibus militantium ædificatum.

Henrici cujuſdam Germani Sanctitas, & miracula.

INTER accolas, qui expugnandæ vrbi interfuerunt, fuit Henricus natione Germanus, patria Hiponenſis prope Coloniam, morum probitate ſpectabilis. Is in expugnatione occiſus, & in templo Divi Vincentii ſepultus (erat tunc is locus commune Luſitanorum in prælio cadentium ſepulchrum) magnis miraculis illuxit, vno de plurimis memorando. Fuerunt in ea externorum hominum claſſe duo a primo ſtatu, loquendi, audiendique facultate deſtituti, Henrico non ignoti. Vterque ejus ſepulchrum adeuntes, & patrocinium implorantes, quo ſuarum remedium ægritudinum invenirent, ſenſim obdormiſcunt, cum ſubito objicitur Henricus peregrino habitu, & palmari baculo inſignis, in morem eorum, qui Hieroſolymitanam peregrinationem feliciter abſolverant, & paucis alloquutus: In vobis, inquit, martyrum, qui hac humo tegimur, meritis, divinitus indulta ſalus. Nec plura. Hic evanuit, illi ſuis redditi ſenſibus evigilarunt, mirantibus cæteris, qui experimento ipſo didi-

didicerunt, mutos, ac surdos divinas audire, ac reddere laudes.

Aliud Henrici miraculum.

PAVCIS post diebus mortuo Henrici famulo, ex plagis, quas in praelio acceperat, & sepulto in eodem Divi Vincentii templo, procul ab Henrici sepulchro: ecce tibi sub noctem Henricus in somnis visitur homini longaevo illius sacrae aedis curatori, paucisque affatus: Evigila, inquit, ac meum famulum e suo tumulo erue, & conde meo; vt qui mihi vivus ac mortuus adhaesit, adhaereat & sepultus. Senex parendi negligens iterum admonetur, ac tertio, sed jam durius, ac minacius; nisi jussa exequatur. Quare territus expergiscitur, & imperium maturat magno cum labore: suo functus munere somnos repetit, & matutinus evigilat, virium tam integer, quam si nihil laborasset.

Salutaris palma in Henrici tumulo nata.

SED cum Deus clarioribus adhuc argumentis hujus Sanctitatem equitis manifestare vellet; ad caput sepulchri, in quo situs erat, visa est palma, illis non absimilis, quas ex Hierosolymitana peregrinatione referre solent peregrini: quae germinare primum coepit, & frondere; ac tandem ad ju-

stam

ſtam altitudinem perducta, ægris omnibus ſalutaris evaſit. Nam ſive carptum ex ea ſurculum e collo appenderent, ſive reliquum ex ea cinerem poculo haurirent, quocumque morbi genere laborarent, ſanabantur: donec vſque ad vltimas fibras, ac radiculas in ægrotantium medicinam jugiter ex ea legentium extirpata eſt. His miraculis Alphonſus ſingulariter animatus erga illos Martyres (ſic enim appellabant) qui eo prælii occubuerant, & eo loci dormiebant, quoties aliqua valetudine tentabatur, illuc oraturus convolabat, nec longa mora convalebat.

Cis & vltra tagum multa oppida Mauris eripiuntur.

CEPIT deinde ex hoſtibus Alphonſus Turres Veteres, Obidos, Ierabricam, quam *Alemquer* vocant, & reliqua oppida Ciſtagana. Anno vero ſexageſimo ſecundo ſupra milleſimum, cum ſacer Divi Andreæ illuxit dies, Trans Tagum Iuliam Pacem duce Ferdinando Gonçalo expugnavit. Quarto poſt anno, cum jam illius ſæculi ſexageſimus ſextus intercurreret, capta Ebora, equite in primis nobili, ac ſtrenuo, cui nomen Giraldo ſine pavore, vrbis ingreſſum moliente. Paulo poſt ipſo Rege Alphonſo auſpice capti Serpenſes, Maurenſes, & Alcochen-

ſes , nunc in Luſitaniæ , & Caſtellæ confinio ſiti. Erepta quoque Mauris armorum vi Salacia , Helvii , Coruche , vbi Rex dirutam arcem reſarcivit ; ſed anno ejuſdem ſæculi ſexageſimo quinto , cum Rex jam ageret ſeptuageſimum ſecundum, arcem Ciſimbram victor invaſit , & impoſito præſidio communivit. Cogitavit de Palmellenſi arce occupanda , quam natura loci ſitu reddiderat pæne inexpugnabilem. Quare cum ſexagenis equitibus bello impigris, paucisque ſagitariis illuc advolat , circumſpecturus propugnaculum , &, qua in illud pateret aditus , exploraturus. Quod cum ageret , repentinus adeſt Rex Pacis Auguſtæ cum comitatu equeſtri ad quatuor millia , pedeſtri ad ſexaginta, qui omnes magnis itineribus, & agminibus parum compoſitis , vt Ciſimbricæ arci præſidio forent , feſtinabant. Alphonſus vbi ſe Maurus dedit obvium , irruit tam ſtrenue , vt primo incurſu plures óccubuerint , cæteri terga verterint , inopinata vi exterriti , & Alphonſi nomine tunc omnibus terribili perculſi ; & plures Luſitanos , quam re ipſa adeſſent , ſuſpicati, metu ſemper , vt ſolet , majora veris pericula fingente : & vt erro-

errorem ex errore necterent, qui vltimi fugiebant, quocumque vertebant oculos, non ſuos ſibi adeſſe Mauros, ſed Luſitanos exiſtimabant: hac eos ſuſpicione præcipites agente, & in ipſum exitium innodante. Alphonſus pone ſequens gnaviter vellicabat fugientes: plures in mortem egit, in ſervitutem non pauciores: omnium impedimenta cepit, & ampliſſima ſpolia reportavit. Re cognita Palmellenſes Mauri exanimati, pacem orant, & oppidum pro vita paciſcuntur.

Alphonſi cum Legionenſi Rege diſſidium.

PAVCIS poſt annis quædam inter duos Reges Alphonſum Luſitaniæ, & Ferdinandum Caſtellæ, hunc generum, illum ſocerum, turbellæ inciderunt. Quo tempore (is erat annus ejus ſæculi ſeptuageſimus nonus) cepit Alphonſus Pacem Auguſtam, quod oppidum, quamvis re ipſa Maurorum eſſet, jure tamen acquiſitionis ad Regem Legionenſium ſpectabat, qui ſuum jus repoſcens, & ab Alphonſo repulſus, magna militum vi aggreditur Pacem Auguſtam, vbi tunc erat Alphonſus. Is promptus accurrit, vt ſuos cum Legionenſibus jam congreſſos tueretur; ſed cum vrbis limine eques exiret, forte in oſtii peſſulum, quod paululum emi-

nebat, tanta cum violentia crus impegit, vt illud inde non modo graviter ſauciatum, ſed fere comminutum referret; quin tamen ab incepto deſiſteret, vt ſuis auxiliaturus advolaret. Sed cum equus graviter vulneratus inter ſata rueret, & toto corporis pondere in crus læſum incumberet, illud fœdius attrivit, & penitus laceravit. Quare morantem ex vulnere Alphonſum cœpit Rex Ferdinandus, belli jure hoſtis, affinitate gener, charitate, & benevolentia erga victum Regem plane filius. Initæ ſtatim pactiones; vt Rex Luſitaniæ remitteret Legionenſi Regi partem Galleciæ, Minio, & Caſtello, quod vocant *de Lobeira*, interjectam. Additum vt cum primum Alphonſus ſanitati reſtitutus equo vteretur; Ferdinandi vocatui promptus accurreret, debitam victori Regi obedientiam delaturus. Sic e cuſtodia dimiſſus Alphonſus, in Luſitaniam rediit: vbi e vulnere convaleſcens, nunquam amplius adduci potuit, vt equum conſcenderet, ne pacti reus, obnoxii Regis imperio ſubderetur; ſed deinceps quandiu vixit, curru ferebatur.

Pactiones inter vtrumque Regem.

ANNO illius Chiliados centeſimo octogeſimo primo, cum Alphonſus octogeſimum

Rex Hiſpalenſis cum Alphonſo jungitur.

mum ſextum ageret: Albojachius Hiſpa-
lenſis Rex ex Alphonſi infortunio optimam
rei bene gerendæ occaſionem arbitratus, col-
lecto ex tota provincia Bætica exercitu, Sca-
labim invaſit. Quod cum reſciſſet Ferdinan-
dus Rex, quamvis adhuc ſubacerbo animo
eſſet in Alphonſum; tamen publicæ vtilita-
tis ſtudio incenſus, & ſtrictæ affinitatis offi-
cio inductus, armato milite in præſidium
accurrit: ſed currenti Regi cæleſte auxilium
prævolavit. Nam Alphonſus ea nocte, quæ
prælium anteceſſit, precibus tranſacta, &
tutelari Angelo, Archangeloque Michaele in
patrocinium enixe implorato, bonam in
ſpem erectus compoſito agmine proceſſit in
certamen ſuo invectus curru. Ex quo tam
feliciter dimicavit, vt cæſis pluribus, non
paucioribus occiſis, cæteris omnibus fuſis
fugatiſque, ampliſſima de omnibus ſpolia
reportaret. Ferunt, in ipſo præliandi ardo-
re, viſum fuiſſe circa Regem Brachium ala-
tum, quod Regem in quamcumque partem
ſe committeret, ſequeretur; tantamque in
hoſtibus ederet ſtragem, vt facile eſſet colli-
gere, illam vim fuiſſe humana auguſtiorem.
In cujus celeſtis prodigii recordationem au-
ſpica-

Angelorum Auxilium Alphonſo adeſt.

ſpicatus fuit Rex illum ordinem equeſtris militiæ, Abala nuncupatum, cujus inſigne eſt Ala purpurea in orbem aureum incluſa. Rex Ferdinandus cum non procul abeſſet a Caſtris, certior de Maurorum ſtrage, miſit, qui ſocero ſuo Alphonſo de parta victoria gratularetur, diceretque, ſe quoque in auxilium veniſſe; ſed, quia ſua opera neceſſaria jam non eſſet, in patriam redire. Pares gratiæ ab Alphonſo genero referuntur.

Alphonſus regni molem in Sancium exonerat.

HÆC, cum ita eſſent, vidit Alphonſus qua ætate, qua indole, quibus optimæ naturæ dotibus filius Sancius effloreſceret; & in quantam gloriam optimis patriæ, & avitæ fortitudinis exemplis animaretur. Quare in Regni Principem, & hæredem inaugurandum curavit, & cum magna militum vi in Tranſtaganam regionem tranſmiſit, Mauros ex Bætica provincia exacturus. Quam ille rem feliciſſime confecit. Nam anno centeſimo octogeſimo tertio ſupra milleſimum eo pervenit, vt ipſius muros Hiſpalis quateret. Cum enim Mauros aperto Marte funderet, & Regio vexillo ſpoliaret, tandem ad vrbis muros coegit fugientes, tam multis in fuga interemptis, vt Bætis non aquas

Sancius Hiſpalis muros quatit.

age-

agere, sed sanguinem videretur. Sancius fusis hostibus, se in locum, vbi illi castra fixerant, recepit: ex quo magnas prædas auri, argenti, equorum, & plurimæ id genus supellectilis corrasit. Sed cum sub id temporis comperisset, Pacem Iuliam ab hostibus circumdatam, promptus accurrit tanto successu, vt non solum vrbem obsidione solveret, sed etiam hostilem exercitum profligaret, duobus ejus Principibus Alboazile, & Halicanze interfectis, plurimis in servitutem missis, amplissimis spoliis relatis.

Miramolinus & multi alii Reges ab Alphonso, & Sancio cæduntur.

CVM jam Rex Alphonsus nimio senio confectus esset, vtpote annum nonagesimum ingressus; ecce tibi Miramolinus Marrochiensis Abenzacobus cum aliis Regibus sociis, qui omnes terni deni numerabantur, exercitu e regionibus citra & vltra mare positis collecto, quo majorem antiquissima hominum memoria etiam a primis sæculis repetita nullum vidit, Lusitaniam invadit, & Principem Sancium Scalabi commorantem obsidione premit: cui ille quinque dies strenue reluctatus, nullis potuit, aut machinis, aut incursibus, quamvis dies, noctesque continuo ingeminarentur, expugnari. Quod cum

cum rescirét Alphonsus, quantum potuit, militem raptim coegit, & Sancio festinus adfuit in auxilium. Quare vterque simul in hostem irruunt tanto impetu, vt majorem nobilium partem interfecerint, nonnullos e fœderatis Regibus occiderint: ipsum Miramolinum tam graviter vulnerarint, vt paucis post diebus è vivis tolleretur. Hoc fuit Alphonsi Regis extremum facinus: vbi non minus virtutis specimen senex edidit, quam ediderat adolescens.

A Fuazio Ropino Rex Gami cum fratre captus.

ADHVC tamen vlterius suorum opera ducum gloriosas de hostibus victorias reportavit. Qualis illa fuit quam Fuazius Ropinus consequutus est de Rege Gami, qui simul cum fratre, ac numeroso exercitu, interea dum Sancius in regionem Transtaganam excurrebat, ipse Cistaganam vellicabat. Quare oppidum non procul a Tago, *Portum De Moz* appellant, vnde paulo ante exierat Ropinus auxilium quæsiturus, dura impressione invasit, sed cum pari oppidanorum vi repelleretur, nox diremit præliantes, hinc obsessos, illinc obsidentes, quos bello fatigatos, & de quolibet infortunio securos, cum arctior, quam solebat, sopor oppressisset, ad-

adfuit in tempore Ropinus cum præſidio, & antelucanus aggreditur incautos. Et quo anguſtioribus locis Mauri claudebantur, hinc fluvio, illinc caſtello interſepti, eo facilius a Ropino præcipites in exitium agebantur. Parta demum victoria Ropinus Regem Gami, & ejus fratrem, aliosque quinquaginta de primaria nobilitate viros bello captos, muneris loco Regi offert; qui munus, & humaniter excepit, & liberaliter rependit. Idem Fuazius Ropinus novem Maurorum triremes, quæ maritimam oram infeſtabant, ad Barbaricum promontorium navali prælio aggreſſus, feliciter expugnavit, caſis Mauris, & captis triremibus; quæ fuit prima victoria navalis, quam Luſitani reportarunt.

Prima navalis Luſitanorum victoria.

FLORVIT ſub id temporis Gonçalus Mendius a Maia, quem vulgo appellabant patrio, & Luſitano vocabulo *Lidador*, & quem ſibi Egas Moniſius generum adſciverat. Is fuit adeo virtute clarus, vt cum ſtrenuiſſimis quibuſque, qui toto orbe floruerunt, comparandus videatur: viribus ſic excelluit, vt quamlibet munitiſſimam armaturam aut ictu rumperet, aut certe ita funderet, & molliret, vt introrſum ageret, & in corpus geſtan-

Gonçali Mendii a Maia vires, & acta.

ſtantis conderet: atque vtrovis modo eum, qui armatus concurrebat, graviter ſauciaret. Quas vires ad nonageſimum quintum ætatis annum, quo vitam extraxit, conſervavit. Eadem dexteritate ſenex, qua juvenis, præliatus. Sed cum a Rege Alphonſo præficeretur belli dux, iis locis, quæ mauris ſunt e regione, & quæ primos eorum impetus excipiunt, ac refundunt; clariſſimas victorias reportavit: vno aliquando die, duplici e certamine triumphator.

Moleimarus & Rex Tingitanus a Mendio victi.

SEMEL quidem congreſſus cum Moleimaro, ſtrenuo duce, eo ſucceſſu, vt cum intentis vterque haſtis in ſe invicem incurrerent, vterque ictus impatiens, & retrorſum actus, ac lethaliter ſauciatus ad terram affligeretur; Mauris tamen omnibus, aut in necem, aut in fugam, aut in ſervitutem datis. Iterum, cum ſe ex hoc prælio victor reciperet, incidit in regem Tingitanum Aliboacemum, mille equitum globo ſtipatum, & certus præliandi ſuos monet, vt ſe in pugna cadente (neque enim longiorem vitam ſperare ſinebant lethalia vulnera, quæ geſtabat, & quæ multo ſanguine defluebant) ſuus gener Egas a Souſa dux belli admitteretur. Sic Mau-

Mauros firmiori animo, quam valetudine adorſus, in primo ſtatim congreſſu cecidit, toto cruore exhauſtus: ſed milites prout eum quiſque nobilitate propior attingebat, ex ducis interitu acriores effecti, ne illius cruorem inultum abire paterentur, majora, quam dici poteſt, facinora ediderunt; & vnius mortem ducis omnium ſtrage hoſtium compenſarunt: cadaveri autem tanti viri majoribus confoſſo plagis, quam humana vis ferendo eſſet, ſolemni ritu ab omnibus parentatum. Huic non abſimiles duces, dubium non eſt, illa tempeſtate plurimos floruiſſe; quorum nobis memoriam temporum invidia, & ſcriptorum penuria abſtulerunt.

Ad centum & quinquaginta templa, & cœnobia ab Alphonſo erecta.

ET quidem, cum Alphonſus rebus bellicis tam diligenter incumberet: tamen piis ac religioſis nihilo ſegnior vacabat: quidquid enim temporis à bellorum tumultibus reliquum habebat, totum id in monaſteriis templiſque ædificandis collocabat: quorum numerus ad centum quinquaginta fertur perveniſſe. In quibus recenſetur auguſtiſſimum illud cœnobium Conimbricenſe, a Sancta Cruce nuncupatum, quod tam amplis cenſibus locupletavit, vt ex iis poſtea Conimbri-

bricenſis Academia, nulli ex iis, quæ in Hiſpania ſunt, opibus ſecunda, dotaretur. Par Alcobaciæ monaſterium exſtruxit; cui tantas contulit opes, quantas, vt ſupra diximus, ſpoponderat, cum Scalabim expugnaturus acceſſit, ſi voti compos evaſiſſet. In quo ferunt tam multos monachos vixiſſe, vt nullo, neque diurno, neque nocturno tempore à Canonicis precibus recitandis otium daretur, aliis atque aliis ſibi invicem in orbem ſuccedentibus. Monaſterium quoque Sancti Vincentii Olyſipone, pluraque alia, & a primis fundamentis erexit, & amplis facultatibus cumulavit.

Alphonſi vxor, & liberi.

ANNO ætatis quinquageſimo ſecundo, Regni initi ſeptimo, ſalutis humanæ centeſimo quadrageſimo ſexto ſupra milleſimum, vxorem duxit Maphaldam filiam Amadei Comitis, & ejus conjugis Madamæ Guigonis. Ex hac ſuccepit plures filios; primum omnium Henricum, ſed teneris annis ſublatum; Sancium qui patri in Regnum ſucceſſit; Reginam Vrracam, quæ Ferdinando Legionenſi Regi nupſit, quorum poſtea conjugium, Pontifice minime diſpenſante, diremptum eſt; Theraſiam, Philippo I. Flandriæ

driæ Comiti nuptam, quam Flandriæ ſcriptores Mathildem vocant. Præterea filium nothum Alphonſum, Rhodienſis militiæ magiſtrum, excelſo virum animo, & arduis rebus agitandis promptum, qui certis de cauſis ſe a Magiſtratu abdicavit, & in Luſitaniam reſtitutus obiit anno milleſimo ducenteſimo ſeptimo, in templo Divi Ioannis Scalabi ſepultus. Quem aliqui Petrum Alphonſi, ſed immerito, appellant. Habuit tandem & notham filiam nomine Theraſiam Alphonſi, quæ Sancio Monio, avo Comitis Mendi, cognomine *Souſam*, in matrimonium data eſt.

Alphonſi corporatura, & animi dotes.

FVIT Alphonſus eleganti forma vir, qui totius oris gravitate militarem ſeveritatem præferebat; capillo flavo, & promiſſo; labris turgidis, ac rotundis; vultu, naribusque oblongis; prægrandibus oculis, & flavis; a fronte in ſenio recalvus; nihilque in eo viſebatur, quod non majeſtatem, & celſitatem animi ſpiraret. Ob eximias virtutes, liberalitatem, æquitatem, pluresque id genus, quibus eminebat, amori erat civibus, terrori hoſtibus. Fidens animi in rebus arduis: & tamquam alter Scipio, quidquid ani-

animo decreverat, factum putabat, vt ſæpe rerum exitus probavit. Animi & corporis viribus cum optimis quibuſque ducibus comparandus. Gladio tam feliciter vtebatur, vt quocumque præliando ſe converteret, obvios quoſque longe lateque demeteret. Studia pietatis non minus coluit, quam armorum. Quare magnis perfunctus honoribus, clarus triumphis, dierum plenus, & cum eximiæ opinione ſanctitatis obiit Conimbricæ anno milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, cum ipſe annum ageret nonageſimum primum. Elatus ad cœnobium Sanctæ Crucis, & in privato ſacello tumulatus: vnde poſtea procurante Rege felicis recordationis Emmanuele, translatus eſt ad inſigne mauſolæum, in quo hactenus aſſervatur: vbi ob eximia viſa, oracula, & prodigia, quæ aliis atque aliis temporibus contigerunt, magna ſanctitatis opinione celebratur.

Sanctitas, & miracula Alphonſi.

VNVM non omittam præ cæteris memorandum. Nam, cum aliquando religioſi omnes illius cœnobii cultores matutini præcibus vacarent; ecce tibi medio in odeo viſitur Alphonſus, in morem militis armatus, & clara voce eos, qui aderant, alloquutus, monet,

monet ſub id temporis Septam a noſtris captam eſſe, ſe cum filio Sancio ex divino nutu illuc advolaſſe, & Ioanni Regi, ac cæteris Luſitanis id præſidium attuliſſe, quo vrbem facile expugnarent. Quibus dictis majorem ante aram profunde ſe inclinat; mox ad latus Euangelii recedens, ſubito ex oculis evaneſcit, cunctis, qui aderant, ſtupentibus; & poſtea temporum rationes ſupputantibus, facta dictis conformia deprehenduntur. Erat in eodem cœnobio tunica quædam linea, qua Rex, abjecto prius gladio, indutus, ſe in Canonicorum ſocietatem, divinis officiis affuturus, ingerebat. Hanc quiſquis æger attingeret, ſanabatur. Tandem ad Alphonſi, tanquam ad ſanctiſſimi hominis ſepulchrum ingens concurſus fieri ſolebat, illis forte miraculis excitus, quæ ibi patrari dicebantur: & quæ à curioſis rerum obſervatoribus notata, facile movere poſſent Luſitaniæ Reges, vt cum Summo Pontifice agerent de Alphonſo Rege in Divorum ordinem referendo.

AD

AD ALPHONSVM HENRICVM
PRIMVM LVSITANIAE REGEM.

E Gregio felix nato pater ; ille parente ,
Alter ab alterius nomine nomen habet.
Pectore in alterutro pietas viget æmula ; factis
Grandibus amborum regnat, ovatque Fides.
Præterit Heroas genitor virtute ſuperbos ;
Præterit Heroas moribus iſte ſuis.
Imperium profert genitor Mavortius enſe ;
Imperium profert filius enſe ſuum.
Proluit ille manus Maurorum ſanguine ; Natus
Sanguineo Mauri proluit imbre manus.
It comes ingenti genitori Aſtræa , comeſque
It nato , lances cui dat habere ſuas.
Solus habere potes talem natum optime Princeps ;
Ille poteſt talem ſolus habere patrem.

In celeberrima Alphonſi facta.

Q Vicumque admirans Alphonſi antiqua trophæa ,
Sparſaque per geminos fortia facta polos :
Vis atavo ſimiles , vis fortiter eſſe nepotes ,
Accipe quæ forti geſſerit ille manu.

Vi-

Vidit in Europam, Libyam transiisse, trisulci
More per Hesperias fulminis ire plagas.
Pectore fulmineo Libycis ruit obvius armis,
Magnanimo Libycas pectore fregit opes.
Colla manu Regum fracta cervice recidit,
Tergeminas memorant obstupuisse plagas.
Sanguine quos tinxit, fecit pinguescere campos:
De nece punicea discolor herba venit.
Hinc titulos capit, & spoliis exultat opimis;
Nomine campus adhuc parta trophœa refert.
Præfuit Imperio, & validis pugnabat in armis:
Consilio ductor, robore miles erat.
Post bella & palmas discernere, nescio, partes
Egerit an melius militis, anne Ducis.

Christus sua Alphonso offert vulnera
in insigne Regni Lusitaniæ.

IN Cruce Christus adest, Regique apparet; in hostem
Dum tendit, visus taliter ore loqui:
Vulnera nostra tibi Rex, sint insignia; vici
His quondam: vinces: clara trophœa feres:
His duro e ligno mutare coegimus orbem,
Cum ferrugineos sol niger egit equos;
His, duce cum stygio, stygias tremefecimus umbras,

Et dedit exuvias Styx tremefacta suas.
Imperium mortis fractum est, mors vincta catenis
Torva triumphales ducitur ante rotas:
Tartara cesserunt, cessit mihi Mundus, & Æther,
Visa vbi sunt membris vulnera facta meis.
Glorior his signis, teque his insignio, Princeps,
Sit tuus æternum, me duce, noster honor.

Alphonsus ad Christum.

HEsperia & Libyæ coire in fœdera; Mauri
Arma ferunt, siccant flumina: nutat humus
Tota mihi de te pendet victoria; Gentes
Contra tam validas non satis ista manus.
Debeo cui multas vitam vnam consecro, gratam
Plus mihi; multarum quo magis instar erit.
Quo magis ante oculos mors obversatur, & hæret,
Hoc magis horrendos detrahit illa metus.
Pareo, seu victor, seu victus, & alea Martis;
Quo magis incerta est, spes mihi maior adest.
Vtraque sors titulos feret, aut quia vicimus hostem,
Aut neco quod mortem mortuus ipse meam.

De

De victoria Orichiensi.

VIdit ut undantem vindex Bellona cruorem,
Et super Orichium corpora fusa solum.
Flumina purpureo transcendere sanguine ripas,
Cæsaque Maurorum corpora, cæsa Ducum,
Trunca peremptorum squallere cadavera Regum,
Signaque per nostras plurima capta manus.
Hic jacet Hesperiis, inquit, cæsa Africa campis,
Lysiaque extinctis cæde parentat avis.
Aut cædem hanc tantam gravis hasta peregit Achillis
Aut Lacedæmoniæ dura per arma manus.
Fulmina Scipiadum, Marcellorumque lacerti,
Coclitis, aut Fabii dirus in arma furor.
Nutriit Heroum quidquid, vel prisca vetustas,
Hanc tantam effudit per rubra sola necem;
Vel qui solus agit tantum Regumque, Ducumque
Cunctorum Heroum viribus instar erat.

Gratulatio ad Olisiponem liberatam.

VRbs tibi, quam fulvo dives Tagus alluit auro,
Vix similem Europa vix dabit ampla parem.
Regia magnanimum famosa vocabere Regum,
Pectora qui servant Lysia more patrum:
Hinc sceptra accipere, & primos attollere fasces
Lysiadum magnis Regibus omen erit.

Hic prima aſſurgent Regnorum exordia ; Reges
Hinc claro e ſolio regia jura dabunt.
Clara bonis , ſolio plus clara videbere Regum ,
Augebunt vultu qui tua dona ſuo.
Hectoreos animos alieno in pectore cernes ,
Pelidaſque alio nomine , Marte pares.
Martia quot Martes ſine nomine Martis habebis ,
Quorum Mars armis præferat arma ſuis.
Græcia poſthabitis ſua ſceptra offerret Atridis ,
Regibus his faſces Gallia læta daret.
Inclyta Scipiadis , Deciis , & Cæſare Roma.
Hos pluſquam Reges vellet habere ſuos.

Alphonſi tumulus.

QVis jacet hic ? Mavors. Quis Martem exſtinguit ? Ab armis
Non perit ; exſtinxit Martia corda pudor.
Dum videt Alphonſum ſe plus potuiſſe , pudore
Concidit ; exequias mors inopina parat.
Ne foret in toto vulgata infamia Mundo ,
In tumulo nullas finxit iniqua notas.
Quas male præteriit, tumulo ſuper addere fas eſt;
Namque ſub Alphonſo eſt grande perire decus.
Mars minor hic ſitus eſt , hunc Mavors ſuſtulit ingens ,
Si, quibus interiit, quæritis arma ? Pudor.

SAN-

Pag. 53.

SANCIVS PORTVGALLIAE REX II.
VIXIT A. LVII. OBIIT ANNO MCCXII.

SANCIVS I.
LVSITANIÆ
REX II.

ANACEPHALÆOSIS III.

OBIIT in terris tandem, atque in cælos abiit Alphonſus Henricius, Luſitanorum Regum vti primus, ſic ſane maximus: quem belli gloria, triumphorumque magnitudo pariter, ac multitudo non vnum inter heroas modo gentium, ſed etiam Herculi Martique fabuloſis parem & ſua illa ætas ſuſpexit, & in omnem æternitatem conſequentes deinde admirabuntur. Doluit ergo Luſitania, quantum, exſtincto ſole, mœret orbis noctis caligine conſepultus. Recens enim erat Regnum, paulo ante in terris natum, & adhuc tenebatur in cunis, velut orbus parente infantulus. Cæterum vti multis aliis, ita hoc nomine feliciſſimus Regum atque Imperatorum Alphonſus exſtitit, quod in ſuperos abiens, ſui quam ſimillimum reliquit

Obitus Alphonſi Henricii.

liquit filium, qui dolorem Lusitaniæ de parentis sui obitu, si non omnino abstulit, certe magna ex parte lenivit, in virtutum Regnique insignia succedens: dignus ille paterno, & quocumque alio terrarum Imperio florentissimo.

Sancii ortus.

NATVS est Sancius Conimbricæ die II Novembris anno MCLIIII, vbi etiam educatus vsque ad decimum quartum ætatis, atque omnibus, quæ decent Principem, egregiis disciplinis, bellica maxime, instructus, magistros habuit viros, qui in quaque laude præstantissimi toto in Regno florebant: omnium tamen potissimum Regem ipsum Alphonsum, ex quo patre didicit puer virtutem, verumque laborem. Tantumque profecit, vt optimos quosque mundi Pincipes, seu pietatem erga Deum, seu dexteritatem in moderando subditos, seu militarem peritiam, invictumque in bellis animum consideres, aut adæquasse, aut forte superasse crederetur. Etenim vivo adhuc patre, tam sub illo militans, quam solus exercitum ductans, aliquot in præliis cum insigni laurea victor exstitit: quale fuit illud toto orbe celeberrimum juxta Hispalim in Bætica, cujus Regem

Sancii prælia vivo parente.

Ad Hispalim.

gem aperto marte vicit tam numerofa Mahometanorum cæfa multitudine, vt Bætis fluminis aquæ Saraceno fanguine rubefactæ permagno continenter fpatio devolverentur. Opportunam vero nacti occafionem Barbari, (quibus tunc Hifpania fcatebat) quod abfcedente Principe Sancio cum flore roboreque Regni ad bellum Hifpalenfe, Lufitania omni præfidio deftituta, & cuilibet injuriæ videretur expofita; duo Mahometanæ gentis duces Halicarnafi, & Albcazil ingentibus copiis inftructi advolarunt, primoque Pacem Iuliam obfederunt. Rem vbi refcivit Sancius, triumphato jam Hifpalenfi Rege ac Regno, in Lufitaniam quam ocyffime figna retulit ad vrbis fuæ obfidionem depellendam; quod & præftitit feliciffime. Hoftes quippe aggreffus, memorabilem comparavit victoriam, Saracenis pæne omnibus partim cæfis, partim captis, atque illorum caftris cum ingenti thefaurorum affluentia direptis. *Ad Pacem Iuliam.*

DEIN congreffus cum Legionenfium exercitu, atrox prælium commifit. Vbi quidem vtrinque ingenti mole concurfum, & ambiguo eventu difceffum. Sed illud portenti fimile, quod Scalabi Sancius edidit. Inundave- *Ad Scalabim.*

daverat tota pæne Africa in Lusitaniam, ferro, flammaque omnia Marrochiorum Imperator Miramolinus, cum tredecim simul Regibus in auxilium adscitis, tamque infinito bellatorum numero, quantus ad eam usque diem ex Mauritania in Lusitaniam nunquam affluxerat. Diceres locustarum campis examina subsultare, aut ad solis lucem atomos, aut ad venti flatum in littore arenosum pulverem volitare. At Sancius incredibili felicitate molem obsidionis sustinuit, infatigabilem atque importunum Barbarorum impetum sæpius illusit: demumque, accurrente in auxilium patre Alphonso, in apertum Martem erumpens, Saracenos fudit fugavitque: Miramolinum ipsemet hasta transfixit, transfixumque peremit. Reges aliquot in prælio trucidati: pauci ductorum ac militum è tam numeroso exercitu effugerunt: castra direpta, immensa auri argentique copia, tentoria, arma, equi, captivique in prædam Lusitano cesserunt.

Rex inauguratur.

DIEM obiit Alphonsus Rex die IX Decembris anno MCLXXXV, ac triduo post Conimbricæ Sancius Rex salutatus, cum tricesimum secundum ætatis annum ageret.

Ac

Ac primum quidem omnium, cum jam tota Lusitania Mahometanæ gentis sordibus expurgata paululum ab armis quiesceret, animum Rex applicuit ad pacis munia, Regnique emolumenta. Horrentes enim saltus, condensasque sylvas aratro proscindi jussit: sataque fieri, quæ prius invia homini, & solis habitata feris, qua per montes, qua per valles, qua per agros, & compita sylvescebant. Distribuit igitur ad culturam prædia, & latifundia cultoribus, in singulos annos aliquali tributo imposito. Tam strenue intentus agriculturæ, ac si vnam hanc artem (vir alioqui in armis, & ad arma natus) a parentibus didicisset: tantisque Regiæ munificentiæ favoribus cumulavit agrorum cultores, vt vulgo Regem agricolam appellarint. Eadem subinde regalis providentiæ sedulitate Regni architecturam aggressus, Barbarorum oppida bello capta, & semiruta in meliorem statum reduxit: multa, quæ ferrum & flammam Mahometanam passa in solitudinem abierant: complures vrbes, oppida, castella partim restituit, partim denuo ædificavit, & egregie communivit, atque habitatoribus adornavit. Militares Ordines locupletavit magni-

Rei agrariæ incumbit.

Regnum ædificiis nobilitat.

gnificentiſſime, maxime Ordinem Equitum S. Iacobi recens in Hiſpania inſtitutum; cui locupletando & nobilitando pinguiſſimos reditus, prædia, oppida ad alendos ac decorandos equites aſſignavit. Quod Regis beneficium ad Equites Sancti Benedicti, & Sancti Ioannis pariter extenſum eſt.

Claſſis Belgica & Aquilonaris Regem adiuvat.

AGEBATVR annus a Chriſto nato milleſimus centeſſimus octogeſimus octavus: quo tempore cum ex omnibus Chriſtianæ gentis provinciis ad expeditionem terræ ſanctæ fidelium bellatorum innumerabilis certatim conflueret multitudo, Principes aliquot ex Dania, Frizia, Belgioque, trium & quinquaginta navium claſſem armis & bellatoribus inſigniter adornatam conſcenderunt in Chriſtianam illam expeditionem. Cæterum vi tempeſtatis, aut verius Dei beneficio, acta claſſis in Olyſſipponis portum ſubintravit. Aderat ibidem Rex Sancius, qui tam generoſos pioſque hoſpites Regali commeatu excepit ac recreavit. Dein claſſiarios affatus, pium iſtum & virilem animum laudavit: ſed tamen, inquit,, O' egregii Duces ac milites Chriſti, quid in Palæſtinam ad ſacrum bellum contenditis, quod hic ante oculos habetis? En

En vndique Mahometanis cingimur & oppugnamur. Hos mecum impetite, hos invicti animis expugnate: his debellandis pulchram & piam cum sanguine vitam pariter effundamus.,,

ACCLAMATVM subito est in Regis consilium, atque ab omnibus ad expugnationem destinata est vrbs Sylvensis in Algarbiorum Regno, (Turdetanos ibi Romani constituerant) illo quidem tempore florentissima & munitissima: pactumque est constitutum inter Lusitanum Regem & classiarios; vt si feliciter succederet expugnatio, vrbis quidem ditione Lusitanus, spoliis autem bello captis Aquilonaris miles potiretur. His ita constitutis extera illa classis in Algarbia enavigat. Comes Mendus a Sousa cum valido Lusitanorum militum apparatu ad destinatum locum terra iter capessit: dein Rex ipse Sancius pone sequitur cum reliquis legionibus. Classem præterea quadraginta navigiorum, in quibus erant triremes, biremes, ac mioparones, armis & milite instructam simul eodem remittit. Tantæ molis erat ea tempestate Sylvensem vrbem Algarbiorum Metropolim expugnare. Cœpta est oppugnatio vrbis

Vrbs Sylvensis in Turdetania Mauris eripitur.

vrbis terra marique, incredibili tam oppugnantium quam propugnantium virtute ac pertinacia: demumque Mauri deditione facta vrbem (vt erat) opulentiſſimam ac munitiſſimam Regi tradiderunt; pacti vitam ac veſtitum, quem quiſque mallet, ditiorem. Claſſiariis hoſpitibus maximarum opum tota ceſſit & integra præda: qui ſalutato Rege claſſem Saracenis onuſtam divitiis, Regisque Luſitani muneribus decoratam, ad inceptam navigationem converterunt. Luſitanus vrbe contentus, & amicis gratanter peramanterque dimiſſis, Olyſſiponem ſe ſe recepit. Anno id factum juxta noſtros annales MCLXXXIX, juxta Gallicos anno præcedente.

Multis infortuniis Sancius vexatur.

AT neminem patitur vno, præſertim felicitatis ſtatu, fortuna diu conſiſtere: nec alium Luſitanorum Regum, alternantibus ſeſe humanarum rerum eventibus, vtramvis in partem aut magis exercitum, aut validius conſtantem Luſitania conſpexit. Enimvero, anno nono ſupra milleſimum centeſimum octogeſimum, Marochiorum alter Imperator etiam Miramolinus Sobamhecef ad vlciſcendos prædeceſſoris a Sancio peremti manes, & prioris ignominiæ labem abolen-

lendam, Lufitaniam fimul cum Regibus Cordubenfi & Hifpalenfi armis & milite inftructiffimus invadit. Tripartito Barbari Lufitanos aggreffi: Hifpalenfis Algarbia fufcepit expugnanda, & poft fœdam, qua incedebat, editam ftragem, obfedit Sylvenfem vrbem. Miramolinus per Anam ingreffus, tranfitoque Tago, populabundus ad Caftellum Turrium novarum accedit, quod ægre munitum pacto vitæ fecit deditionem. Cordubenfis Transtaganam regionem (quam proprie ac peculiari nomine Lufitaniam veteres dixerunt) adorfus, contendit Eboram, a qua, vtpote egregie communita, Barbarus turpiter illufus in vineas, oliveta, fegetesque furorem convertens, fœdo cuncta incendio abfumit: inde fuas cum Miramolino adjungit legiones. At Sancius non minus Regis prudentiam, quam Ducis conftantiam in tanto rerum difcrimine præ fe ferens, cum fe imparem viribus, licet non animis, tam numerofo, tamque armato hofti videat, non temere in apertum Martem procedit; fed expeditus & impiger opportune, vbi res expofcat, cum milite, cum armis, cum commeatu, omnique fubfidio laturus opem, accur-

Mauri ingruunt in Lufitaniam.

currit. Cæterum Deus omnipotens Regis, Regnique, pietatem reſpiciens, & amans, contra Barbarum & infidelem hoſtem de cælo pugnavit. Immiſſa quippe contagione, infinitam propemodum Saracenorum abſumpſit multitudinem: coegitque lues infandam illam Mahometanæ gentis colluviem in patrias ſedes recurrere.

FERIATVS a bellis Rex Sancius, multa dein graviora ſuſtinuit diſcrimina, quibus humana quæque providentia, & conſtantia plane ſuccumberet, niſi divina ope fulciretur. Conjuraſſe quippe illa ætate contra Luſitaniam totius Mundi machina viſa eſt. Cælum pluviarum inſolentia diſrumpi: continuatis longo tempore imbribus terra, inſtar maris exundare: hauſtis aqua ſegetibus, decuſſis arboribus, plantisque omnibus pertinaci nimborum impetu abſorptis, miſeranda rerum omnium vbique ſpecies: aquarum inundatio in extremam ſubinde telluris ſiccitatem deſiit, qua omnis terræ cultura præpedita eſt. Igitur inopia & fames, congeſtis illico mortalium funeribus, ſtrata paſſim compita, & vias ad horrendum juxta, & deplorandum ſpectaculum vivis, qui aderant, oſtentabat.

bat. Ac ſuperſtites quidem non minus horrori erant, ac dolori. Viſebantur in miſeris ſqualidæ frontes, contractæ atque in feralem mœſtitiam dejectæ, conditi introrſum oculi, genæ depreſſæ in lacunas, ora tabo pallentia, inanes faucium ſinus, ventres macie collapſi: tota denique ſpecies prope cadaveroſa. Sic vivi miſeram trahebant vitam, vt viderentur mortui ante mortem, & ante ſepulturam jam ſepulti. Denique ob tam inſolitam cæli intemperiem, corruptumque terræ aerisque halitum, vulgari cœpta eſt lues, quo indies gliſcente malo, tota fere conſumpta periit Luſitania. Vrbes nudatæ cultoribus mœrebant, pagi & oppida in ſolitudinem redacta: rari, qui vitam ægre traherent, toto in Regno viſebantur.

HARVM calamitatum fama excitus Rex Hiſpalenſis, eo tempore potentiſſimus, ingenti conflato exercitu, terra marique Luſitaniam ita convulſam ac moribundam impetivit, libereque, atque impune toto Regno volitans Mahometanæ crudelitatis incendio cuncta exſcindebat. Salaciam Romanis olim dictam, & habitam vrbem imperatoriam, facili negotio cepit: Palmelam, Cizimbram, Al-

Mauri multa oppida recuperant.

Almadam, nobilissima oppida, sed incolis exuta, incendit. Inde in Algarbia convolans Sylvensem vrbem obsedit: pauculi defensores auxilium a suis multo tempore frustra exposcentes, cum impetrare non possent, pacti vitam, & omnem substantiam, Mauro vrbem dediderunt. Coactus ergo tanta in se vnum conspiratione facta calamitatum Rex Sancius pacis inducias in quinquennium cum Saracenis constituit, quo suis interim (qui superfuerant) Lusitanis aliquod posset levamentum impertire.

Pax icta cum Mauris.

Solis ingens defectio, & eius effectus.

PACE vtrimque confirmata anno MCXCIX prodigiosa quædam solis defectio contigit, qua post hominum memoriam fere nullam vidit ac sustinuit orbis horribiliorem. Hunc vero tam insolitum mundi laborem, multiplex & horrenda hominum calamitas consequuta est. Crebri & conglobati pluviarum defluxus, insani motus terræ, fœdissimæque in mari procellæ: quibus malis octo integros annos laborasse dicitur orbis terrarum. At quietus per inducias a Mauris bellum subinde Rex Sancius cum Legionensi Rege Alphonso habuit, vique aliquot Gallæciæ loca expugnavit. Porro invitatus ab aliis, suaque

Bellum contra Legionenses.

quę ſponte vehementer impulſus ad expeditionem terræ ſanctæ, obſiſtente demum Regno tantis malis feſſo, ſuis & votis & animis bellum illud ſacrum anhelantibus, ſatisfacere nequaquam potuit. Miſſis tamen ex Regali munificentia pecuniæ ſubſidiis Hieroſolymam Chriſtianorum bellum ſtuduit promovere. Præterea complura oppida, ingentesque reditus attribuit militaribus Ordininibus paulo ante in Regno inſtitutis, vtpote Hoſpitalis Sancti Ioannis, ac Templi, in reparationem Dominici ſepulchri: qui omnes proventus a Magiſtris, & Prioribus Ordinum quotannis exacti in ſingulos remittebantur Ordines.

Bellum ſacrum pecuniis promovit.

VERVM enim vero Principibus aliis in bello terræ ſanctæ feliciter occupatis, ne Sancius videretur minus aut robore vegetus, aut ſtrenuus animo, aut bello impiger, aut infenſus in hoſtes Fidei Chriſtianæ, ſuo ipſo in Regno impatiens otii & quietis, finitis jam, ſive diſruptis, quæ interceſſerant, induciis, conſtruxit exercitum, ductansque ipſe vicinos Bæticæ fines ferro ac flamma depopulatus peragravit. Ingruente jam hyeme, ſe domum recipiens, Caſtellum Serpæ

In Mauros arma ſuſcitantur.

conſtanti obſidione preſſit: Barbaros multis præliis victos, & grandibus affectos cladibus omnino debellaſſet, niſi obortis tempeſtatibus, & importunis pluviarum influxibus, caſtra tollere, atque abire cogeretur. Cæterum vbi tot malorum diſſerenavit tempeſtas, divinæque vindictæ portenta quieverunt, vt pro tranquillatis terra & mari, regnoque ad priorem incolumitatem reſtituto, aliquam Sancius benevolentiſſimo Deo gratiam rependeret: in hoſtes Dei ipſius arma commovit, aliquid pro amplificanda Chriſtianæ gentis Republica lucraturus. Helvios vrbem in Luſitania percelebrem, ſed a Mauris jam inde a multis ſeculis occupatam, conſtantiſſime oppugnavit, ac feliciſſime expugnavit. Hoc fuit Sancio Regi poſtremum in bello facinus, anno MCC.

Helvii expugnantur.

Sancii vxor, & liberi.

VIVO adhuc patre Alphonſo, Princeps Sancius duxit vxorem Dulcem, ſive Aldonſam, filiam Ramonis Berengarii, Comitis Barchinonenſis ex legitima conjuge Petronilla, filia & hærede Ramiri Regis Aragoniæ, qui fuit monachus, ſuſceptam. Aldonſa novem Sancio filios peperit, quorum octo ſuperſtites patri mortuo exſtiterunt; videli-

delicet Princeps Alphonſus primogenitus, qui patri ſucceſſit in Regnum, natus die, qui ſacer eſt D. Georgio anno MCLXXXV. Fernandus anno ſubſequente, qui ſane Princeps maximarum virtutum fama percelebris in Flandriam accitus, duxit vxorem Ioannam Comitiſſam. Hic bello a Gallorum Rege captus, dein libertate donatus, domi ſuæ quietus obiit. Deinde Petrus, qui fuit Comes Irgelenſis, & Dominus Balearium, ac Legubæ nulla ſobole relicta mortuus. Henricus, cujus mortem immaturam pater vivus vidit ac doluit, ac Conimbricæ in templo Sanctæ Crucis ſepelivit. Et hæc Sancio maſcula proles, fœminea longe felicior & glorioſior exſtitit.

QVINQVE nimirum filias de Aldonſa ſuſcepit Sancius, Tareſiam, Mafaldam, Sanciam, Blancam, Beringelam. Ac Tareſia quidem ſororum natu maxima nupſit Alphonſo Legionenſium Regi ſuo conſobrino. Quod tamen matrimonium, quippe abſque Summi Pontificis diſpenſatione male, & inique contractum, poſt ſuſceptos jam tres liberos, tandem diremptum eſt. Ergo Regina, in patriam ſe recipiens, Parthenonem

Tareſiæ nuptiæ, & ſanctitas.

nem Lorvani jam ædificatum, magna ex parte ædibus, reditibus, atque inſtitutis amplificavit. In eo vitam egit, & obiit ſanctiſſimam, jacetque in ſepulchro marmoreo. Ejus ſanctitatem permulta miracula ad ipſius ſepulchrum edita conteſtantur. Hoc autem ipſo anno MDCXVII, aperto ſepulchrali marmore, viſum eſt Reginæ corpus integrum, ac pæne vividum, veſtitus recens ac nitens; ſola Religioſi habitus ora tantulum calce obſoleverat; calcei velut prima illa hora conſuti ſplendebant. Ergo, contactu reliquiarum Reginæ, compluribus vtriuſque ſexus morbi depulſi, & reddita valetudo.

Eius corpus modo integrum repertum.

AT Mafalda nupſit Henrico primo Regi Caſtellæ: ſed quia ſine diſpenſatione Pontificia in vetito ſanguinitatis gradu male contraxerant, iccirco publica ſententia disjuncti. Inde Mafalda Aroquam prope Lamecam vrbem ſe abdidit; vbi monialibus Ordinis Ciſtercienſis poſuit monaſterium. Quod Rex Alphonſus Mafaldæ frater ampliſſimis reditibus nobilitavit. Glorioſior tamen illi Parthenoni commendatio acceſſit ex ipſius Reginæ ſanctiſſimæ, quæ ibidem vixit, exemplo & corpore, quod ibi quoque jacet ſepultum.

Mafalda item nuptiæ, & ſanctitas.

DI-

Mafaldæ opera pietatis plena.

DIEM obiit Mafalda die II. Maii anno MCCLXXXX in pago juxta Amaranthum, cui nomen Fluvius tinctus. Reginæ testamentum, quod etiam nunc a monialibus in summo pretio habitum servatur, dignum est & magnificentia, & pietate sane regia, quo prægrandis pecunia pauperibus, ac piis locis legatur. Plurima in Portuensis vrbis maximo templo, & magnifica exstruxit: propterea crediderim, quod a primis illud erexerat fundamentis Mafalda Regina, Alphonsi Henriquii conjux, & magnis reditibus locupletaverat; hodieque in illo veneratione magna asservatur inter sacras reliquias capitis ornatus. Abraganense cœnobium prope Tamagam fluvium construxit; aliud item, quod a Sancto Capite, multis quidem miraculis claro, (quamquam cujus fuerit, non ita liquido constet) vulgo nomen habet. Hujus Principis opus fuit pons ille, qui Durium jungebat, *Par Deus* nuncupatus. Nunc viatoribus scapha gratis transitum præbet publico sumptu a Mafalda in tam pium opus legato; & ab ipsa re *Scapha de par Deos*, id est propter Deum, ab indigenis dicitur; alius item pons ad oppidum *Canave-*

vefes. Illa Aroquam primo vrbis nomine decoravit, quam Parthenoni ejus intuitu posteriores Reges fubdiderunt. Annonam, quæ duodecim viduis fingulis menfibus partiretur, æternis reditibus comparatam teftamento legavit. In monte eo tempore vafto & inculto hofpitium inftituit iis reditibus, vt iter illac inftituentibus lectus fterneretur, & cætera omnia gratis apponerentur: atque in eos vfus homo conduceretur, qui noctu errrantes dato figno viæ admoneret, interdiuque ad certa loca, quæ a fontibus maxime aberant, propinandam viatoribus gelidam comportaret. Pleraque tamen decurfu temporis aut exftincta prorfus interiere, aut vix obfcuram tantæ Principis memoriam retinent.

Mafaldæ fepulchrum & incorruptio.

DECREVIT Regina fuum vti corpus fepeliretur nudum amictu, fupra tabulam cinere confperfam, ac deinde grandi fuo cilicio ad ftaturam corporis coopertum; ii tamen, quibus componendi ad fepulturam cadaveris fuerat demandata cura, velo bombycino fubnigro illud amicierunt. Multis claruit ille locus ob Mafaldæ fanctitatem miraculis, maxime hoc ipfo anno MDCXVII,

cum

cum de mandato Regis Philippi II. Illuſtriſſimus Epiſcopus Lamecenſis Martinus Alphonſus Mexia ſepulchrum Sanctiſſimæ Reginæ aperuit, ſeptimo die Auguſti. A priſco illo tempore ad noſtram vſque ætatem Aroquæ & Amaranthi conſtans fama tenet, cum obitum inſtare ſibi certa foret, imperaſſe Mafaldam, vt defunctum corpus mulæ impoſitum ibi demum tumularetur, vbi brutum animal ducente nullo pergendi finem faceret. Celebris famæ teſtes laudant oppidani arcuatos fornices e quadrato lapide egregie elaboratos, qui inter Aroquam & Amaranthum exſtant, eaque ſignant loca, in quibus Reginæ ſanctæ (ita indigenæ Mafaldam appellare conſuevere) aliquas moras cadaver fecit. Aroquam devenit mula, Parthenonem adit, templi intima penetrat, & coram Divi Petri ara flexis genibus ſiſtit tandem, ibique, poſtquam depoſitum fuit corpus, ſubito diſruptam obiiſſe, a majoribus ſuis accepiſſe ſe incolæ conteſtantur.

Mafaldæ conditorium reſeratur.

MVLTIS, qui aderant, teſtibus reſeratum eſt ſepulchrum, inventumque Mafaldæ corpus nudum ſupra tabulam, cinerem ac cilicium, illo eodem pacto compoſitum, vti

Re-

Regina teſtamento mandaverat, velum quoque bombycinum, quod ſuperadjectum fuerat a miniſtris. Viſebatur ergo integrum corpus, cum tamen nullo fuiſſet vnguentariæ artis ſubſidio delibutum; facies carne coloreque ſic vivido ac florido, ac ſi eadem ipſa hora vivere deſiiſſet. Aliquot in partibus corporis nihil carnis, ſed oſſium tantummodo aliquid apparebat. Igitur occluſo itidem loculo, quam potuit fieri maxima fidelium pompa, ſanctiſſimæ Reginæ corpus in commodiorem locum translatum eſt. Denique Epiſcopus forma juris conſueta diligenter inquiſitionem habuit de multis atque inſignibus, quæ in ore omnium facta verſabantur, miraculis, cum in monialium, tum laicorum vtriuſque ſexus vota preceſque ad ſepulchrum Reginæ, aut ad ipſius reliquias; quippe cum eo loci ad Reginæ venerationem innumerabilis confluere vndequaque fidelium ſoleat multitudo. Neque vero pauca divinæ virtutis & Reginæ ſanctitatis miracula præſente Epiſcopo patrata ſunt, quæ omnia idem ſua teſtiumque auctoritate confirmata ad Regem Catholicum remiſit. Quo tempore ſepulchri mo-

Mafaldæ miracula.

moles reſerabatur, mira odorum ſuavitate fragraſſe templum, quotquot aderant, affirmant conſtantiſſime. Aliquæ præterea e ſacris virginibus dulciſſimos ſe concentus audiviſſe conteſtantur, cum tamen, vt magna adhibita diligentia compertum poſtea fuit, neque muſica aliquis pulſaverit inſtrumenta, neque cecinerit: quare ſibi nec temere perſuaſum habent, ſacri corporis manifeſtationem cæleſti harmonia gratulatos fuiſſe Angelos, in quorum ſemper obſequium propenſa fuit; venerabaturque præcipua animi devotione ſanctiſſimum Triados myſterium, & patronos ſibi delegerat Apoſtolos duodecim, quibus accepta ſemper retulit, quæ a Numine ſuſtinebat beneficia.

Sanciæ, & Blancæ Sancii filiarum ſors.

POST Mafaldam nata eſt Sancia, cui attributum eſt nobile oppidum Alanquer ſive Ierabrica; in quo, cum vivus adhuc in terris eſſet ſanctiſſimus Patriarcha Franciſcus illius, Ordinis cœnobium ædificavit, quod inter omnia Franciſcana, quæ in Regno infinita propemodum extructa videntur, primum, antiquiſſimum etiam nunc perſiſtit. Poſuit etiam monialibus Sancti Bernardi celebre illud cœnobium prope Conim-

nimbricam, (vocant Cellas :) ſepulta vero eſt in gynæceo Lorvanienſi. Blanca in Caſtella, vbi Carracam (quæ hodie putatur *Guadalaiara*) poſſedit, diem ſuum obiit; indeque (vt teſtamento mandaverat) Conimbricam in cœnobium Sanctæ Crucis corpus illius deportatum, ibique ſepultum eſt. Poſtrema omnium Beringela, quam ſoror Tareſia loco filiæ in Lorvani Parthenone educavit, innupta virgo ceſſit e vita, & juxta ſepulchrum patris Sancii jacet ſepulta. Iſthæc tota fuit legitima proles Regis Sancii.

Illegitima Sancii proles.

PORRO poſt obitum Reginæ Aldonſæ anno MCLXXXXVIII, viduum agens Sancius, (quæ ſolet eſſe in magnis Principibus infirmitas) aliquot mulierum amoribus implicatus, illegitimos ſuſcepit libros. De Maria quidem Aneſia de Fornelis Vrracam Sanciam, & Martinum Sancium, qui apud Alphonſum Regem Legionenſium valuit plurimum, maximiſque honoribus bello paceque affectus, nulla relicta ſobole defunctus jacet Coſinis, in pago Ordinis Sancti Ioannis Provinciæ campeſtris. De Maria Pacenſi de Ribera filiam ſuſtulit Tareſiam

San-

Sanciam, quæ nupſit Alphonſo Tello (vt vocarunt) Seniori; & Ægydium Sancium, qui mortuus eſt in cœlibatu; & Conſtantiam Sanciam, quæ monaſterium Sancti Franciſci exſtruxit Conimbricæ ad Mondæ ripam, jacetque prope ſepulchrum Sancii patris. Denique Rotericum Sancium, qui occubuit in illo memorabili prælio civili, quod antiquitas celebrat, commiſſum inter ipſos Luſitanos prope vrbem Portuenſem: viſiturque ejus ſepulchrum in cœnobio dicto Gryo.

FVIT Sancius Rex mediocri ſtatura, ſucco & carnibus plenus, membriſque toroſis. Lata illi & liberalis ac plane regia facies: os aliquanto craſſius atque protenſius: oculi prægrandes & ſubnigri, ſed ſubtriſtes aliquantulum: capillus ſpadicei coloris, & ad nigricantem vergentis. Fortunatiſſimus exſtitit in præliis adverſus Mahometanos feliciſſime geſtis, qui de hoſte ſæpius (vt vidimus) triumphavit. Rex inſigniter Catholicus & pius, Deoque, (ſi prolem ſpuriam tollas) quam deditiſſimus: pectore magnanimus, robore ſtrenuus, judicio prudentiſſimus: ſuorum Luſitanorum egregius amator,

Sancii ſtatura, & mores.

tor,

tor, aut (verius dixerim) pater, inimicus otii & ignaviæ, nec ſubditos otiari patiens, vti laboribus exerciti, ac terræ colendæ negotiis diſtenti, ab omni peccandi occaſione alienam immunemque vitam traducerent.

Sancii clades ex neglectu Cenſurarum.

Cumque vnus ex optimis Luſitaniæ Regibus exſtiterit, multis tamen & gravibus fortunæ caſibus pertentatus, hauſit non ſine ſenſu doloris, etſi alioqui animo invicto, & nullis fracto malis, Regni ſui extremas propemodum calamitates, peſtis, famis, tempeſtatum, terræmotuum, quibus integra oppida, magnæque vrbes partim collapſæ, partim nudatæ cultoribus in ſolitudinem abierunt. His ergo calamitatibus vſque adeo convulſæ ac debilitatæ ſunt Luſitaniæ vires, vt bellatori Principi non eſſet vnde ad arma delectus fieret, quo poſſet maximis infidelium copiis in Luſitaniæ perniciem conſpirantibus obſiſtere. Ac optimi quidem rerum æſtimatores tam multiplicem malorum conſpirationem ab irato Deo irrogari cenſuerunt. Quippe Rex obſtinato animo adverſus Pontificias cenſuras filiam Tareſiam locarat in matrimonium Alphonſo Legionenſium Regi, ſuo ex ſorore nepoti,

ti, idque abſque diſpenſatione Summi Pontificis: quapropter multos per annos tam Luſitani quam Legionenſes in pœnam ſuæ contumaciæ ſacris interdicti perſtiterunt, atque adeo Regum inobedientiam Deus omnipotens ſeveriſſime, ſed juſtiſſime, vtriuſque Regni deplorandis ſtragibus, expiavit.

Ætas Sancii, & teſtamentum.

VIXIT Rex Sancius ad quinquageſimum ſeptimum ætatis annum: regnavit viginti ſex annos. Cumque totam fere vitam in bellis & mille infortuniis tranſegiſſet, immenſos tamen plane regalis opulentiæ reliquit in morte theſauros, in quibus magna auri argentique facti & infecti, gemmarum, & pretioſiſſimæ ſupellectilis copia viſebatur. Quæ omnia partim in pauperum eleemoſynas, opera, & loca pia: partim in filios tam legitimos quam illegitimos diſtribuenda legavit, vltra ea, quæ ſingulis in hereditatem pinguiſſimam aſſignavit. Nullum in toto regno aut cœnobium, aut templum cujuſque vrbis maximum, aut ædem, & locum pium, in tam larga ſanctaque magnificentia prætermiſſum eſſe voluit. Innocentio VI, Summo Pontifici, centum auri pondera legavit, ſuppliciter ab eodem poſtu-

ſtulans, vti ſuum teſtamentum, quod biennio ante obitum ſanus & integer, pleno ac maturo judicio condiderat, exequendum decerneret. Denique pro debitis & regiæ conſcientiæ oneribus, ſi qua forte vllo in tempore deprehenderentur, rite ſolvendis, ſexaginta duo millia & quingenta aureorum deſtinavit.

Sancii Obitus, & ſepulchrum.

CONIMBRICAE poſt diuturnum & gravem morbum obiit anno MCCXII. Iacet ſepultus in templo Sanctæ Crucis, in ſacello maximo ad lævam altaris, cui Mauſolæum paterno perſimile Rex Emmanuel exſtrui, atque in eo condi corpus illius mandavit. Porro quandocumque legitur vivis apparuiſſe Rex Alphonſus Henriquius, vti contigit in expugnatione Septæ, aliaſque ſæpe, filium cum patre Sancium ſimul adfuiſſe commemorant. Quod quidem peregregium argumentum eſſe, atque haberi bebet ſempiternæ beatitudinis in cœlo, quam Rex optimus in vita promeruit continuis & graviſſimis bellis, ac laboribus pro Chriſti Domini fide atque obſequio, contra Dei & Chriſtianæ Eccleſiæ adverſarios pio & infatigabili, animo ſuſceptis.

AD

AD SANCIVM ALPHONSI PARENTIS ÆMVLATOREM

EDite ab Alphonſo Rex inclyte, magnus vt eſſes,
Sat tibi magnanimi gloria patris erat.
Non tibi viſa ſatis facta immortalia patris,
Immortale addis patris ad acta decus.
Patris ad exemplum Maurum, Rex magne, fatigas,
Lyſiadum in regnis nec ſupereſſe ſinis.
Indixere Deo Mauri fera bella, Deuſque
Maurorum infando cum grege bella gerit.
Per Reges populoſque pios ſacra arma coruſcant;
His emitur letho gloria, fama manu.
Quo magis his crudus, fies manſuetior aſtris:
Quo magis his blandus, crudior hoſtis eris.
Quot capita abſtuleris, rapies tot ab æthere palmas,
Quot capita abſtuleris, tot tibi ſceptra dabis.
Deſperanda tibi non eſt victoria, quando
Eſſe Deus victor per tua bella parat.

Ad Sancium Alphonſus pater.

AVdite, ô clari noſtrâ de ſtirpe nepotes,
Sanguinis heredes, imperiique mei,

In

In Maurum nutrite odia, & nutrite furores;
Et post erumpant in grave Martis opus:
Non meus est, Mauro quicumque pepercerit; armis
Quicumque exscindet funditus, esto meus.
Arma edico armis contraria, castraque castris;
Littora littoribus, corda inimica paro.
Ne super ossa rosas, neu spargite cana nepotes
Lilia, Maurorum sed riget ossa cruor.
Respuit heroum flores rigor: adde cruorem;
Et dabis exequiis debita justa meis.

Ad eumdem

O' qui fulmineis Maurorum eversor in armis
Das tibi, das patriæ nomina clara tuæ:
Hectores? an Thetidis soboles generosa marinæ?
Succubuit pugnis victus vterque tuis.
Num tibi componam generosæ mentis Atridá?
Majorem Atridis te tua dextra facit.
Scipiadum memorem Maurisia castra fugantem?
Sed Libycæ fudit plus tua dextra necis.
Anne Camillus eris, patriæ defensor, & vrbis;
Pluribus expellis castra inimica locis.
Ausus Cocles eris pontem divellere ferro?
Teste Tago pontes cædibus ipse facis.
Mars eris? Alphonsus Mars est pater ipse, quid
Ergo?
Filius invicto pectore Martis eris.

Ad

Ad eumdem.

PAcis & armorum cultor clarissime, pacem
Consilio, valida qui regis arma manu.
Roma potens leges doctis accersat Athenis,
Promis ab arcano pectore jura tuis,
Iure tuum pectus juris penetrale vocamus,
Iustitia hoc justa finxerat æqua manu.
Astræa & Pallas de te Rex maxime certant,
Nec dabit hæc victas, nec dabit illa manus.
Dividis in populos regalia jura; triumphat
Flava Ceres regnis, cultaque Flora tuis.
Te tua Aratorem dixerunt secula, famæ
Scilicet æternæ semina pulchra jacis.
Implebunt nundum messes, & sydera; tantum
Seminis æterni prodiga dextra dedit.

Ad eumdem, Aratorem vulgo appellatum

QVod juga proscindo sylvestria, dicor Arator
Nec patior fieri squalida rura situ.
Non ego sylvestris tituli dedignor honores,
Et decet augustas rustica cura manus.
Idem animos, agrosque colit labor improbus; idem
Sylvescant vitiis ne pia corda, facit.
Hinc ego sollicitus geminos mihi colligo fructus
Hic est heroum, messis at ille nova.

Educat heroas labor improbus, aurea Roma
Quales in Latiis vidit arare jugis.
Munera dedigner cur ruſtica? curve novales,
Heroas magnos ſi mea meſſis habet?

Ad eundem ad Hiſpalis mœnia pugnantem.

SAncius Heſperiam percurrit, Sancius vrbis
Hiſpalis audaci mœnia luſtrat equo.
Mauri indignantur, rapiunt denſa agmina contra,
Pugna per armatas fit violenta manus.
Lyſiadæ vincunt, vincuntur inertia Mauri
Agmina, per campos corpora ſtracta jacent.
Ipſe per exſtinctos incedit victor acervos,
Martia fulminea quos ſtruit ira manu.
Flumina perſpicuos mutarunt ſanguine fluctus;
Ac velut adjectis aucta feruntur aquis.
Adſpicit Heſperiam tepefactam ſanguine Mavors,
Arvaque purpurea luxuriare nece.
Vincimur, imperio cedo, Rex maxime, dixit,
Non ero dux belli; te duce miles ero.

ALFONSVS PORTVGALLIAE REX III.
VIXIT ANN. XXXXVIII. OBIIT A°. MCCXXXIII.

ALPHONSVS II.
LVSITANIÆ
REX III.

ANACEPHALÆOSIS IV.

ALPHONSVS ob pinguem aqualiculum, teretesque artus, obesus appellatus, Conimbricæ octavo Kalendas Maias anno a CHRISTO natalitio millesimo, centesimo octogesimo quinto natus fuit. Is septimum & vigesimum agens annum, natu major a Sancio parente imperium subinde accepit: sub quo jam inde ab ineunte ætate, & animositate insignis, & equestris disciplinæ vsu mirifice eruditus, tyrocinii rudimenta deposuit: vbi tam præclarum infracti animi præstitit documentum, vt pluribus invidiam, omnibus æmulationem excitaret, tum vel maxime in Helviorum expugnatione, & cum Mauris aliis in congressibus. Itaque circa Regni primordia multa gessit, quæ silentio premuntur ob penuriam scriptorum. Adeo

Alphonsi natalis.

enim multum eſt tuarum laudum præconem nanciſci. Illorum tamen, quæ ad nos venere, principem locum habet diſcordia, quæ inter ipſum & ſorores interceſſit: quæ tanti Principis dotibus non vulgarem notam impreſſit.

Alphonſi animus in fratres plus quam paternum.

AVT igitur divitiarum cupido, aut ingenium pertinax, & intractabile fecit, vt fratres & ſorores, quos paterno debuit amore proſequi, odio inſectaretur novercali. Cujus immite ingenium Sancius parens multo antea ſubodoratus, filios effuſiſſimis hereditatibus donatos teſtamento reliquit: quos inter ad quingentos mille aureos (mitto pagos & oppida) inſignati argenti facti grandem copiam diviſit. Cæterum deſtinata ſalubriter ſiniſtrum Principis ingenium diſcuſſit; cum nullæ opes improbis ingeniis ſatis eſſe poſſint. Parente vix defuncto promiſſis ſtare noluit, quin potius interpoſitam fidem teſtamento & ſacramento firmatam fefellit; & fratres ab hereditate deturbare curavit, Tareſiam præcipue Reginam, cui parens Montem majorem cognomento Veterem, & oppidum vulgo, *Eſgueira*, in legatis reliquerat; & Sanciam, quam Iera-

bri-

brica, vulgo *Alanquer*, hereditario velut dono donarat. Et ne cum fratribus palam decertare videretur, caufabatur bona eſſe, imo dona regiæ hereditati agglutinata, quæ a regni ſucceſſore avellere Regi nefas eſſet. Adeo furor proceſſit, vt ſumptis armis oppida, ad quæ fratres ſe contulerant, numeroſa militum manu attentaret: quam fratres impigre reſiſtentes, non ſine illius dedecore repulerunt. Plurimis tamen exhauſtis laboribus Pontifex Summus eum compulit, vt cum fratribus arbitris honorariis ſtaret, quod & fecit, & calculum mutavit, poſtquam cauſam ſuam deploratam agnovit; & regnum tot maledictis anathematiſque fatigatum tandem aliquando recreavit.

Claſſis Septentrionalis opitulatur noſtris.

TEMPORE identidem ſuccedente annus agebatur a CHRISTO nato MCCXVII, cum a Septentrione munitiſſima claſſis Olyſſiponem appulit, quæ Sanctæ Hieroſolymæ ſuppetias ferebat. Cumque reflante vento cogeretur a navigatione deſiſtere. Ecce tibi Matthæus Præſul Olyſſiponenſis, vir negotiis gerendis natus, ſuaſor ducibus fuit, vt dum per tempus liceret, aliquid ederent ſua virtute dignum. Quod vt facilius ab illis obtineret,

ſe

ſe ſocium cum militibus & commeatibus pollicetur, ſi velint Salaciam occupare, quæ tum temporis fœdiſſimo Maurorum imperio ſubjacebat. Non diſplicuit Ducibus negotium. Pontifex interim Ducum animis vtendum ratus, inſtructum exercitum incredibili celeritate armavit. Milites eo alacrius ſunt collecti, quo res erat periculoſior, & ſuſcepta ad delendas Maurorum reliquias, quas (Regno per vim occupato) in gremio Reipublicæ Chriſtianæ degere probroſum ſibi eſſe putabant. Et quamvis Rex Alphonſus belli aleam cum aliis non ſubierit (morbo fortaſſe detentus, aut quotidianis Regni negotiis impeditus) veriſimile tamen non eſt tam expeditam hominum multitudinem tam brevi tempore, eo vel imprudente vel invito coaluiſſe, cum præcipue negotium ad eundem attineret.

Salacia pelluntur Mahometani.

LVSITANI vero, qui belli ancipitem eventum in hac expeditione tentarunt, ſi ad calculos revocentur, numero ſunt: Olyſſiponenſis Epiſcopus Matthæus; Petrus Luſitanæ militiæ: Gonſalvus Prior Hoſpitalarius: Martinus Barreganus e Divi Iacobi familia, ſui quiſque agminis duces, qui vigin-

viginti hominum millia Olyſſipone & Ebora cum municipiis collecta ductabant. Hi ſimul cum illis, qui claſſe vehebantur, junctis caſtris obſedere propugnaculum, quod poſt varios vltro citroque labores ſubintrarunt, multis antea emenſis difficultatibus. Nam qui ea tempeſtate Reges Cordubæ, Hiſpali, Paci Auguſtæ, Giennio imperitabant, certiores facti per internuntios, de improviſo cum equitum quindecim peditum octoginta millibus terra marique obſeſſis, auxiliantur. Ad hæc decem triremes opportune inſtructæ. Attamen cælo bene favente, & ſex ſupra triginta navium præſidio, quæ a Batavia ad bellum tranſmarinum profectæ Cetobricam tenuerunt, diſſolutis murorum compagibus, ſemel atque iterum propugnaculum multa prius edita corporum ſtrage perruperunt. Dumque noſtri homines fugientibus inſtant, alios cædunt, interficiunt alios: qua in fuga fama eſt triginta Maurorum millia, ſimul & quatuor Reges, qui obſeſſis venerant auxilio, cecidiſſe. Eſt qui ſcribat Angelum Cruce in gemma coruſcanti fiduciam militibus addidiſſe. Captum denique oppidum & dire-

ptum

ptum eſt luce Divo Lucæ, eidemque Evangeliſtæ ſacra, anno poſt Chriſtum natum MCCXVII.

Alphonſus duos Maurorum Reges fugat.

AD Alphonſum, vnde exiit, jam redeat oratio, qui belli, domique egregium ſui præbuit documentum. Nam Hiſpalis & Giennii Reges, qui Helvenſes dura obſidione premebant, aperto Marte ſuperavit, & ad ſuum quemque Regnum compulit. Quin & armata manu per hoſtilem ditionem excurrens, miſeranda illata vaſtitate ſeſe ad patrios lares victoria reportata collegit.

Alphonſi pinguitudo.

ÆTATE ad ſenium jam declinante, ad eam pinguedinem devenit, vt quivis corporis motus atque exercitatio illi pergravis eſſet; quod videre fuit cum Novæ civitati Aruccitannæ, (quæ *Moura* vulgo dicitur) & Serpæ Maurorum exercitu obſeſſis opem tulit, quem per medios hoſtium cuneos ſubduxerunt e caſtris ſemianimem, & vix præ nimia pinguedine ſpiritum ſub armis ducentem.

Ejus uxor & filii.

VRRACAM ab Alphonſo octavo Caſtellæ Rege, & Eleonora Ioannis Angliæ Regis filia, oriundam in matrimonio habuit: a qua plures ſuſcepit filios; Sancium puta cogno-

gnomento Cucullum, qui parente exſtincto Regno ſuffectus eſt; alterum Alphonſum Bononiæ, ſive Geſſoriaci, ducem in Gallia, quod Ducatus heredem duxit vxorem, poſtea Luſitaniæ Regem; tertium Ferdinandum Serpæ Principem, cui Sancia Fernandes Comitis Ferdinandi de Lara filia Caſtellæ nupſit; a quibus prognata Eleonora, quæ vt fama fert, a Principe Regni Daciæ herede vxor ducta eſt. Hic Alcobaciæ communi Luſitanorum Regum in monumento ſepultus jacet, nec non etiam Vincentium genuit, jam inde a primis annis exſtinctum, quem etiam Alcobacia detinet in tumulo. Vltimam Eleonoram, quam Daciæ Rex habuit in matrimonio. Ex vago coitu filium ſuſcepit Ferdinandum nomine, cui poſteritas nulla: vita functum tenet Alcobacia.

Mors, & corporis lineamenta.

OCTO & quadraginta annos implevit Alphonſus: vnum & viginti Regni clavum tractavit: fatis conceſſit anno poſt CHRISTI natalitium MCCXXXIII. Extinctum, ſimul & Vrracam cum filiorum aliquibus Alcobacia in ſacello, quod vivus adhuc opere non magnifico exſtrui juſſit, humili ſepultura complectitur. Annis ſubinde labentibus,

bus Georgius a Mello, Cœnobii Abbas, ſacellum diſſolvit, & vtriuſque oſſa ad ſacellum Divo Vincentio ſacrum tranſtulit, vbi hoc temporis conquieſcunt. Corporis lineamenta, ſi poſſumus, exſcribamus, vt cum res geſtas legimus, eum ante oculos videre videamur. Procerus corpore fuit, adeo vt ad giganteam ſtaturam accederet: magnos membrorum artus, & ſucci vltra modum habuit plenos: oris ſuavitate & formæ præſtantia effloruit: frons libera, rutuli oculi, capillamentum rufum, prominens aliquantulum naſus, & aquilino ſimilis: os magnum, ſed ſuaviter craſſum, Regis augebant venuſtatem.

Quinque Franciſcani Fratres ex Luſitania in Africam traijciunt.

REGNANTE Alphonſo anno MCCXX, quinque e Franciſcana familia, (quos Franciſcus parens & auctor, non humano conſilio, ſed cæleſti oraculo monitus, miſerat ex Hetruria, vt homines ſcelerum impietate adſtrictos cæleſtis diſciplinæ monitis imbuerent) per rudes & incultas nationes excurrentes ad Africam tandem devenerunt. Dumque Bocani, Hemexi in Mauritania, (*Marrocos* dicitur) & eloquiis & vitæ ſanctimonia conantur ferocientes homines CHRISTO ſub-

ſubdere, atque ab infauſtis dæmonum ſtabulis ad CHRISTI paſcua, caulaſque traducere: en tibi Miramolinus, qui ea tempeſtate gentem cum primis pervicacem adminiſtrabat, furore percitus, homines tum maxime vtilia ſuadentes ad capitale ſupplicium abripi juſſit: quos morte multatos ad exſtructam pyram tradidit; vt igne abſumpti, & cultu, & honore carerent. Sed quis divinæ mentis oracula antevertet? De improviſo turbatur cæli facies, tenebræ conduplicantur, flamma inter nubes coruſcat, effuſis ſine more imbribus tempeſtas præcipitat, & jurata elementa vltimam mortalibus vaſtitatem minitari videntur. Quid plura? Ignis conſopitur, formidine externati fugiunt tortores, ingens fit ſolitudo, & quos effera vis tyranni flammis addixerat, his mollior ignis conditio indulſit. Nec pios tum temporis defecit conſilium; imo per noctis tenebras fulgurum ſplendore illuſtrati, lautiſſimam illam ſupellectilem, divinaſque reliquias cælo dante collegerunt. Quas Petrus, Alphonſi Portugalliæ Regis frater, (qui ob veteres cum Rege ſimultates Marrochiis degebat Miramolini obſequio emancipatus) ad Hiſpa-

Martyrio in Africa coronantur.

Eorum reliquiæ Conimbricam invehuntur.

ſpaniam detulit, & ad fratrem Conimbricæ agentem in Luſitaniam tranſmiſit. Ipſe vero in Regno Legionenſi apud Alphonſum Regem conſobrinum manſit. Quid interim noſter Alphonſus? De adventu certior factus, celebri decreta ſupplicatione, magna primæ nobilitatis caterva ſtipante, ante vrbem, emenſo vnius leucæ ſpatio, ſanctiſſimas reliquias, divinaque oſſa venerabundus opperiebatur. Quæ in auguſtiſſimo Sanctæ Crucis delubro honorifice collocavit, vbi crebris irradiant miraculis, vt annales illius familiæ evolventi facile patebit.

PRIVSQVAM tamen hæc Franciſcana familiæ pignora in Africam trajicerent, ad Luſitaniam pervenerunt, & ſunt per aliquot dies Conimbricæ commorati: vbi eo tempore ornamentum Luſitaniæ & lumen degebat Antonius; qui viſis Sanctorum reliquiis, dici non poteſt quanto ardore inflammatus ad Martirii palmam contenderit. Erat Antonius Olyſſiponenſis, clarus natalibus, caſtigata vitæ diſciplina inſtitutus, ea vrbis parte educatus, vbi noſtra adhuc tempeſtate templum eſt ipſius Antonii cognomento. Annum ætatis decimum quintum nondum egreſſus, jam inde

D. Antonius de Padua Luſitanus Olyſſiponenſis.

Inde a teneris cœlesti oraculo animum adjiciens, Augustinianæ familiæ Olyssipone nomen dedit in cœnobio, cui Divo Vincentio extra muros nomen est. Hinc propter suorum vsum frequentiorem, quam vellet, Conimbricam ad Sanctæ Crucis cœnobium commigravit: ibi martyres vidit viventes, & veneratus est vita defunctos: quo adspectu, quam incredibili divini amoris incendio æstuarit, ex illis quæ postea gessit, conjiciatur.

EN longum post temporis intervallum accidit, vt Numinis irritamenta, quæ currentem animum incitabant, quibusdam e Franciscana familia, quibuscum familiariter agebat, aperiret. Hi vero per id temporis ædiculam quandam Divo Antonio Abbati sacram non longe ab vrbe sepositam incolebant. Post communicatum consilium habita Superiorum bona venia, se, relicta prioris vitæ ratione, Franciscanorum sodalitio mancipavit. Quos inter mirifico pietatis ardore per aliquod tempus, tum fame sitique ennectus, tum mira etiam rerum humanarum despicientia vitam toleravit. Non multo post in Africam solvit: adversa tamen fatigatus valetudine, & propter insalu-

Antonius Ordinem Canonicorum Franciscano mutat.

lubrem aeris intemperiem, indies magis magisque ingravescente, coactus est ad Hispaniam remenso pelago commeare. Ab Africa conscendit, vt denuo transmitteret: nec ita multum provectus, ventorum impulsu rejectus in Siciliam est, hinc in Italiam. Postea, illustrissimo & pietatis, & sanctimoniæ incremento per Galliam & Italiam concionabundus excurrens, res edidit memorabiles, quas omnes si vel tenuissimo historiæ filo vellem complecti, res esset ingentis voluminis. Ejus corpus sanctissimum miro cultu, nec minori pietate Patavini cives suspiciunt & venerantur, illumque præsidem agnoscunt, & tutelarem. Antonii lingua singularis Numinis beneficio, & inaudito Lusitanos inter miraculo illæsa permanet, quod videre erat, cum ejus corpus est translatum. Nec Alphonso facta est parva gloriæ accessio, quod Antonius illo regnante effloruerit, qui non solum domesticis, sed externis etiam eumdem patronum, ac pæne popularem suum adscisscentibus immortales titulos impertiit.

Antonii lingua incorrupta.

Ad Alphonsvm hvivs nominis II, Lvsitanorvm Regem III, cognomento pingvem.

Est penes infidum turrita Salacia Maurum,
Stat ſuper aeris arx operoſa jugis.
Tres magni hanc ſervant numeroſo milite Reges,
Vana ſuperſtitio quos rapere arma facit.
Lyſiadæ oppugnant, defendunt pergama Mauri:
Fortiter hæc pugnat, fortius illa manus.
Cruda diu durant dubii certamina Martis:
Lyſiadæ præſtant, arx quatefacta labat.
Nuntius e cælo gemmanti in luce refulget,
Pectus & in gemma fert nova ſigna Crucis.
Pro voce eloquitur Crucis ignea gemma, viriſque
Gemma triumphandi non leve pignus erat.
Lyſiadæ expugnate arces, queis ſydera gemmant:
Deque novo fulgens gemma Oriente micat.
Gemmea erit (ne vana fides) victoria; palmæ
Gemmantes titulos gemmea fama canit.
Nobile prodigium jam non eſt gemma, triumphi
Gemmantis toto gemmat in orbe decus.

Ad eundem.

Spe lucri ſororibus bellum movet.

Pone minas, quid in arma ruis male cauta cupido?
Quas petis, heu! fœdo crimine perdis opes.
Neſcia bella pati, moliſſima corda ſororum
Audex hoſtili ſollicitare manu?
In tua damna ruis, propriiſque occumbis in armis,
Seu tua ſint, victor, ſeu ſpolia hoſtis habet.
Finge tuas, quas quæris opes; periere ſorores;
Fac ſoror hoſtilem vim permat, ipſe peris.
Aut ſoror, aut frater miſeri ſunt: dives vterque
Pauper erit: victo victor ab hoſte cadet.
Quid mirum? & leges & jura abrumpit avarus.
Ergo nec leges, nec ſua jura ferat.

Ad eundem.

Vivo patre, præclara edidit facinora; mortuo patre, non ita.

Creſcis in arma puer, juveniſque in Marte triumphas:
Sed minor in facto gloria viſa viro.
Patris in amplexu, tibi ferrea vincula nectis;
Mollior in grandi corpore veſtis ineſt.
Prælia dura pater, natus quoque prælia tentas
Ille redit victor, tu quoque victor ovas.

De-

Deſerit arma pater, natus quoque deſeris arma:
Illum ſera quies, te ſopor altus habet.
Crevit in egregio tibi gloria rara parente:
Patris ab exequiis pæne ſepulta jacet.
Scilicet hoc vixiſſe putas, vixiſſe Parenti,
Et cui non poſſis vivere, poſſe mori?

Ad eundem.

BElla movet Mavors, audet ſe opponere Marti
Miles, & audaci bella ciere manu.
Progreditur Princeps bella ad Mavortia; Maurus
Torpet, ad adſpectus torpet iniqua manus.
Quos neque vi Mavors, Alphonſus fronte coercet;
Non dubium eſt, fortis quis ſit in arma magis.
Nomina Mars Martis, Mavortiaque arma relinque;
Alphonſus Martis nomen & arma gerat.
Qui dabit invictos poſt funera regia Martes,
Pro magnis Regnum qui tueantur avis.
Nomen & arma ferat Martis Mavortia Princeps,
Tam male quæ Mavors, quam bene ſolus habet.

Pag. 98.

SANCIVS PORTVGALLIAE REX IIII.
VIXIT ANN. XXXVIIII. OBIIT A. MCCXXXXV.

SANCIVS II.

LVSITANIÆ

REX IV.

ANACEPHALÆOSIS V.

Adversa Sancii valetudo in pueritia.

ALPHONSVM parentem consequutus est Sancius, hujus nominis II, Conimbricæ editus die octavo Septembris, anno a Virginis puerperio MCCVII. Prima ætatis rudimenta adeo iniqua valetudine toleravit, vt præter omnium opinionem fuerit in Regem inauguratus. Filii ægritudinem Vrraca mater tam moleste ferebat, vt nunquam fere vel obscura lætitiæ indicia in ejus fronte legerentur; quæ, cum medicos omnes remedia quærendo defatigaret, eorumque pharmaca exhauriret, sacram anchoram apprehendit, & patronum suscepit singulare Christianæ reipublicæ lumen & columen Augustinum; cui votum nuncupavit, fore vt Princeps linteatus cucullatusque incederet, quoad vsque pubertatis annos excederet, eadem

prorſus ratione , qua nunc regulares Canonici Divi Auguſtini Conimbricæ in cœnobio Sanctæ Crucis exornantur. Quæ res triviali cognomento locum fecit , vt ſcilicet Sancius Cucullus appellaretur, non vero aliis de cauſis , quæ apud vulgus imperitum invaluerunt.

Sancii remiſſio.

CVM primum Regni clavum adminiſtandum ſuſcepit , ſextum ſupra vigeſimum agebat annum, quam ætatem curandæ valetudini potius , quam præluſioni ad regnum , aut majorum ſuorum imitationi impendit. Hac morborum ſerie , ſimul & ingenio miti & tractabili , eam animi remiſſionem imbibit , vt nemini metuendus , nemini Regno aptus videretur. Adeo vt familiares præpoſtero in Regem more dominarentur, & omnia ſusque deque agerentur , prout cujuſque libido erat , vel commodum. Hoc tempore Caſtellæ Regina erat Berengia, Alphonſi matertera , cui Principis cura fuerat demandata ; quæ ſparſo rumore permota , monitis conſiliisque Regem ad meliora promovendum curabat ; eique fœminam aliquam tradere in matrimonium , quæ & nobilitate & conſiliis Regni faſtigium & majeſtatem impleret. Enim vero Regis familiares id, quod fu-

ſuturum erat, ſuſpicantes, nihil æqui bonique admonere, nullum non lapidem movere, vt illum a tali ſententia dimoverent; ſibi quiſque timere, ſi Regina foret alta quadam mente prædita, quæ Regni afflictis rebus, deploratisque provideret; Regem quanta maxima poterant animi contentione a materteræ conſiliis deterrere, & nuptias illas diſſuadere & dehortari. Quin potius Meſſiam Lopeziam de Haro illi conjugem invexere, Lupi Diazii de Haro Cantabriæ Domini filiam, & Vrracæ Alphonſæ Alphonſi Legionis Regis filiæ. Erat Meſſia ingenio liberalis, & formæ præſtantia elegans: ſed quamvis illuſtriſſimo loco nata, Regiæ tamen Luſitanorum Regum dignitati impar, & ſuperſtes priori marito Alvaro Pirio e Caſtro, qui licet antiqua eſſet regum nobilitate generoſus, nulla tamen re cum Sancio comparandus.

Vxorem inconſulto duxit.

HÆC & alia quamplurima omnium odium & invidiam in Reginam concitarunt; illos ſi excipias, qui nuptias conciliarunt. Quibus illa, collocatum in ſe beneficium vt reponeret, liberam faciebat copiam populi vexandi tanta licentia, vt aliqui primæ nobilita-

Regina in aliquos favor magnorum malorum cauſa.

litatis viri miſerorum hominum vicem dolentes, ad Regem recta pergerent, aliorum audaciam incuſantes, aliorum latrocinia conquerentes, referentes populi indigna ferentis clamores, & totius imperii ruinam minitantes, ni tantis calamitatibus modum faceret & medelam. Quibus ipſe non mediocriter permotus (vtpote qui natura pius & mitis erat) impietatem publice graſſantem publico ſupplicio retardandam conſtituit. Sed, quid non mortalia pectora cogis ſævus amor! Regina de his certior, ne ingrati animi ſpecimen exhiberet, ſuorum partes ſuſcepit defendendas, & Regem (nefas enim putabat illos, per quos ad ſummum imperium venerat, miſeros videre, & afflictatos, blandimentis ita prolectavit, vt fidem faceret, illa omnia per invidiam eſſe conficta, vt illi familiares, quibus maxime fidebat, ſiniſtra aliqua ſuſpicione apud ipſum laborarent.

Pontifex irritas Sancii cum Meſſia nuptias declarat.

ALIQVI tamen Luſitaniæ Prælati, patriæ amore ſuccenſi, cum Alphonſum vidiſſent ad meliorem frugem minime collectum, ad Pontificem Maximum detulerunt, tum Regis remiſſionem, tum Reginæ fabricas & commenta. Ad hæc ipſos non prius habita

Pon-

Pontificis bona venia nuptias celebraſſe, cum arctiſſima eſſent conſanguinitate conjuncti. Qua ſuper re Gregorius, hujus nominis IX, litteras expedivit monitis & adhortationibus refertas, tempore ad reſipiſcendum præfinito. Epiſcopum deinde Sabinenſem legavit in Luſitaniam, cujus in conſpectu Sancius tantæ remiſſioni modum, tantæque licentiæ finem promiſit. Quod ad vnguem ſervavit, quandiu Pontificis Orator in Luſitania commoratus eſt. Quem, mox atque ab ejus oculis evanuit, Regina ſolitis illecebrarum lenociniis (quod aliqui philtris & amatoriis poculis tribuebant) decepit; & familiares cæco quodam impetu omnia conturbarunt, populum latrociniis vexantes, divina, atque humana jura perfringentes, majori prorſus, qua antea, licentia debacchantes. A quo fonte promanavit, vt quamplurimi Interamnenſi in Regione animis opibusque parati, duce Raimone quodam Viegas Portocarrero, qui in Galleciæ finibus degebat, facto agmine coaluerint, & Conimbricam vna devenerint, indeque Reginam vi abductam in Orenio propugnaculo includerent ad cuſtodiam. Hinc ad Caſtellam, quin ad eam revo-

Seditio Interamnenſis.

revocandam Regis cura quidquam profecerit, transmiserunt. Et erat ibi ea fere tempestate, qua Alphonsus Toleti degebat; quamvis verior opinio ferat, ipsos in posterum vna nec habitasse, nec pernoctasse quidem.

Alphonsus in Sancii patris locum subrogatur.

NEQVE tam incredibili Lusitanorum hominum studio iniquæ Reipublicæ administrationi modus est adhibitus: cum non a Regina tantum, sed a Rege etiam originem traheret. Quamobrem Legionensi in Synodo multi Prælati patria charitate inflammati apud Innocentium Pontificem Maximum acerbe conquesti sunt. Quibus rebus vt mederetur Innocentius, rem consultatione maturiori agitandam decrevit: in qua vna omnium voce decretum est, vt Alphonsus Lusitani Regis frater Bononia accercitus Regni clavum tractaret, ne Respublica tot calamitatibus pressa vergeret in pejus, & vltimam rueret in vastitatem. Expediuntur interim Pontificis mandata, accercitur Comes, qui Bononiæ tunc erat; nec tamen Regnum non citra pulverem & sudorem adeptus est. Sancius vero, postquam impetrato a Rege Castellæ exercitu videt se nihil proficere, incepto destitit, & se Toletum recepit, vbi mirabi-

rabili vitæ ſanctimonia privatam vitam toleravit : deligens potius in exilio conſeneſcere & mori , quam in patrio regno alterius conſiliis & monitis gubernari , quod & ſuadebant illi , qui Luſitaniam latrociniis, iniquitate , & cæca quadam temeritate affiixerant , pertubaverant , everterant.

TOLETI degens , grandiorem pecuniæ vim , quam e Luſitania abduxerat , in miſeros homines & pauperes larga manu diviſit , nec non ſacellum extruxit , cui a Regibus vocabulum eſt. Duro & aſpero vitæ cultu vitam protrahebat , dies & noctes orationi invigilans traducebat inſomnes , nec ab ejus ore verbum vnquam excidit , quod vel querimoniam vel iracundiam redoleret , nec vllam mittebat reconditi doloris ſignificationem , quanquam aliqui eſſent , qui per ſummam impudentiam auderent Regiam Sancii majeſtatem indignius , quam par erat , tractare. Quibus virtutum monumentis Regiam pre ſe majeſtatem regalemque indolem ferebat. Divum Lazarum , cujus amore inflammatus mira edidit opera , incredibili pietate pientiſſimus ipſe coluit. Quod & Lazarus cumulatius compenſavit , cum ei inter mortales

Toleti Sancius exulat.

tales adhuc agenti viſus, cæleſti oraculo fatum præmonſtravit, & cum ſpiritum ageret, fortunatiſſimum Lazarum ſemper ante oculos intuitus eſt.

Pertinax Luſitanorum fides in Sancium dum Toleti vixit.

DVM tamen hæc Toleti aguntur, Luſitania in ſtudia contraria trahebatur. Aliis alia placere & arridere: quæ omnia ad illum ſcopum collimabant, vt vnuſquiſque promiſſis ſtaret, & fidem Regi ſuo interpoſitam incorrupte ſervaret. Hoc enim inter Luſitanos erga Reges ſuos immortaliter efloruit; ea namque tempeſtate vix vllus fuit illuſtri loco natus, qui Alphonſi Comitis partes ſuſciperet, cum Luſitani eſſet Regis filius, & vir moderandis hominum ingeniis, imperioque natus. Adeo fides indoleſque Luſitana proceſſit, vt nullus (vnum ſi excipias, & alium, qui turpi lucello occæcati permiſere ſe Alponſo, quæ res illis dedecus & ignominiam peperit ſempiternam) alicujus propugnaculi præfectus eſſet, qui ad vltimum pro fide non pugnaret potius, quam vellet deditionem facere. Quod non perſtitit ſolum quandiu Rex in Luſitania fuit, ſed illuſtrius etiam valuit, poſtquam a patrio Regno pulſus in exilium conceſſit. Præfecti tamen

men in ſententia immoti, nec ſuorum precibus, nec Pontificum anathematis, nec Regis obſidionibus adduci potuerunt, vt facerent imperata: quin potius per varia rerum diſcrimina obſidiones infracto animo pertulerunt, quoadusque certo nunciatum eſt, Sancium Regem vitæ annos felici morte clauſiſſe.

Præfectorum duorum arcium incorrupta fides.

IN quibus Ferdinandus Paciecus fuit vnus, qui Seloriquenſe propugnaculum impigre defendit. Alter Martinus eſt Freitas, qui annuam obſidionem tanta animoſitate ſuſtentavit, vt optimo cuique eſſet documento. Nam dum Conimbricam Alphonſus obſeſſam tenet, de obitu fratris Sancii certum nuntium habuit, quod & Martino nuntiavit, vt ipſe depoſita religione ſe dederet. Quid porro Martinus? Pactis induciis proficiſcitur ea lege, ne Rex, dum ille abeſſet, propugnaculum oppugnaret. Et quamvis vnanimi omnium conſenſu cognoſceret Luſitanum Regem fatis conceſſiſſe, ipſe nihilominus ad ſepulturam adiit, illamque non ſine ingenti omnium admiratione recluſit; Regem extrahit, extractum inſpicit, inſpectum cognoſcit, cognitum & cultum, vt datam

tam fidem liberaret, arcis clavibus e brachio dextro appenſis, ſepulturæ iterum reddidit, quod illuſtriſſimis Auctorum teſtimoniis in ſcriptis conſignatum ſecum in Luſitaniam attulit. Ad quam vbi regreſſus eſt, ad Comitem, qui jam ea tempeſtate rerum potiebatur, nuntium mittit, ſe ſacramento jam abſolutum deditionem velle facere. Et recluſis foribus, conjugem & filios manu prehenſos foras pellit, dicens: Alio migremus veteres coloni, & ſuum ſuis dominis domicilium relinquamus. In genuaque ante Regem provolutus portarum claves manu prætendens, Regi tradidit, aſſeverans ſe ejus & Regis & domini futurum ſemper obſequio emancipatum: ſimul & tabellas oſtendit illarum rerum, quas Toleti geſſerat. Rex vero tantam fidem ad miraculum ſuſpiciens, arci eundem ipſiusque poſteros præfecit, ea conditione, ne ipſi aut poſteri vllo deinceps ſacramento adigerentur. Martinus tanto beneficio non ingratus, Regi gratias agit & habet immortales: præfecturam tamen redhibuit; imo poſteros diris imprecationibus devovit, ſi quis fidei ſacramento adactus Caſtellum aliquod ſuſciperet defendendum. Vnde

Martini a Freitas generoſum factum.

de Lufitanorum in fuos Reges fides liquet, qui Regem, vel ad Regnum moderandum inutilem, tanta fidei finceritate & conftantia (vel fi malis pertinacia) obfervaverint, nec voluerint faces fubmittere Comiti Alphonfo, viro & pietate & prudentia infigni, & quod maius eft Lufitano, & Lufitani Regis filio; cui demum impigre refifterent, ni anathematis, quæ pii homines plufquam bellica tormenta timere debent, illius juffis cogerentur effe audientes.

Sancii lineamenta.

FVIT Sancius liberali facie & eleganti; frons libera, oculi glaucini erant & venufti: nafus prominens, fed fuaviter crafcecens: & ad pulchritudinem efformatus: barba eleganter difpofita, & fubrufa: oris color albo deterior, & in palorem degenerans; pietate in primis præditus, minime malus, ab immanitate longe abhorrens. Nihil Sancio defuit, vt Rex effet omnibus numeris abfolutus, nifi prudentes viri, a quibus monitis inftitueretur. Quæ fuit caufa, vt vir æquiffimus, & æqui fervantiffimus, Rex tamen iniquus haberetur.

Quid belli gefferit Sancius.

CVM primum rerum habenas fufcepit, in Turdetania cum Mauris hominibus fæpif-

piſſime congreſſus eſt. Qui ingenti navium claſſe terra marique ad Salaciam expugnandam advolarant; quam imperatam, & obſidione cinctam, in ſummum diſcrimen adducerent; niſi Ægydius Soveroſa Regi in primis charus auxilio ſubiret, qui Mauros non ſine ingenti clade fudit fugavitque. Pactæ interim cum Mauris induciæ, quibus factum, ne tredecim annorum ſpatio, quibus rerum potitus eſt, aliquid amitteret. Exceſſit anno poſt Chriſtum in lucem edditum milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quinto, nonum & trigeſimum agens annum; quorum tredecim regnum adminiſtravit. Situs Toleti Regali in ſacello, quod ſuis expenſis erexerat. De loco tamen ſepulturæ ejus aſſignato dubitant Auctores, & adhuc ſub judice lis. Nam, cum Toletani Præſules majoris templi ſacellum vellent auguſtius efficere & ſpatioſius, tumulos avulſerunt, illosque parietibus diſpoſitos nullis inciſis elogiis, nullis impreſſis epitaphiis indiſtincte inſeruerunt.

Sancii ſepulchrum.

AD

AD REGEM SANCIVM.

Male inchoatam vitam feliciter claudit.

SAncius in Regno quæcumque peregerit, orbis
Nesciat; involvat facta minora pudor.
Quæque Toletana sacraria fecerit vrbe,
Et tumuli augusti marmora, fama canat.
Emendat vitæ finis primordia; laudis
Finis habet, quidquid noxia vita negat.
Sint licet heroes proavi per facta superbi;
Hic tumuli claro marmore major erit.
Exulit a patria; quamvis non Sancius exul
A cælo, vitam dum bene claudit, erit.

Ad eundem.

NObile fit facinus; te discedente revisit
Lysiadum gratas jusque piumque domos.
Quam bene Rex populo servis, dum sumpta relinquis
Iustitia Imperii fræna tenente tui.
Quidquid habes culpæ venia dignabitur orbis;
Plus bonus es Princeps, quam tua Regna ferunt.
Quodquod in imperium commissum est crimen & error,
Diluet exilii pœna severa tui.

Ad

Ad Eundem.

Vnicum vitæ ſuæ opus ſepulchrum ſibi erexit.

Epitaphium.

LYſiaci Regis domus, & fatale ſepulchrum
Hic pariter, pariter vitaque morſque cubant.
Vita ſilet morti ſimilis: mors proxima vitæ
pondera, ſub clauſo marmore, vocis habet.
Mortis in obſequium vixi: vitæque viciſſim
Munera ſub cineres, officioſus amo.
Nullum vita decus poſuit, niſi mortis honores;
Mortis nulla niſi vivere cura fuit.
Nomen inane tuli regnantis: inane ſepulchrum
Ne foret, hic vitæ ſumma ſepulta meæ eſt.
Diſce alio ex tumulo melius tibi vivere: vitam
Ex me cum nequeas diſcere, diſce mori.

Ad Eundem

Abdicatus Regno loquitur Rex.

ITe graves curæ, ſævi procul ite timores;
Vos bene dum perdam, perdere Regna juvat.
Neſcit opes, qui neſcit opes bene perdere; perdit
Gaudia, qui ſemper gaudia lætus habet.
Sint vbi deliciæ, neſcit captiva voluptas:
Servet honor ſpretus quæ bona, neſcit honor.

Re-

Regia crudeli ſervit Fortuna Tyranno :
Regnat privato ſub lare tuta quies.
Libera paupertas : tranquillæ commoda vitæ :
Integra mens : ſcelerum neſcia vita : beant.
Triſtia perdidimus , jucunda ut Regna feramus :
Sic bene qui poſſit perdere , rarus erit.

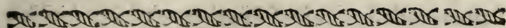
De eodem Epitaphium.

E *Xul eram: poſui vivus mihi buſta. Sepulchrum*
Scilicet auxilio vita ſepulta facit.

Pag. 114.

ALFONSVS PORTVGALLIAE REX. V.
VIXIT ANN. LXVIIII. OBIIT A. MCCLXXVIIII

ALPHONSVS III. LVSITANIÆ REX V.

ANACEPHALÆOSIS VI.

AD Lusitanum Imperium ex incondita, licet alioqui pia, Sancii socordia traducendum in cultum civiliorem, Alphonsum excepit natale Conimbricæ solum, die quinta Maii, anno MCCX, quem pater ob incertam fratris valetudinem regalibus studiis diligentius imbuendum curavit. Sed, cum Sancii vita longius omnium opinione protraheretur, Blanca amita, Galliæ Regina, evocatum conjunxit Mathildi Comitissæ Bononiensi viduæ ex Philippo Crispo Philippi Augusti filio. Annum agebat ætatis Alphonsus vigesimum septimum, & valido corpore, sublimique statura, ingentiores animos agitans, in tantam virtutis suæ opinionem excrevit, vt eum Summus Pontifex multorum Cruce signatorum, qui ex Gallia aliisque

Alphonsi matrimonium cum Mathilde Bononiensi.

provinciis in Palæſtinam commeare moliebantur, ducem elegerit.

Illius reditus in Luſitaniam, & regni principia.

QVÆ cogitata abrupit ipſius in Luſitaniam regreſſus ad ea componenda, quæ multorum libido audebat, qui Sancii ingenio flexibili abutentes, nullum non facinus aggrediebantur. Turbatam conjuratamque fratris morte Luſitaniam primis comitiis pacavit, redactisque in ſuum obſequium cunctis arcibus, in demetendam vitiorum ſylvam, quæ proximi temporis impunitate luxuriabat, & penitus extirpandam præpotentium in judiciis iniquitatem ſeverius incubuit. Quare multorum in ſe invidiam conflavit; ſed plures factiones auſteritatis ſuæ fama diſturbans, impudentem graſſatorum globum exterminavit.

Ædificiis & legibus Regnum nobilitatur

CVM domeſtici tumultus poſuere, ad Regnum exornandum adjecit animum. Multa oppida frequentibus Maurorum bellis quaſſata & deſerta, in quibus Eſtremotium, colonis nobilitavit: multa arcibus & publicis ædificiis inſtauravit; hæc inter Pacem Iuliam, ſi turrim excipias altitudine viſendam, quam filius ipſius Dionyſius inſana ſubſtructione evexit. Regiis ſyngraphis ac tabel-

tabellis perpetuas immunitates pluribus oppidis & hominibus impertiens, vtilissima quoque instituta ad Reipublicæ administrationem præscripsit. Templa & cœnobia non vulgaria insigni liberalitate construxit; exemplo sint Ordinis Prædicatorum domus, altera Olyssippone, Helviis altera; & Virginum Divæ Claræ Parthenon Scalabitanus. Vt mutuis popularium & vicinorum Regnorum commerciis res augeretur, mercatus celeberrimos multis locis instituit, immunitatibus convenas alliciens. Auri, argenti, metallorum deteriorum, mercium, mercenariorum, annonæ, ac reliquarum rerum venalium pretia restrinxit, cum veterum immanitate deterriti multi a negotiando avocarentur.

EGREGIAS Alphonsi dotes, spectabilemque indolem misere corrupit præfracta & pervicax libido. Cum enim gratiam reponere debuit vxori, quæ pauperem optima domo exceperat, effœtam, & sexagenariam pertæsus, veritusque, ne inopia hæredum Lusitana domus ad Reges Legionenses, a quibus fluxerat, iterum dilaberetur: timens etiam conjugi, quam ob infœcundam *Incesta Alphonsi nuptiæ vivente legitima uxore.*

al-

alvum ſciebat ingratam futuram Luſitanis; non vero (vt aliqui confingunt) vllius ſpe lucri ineſcatus, ſceleſtas nuptias contraxit cum Beatrice, notha Alphonſi IX, Caſtellæ Regis, ex Maria Villenia Petri Guſmanii clariſſimi filia, quam Alphonſus Regio cultu præ cæteris liberis indulgentius & operoſius educabat. Sibi quoque vſui fore vicini Regis affinitatem Alphonſus non ignorabat, quem Germani longe ſepoſiti, pulſo Federico II, in Imperium communibus ſuffragiis ſubrogarunt.

ALEXANDER IV. Summus Pontifex Comitiſſæ & conſanguineorum procerum querimoniis, ipſaque rei indignitate commotus, clementi primum diplomate Alphonſum monet, veræ vt vxoris & Chriſtiani officii meminerit; ſed cum omnia monita ſalutaria obtuſis auribus reſpuiſſet, interdicto, quod Viarium dici poteſt, juſſit Pontifex, vbicumque Luſitaniæ Rex adeſſet, omnibus ſacris abſtineri, quin tot fulminibus obſtinatus Alphonſi animus emolliretur; donec fati neceſſitas, quæ vxoris clauſit oculos, iter veniæ ſterneret, quam Vrbanus IV, ſacrorum præſidum & populi annuens clamoribus,

ribus,

ribus, ſed invitus ad ſpeciem conceſſit.

Turdetania a Rege Caſtellano datur Alphonſo quibusdam interpoſitis conditionibus.

ERGO Beatrice juſtis facibus in thorum admiſſa, & duobus ex ea liberis Regni ſucceſſione firmata, cœpit Alphonſus Maurici belli votis anxie diſtineri. Cumque nulli jam intra Luſitaniæ limites Mahometani agerent, & ad alios adhuc Hiſpaniæ inſiſtentes pervadere non poſſet, niſi viam per Turdetanos affectaret, cum quibus Pelagius Correa Luſitanus, Caſtellanæ Divi Iacobi militiæ Magiſter, feliciter Hiſpana ſigna conferebat, communicato cum Regina conſilio, eamdem permovit, vt ſe in Caſtellam ad parentem conferret, ab eodem jus expugnatarum in Turdetania vrbium, & expugnandarum deinceps obtenturam. Non ſecus accidit, quam Alphonſo in votis erat. Socer enim donativas tabulas, ſuoque munitas ſigillo miſit, quibus ipſi & Dionyſio nepoti, cæteriſque deinde ſucceſſoribus de ſuo jure concedebat, his tantum conditionibus interpoſitis; Ne leges a ſe privatis negotiatoribus irrogatæ (quæ privilegia dici ſolent) vnquam reſcinderentur: Vt in litibus facultas eſſet ad Caſtellanam Curiam provocandi: Vt Alphonſus & ipſius liberi, ſibi dumtaxat, quoad viveret, non ita

cæ-

Lusitania Castellæ vectigalis nunquam fuit.

cæteris Castellæ Regibus cum expeditis quinquaginta equitibus præsto essent; quas conditiones postea in nepotis Dionysii gratiam remisit. Hinc inani fabulæ locus datus, Lusitaniam, ab Henrico Comite ad Alphonsum III, Castellanis Regibus stipendia exsolvisse.

Res gesta in Turdetania.

ACCEPTA donatione Alphonsus illico se Lusitaniæ ac Turdetaniæ Regem inscripsit, & Regii stemmatis oræ bracteata ex auro Castella, vetera Algarbii insignia, purpurascenti campo adnotavit, & totum se appulit ad Mauros pellendos e Turdetania, a quibus Pharum, Louleum, Algezurium, Albofeiram, aliaque ignobilioris nominis oppida avertit. Tam impio & antiquo jam possessore expeditum Algarbium citimum, & Lusitaniæ conterminum, respiravit. Est enim aliud vltra fretum Gaditanum in Mauritaniæ finibus, e regione Hispaniæ, in quo, cum aliquæ sint arces nostro milite instructæ, & Mahometanorum incursionibus objectæ, Algarbiorum cis & vltra mare Rex dicitur Lusitanus.

Legitima Alphonsi proles.

Ex Beatrice genuit Alphonsus ad capessenda sceptra Dionysium: tum Alphonsum dynastam Amææ, Castelliviticum, Arronici, Marvani, aliorumque oppidorum; cui data

vxor

vxor Violantia, filia Principis Emmanuelis, qui patrem habuit Ferdinandum III, Castellæ Regem. Tertio Beatricis partu editus est Ferdinandus, quem ab vbere mors Alcobaciæ tumulandum advulsit. Ibi etiam sita est Constantia, natorum minima, quam Hispalis ætate tenera morientem excepit, cum mater Alphonsum parentem fratrum Principum, & Sancii filii seditionibus agitatum convenit. Alia Alphonsi filia Blanca fuit Lorvanici primum Parthenonis, deinde Holgarum apud Bravum (Burgos hodie) antistes, omnium Hispaniensium ditissimi. Ad illam supellectile, auro & oppidis locupletandam avus paterque conspirarunt: ille plurimis in Hispania; hic in Lusitania, Monte maiori vetere, & Campo maiore attributis. Ex vetito congressu filiorum quoque numerum auxit Alphonsus. In iis fuit Ægydius Alphonsi, & Ferdinandus Alphonsi ad templi militiam allectus; Alphonsus Dionysii, Mariæ Riberiæ conjux; & Martinus Alphonsi ex Afra genitus, a quo Sosæ, qui Chichorri dicuntur, emanarunt. Tandem Eleonora Portugallensis, vxor Comitis Garsiæ de Sousa, pecuniæ & clientium in primis opulenti.

Filii illegitimi.

FA-

Alphonsi statura, & mores.

FACIEM magnifice liberalem, & ad Regnum effictam habuit Alphonsus: cæsios oculos: celsam adeo corporaturam, vt admirationi fuerit spectantibus, cum Rex Sebastianus tumulos recludi jussit. Corporis magnitudinem animi celsitudo superabat; fuit enim largitionum profusissimus; vt illæ testantur castellorum & oppidorum ad Regiam hereditatem spectantium schedæ, quæ in publici cartophylacii turre asservantur. Spectata fuit prudentia ad Regni tractationem; & in quo nihil desiderares, nisi sinceram alias religionem illud ingrati erga Mathildem animi stigma compunxisset. Ad extremam vitæ metam podagra laboravit, cujus dolores vt leniret, Gillii ex ordine Prædicatorio, sanctitate illo ævo celebris, cui impense deditus erat, baculo gressus fulciebat.

Mors, & sepultura.

SPIRITVM efflavit Olyssippone anno millesimo ducentesimo septuagesimo nono, cum sexaginta novem ætatis, duos & triginra in Regno post fratris obitum transegisset, vltra annum & mensem, quibus vicariam, eo vivente, operam exercuit. Sepultus est apud Divi Dominici, vnde post annos decem Alcobaciam translatus juxta parentem situs

est

eſt in Divi Vincentii ſacrario, vaſto quodam tumulo ex impolito lapide, qui illuc fuit ex Regum ſacello importatus. In adverſa templi teſtudine viſitur Beatricis tumulus, cujus corpus repertum eſt balſamo medicatum; ſic integro & flavo capillamento, facie vernanti, & recenti ſucco ſuffuſa, vt nihil minus quam exiſtincta crederetur.

AD ALPHONSVM III, LVSITANIÆ REGEM.

De liberali & regia Alphonſi facie.

Qvi videt hanc faciem pueri naſcentis, Amoris
Inſtar Acidalia ſub face, dicit, habet.
Qui videt hanc faciem juvenis creſcentis; in hoſtem
Grandia Mavortis pondera dicit, habet.
Qui videt hanc faciem nec dum regnantis, honorem
Regis in egregio corpore dicit, habet.
Ergo qui faciem videat regnantis, in vno
Regis amor, virtus Martia vivit, ait.

Pro-

Profligatum moribus Regnum inſtauravit.

IAm prope rapta ſibi, ſibi reddita Lyſia vivit,
Occidit ut Princeps, per tua jura nefas.
Impia monſtra cadunt, pia Numina Regna reviſunt:
Turpia defugiunt crimina, ſacra vigent.
Nullis ficta dolis, nullis manus apta rapinis,
Nullius exercet vis inimica necem.
Nullus in arma furor, nullum ſcelus armat in hoſtem;
Sola beat populos pacis amica quies.
Neſcit avarus opes: ſua crimina neſcit adulter:
Lætatur ſimili prole parentis amor,
Quam bene ſceptra beas tibi credita, maxime Princeps,
Queis licet ad mores vivere poſſe tuos!

A Summo Pontifice Hieroſolymam liberaturus dux deſtinatus, Luſitaniam inſtauraturus, Rex inauguratur.

DIſſidet aula poli pro te, Rex magne: Tonanti
Dum cupit apponi, te duce ſigna ſuo.
Pars vexilla dolet Solymæ captiva Tyranno,
Pars Luſitano jam prope rapta timet.

Luſi-

Lyſia divino timet hinc male tuta cruori:
Hinc Solyma, erepta pro cruce, damna timet.
Illa crucem: cupit illa crucis ſervare cruorem;
Stemmata Crux ſervat, ſtigmata quina cruor.
Stigmata quina cruor, ſine te, periiſſe fatetur;
Te ſine, ferre crucem ſtemata poſſe negant.
Omnia conveniunt; tua Lyſia te rapit: vno
Stemmata quo ſervent ſtigmata tuta Crucem.

Vxorem Mathildem repudiavit, aliam duxit, vt Regni heredem ex ea ſuſciperet.

PArce pio Regi pia Lyſia: crimen, & error
Fœdarunt vitæ tam pia facta meæ.
Crimen amor; fuit error opum male cauta cupido;
Servat amor crimen: vix ſcelus error habet.
Error habet cauſam: levis eſt quæ finxit amorem;
Hæc levis ingratum me facit, illa pium.
Vxorem mutavit amor: ſceptra obtulit error:
Arguit illa fidem, ſed data ſceptra manent.
Sceptra manent, ſed crimen habent; referantur amori
Crimine facta meo, reddita ſceptra tuo.

DIO-

DIONISIVS PORTVGALLIAE REX VI.
VIXIT ANN. LXIIII. OBIIT A. MCCCXXV.

DIONYSIVS I.

LVSITANIÆ

REX VI.

ANACEPHALÆOSIS VII.

DVCENTESIMVS ſeptuageſimus primus ſupra mileſimum a Virginis partu procedebat annus, cum in tanti Regni ſpem ſumma omnium lætitia & plauſu in lucem editus eſt Dionyſius, ſeptimo Idus Octobris, qui dies ſacer eſt Magno Areopagitæ, a quo Principi poſthabitis Maiorum appellationibus nomen inditum fuit. Vbi per ætatem licuit, iis artibus imbuendus, quæ Regium animum exornarent, optimis præceptoribus a patre traditur: apud quos ita tyrocinium poſuit, quo erat ingenii acumine, vt coevos ſibi Reges facile anteſteterit, & doctrina, & pulcherrimarum exercitatione facultatum. Peregrinum ſermonem ita avide arripuit, vt externos libros ſumma cum voluptate lectitaret; Latinæ poeſeos adeo ſtudioſus, vt propenſionem a natura ipſa congenitam facile

Ortus Dionyſii.

Humaniorum litterarum cultor in pueritia Dionyſius.

cile inſpiceres, quam mira arte, & induſtria cum excoluerit, nihil ex iis, quæ poetam omnibus numeris abſolvunt, in ſummo Rege deſideratum eſt. Luſitanas porro Muſas illo temporis rudes & incultas ab agreſti inconcinnitate ad floridos ac lepidos rythmos vendicare tentavit, neque cœptis ingenium abfuit, aut eventus: plura edidit limatiori ſtylo perpolita, quæ tum Regiam eruditionem atteſtarentur, tum poſteris ad æmulandum forent incitamento; hæc tamen nobis obliviosa præripuit vetuſtas.

Patri ſuccedit.

VNDE vigeſimum inibat annum, cum naturæ Alphonſus pater conceſſit: huic poſtquam more Regio juſta magnifice facta, in defuncti locum ſufficitur Dionyſius, cui, quod juſta erat ætate, Regni gubernaculum pleno jure adminiſtrandum committitur, quanquam ægre ferente Beatrice matre, non pœnitendæ prudentiæ fœmina, vel quia ſuo labore & induſtria Luſitano Imperio aliquarum vrbium fecerat acceſſionem, vel quia verebatur, ne filius ſuopte ingenio ad liberalitatem propenſior Regni opes inexpertus juvenili jactantia, & adulantium lenociniis titillatus, indecore prodigeret: nullatenus tamen

Matris imperio ſubeſſe detrectat.

men adoleſcentis animus (vt eſt omnis poteſtas impatiens conſortis) perduci potuit, vt eam communicata poteſtate in Regni ſocietatem admitteret : dicere quippe ſolitus erat viro probo verti, ſi ab vndecimo anno aliena indigeat moderatione ; probroſiſſimum eſſe, ſi fœminæ imploret opem. Quare quanquam Caſtellæ Rex Beatricis pater id ſumma ope contenderit, efficere nequivit : hinc diſcordiarum ſemina, quæ eo proceſſerunt, vt parens filii pertæſa, pietatis obtentu ſe in Caſtellam receperit, quo parenti ad extremam ætatis periodum delapſo præſto foret ; re tamen, vt ſummum, quem ex repulſa, atque ab illa proveniente dedecore, conceperat dolorem, & teſtaretur, & abſentia leniret ; ibique fato tandem functa eſt.

Dionyſii cum Alphonſo fratre diſſidia.

NON ita peramanter Alphonſum fratrem complexus eſt, quoniam in Caſtellanis Dynaſtis, quibus filias collocabat, aliqua Luſitaniæ caſtella, quæ hereditario acceperat, dotis nomine transferre vellet ; obviam item peſſimo conatui Regina ivit ſanctiſſima Eliſabetha ; ſed ea pactione in concordiam tandem venere, vt Alphonſus, quas Caſtellam proprius obtinebat vrbes, aliis, quæ in Re-

gni medio ſitæ erant, quo a ſuſpicionibus forent omnia tutiora, permutaret.

Bellum cum Caſtellanis, & cauſa.

NEQUE cum Sancio Caſtellæ Rege firmam aut ſtabilem pacem coluit; quanquam Dionyſio melior belli cauſa & conditio. Illud inde ortum habuit, quia iis, quæ in filiorum nuptiis ſtatuerent, Caſtellanus non ſteterit, adeoque violatam fidem tulit indigne Dionyſius, vt miſſa in hoſtium fines prædatoria manu, aliquot oppida expugnaverit, bellumque magno vtriusque Regni incommodo & jactura aliquandiu geſtum ſit. Suis igitur opem laturus Caſtellæ Rex, & Luſitaniæ fines invaſurus, exercitum comparat, ſed conatus omnes inopina mors antevertit & intercepit. Toleti namque in itinere vita excedit, teſtamento interim heredi ſcribens, vt Luſitano, quæ pridem decreta fuerant, exſolvere quam primum curet. Bellum proinde quaſi induciis interpoſitis conquievit. Vbi vero fruſtra tempus trahi, & quæ jure & defuncti teſtamento conſtabilita eſſent, varia cauſando, exequi non videt, reſtaurat iterum, & juſto exercitu, Deum prius, ac fœderis religionem coteſtatus, Caſtellam populabundus ingreditur. De pace

agit

agit neceſſitate coactus Caſtellanus, quam juſtis conditionibus obtinuit, ſed neque has metu liberatus implere voluit. Quare ira percitus Dionyſius depoſita reſumit arma, bellumque redintegrat, quod tanta vtrinque immanitate & ſævitia illatum eſt, vt neque a ſacris ædibus militaris licentia abſtineret, neque ad illas, tamquam ad aſylum, confugere tutum eſſet.

Triremes a Caſtellano raptas recuperat Lvſitanus.

ILLVD porro inter cætera memoratu inſigne eveniſſe comperio. Hiſpali ſolvens Caſtellanæ claſſis præfectus, qui ingentem triremium numerum, & alia non contemnenda navigia ſub ſignis habebat, Olyſipponem appulit improviſus; vbi onerarias aliquas mercibus jam onuſtas aggreſſus occupavit, portuque avexit: tamen neque victoriæ gloria, neque ſpoliis frui diu licuit; injuriæ namque impatiens, qui Laſitanis præerat triremibus, aliquas in tanta trepidatione raptim armat, & Caſtellanum, quam ocyſſime poteſt, inſequutus, in Oceano deprehendit: ad manus igitur ventum, & quanquam vtrimque acerrime pro honore & præda decertatum fuerit, victoria potitus Luſitanus, non ſolum ablata Olyſipponem re-

fert, ſed pleraſque Caſtellani triremes vi captas, aut depreſſit, aut pro triumphi pompa eo, vnde ſolverat, perducendas curavit. Ex ſæviſſimo bello, quod vſu plerumque venit, firmiſſima pax exorta; quæ vt perpetua foret & inconcuſſa, Ferdinandus Caſtellæ Rex Conſtantiam Dionyſii filiam, Alphonſus contra Luſitaniæ Princeps Beatricem Ferdinandi ſororem in vxores accepere.

Incorrupta Dionyſii fides.

STATIM a Regni exordio omnibus fere illius ſæculi Principibus charus fuit, & magni habitus, propter eximias animi dotes, & præclara decora; inter quæ eminebant Regii faſtigii ornamenta, atque excelſæ dignitatis lumina præclariſſima, ſyncera fides, juſtitia incorrupta, magnifica liberalitas. Fidei & Regii promiſſi integritatem tanti duxit, vt quidquid ſemel ſponderet, & diligenter ſemper faceret & ſancte obſervaret. Vt præſtitam ipſi fidem nulli vnquam violavit, ita nulla alia re ſic excandeſcebat, quam ſi ſecum aliter videret agi. Illud admiratione digniſſimum, quod in tanto negotiorum tumultu duo inter ſe diſſidentia diplomata nunquam dederit. Iam vero ju-

ſtitiæ

ſtitiæ & æquitatis ita amans fuit, vt frugi propter inſitam benignitatem impenſe amarent, nequam vero & profligatis moribus cives vitiorum vltorem, & ſanctitatis vindicem integerrimum formidarent. Ab hoc fonte laudatiſſimus ille Dionyſii mos promanavit, quo præmiis propoſitis, iis qui vinctos ad ſe deferrent, Regnum latronibus magna iter agentium commoditate expurgavit.

ORTA per id temporis lis & contentio inter Caſtellæ & Aragoniæ Reges, atque Alphonſum de Lacerda, qui ad ſe hereditario jure Caſtellæ ſceptrum pertinere contendebat, quod primogenitus eſſet filius Principis Ferdinandi de Lacerda; qui superſtite adhuc Alphonſo patre, Caſtellæ Rege, e vita migraverat, immaturo præreptus fato, eoque diſſidia jam proceſſerant, vt armis ſtatuerent decernere: niſi Benedicti XI, qui ſummum pro CHRISTO in terris obtinebat imperium, conſilio diſcordiis obviam itum eſſet. Hujus itaque monitis & rogatu ſacramento ſe omnes adſtrinxere, Regio nomine & diademate ceſſurum, qui lite caderet; arma omnes abjecturos, ſtaturoſque judicio & ſententia Dionyſii atque aliorum, quos

Sequeſter eligitur Dionyſius ad Regem Caſtellanum & Aragonium componendos.

quos in tantæ rei decisionem arbitros delegere. Quoniam vero in Aragonia (ita enim pactum fuerat) res transigenda erat, longum ingressurus iter, quæ vsui esse possent, cito comparat, secumque non contemnendam, vel numero vel nobilitate manum adducendam curavit. Fuerunt in comitatu Elisabetha conjux sanctitatis titulo nobilitata: Alphonsus Regis frater: Comites Petrus & Ioannes Alphonsi filii, sed nothi: plerique Regni Pontifices, & Dynastarum permulti. Tarraconem vbi ventum est, de causæ statu certior factus, communicata cum sociis sententia, ita litem diremit, vt libenter duo in concordiam Reges adducti sint, paxque firmata inter Alphonsum de Lacerda & Ferdinandum Castellæ Regem; quibus compositis vniversæ Hispaniæ Dionysii prudentia & auctoritate pax reddita.

Dionysii in Aragoniam iter & comitatus.

ANIMORVM conciliatricem liberalitatem ita impense coluit, vt in proverbium prope apud nostrates ierit: quare domesticis & externis mirum in modum gratus & charus vixit. Ad eum visendi studio alieni plures confluxere, quos ita amanter & benigne accepit, vt famam regiis virtutibus, quod de

Liberalitas vere regia Dionysii.

Sa-

Salomone admirabunda Sabæorum Regina dixisse fertur, longe esse inferiorem dubio procul compererint. Nullus ad eum vnquam miser auxilii ergo confugit, qui benignum & largum expertus non fuerit. Testes locupletissimi Ioannes patruus: Raymon a Cardona, & Ioannes de Lara, quem, cum in vinculis teneret, abire jussum muneribus pro supplicio cumulavit. Quo tempore litium arbiter Tarraconem contendit, Iacobus Aragoniæ Rex, vxoris sanctissimæ frater, castella aliquot oppignerans decem mille pondo auri, (Dobras vocant) quæ summa viginti quinque aureorum millia explet, commodato petiit. Pignora Dionysius non accepit, imo pro affinitatis conjunctione liberaliter dono dedit aureorum millia quinquaginta, Reginæque eximii pretii margaritas & lapides non vulgaris æstimationis impertitus est, extensa ad reliquos Dynastas magnificentia, quorum plerosque muneribus auxit Regia dignissimis largitate. In Castellæ curia sibi omnino par & similis generum miris adstrinxit donis; filiam muneribus cumulavit: Ioannem & Petrum Principes miræ æstimationis donariis auctos sibi conciliavit. Neque

que iis ſolum qui præſentem alloquebantur beneficiis frui datum. Abſentibus quoque munera miſit non vulgaria. Cum vero oblivione Prætor miſſus fuiſſet, nobilis Caſtellanus, in Luſitaniam ſe recipientem Regem inſequutus vrbane injuriam (ita enim quod communi beneficio ſolus caruiſſet, oblivionem appellabat) conqueſtus eſt ; Rex quaſi intuliſſet , ſuorumque oblivionem cauſatus , argenteam menſam, cui forte accumbebat, largitus, lætum remiſit & ditiorem.

Favor in agricolas.

PLVRA in communem populorum geſſit vtilitatem , quibus ſibi patris patriæ nomen meritiſſimo comparavit. Vaſtas & incultas ſolitudines , vt proſcinderentur aratro , diſtribuit , & agricolas , quos Reipublicæ nervos appellare ſolitus erat , auxit , & gaudere voluit ſingularibus immunitatibus. Quamobrem mendicantium numerus admodum imminutus eſt; illi etenim, quibus vires adhuc ſuppetebant , laborando ſibi victum comparabant ; labori vero prorſus inhabile vulgus regiis ſumptibus alebatur. Reditus & publica vectigalia ita adminiſtravit , vt quamvis Regibus cæteris liberalitate præcelluerit , nullus tamen copioſum æque theſau-

ſaurum heredi teſtamento legaverit: &, quod mirere, neque tributis neque vectigalibus oppreſſit plebem. Plures ſtatuit leges, quæ adhuc vigent, & Regni poſtea juri inſertæ fuere, ipſaſque, & priorum Regum ſanctiones in certam methodum reduxit: providens, ne diutius ſuſceptæ lites protraherentur, quod magno altercantium incommodo evenire ſolet; hodieque in forenſi judiciorum ipſo ſtrepitu & tumultu Dionyſii memoria pie colitur: quoties enim aliquis inopia ita premitur, vt ſolvere nequeat tres ſupra viginti denarios, quos, qui in Regni Cancellaria ſibi iniquam fuiſſe judicis deciſionem contendit, deponere conſuevit; vbi Sacramento rei familiaris anguſtias conteſtatus eſt, flexis genibus Dominicam precationem, & Angelicam ſalutationem pro Dionyſii Regis animo rite & religioſe fundit: ita fit, vt in forenſi ipſa perturbatione animarum naufragiis infami preces & ſupplicia inveniat, qui inibi paterne indigentium inopiæ conſuluit.

Leges vtiles a Dionyſio.

EXSTINCTO per illud tempus celeberrimo Templariorum ordine, novum in Luſitania ſimiliter Equitum ſub CHRISTI nomine

Christi milites instituti, milites D. Iacobi a Castellanis separati.

mine & tutela excitavit : cœnobia & templa multis illustravit donariis, plerasque civitates & vrbes muris cinxit, arcibus munivit : Conimbricensem Academiam creavit primus omni scientiarum genere nobilissimam ; ad quam maxima mercede conductos viros sapientia præstantes advocavit : Lusitanos milites, qui a Divo Iacobo nomen accepere, a Castellæ Magistri exemit subjectione, Lusitanumque Nicolai IV, Summi Pontificis, indulto Equitum, suffragiis fieri mandavit : Salaciæ eisdem cœnobium exstruxit, quod postea in vicinum oppidum (Palmellam dicunt) transductum fuit.

Conjugium & liberi.

MATRIMONIO sibi copulavit Elisabetham inter Lusitaniæ Reginas sanctitatis cognomine inclytam, Petri Aragoniæ Regis ex Constantia Manfredi, qui tunc Neapolis & Siciliæ Regna obtinebat, filiam. Ex Elisabetha liberos procreavit Dionysius Alphonsum, qui patri in Regnum suffectus est, & Constantiam, quæ Ferdinando Castellæ Regi nupsit. Ex damnato thoro suscepit etiam Alphonsum Sancium, qui patri maximus œconomus fuit, & cæteris omnibus longe charior, quod adeo graviter & iniquo animo passus est Alphonsus

Prin-

Princeps, vt hujus in fratrem odium, patris vero indulgentia & charitas, civilium bellorum ortus fuerit, & principium. Progenuit præterea Petrum Barcelli Comitem, qui de Lusitaniæ familiis librum conscripsit, & apud Taroucam in Divi Ioannis cœnobio sepultus jacet; Ioannem itidem Alphonsi, & Ferdinandum Sancium; Mariam filiam, quam Ioanni de Lacerda conjugem dedit; ejusdem nominis aliam, quæ religiose Odivellis (cœnobium id illustre est a Dionysio regiis sumptibus & magnificentia constructum) & vixit, & fato concessit.

Civile bellum inter Dionysium, & Alphonsum filium.

SENECTVTE jam gravis, bello civili admodum afflictus est, cui præter ea, quæ commemorata sunt, filii sinistrum ingenium, & consiliarii aliquot non admodum Numinis reverentes, occasionem ministrarunt; atque adeo discordia processit, vt Rex in Castellam, quasi exilium Alphonsum Sancium Principis odio multis invidiosum miserit; quo discessu majori ex parte sedata dissidia, minime vero fratris ferox animus delenitus: adeo ejus pectori ira insederat.

IVSTA fuit Dionysius corporis proceritate: subrufo capillo, nigris oculis, vivido co-

Statura, teſtamentum, & obitus Dionyſii.

colore; ſuccoſo vultu; Regia Majeſtate, quam pulchritudinis venuſtate magis conſpicuo: comis, humanus, & ſine faſtu Rex. Cum Luſitanum Imperium ſex ſupra quadraginta annos moderatus eſſet, obiit Scalabi octogeſimum quartum agens, poſtridie Nonas Ianuarii, ineunte a CHRISTI ortu MCCCXXV. Defuncti cadaver Odivellas in Olyſipponenſi agro, vbi Ciſterſienſibus monialibus ex Divi Dionyſii Areopagitæ nomine celebre monaſterium erexerat, adductum & rite ſepultum fuit. Quo tempore cum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, teſtamentum condidit, ex ærario CXL millia aureorum, qui numus quatuordecim denariorum valorem æquat, juſſit extrahi, tradique illis quibus teſtamenti curam demandabat, vt dividerentur in Religioſorum hominum & fœminarum cœnobia, peregrinorum hoſpitia & noſocomia, orbarum puellarum dotes, expoſitorum infantium educationem. Legavit præterea mille & quingentos aureos inculpatis moribus Equiti, qui ſuo nomine adverſus Chriſtiani nominis hoſtes Mahometanos apud Hieroſolymam, & ea loca, quæ humanæ conditioni aſſertor CHRISTVS Domi-

minus nobilitaverat, biennio dimicaret. Superftes conjugi vndecim ferme annos Regina vixit Elifabetha, quibus Divæ Claræ nobiliffimum Conimbricæ ad Mondæ fluminis ripas Parthenium, quod primis fundamentis pridem inchoaverat, feliciter abfolvit: ibique inter CHRISTI ancillas, faftu depofito, magno virtutum fplendore & miraculorum prodigiis clara extremum tandem diem obiit & quiefcit.

APPEN-

APPENDIX AD ANACEPHALÆOSIM VII REGIS DIONYSII

IN Belgio, ac prælo erant Anacephalæoſes, cum in vita D. Ludovici Epiſcopi Toloſani hiſtoriam reperi, quam hic non ſubjicere duxi piaculum, maxime quia communibus regni annalibus non circumfertur.

FVIT Ludovicus Caroli II, Neapolis ac Siciliæ Regis, filius, & Mariæ, quæ Hungarorum Rege nata tres fratres Reges vidit, Stephanum, Ladislaum, & Henricum. Ludovicus tamen, cum ob ætatis prærogativam (erat enim natu maximus) regnum eſſet obtenturus, maluit nudum CHRISTVM nudus ſequi in ſanctiſſimo Minorum Sodalitio, a quo invitus ad Toloſanum Sacerdotium Summi Pontificis edictis abreptus, tot in vita geſſit miracula, vt poſt mortem Divorum numero ſit aſcriptus. Eliſabethæ Dionyſii vxori cum Ludovico cognatio intercedebat ob aviam Ardeuram (Hiſpani dixere Violantem) Iacobi I, Aragonum Regis, vxorem, Andreæ Hungarorum filiam. Accedebat quod ipſius Eliſabethæ frater Iacobus nuptias contra-

traxit cum Blanca Ludovici ſorore.

TOTA Europa, & Hiſpania potiſſimum, vulgabantur Ludovici, jam vita functi, geſta, quæ Regina Eliſabetha non tam ſanguine, quam veritate, & pietate inſtigante, ſemper in ore circumferebat, & Dionyſio fidem minime adhibenti ſuggerebat. In ſylvam Iuliæ Paci vicinam Rex venaturus contendit; cum in media ſolitudine ſtipatoribus deſtitutus in vrſum incurrit, qui ingenita feritate in Regem inſilit, medium complectitur, totum impedit, & equo deturbat; ſtrato manu altera dirus inſultat, altera equi habenas torquet. Rex ſe aperto vitæ diſcrimini objectum perpendens, Ludovici, quamvis ſero, recordatus, ſuppetias ardenter implorat. Ille Monachi habitu & pontificia tiara inſignis ſubito affulſit, & turbato Regi, Quid hic, inquit, tibi eſto negotii? pugionem educito, & vrſum contrucidato. Dionyſius animo redintegrato dextera, quam expeditam mox ſenſit, expeditum ferrum extrahit, & in ſiniſtro vrſi armo defigit; & monſtro profligato, equoque conſcenſo ad ſuos impiger erumpit. Procedenti fit obvius agricola torvus & caperatus. Rogat, cujus

eſſet;

eſſet ; Ille ſe aſſerit eſſe oppidi illius incolam, in quo hominibus, cælitibuſque infeſtis Regi prandium parabatur ; Dionyſius iterum quærit , quid a Rege incommodi accepiſſet. Oppidanus , honeſtum aliquem minoris ſubſellii hominem ratus , reſpondet. Cocus ille , cui delegata eſt cura Regem cibo excipiendi , vaccam , tres arietes , gallinas totidem ab invito per ſummam injuriam , & nec dato ſaltem teruncio , extorſit , dictans in Regis vſum hæc fieri , qui terrarum Deus ſit. Regem , Regiſque ſatellites mallæ diræ , mali perdant dæmones , quando rem meam perditum miſerunt , & me in abruptam deſperationem impulerunt. Dionyſius hominem ſolatur , & ſecum in pagum deducto , veritatis certior redditus , omnia reddi curavit , & cæteris , quibus ſui cauſa aliquid eſſet damni irrogatum. Deinde nequam illum menſæ præfectum ſagittis confici juſſit , vt cæteris præconio eſſet , nulli impune futurum ſi Regis auctoritate a quopiam , nedum ab egentibus agricolis , aliquid per fraudem expiletur. In prodigii monimentum viſitur hodie in Pacenſi vrbe, in Minorum cœnobio, a Rege Sacellum Divo Ludovico ſervatori dicatum.

AD

AD DIONYSIVM REGEM.

QVas cupiit proprias generoso in Principe dotes,
In Cyro Xenophon finxit inesse suo.
Si te vidisset regnantem & sceptra tenentem,
Diceret effigiem Principis esse sui.
Tam placide regnas, tam fortiter arma lacessis,
Tam placet imperii regia forma tui.
Tam bene regali tribuis dona aurea dextrâ:
Tam bene regales ipse tueris opes.
Sic Majestatem divina modestia lenit,
Blandus amor cogit sic procul ire metus.
Quique vel Herculeis es Rex invictus in armis,
Vinceris ad molles voce rogante preces.
Te pietas agnum, reddit vindicta leonem,
Te bellum Martem, pax facit alma Numam.
Non est in terris a quo, Rex, discere possis;
Regnandi e cælo, Rex, tua forma venit.

De liberalitate Dionysii.

LAus tibi justitiæ summa est & cura tuendæ,
Quam propter Princeps Regna aliena petis?
Dum Regnum dirimis, das vasa smaragdina, litem;
Gratia plus Princeps, quam tua vasa, gerit.

Dona manus Regum , populorum munera dextræ
Excipiunt : tulerat qui nihil vnus erat ,
Nondum ait effusæ gustavi munera dextræ ;
Forte dapes Regi mensa opulenta dabat.
Mensam ex argento , dum murmura concipit, olli
Rex dedit , ingenii est Principis istud opus.
In mensa Rex ante cibos & fercula sumpsit ,
Regales epulas post data mensa fuit.
Sumpserit in mensa licet aurea fercula Princeps ,
Nullum tam gratum quam data mensa fuit

Ad Regem Dionysium , quod miserit Reginam Elisabetham in exilium.

PRoh pudor ! Illa animo , & magnis virtutibus ingens,
Exulat imperiis per sua Regna tuis.
Quod scelus admisit , nisi quod cæleste Tonantis
Numen adit , paci semper amica tuæ ?
Quæ Martem vt fugeret , subiit discrimina Martis ,
Martia sanguinea suscitat arma manu.
Hujus opes faciunt operosa tumescere bella ,
Pauper habet , nato quas dare credis opes ?
Ecce putas vultus certissima pignora mentis ,
Frons animo pacis Numen adesse probat.

For-

Forsitan erroris sub imagine crimen adumbras ;
Error hic æterna labe piandus erit.
Vita ita sublimis supra scelus eminet omne ,
Iudicium damnent vt pia facta tuum.
Plectitur exilio virtus in conjuge Princeps :
Non hominem exilio , Numina persequeris.

Ad Lusitaniam de Rege Dionysio.

LVsia quam felix hoc Principe, quamque superba es ?
Cæsaribus numquam par tibi Roma fuit.
Si tibi pugnandum est , vel Marte potentior ipso ,
Cogit ad infamem castra inimica fugam ,
Otia si placeant , posito dabit otia ferro ;
Inter aratores primus arator erit.
Si cupis vt fastus , Majestatemque superbi
Imperii ostentet ; tam bene nullus aget.
Iura etiam dando vincit Minoa , Solonem
Vincit , & Ægeria jura docente Numam.

Ad Regem Dionysium.

NEstores , Atrides , Priameius Hector, Achilles ,
Phillyrides Chiron , Amphitrioniades.
Annibal & Fabius , Pompeius , Sylla , Camillus ,
Scipio , Fabricius , cum Numitore Numa.

Curtius, Augustus, Brutus, Cato, Nerva, Philippus,
Cæsar, Alexander, Codrus, & Hyppolytus.
Quemlibet ex istis poteris te dicere, Princeps?
Quilibet ex istis tu quod es esse nequit.

Pag. 148.

S. ELISABETHA LVSITANIÆ REGINA
VIXIT AN. LXV. OBIIT AN. MCCCXXXVI.

S. ELISABETHA LVSITANIÆ REGINA.

ANACEPHALÆOSIS VIII.

SANCTISSIMA Regina Elifabetha patrem habuit Petrum Aragoniæ Regem, Iacobi, ob eximiam fanctitatem & bellicam virtutem, gloriofam fancti pariter & oppugnatoris nomenclaturam adepti, filium; matrem vero Conftantiam, Manfredi Siciliæ Regis filiam, Federici fecundi Imperatoris neptem. Regnante adhuc avo, anno a partu Virginis MCCLXXI in lucem edita eft; præter folitum obvoluta & vndique fepta membranarum integumento (fecundas Latini vocant) non fine admiratione lætoque præfagio vitæ honeftiffimæ, cui pelliccea tunica fuccincta claris rudimentis præludebat, ad paradifum quafi poftliminio reditura. Exuvias igitur mater argentea capfella inclufas in fuo thefauro cuftodiri juffit. Inditum

D. Elifabetha nativitas.

Nomen unde inditum. ditum illi, dum lustralibus aquis ablueretur, Elisabethæ nomen, ob recentem alterius Elisabethæ sororis aviæ paternæ Violantiæ, Andreæ Pannoniæ Regis filiæ, memoriam: quæ non ita pridem illustri sanctimoniæ præconio floruerat, emisso, viventis adhuc mariti facultate, castitatis voto. Illoque mortuo insigne nosocomium ædificavit, in quo vitæ reliquum consumeret, servilibus vltro addicta ministeriis pauperum vsui opportunis, multis clara miraculis, ob idque a Gregorio VIIII Pontifice Maximo in Sanctarum numerum relata est.

Vbi nata est, inter avum & patrem pacem confirmavit. HISCE parentibus, & quas attigimus circunstantiis, orta, avum Iacobum tanto perfudit gaudio, vt posita simultate cum Petro filio optimus senex gratiam statim redintegraret; neptemque pacis domesticæ arbitram & sequestrem in suam Regiam ducendam curavit, studiosissime alendam, omnique virtutum exemplo diligentissime imbuendam. Et facto præstitit, ne honorificum illius vaticinium vanum redderetur, quo solitus prædicere suam neptem clarissimum Aragonensis regiæ splendorem haud dubie futuram. Illam Iacobus naturæ concedens sextum agentem

tem annum reliquit. Mox domum Patris reducitur, vbi tenera in ætate se ipsa maior, quid in robusta factura esset, non obscure indicabat, eumdem vivendi morem servans, tota ad modestiam composita, præceptorum, quæ in avita aula didicerat, non oblita. Octavum annum attingens, diurnum ac nocturnum Horarum Canonicarum pensum studiose reddebat: ita in egenos, quorum miseriis compatiebatur, liberalis, vt quidquid per ætatem liceret, illis suppeditaret, mirante Patre, prosperosque suarum rerum successus filiæ meritis acceptos referente.

Virtutis indicia in infantia.

HAVD poterat tam eximiæ sanctimoniæ splendor invide obtegi, quin transluceret, clarissimique gratiæ & naturæ dotum radii orbem pervaderent. Multi illam magno ex Latio, totaque petebant Europa in vxorem; Neapolitanus videlicet Princeps, & Britannus, missis in eam rem eodem tempore oratoribus. Hæ tamen preces, etsi honorificæ, Aragonio graves admodum apparebant, ne amantissimam a se filiam ablegare cogeretur: Elisabethæ graviores, vtpote humana præ divinis pili facienti, Regiosque thalamos purissimis Divini Agni nuptiis posthabenti. Mor-

Elisabetha multis petita, Dionysio despondetur.

Mortuo paulo ante in Lusitania Alphonso III Regni clavum moderabatur eius filius Dionysius: qui vbi primum rerum potitus est, nihil habuit antiquius, quam tres nobilissimos aulicos, Ioannem Velho, Ioannem Martinium, & Vascum Pirezium ad Aragoniæ Regem Barcinonæ tum temporis commorantem, oratores destinare; qui Elisabetham in Lusitaniæ Reginam enixe peterent. Hæsit valde dubius Aragonius, quem potius è tribus petitoribus sibi generum eligeret. Tandem re melius considerata, Dionysium Principibus Salernitano ac Britanno non temere prætulit. Hi enim Regnum adhuc sperabant, ille vero possidebat: nec tam arcto sanguinis vinculo, sicut duo priores, junctus erat; vt non nisi interposita Sedis Apostolicæ auctoritate Elisabetham duceret. Feliciter adjudicata lite dubia Lusitanis, Ioannes Velho legationis princeps, ex tradita sibi ad absolvendum negotium potestate, ne victor victoria vti nesciret, Elisabetham nomine Dionysii in vxorem accepit: decreto statim die, & ordine, quo viæ se expediret, Aragoniamque desereret. Res tam bene transacta Regem vniversamque Lusitaniam mirifice exhilaravit,

ex-

excellentiſſimam Reginam, veluti de cælo lapſam, exſpectantem.

VT primum profectionis tempus advenit; magno, vt par erat, comitatu, chariſſimum pignus pater ad Caſtellæ vsque fines ſecutus, vix præ lachrymis ab eius colloquio avulſus eſt; illam ibi amitinus Sancius perhonorifice excepit, bellique negotiis diſtentus, fratrem ſuum Iacobum viæ comitem dedit, & Caſtellæ proceres nobiliſſimos. Brigantii in confinibus Luſitaniæ conſtiterat Alphonſus, Regis Dionyſii frater, Epiſcopis, Dynaſtis, & nobilibus ſtipatus. Huic tradita Eliſabetha Trancoſium, quo ſe Rex contulerat, deducta eſt; vbi tam felices nuptiæ incredibili omnium lætitia & plauſu celebratæ Auguſto anni MCCLXXXII humanæ ſalutis. Aſſignantur illi a Rege peculiares reditus ex certis oppidis (vt mos eſt in Luſitania) ampliſſimi: peculiares aulici, & miniſtri. Non mutarunt novi honores priſtinos Eliſabethæ mores; immo ab illis nec tranſverſum digitum, aut latum vnguem diſcedens, Divino adſpirante Numine duodecim annorum ætate diſparia numeroſe temperans, delicias temperantia, gaudia lachrymis, holoſericas & au-

Deducitur in Luſitaniam.

Nuptiæ Trancoſii celebrantur.

reas

reas veſtes voluntaria maceratione, diviniſque precibus ingenioſe commiſcebat; & animo in Deum translato, Regis obſequio non deerat.

Tempus quàm habuerit ad preces, & pia opera diſpoſitum

HVIVS rei gratia diurnum tempus diſtincte & ordinate diſpoſuerat. Ab ſtrato ſurgens matutinas preces & Primam recitabat; paratis mox in ſacello ad rem divinam Sacerdotibus, ſymphoniaciſque, ſacro flexis genibus religioſe aderat: exoſculataque facientis manu, pro diei ratione munus, ne vacua appareret, offerebat; ad reliquas deinde Horas Canonicas abſolvendas (quem morem perpetuo ſervavit) revertebatur: quibus pro corollario Virgineas precationes ac funebres addebat. A prandio adibat ſacellum ad veſpertinas preces audiendas, & quod ſuis deerat, recitabat: remotiſque arbitris cælitum colloquio vacabat, & libros ad pietatem inſtitutos evolvebat, fluentibus vbertim lachrymis, mira liquefacti animi teneritudine. Ad muliebres deinde artes, ne ipſa domeſticæque famulæ otio diffluerent, ſe conferebat; quibus exemplo prælucens propriis manibus ſacram aræ ſepellectilem operoſa conficiebat. Expiatis pia deteſtatione maculis, frequenter

ter ad augustissimam Eucharistiam accedebat. Hæc Divæ Elisabethæ fuerunt studia : his occupationibus ex Apostoli consilio tempus redimebat ; quin aulæ curam omitteret , cui bene instituendæ industriæ nervos sedulo intendebat.

Mira Reginæ abstinentia.

QVEMADMODVM orandi studio nimio opere dedita erat , sic orationis asseclam abstinentiam diligenter observabat , ne distentum lautis epulis corpus mentem ad superos evolantem deorsum traheret. Nam præter statos ab Ecclesia per annum esuriales dies , tres singulis hebdomadis jejunio transigebat ; integrum Christi Domini Adventum ; a die etiam Divo Ioanni Baptistæ sacro , vsque ad Virginis Assumpæ ferias ; huic subinde Angelorum (ut appellant) quadragesimam adjungebat Divi Michaelis festo claudendam. Et quasi per hæc indulgentius secum ageretur , diebus Veneris & Saturni per annum Deiparæ Apostolorumque privilegiis solo pane & aqua vires vtcumque reficiebat. Longius hac in re progrederetur , nisi progressuræ aureum mediocritatis frænum Dionysius injiceret. Norat prudentissima Regina inter opiparas ac saliares mensas vermes scaturire ,

& mul-

& mollibus ſerici veſtibus vitia libentius cubare. Illud ejus abſtinentiam non leviter commendat. Alanquerii ob perditam valetudinem Medici Reginæ præſcripſerunt, morbo id poſtulante, vt vini modicum deguſtaret: illa tum, quod vnice abſtemia, tum quod ad valetudinem ſupervacuum reputaret, renuit, (in more enim poſitum Luſitaniæ Regibus nedum Reginis a vino eſſe penitus alienos:) mirum ſane! priſtina Canæ Gallilæicæ metamorphoſi renovata, bis clientæ vrceolum frigidæ attulerunt, bis divinitus in generoſum vinum frigida verſa eſt.

Aqua in vinum bis mutata.

Reginæ largitas in pauperes & hoſpites.

In levanda pauperum miſeria, quos vel durior egeſtas oppreſſerat, vel atrocior afflixerat morbus, aut immitis fortuna jactaverat, adeo frequens extitit & munifica, vt crebræ largitiones opes excedere viderentur; nullus Reginæ liberalitatem non ſentiebat; hoc enim eleemoſynarum diſpenſatori edixerat. Non pauci ſub ſpecie egeſtatis illam adibant; non tam ob lucrum, quam ejus conſpectu ſtipem pia munificentia largientis recrearentur. Peregrinos, præſertim exteros, non ſolum hoſpitio perhumaniter excipiebat; ſed novis indutos veſtibus viatico juvabat. Omni-

Omnibus tam virorum quam fœminarum cœnobiis, juxta illorum copiam vel inopiam, annonam dividebat. Nec intra Regni limites regia liberalitas circumſcribebatur; fines prætergreſſa, externos bene merendo ſui memores faciebat. Nobilibus præcipue prudenter invigilabat, qui, reflante fortuna, ex magnis opibus in miſeriarum anguſtias exciderant. Facta certior plurimas in Regno eſſe honeſtas fœminas, vulgique non paucas inopia laborantes, ob idque fortaſſe non procul a Charybdi, multam illis veſtem per fide dignos diſtribuit, multasque honeſtis nuptiis collocavit. Et quamvis omni tempore, eſurialibus tamen feriis ejus pia liberalitas triumphabat. Illam ſacroſancta hebdomada videres vili amictam veſte, ſolemnibus Eccleſiæ ſacrificiis ac precationibus religioſe adeſſe. Quadrageſimæ diebus Veneris, tredecim egenis pedum ſordes obſequioſa abluebat, infixo plantis oſculo, novisque operiebat indumentis. Id ipſum ex Chriſtiano ritu ſacri Iovis die totidem fœminis præſtabat: illud tunc accidit mirabile.

A cancro & iƐtu fœminam & virum ſanat.

ALTERVM pedem quædam protulerat lavandum, alterum verecunda abſcondebat enor-

enormi cancro exulceratum, putrique fœtore pæn e exesum; pervicit Reginæ pietas, & fœtidum vlcus digitis leniter contrectans lavat, abstergit, fovet, osculatur, sanitatique restituit: quod ægra vbi primum domum rediit, doloris expers admirabunda consideravit. Scalabi feria sexta Majoris Hebdomadæ solitum hoc ministerium peregerat, cæterisque abeuntibus, in aula vnus remansit debilis, alienæque opis indigus. Offendit eum janitor, iraque effervescens: Quid tu pergis, ait, tam gravi morbo nobis molestus esse? & ministrante subito furore arma, baculo miserum dedolavit. Factum monita Regina a domestica fœmina tulit permoleste: adduci coram se jubet, suis ipsa manibus icto adhibet medicamenta, peculiarem illius curam deinceps haberi imperat: qui tamen die postero Elisabethæ ob recuperatam valetudinem gratias sanus retulit.

Nummi in rosas versi.

QVAM grata Deo fuerit hæc in egenos benignitas, gratiosum miraculum declaravit, vel a pueris Alphabeticis in Lusitania solitum in vicem referri. Magnam aliquando pecuniæ copiam pauperibus dividendam, collecto vestis sinu, ipsa gerebat. Accurrit Diony-

Dionysius Rex : Quid rei , sciscitatur ? Rosas , inquit Elisabetha ; rosæque explicato sinu, per hyemem alienis mensibus pulcherrimo colore divinitus efformatæ , apparuerunt. Ob cujus memoriam rosas sinu explicans solita depingi , & in cœnobio Divæ Claræ ex portis quædam a rosis nomen habet , ob crebras illic factas egenis largitiones. Ob has tantum divitias , & pecuniam æstimabat , vt maior ex bene impensis Divino Numini gloria accresceret ; & quæ sibi frugi moderataque , ad illas contemptis opibus pietate singulari profusa erat. Vnde , si frustratum iri hanc opem cerneret , teruncii divitias æstimabat.

Maritum fratri Alphonso vt conciliaverit.

GRAVITER diffidebat a Rege Dionysio ejus frater Alphonsus , periculosa de reditibus lite , non sine sanguine dirimenda : suis expensis Regina amicitiam auro pretiosiorem redemit , Cintram , aliaque oppida in Lusitania , & amplos in illis reditus marito lubentissime remittens. Præcipuum Reginarum munus esse intelligens iratos in populum & clientes Regum animos mulcere , officiique admonere , & hostiles fraudulentorum mutuo insidiantium telas clarissimis veritatis

radiis

radiis retexere; in hunc ſcopum omnes cogitationes deſtinabat. Regem monebat frequenter, ſuadebat efficaciter, benevolum animum, mentemque benignam in benemerentes acciperet: nec aures falſis delationibus præberet. Ipſa, ſi quos exaſperatis animis diſcordare intelligebat, concordiam æquis conditionibus revocabat; ne perplexis litium ambagibus, odioque Vatiniano tempus tererent, facultates exhaurirent, ac vitam in diſcrimen pertinaciter adducerent; largaque manu, ſi debitores iniuriæ damnum, vel quid ſimile, ſolvendo non eſſent, munera, & beneficia largiebatur, ne pacis conditiones medio in curſu retarderentur. Non tamen ob hæc, ſiquid iuſtitia omnino plectendum ſuaderet, diſtrictoque vindictæ gladio reſecandum, (quod in fœminis maxime mirandum) crudeli pietate, ac inani miſericordia protegebat, flexo in contrariam ſententiam Regis animo.

Pacis terendæ quam ſtudioſa Eliſabetha.

PACIS vero conciliandæ amor extra Luſitaniæ limites, longe, lateque extendebatur, in reliqua præcipue Hiſpaniarum Regna, ne eorum Principes, dum inteſtino odio mutuo deſæviunt, aliique alios omni conatu bello ſub-

ſubjugare ſtudent, perfidis ex Mahometica fæce Mauritanis, non modicam adhuc Hiſpaniæ partem incolentibus, oramque maritimam claſſibus infeſtantibus, & in inſidias excubantibus, dolendæ Reipublicæ Chriſtianæ occaſionem imprudenter exhiberent. Illa patrem ſuum Iacobum Aragoniæ Regem, & generum ſuum Fernandum Caſtellæ Regem diſſidentes, quod multi Principes fruſtra tentaverant, ad veræ pietatis amicitiam adduxit, perfecitque, vt Regem Dionyſium vterque iuſtiſſimum dubiæ litis arbitrum fraterna vnanimitate eligerent, Regiſque decretum velut ex Delphico tripode oracula audirent. Quod re ipſa præſtiterunt, & ob hanc cauſam Dionyſium Eliſabetha, poſthabito otio, magnis expenſis in Aragoniam ſequuta eſt. Eundem Dionyſium Regem, ac Regem Caſtellæ Fernandum, ad triſte bellum, triſtiaque arma, nullos habitura triumphos, iam iam venturos, feliciſſime ſedavit.

Pax inter Iacobum Aragoniæ, ac Ferdinandum Caſtellæ.

Inter Dionyſium, & Ferdinandum.

Alphonſus ſæpe patri pacificatus.

BIS, vel ter Alphonſum Principem adverſus Patrem Dionyſium impie rebellantem, & juveniliter exultantem, Leiriam aliaque oppida pleno dominio ſibi vſurpantem, fracto impetu domuit, Regique obſequioſum

tradidit : & civile bellum , quo in ſua viſcera Luſitania ferrum convertebat , dum tumultuaria ſeditione alii a Principe , a Rege ſtarent alii , penitus conſopivit. Tunc maxime, cum non procul ab Oliſyppone gliſcere pugnam audiens , fundarum rotatu lapides contorqueri , diſtrictum vibrari ferrum , quo mutua internecione patria funditus periret , mulam aſcendit Regia Heroina , & per medias acies , mediaque tela volat impigre trahente mulam anteambulone , Tartareum populi furorem deteſtans , veſanam rabiem objurgans, omnique ſermonis eloquentia profuſis præ intimo cordis dolore lachrymis , rebellem filium reprehendit ; itque , reditque viam toties , nunc ad patrem , nunc ad filium , quem tandem reconciliata gratia ad Patrem manum oſculaturum duxit.

Delata ad Regem, quod filio faveret, Ierabricæ exulat.

HÆ pacificationes non parvo Reginæ ſtabant : & quæ ſolum ad aliorum concordiam nata videbatur , ab eiſdem ſibi exoriri diſcordiam , & conflari invidiam ſentiebat. A peſſimis conſiliatoribus ad Regem delata eſt , quod Alphonſo filio a Patre diſcordanti belli ſubſidia ac nervos occulte ſubminiſtraret : occultaque Regis arcana Principi nudaret : idcir-

idcirco omnia ſtratagemata eludi, ac e manibus toties elabi. Indignatus Rex vehementer adimit Reginæ oppida, & redditus ampliſſimos: Alanquerium velut exulem relegat; illinc pedem efferre prohibet. Dictum, factum; paret imperanti; abit in cuſtodiam. Quod vbi per Luſitaniam vulgatum eſt, quantopere bonorum animos perculerit, non facile credi poteſt. Extemplo plures adeunt Reginam, in quibus arcium illius prætores; ſemel atque iterum precibus obſecrant, liceat armis jus proſequi, quouſque indignum exilii decretum reſcindatur, & immerito ſugillata dignitas recuperetur; domat fidelium clientium iram Eliſabetha, lenitque ferociam; linquant hunc Superis laborem, vni ſe Deo fidere, cui propitiando die nocteque ſtudebat, voluntariis pœnis ſe macerans: integras hebdomadas ſimplicis aquæ ac panis jejunio tranſigens, fuſas interim ad Deum preces non intermittens. Per hæc Reginæ fides obryzo auro purior Dionyſio apparuit: illam priſtino honori reſtituit, & impenſius veneratur: vt amantium iræ fortioris eſſent amoris redintegratio.

NON minor, immo fortaſſe, ſi muliebrem

In adulterinos Dionysii liberos singularis Reginæ indulgentia.

fragilitatem conſideres, major Eliſabethæ prudentia, & conſtantia apparuit, dum illicitos Regis amores æquo animo tolerat. Maritalis enim tori oblitus, & Reginæ florenti in ætate omnibus dotibus ſuſpiciendæ, ſuique decoris immemor, qui populis ſervandarum legum exemplum eſſe debuerat, in varios pellicum amores diſtractus eſt. Regina, ac ſi illius ſanctum jus non violaretur, eadem animi ſerenitate perſtabat, mare per halcyonia tranquillum diceres, ſuique immemor, ſolum Deum lædi ſentiebat, & populum publico Regis exemplo pronum trahi poſſe ad flagitia. Quin immo ipſoſmet ortos ex pellicatu liberos non odio novercali, ſed materno amore vt ſuos complectebatur: ſeduloque nutriri, & erudiri curabat, mira in nutrices ac nutritios indulgentia, & liberalitate, criminationibus aures præbens obſeratas. Obſtupuit præclara Eliſabethæ patientia Dionyſius: & concitatum rapidæ libidinis curſum fortiter inhibuit: inviolataſque deinceps maritalis fidei leges ad extremam vitæ periodum ſervavit.

ALIENATO per id temporis Regis animo, proclive fuit ſiniſtrum quid de inno-

cen-

centiſſima Regina ſuſpicari. Aulicus juvenis acribus invidiæ ſtimulis exagitatus, quod alterius famuli, optimis moribus imbuti, opera & induſtria Eliſabetha in ſublevanda egenorum inopia frequentius vteretur, hoc ipſum, vt ſuſpectum læſæ fidei, Regi falſarius ſycophanta indicavit. Famulum ſtatim de medio tollendum decernit. Ergo operis in calcaria fornace laborantibus ſecreto imperat, (incertum Olyſippone, an Conimbricæ acciderit,) vt, quem primum nuntium ad eos miſerit, momento in ardentem fornacem comburendum detrudant. Præmiſſus poſtea innocens juvenis ad ſibi deſtinatum incendium, forte in vicino templo ſignum dante tintinabulo, ſacræ Euchariſtiæ adorandæ, vt fit in ſacro, accurrit; diuque ex paterna diſciplina, quod plura ſe obtulerint ſacra, feliciter immoratur. Rei eventum cupiens ſcire Rex, eidem quadruplatorem mittit. Vbi primum calcarii Regiam agnovere teſſeram, confeſtim ex condicto ligneis tridentibus, paliſque bifurcatis hominem invadunt, & manibus licet, pedibuſque reluctantem, lacrimoſaque vociferatione Regis auxilium inclamantem, in ardentem voracibus flam-

Sycophanta in calcaria fornace pœnas luit criminis in Reginam conficti.

mis

mis calcariam dejiciunt. Quod vbi ex primo nuntio Dionysius rescivit, defixus stupore hæsit, miratus divino ex decreto, malum consilium consultori pessimum evasisse, & sanctissimæ Elisabethæ fidem a calamitosa fama cælum perniciosa flamma vindicasse.

Constantia prima Elisabethæ soboles Fernando Castellæ Regi locatur.

PRIMO partu filiam edidit nomine Constantiam, vt maternam aviam referret: illam Fernando Castellæ Regi hujus nominis III vxorem dedit, celebratis incredibili vtriusque Regni gaudio nuptiis, præmaturo Constantiæ obitu paulo post simili dolore condiendis. Scalabi Azambujam Elisabetha cum marito Dionysio petebat. Procedit illi obviam anachoreta, paucis Reginam velle obtestatus. Qui facta loquendi copia: Etsi gravis nuntius, ait, tuas aures verberem, scias clarissimum tuum pignus Reginam Constantiam celeri fato obiisse: illius imago subtristis meo in sacello non semel occurrit deprecans, de hoc te certiorem redderem, & quomodo ejus anima ardenti Purgatorii igne torqueatur, quem vt celerius evadat, interimque aliquantulum dolor mitescat, annuas augustissimi sacrificii suppetias a matre rogat, oratque. Postulatis abunde mater satis-

tisfecit: annoque peracto Conimbricæ per somnium candida in veste, hilari vultu, filia Reginam proprio nomine compellans: Mater, ait, Elisabetha mater, meritas tibi Superi, ad quos supplicio libera volo, gratias referant. Evigilat Regina, nec satis præ gaudio sibi constat: sacellum adit: accedit sacerdos vitæ integerrimæ, annuum sacrificii munus absolutum esse referens: tum demum ob verisimilia indicia prima vltimis numerose respondere cognovit Elisabetha. Decimo septimo Constantiam, vigesimo ætatis anno Conimbricæ Alphonsum peperit Regis Dionysii successorem, Regnique hæredem.

Constantia præmature moriens matris precibus a Purgatorii igne evadit.

IN singulos munifica, in communem totius Reipublicæ vtilitatem munificentissima erat: communium laborum, operumque particeps, rata, id quod est, publicum particulari semper præferendum. Si ædes sacræ, aut nosocomia ædificanda, si pontes, fontesque in publicum commodum construendi, præsto aderat in partem operis, & expensarum Elisabetha. Quæ munificentia vsque adeo innotuerat, vt nobilis fæmina Almosterii non procul ab Scalabi cænobium D. Bernardi monialibus aggressa ædificare, morbo prævenien-

Communium operum fautrix egregia.

Opera ab aliis inchoata ad exitum perducebat.

niente moritura, Reginæ abſolvendum opus commendaverit. Quæ pium legatum operoſa lubentiſſime acceptavit, ducto ad faſtigium ædificio, aſſignatis in poſterum larga manu reditibus: relicto tamen Berengariæ ob cœptum opus fundatricis nomine, & honore.

Brephotrophium Scalabitanum & pueros in eo quàm curaverit.

SCALABI quoque non aliter Guardæ antiſtes (olim Egitania fuit) Martinus Pontifex Brephotrophium, expoſititiis præcipue infantibus alendis, ægrotantiumque egenorum remedio, ſub tutela SS. Innocentium cœpit extruere: incœptis tamen mors, telam vitæ præſcindens, obſtabat. Quam ſibi impendere Martinus videns, Reginam perficiendi operis hæredem relinquere non dubitavit, vltimis precibus obſecrans, laborioſam tanti operis hæreditatem adire ne gravaretur. Regina vero non ſolum optatis annuit, ſed capacius reddidit ædificium: reditus ad ampliores expenſas auxit: legeſque ad optimam adminiſtrationem dedit: expoſitorum nutrices ad ſe accerſebat, & infantibus cibos materna pietate porrigebat: & vbi per ætatem licebat, opificibus tradebat variis artibus erudiendos. Brephotrophium poſtea ab Innocentio VIII Romano Pontifice Sereniſſimus Rex

Em-

Emmanuel, vt publico Scalabis Xenodochio jungeretur, impetravit.

ILLVD ejus magnanimitatem mirifice declarat cœpta aliorum opera ſtudioſe proſequi; ex quibus plus laboris, & expenſarum oriebatur, quam honoris ac famæ mille viis a mortalibus quæſitæ: in ſolum enim Dei honorem & animarum ſalutem, ac totius Reipublicæ vtilitatem, velis remiſque ferebatur. Nam Conimbricenſe Divæ Claræ cœnobium parvis initiis, ſacello, modiciſque ædibus honeſta fæmina ſtruere cœperat, ſed vires mediis in conatibus defecerant. Ædes ac vicinum ſolum emit Eliſabetha, & Divæ Claræ, in quam miro amore ferebatur, Moniales amplificatis ſubſtructionibus aliunde accivit, quas hoſpitio perhumaniter excepit: & benevolentiæ ergo Eliſabetha, ejuſque regia nurus Beatrix, accumbentibus perofficioſe miniſtrarunt, quibuscum poſtea pari facilitate iucundiſſime agebat. In eadem vrbe prope Regiam hoſpitium conſtituit, in quo quindecim viros inopes, ac totidem fæminas alebat. Aliud in oppido Novarum turrium caſtimoniæ aſylum ſtatuit fæminis, quæ abjecta turpi vivendi licentia veneri nuntium remittebant.

D. Claræ cœnobium Conimbricæ ædificatur.

IL-

Verus Reginæ amor in conjugem Dionyſium.

ILLIVS in maritum Dionyſium fidus amor, & obſequium, eo moriente, magis enituit. Verbis difficile compleƈtar quid Scalabi, vt Regem morbo levaret, fecerit, quantum ſudaverit, fuſis ad Deum precibus, opportunis adhortationibus, vt ejus animus, ab omni ſcelerum macula liber, a corporis ergaſtulis, ſi ita viſum Superis, avolaret: quantis in pauperes largitionibus vitam illi prorogare, vel morituri flagitia redimere conata fuerit. Vt primum Rex naturæ conceſſit, acerrimus quamvis dolor animum lancinabat, non fæmineo vlulatu triſtem aulam adimplevit. Aureas veſtes, ac Regia indumenta exuit, vili Divæ Claræ ſacco alacris induitur: & ad Regni proceres frigidum Regis cadaver circumſtantes egreditur, ac triſti vocis ſono viriliter temperato: Cum veſtro Rege, inquit, Viri optimi, Reginam interiiſſe credite, vna licet geminato iƈtu duos mors abſtulit: illum, Regium in morem, ſuperbis equitum inſignibus in tumulum componite. Vt ipſum mihi præſtarem, aliena ancillarum ope non indigebam. Ne miremini: ſqualido habitu circumdata vltimum humanæ vitæ aƈtum funebri choro pro viribus proſequar: vilis

Quid egerit in mariti obitu.

vilis hæc tunica ad theatrale choragium satis est: hic funis recens Dionysii funus in memoriam reducet: byssinum tonsi capitis velamen canam Elisabethæ fidem testificabitur. Expressit omnibus lachrymas abundanter insolitum spectaculum, quos prudenti sermone æquo animo solata mortuo Regi justa pro dignitate solvit; nec pheretrum amplius deseruit, sed funebri pompa ad Cistercienstium Virginum parthenonem juxta Odivellas prosequuta est, vbi corpus digno tanto Rege mausoleo sepelivit, vltimaque dixit verba.

In D. Claræ parthenone post mariti obitum se abdidit.

EXEQVIIS rite persolutis Conimbricam se recepit, & ne suos omnino deserens incomparabili tristitia afficeret, cum Monialibus Divæ Claræ vota non emisit, sed pervio suis in ædibus aditu, facta a Romano Pontifice potestate, inter illas familiariter versabatur, precibus recitandis, vel canendis, in odeo aderat, vilibusque parthenonis, vt ex voto, adstricta ministeriis, vt sibi tempus dabat, variæque subveniendi aliorum necessitatibus occupationes permittebant. Ad Compostellanum Apostoli Iacobi templum, Religionis causa ire voluit, & modico comitatu, ac peregrino habitu profecta est. Ipsoque Aposto-

Peregrinatio Compostellana, & dona.

lo die ſacro præſens adfuit, ſacras exuvias venerata, oblatis pretioſiſſimis donariis, qualia ibi viſa nunquam peritiores affirmabant. Inter quæ pretioſis lapillis conſpicua corona radiabat: arte laboratæ veſtes, inſertis maioris, minoriſque famæ vnionibus, omnium quas Regina habuerat lectiſſimis. Pontificis etiam ſolemni apparatu ſacrificantis veſtes, auro gemmiſque rigentes, ac Regia peripetaſmata Luſitaniæ & Aragoniæ ſtemmatibus æqua portione diviſis, adſutis phrygionum opere gemmis ſpectabilia, præter generoſam mulam fræno aureo ac gemmifero, barbarico operimento mirabilem, ſummamque pecuniæ vim.

Sua omnia in ſacram ſuppellectilem expendit.

COMPOSTELLA rediens ad parentandum iterum, anniverſariaſque inferias Dionyſii cineribus reddendas, filio Alphonſo Rege, Regnique Principibus ſtipata, Odivellas petiit. Quibus redditis Conimbricam regreſſa eſt ad perficiendum Divæ Claræ parthenonem. Mundum muliebrem, torques, argentea, aurea, gemmeaque dona in penſilia, aut ſtabilia candelabra, in cruces, ac ſacros calices vertit: Regias opulentiæ ſingularis veſtes in amicula Sacerdotum, & ararum ornatum: re-

regnique templis pro vniuſcujuſque inopia in vſum ſingula diviſit. Fabricari ſibi juſſerat ex operoſo marmore ſepulchralem arcam: veritaque ne reſtagnans hybernis alluvionibus Monda extra ripas de more effuſus Divæ Claræ templum inundaret; in ſuperiori parte templi novum ædificaverat odeum. Verum nullis viribus, aut machinis, fabri illuc prægrandem arcam attollere valebant. Quid deſperatis, inquit Eliſabetha, moliendo ponderi manus admovete, meas ego, etſi aniles, pariter admovebo. Dixit, & arcam leviter baculo impellens, veluti modico gubernaculo ſurſum adductam optata in ſede, vbi illam hoc tempore intuemur, facile collocavit.

Sepulchrale ſaxum tactu elevavit.

QVÆ vix lucis vſura fruens in primo vitæ limine patrem Petrum, & Iacobum avum, Aragonenſium Reges, inter ſe diſſidentes, vagitu ad concordiam revocavit, vt exitus principio aptiſſime reſponderet, in pacis victimam ſe obtulit moritura. Inter duos Alphonſos Luſitaniæ & Caſtellæ Reges, hunc generum & ſobrinum, illum ſocerum & avunculum, jactis belli ſeminibus, parum aberat, quin crudelibus præliorum in-

Periculis ſe offert, vt vtrumque Caſtellæ, & Luſitaniæ Alphonſum componat.

cen-

cendiis, inteſtiniſque bellis, vtraque Regna penitus conflagrarent. Triſtis harum rerum nuntius Reginam, pluſquam credi poteſt, commovit. Itaque imminentem cladem celeri remedio avertendam exiſtimans, ne ſero cum Phrygibus ſaperet, principiis obſtare decrevit: &, quamvis diſſuadentibus domeſticis, ne affecta ætate longi itineris moleſtias, immodicis per æſtatem caloribus, incommodiſſime pateretur, Eſtremotium, vbi tunc filius Alphonſus degebat, Conimbrica proficiſcitur, vt pacato filio ad Caſtellanum ſuum nepotem ſe conferret: nec prius incœpto deſiſteret, quam eorum animos precibus, & auctoritate ad concordiam omnino flecteret; quamvis & ſanguine, ac vita inſtaret, animamque ſub gravi ardui negotii faſce exhalaret: tantus erat Eliſabethæ pacis amor & concordiæ.

Moritur Extremotii.

In oppido enim Eſtremotio contracto, tum ex caloris æſtivi injuriis, tum ex itineris iactatione, morbo, ſcripto prius teſtamento coram Alphonſo filio, ac Beatrice nuru, expiatam ſæpius ſacra exomologeſi animam, auguſtiſſimique viatici pane confirmatam, placidiſſime efflavit IV Nonas Iulii anni

ni MCCCXXXVI pacis egregia caduceatrix, quinto ſupra ſexageſimum ætatis anno, maximo totius Reipublicæ deſiderio, & dolore: cui conſervandæ & augendæ vſque ad vltimum anhelitum ſe vtiliter expendit. Digna profecto Heroina, vt ante illuſtrium Reginarum oculos perpetuo obverſetur, ad illiuſque vivum exemplar, & archetypum, maximarum virtutum ſpeculum, ſuos mores per otium diligentiſſime componant. Inferioris vero conditionis fæminas pudeat ſaltem aſpernari, quæ Sereniſſima Luſitaniæ Regina amanter diligenterque amplexa eſt. Corpus, quamvis ſucci plenum, & ex ardente per æſtatem calore, Conimbricam ad Divæ Claræ parthenonem elatum eſt, nullo fætoris indicio, ſed mira ſoliti odoris fragrantia. Miraculis exinde claruit non paucis: tribus præſertim, quo die ſepulchro condita eſt, in publicas ejuſdem parthenonis tabulas relatis.

Incorruptum Eliſabethæ cadaver.

QVIBVS permotus Rex Emmanuel, a Leone X Pontifice Maximo obtinuit, vt illius obitus dies in Conimbricenſi Dioeceſi Miſſarum ſacrificio, ac ſolemnibus ritibus celebraretur. Quam facultatem poſtea, Sereniſſimo Rege Ioanne III Emmanuelis filio

Pro eadem ſacrificandi poteſtatem fecere Leo X. & Paulus IV.

lio exorante, Paulus IIII ad omnes Lusitaniæ ditionis provincias benigne dilatavit. Reginæ heroicam vitam insignis Orator Perpinhanus, Societatis IESV Sacerdos, antiquo Latinæ eloquentiæ splendore tribus complexus est libris. Lusitano etiam idiomate antistitis Conimbricensis iussu scripta circumfertur. Ex quibus & Regni annalibus hæc nos bona fide selegimus de Elisabetha Regina sanctissima, quæ magnæ corporis staturæ fuit, liberalisque formæ, digna imperio, majestate commendabilis.

Pauli V. iussu diligentius quæstum de vita, & miraculis D. Elisabethæ.

NVNC demum anno MDCXII Catholicus Rex, Philippus II huius nominis, Lusitaniæ Rex, pro singulari in Christianam Religionem amore ac pietate, scriptis ad cunctos Regni Pontifices litteris, vt huic rei diligentissime explorandæ faverent, illustribus viris prudentia, sapientiaque notissimis hanc provinciam commendavit: effecitque, vt eandem Romanus Pontifex Apostolica auctoritate committeret, Præsuli scilicet Conimbricensi Alphonso Albicastro; Leirinensi (ad Lamacensem nunc provectus est) Præsuli Martino Alphonso Mexiæ; Franscisco Vasæo Pinto, Regio Senatori; D. Francisco Sua-

Suarez Societatis IESV, Conimbricenſis Academiæ in primaria Theologiæ cathedra emerito: Doctori Ioanni Carvallio Iuris Cæſarei profeſſori. Qui ſumma cura, ac diligentia de ſanctiſſimæ Reginæ vita, & miraculis, ex certa juris præſcriptione quæſierunt: obſignatasque publica fide tabulas, & ſigillis munitas Regi Catholico miſerunt, qui illas Beatiſſimo Papæ Paulo V deferendas curavit, vt tandem vbique gentium, & terrarum in Divorum album relata celebretur. Quod, dum hæc fierent, accidit, invidus non ſilebo.

Nuper recluſo mauſoleo corpus integrum apparuit.

POST longam annorum ſeriem (ducenteſimus enim ſeptuageſimus ſextus annus numerabatur) venerabile Eliſabethæ corpus marmoreo in ſepulchro molliter quieſcebat; aperiendum fuit coram iis, quos retuli, judicibus, adhibitis Religioſis viris teſtibus ex Iovis tabula, & Medicis Anatomicæ artis peritiſſimis. Intra lapidem mauſoleum lignea capſa bovino corio veſtita putreſcens, ferreis clauſulis ſerisque rubigine conſumptis, recluſa involutum lineis ſtragulis byſſinaque ſindone duplicata corpus oſtendit, facie ſerico velo tecta, & veſte pectore tenus reveren-

ter deducta, corpus integrum inventum eſt, linteaque adeo recentia, vt aliqua magna vi non ſcinderentur. Qui aderant mixto inter hilares lachrymas gaudio mirari habitum dormienti ſimilem, compoſitos artus, gratam faciem, maternam adhuc pietatem ſpirantem. Teſtatus eſt D. Ioannes Delgado Societatis IESV optimus Mathematicus, qui lapideo arcæ operculo graviſſimi ponderis levando fabros dirigebat, ſe digito Reginæ faciem tetigiſſe, ad tactumque relicto veſtigio faciem ſubſediſſe. Et Balthazar Azeredius, Medicinæ primarius Doctor, & Medicorum Regni maximus, ter ad ſe extenſum Reginæ brachium traxit; non invitum in locum ſuum, quin frangeretur, ſponte rediit. Vt ſuos Eliſabetha Luſitanos, quorum non ſolum Regina, ſed mater fuerat, conſpectu perjucundo recrearet, ſecum in conditorio habebat Regina baculum, & marſupium, vera munificentiæ, ac pietatis inſignia.

Alphonſus a Caſtello-blanco Epiſcopus Conimbricenſis argenteum ſepulchrum Eliſabethæ donat.

ILLAM pro viribus imitaturus Antiſtes Albicaſtrius novo inſuper adſtrictus beneficio, quod in Conimbricenſi Diœceſi theſaurus hic repertus fuerit, annuente Catholica Majeſtate, & magna totius Regni gratificatio-

tione, novum ſacellum ingenioſo artificio ædificari juſſit in intergerino pariete ſuperius Monialium odeum dividente, deaurato politis ex lapidibus arcu, ſub quo argenteam capſam pergrandem anaglyptica cælatura molliter fabrefactam conſtituit, tornatilibus cancellis ad cuſtodiendum, craſſis longisque, operoſo ex argento ad exornandum ſacellum artificioſa opificum induſtria conſpicuis: apertis in argentea arca ingenioſe feneſtellis, cryſtallinis ſpecularibus viſum admittentibus ea lege, vt illis, cum res poſceret, reſeratis, corpus in lectulo aureæ veſtis ſtragulo exornato recumbens ab exteriore parte a confluente populo videretur, ab interiore eius aſpectu Moniales perjucunde fruerentur. Sed his jam paratis illuc transferri corpus mors invida tanto Præſuli veluti de induſtria non permiſit, expenſis jam duodecim aureorum millibus. Et quaſi parum, vt erat in divinum cultum & publicum commodum, largus & magnificus effudiſſet, triginta aureorum millia ad optatam Reginæ Eliſabethæ canoniſationem Regi Catholico ſponte obtulit, oblataque cito integra fide ſolvit, nummariis teſſeris in vrbem transferenda. Ipſe interim Re-

Ejusdem præſulis larga pietas in Eliſabetham.

ligiosæ liberalitatis adepturus præmium, ad æterna Beatorum gaudia brevi translatus est.

Tagus iterum scinditur, vt ab Elisabetha invisatur corpus Sanctæ Irenes, a qua Scalabis vulgo dicitur Santarem.

INTER explorata sanctitatis argumenta, novum illud miraculum, dixerim an prodigium, eo vsque inauditum per clarissimos supra jam laudatos viros a tenebris in lucem assertum fuit. Qua parte fluviorum Rex Tagus aureis aquarum vorticibus Scalabitanum oppidum inaurat, Divæ Irenes mausoleum cœlesti constructum opera latêre adhuc sub vndis memoria est. Quod quidem tunc primum, ac semel apparuisse, (vt etiam de Divi Clementis sæpius viso inter divisos Oceani gurgites monumento proditur,) liquidissime constabat, cum & Selio virginis avunculo, & finitimis olim populis per consistentes vtrinque Tagi vndas incedentibus, Deus Opt. Max. testatum voluit niveum castitatis florem, indigne succissum, dignum esse, qui in aquis lilio similis reflorescceret. Colendæ igitur Irenes desiderio flagrabat Elisabetha, & quando propius, ob circumfusos vndique latices, non dabatur accedere, ipso in litore fixis genibus lachrymosa precum suspiria funditavit. Ecce tibi aperto iterum repente alveo, assurgentibus hac illac turritis aquarum cul-

culminibus, grande illud virginitatis depositum revelatur. Arenam fluminis ingreditur Elisabetha, tantoque pro beneficio immortales Deo & Irene grates agit, cujus vernantem adhuc corporis flosculum millies suspicit, millies osculatur, exactoque penitus die vix avelli tandem potuit. Regredientem a tergo mature fluvius sequebatur, donec ancillantibus ad nutum aquis, evasit in ripam. Plurima alia miracula vulgata sunt, quæ grandius exigunt volumen.

IN DIVAM ELISABETHAM LVSITANIÆ REGINAM.

Ad Pictorem de signo Reginæ Sanctissimæ.

LVmina qui pingis Divæ signantia vultus,
Regiaque aurata corpora veste tegis;
Purpureasque comas pretioso colligis auro,
Addis & ingenua sceptra tenenda manu;
Falleris: intonsis horrentia tegmina villis
Induit; auratos exuit illa sinus.
Gemmea spinosa mutavit serta corona:
Mutavit sacra Regia sceptra cruce.

Adde-

Addere ſerta cupis? Spinis textam adde coronam;
Nobile vis ſceptrum pingere? pinge Crucem.

De Diva Eliſabetha Regina
ad Lectorem.

QVi legis Andromedam, Niobem, mœſtamque Eriphylem,
Sive Promethea munera rapta manu:
Perlege regales Divæ ſignantia faſtos
Geſta: leges caſtæ nobile mentis opus.
Vt bello ardentes placaverit ore catervas,
Cum pater in natum ſumeret arma ſuum.
Vt pia divitiis large cumularit egentes,
Aptaritque ſuas in pia facta manus.
Quod ſi grata magis Niobe, vel furta Promethei;
Ficta Prometheo ſint tibi corda luto.

Aliud de eadem re.

ILla vides? Tyrio mulier quæ fulget in oſtro,
Cui tegit ornatos pala ſuperba pedes?
Nectit gemma ſinus, crines nodantur in aurum,
Et rutilat niveo vivus in ore decor?
Noſtris ſceptra olim tenuit gemmantia Regnis,
Et dedit aurifero jura tenenda Tago.
Nunc tenet, æthereos inter pulcherrima cœtus,
Sceptra coruſcanti nobiliora manu.

Si

Si tamen ars poſſet mores effingere in auro,
Nobilius toto ſtaret in orbe nihil.

Ad Divam Eliſabetham.

ANte ſepulchrales Divæ concordia moles
Taliter effuſis dicitur orſa comis.
Omnis ſpes noſtri, & blandæ fiducia pacis,
Tecum vna in tumulo Diva ſepulta jacet.
Quis modo diſcordes trahet in pia fœdera Reges?
Agmina, quis vultu, qui modo rumpat, erit?
Cum fera ſævierit belli civilis imago,
Quis peraget noſtras, vt pia Diva, vices?
Funeris, heu, tibi cauſa fui; quid ſæva moraris
Triſtia Mors vitæ rumpere fila meæ?
Deficio in mortem, mandata capeſſite cives;
Hoc tumulo cineres mando jacere meos.
Vna duas tumuli moles tegat; addite carmen,
Carmen in extinctis ex adamante notis.
Conditur hoc tumulo duplex concordia; nata eſt
Altera, ſed meritis altera facta ſuis.

Mars victus ad Reginam.

REginam vt vidit tendentem in prælia Mavors,
Thracia præcipiti tendit in antra fuga:

Ma-

Magnanimum, dixit, ſine cæde & ſanguine Martem
Depulit aſpectu femina femineo.
Funditis Æthnæi quid ahenea tela Cyclopes,
Cum placet ingentes ſternere cæde duces?
Oſtendat terris vultum Regina, frementes
Inque duces fulmen non leve vultus erit.

Regina ad Chriſtum vulneratum.

DIva ait aſpiciens per hiantia vulnera gemmas,
Chriſte tuas gemmas da mihi, ſume meas.
Vulnera vulneribus medicare, & cæde rubenti;
Nam, tua ſi dederis vulnera, ſana ferar.
Rumpe manus duro, latus, & veſtigia, ferro
Libera tormento pars mihi nulla vacet.
Omnia qui tribuis, tibi vulnera ſola reſervas?
Das mihi divitias, vulnera ſola negas?
Qui tot dives habes, quid avarus vulnera ſervas?
Quinque dabis, ſatis eſt; millia quinque manent.
Officio mea ſunt tua vulnera, ſint precor vſu;
Quæ mea ſunt voto, ſint mea ſupplicio.

A L-

ALFONSVS PORTVGALLIÆ REX VII.
VIXIT ANN. LXVII. OBIIT A. MCCCLVII

ALPHONSVS IV. LVSITANIÆ REX VII.

ANACEPHALÆOSIS IX.

ALPHONSVS ille ob animi vigorem, & acrimoniam, celeremque in capessendis rebus ac peragendis alacritatem, Ferox cognomine, sexto Idus Februarii anni post Virginis partum millesimi ducentesimi nonagesimi, Conimbricæ in lucem editur. Adolescenti adhuc, antequam diademate potiretur, Beatrix præclara fæmina, Sancii eo nomine IV Castellani Regis filia in matrimonium conjungitur. Tandem annos natus quinque ac triginta rerum habenas suscepit, quas, cum in ipso Regni limine, (ne venationem desereret, cui erat apprime deditus,) aliquantulum lente, nec sine incuriæ nota moderaretur, jamque passim (vt fit) civium quærimoniæ jactarentur; Regem adeunt consiliarii, palamque ac sine ambagibus

Alphonsi ortus.

Consiliarii austero monitu adolescentem a venatione ad Rempublicam transferunt.

gibus monent, ne grave regnandi munus pro otio, venationem fufciperet pro negotio: meminerit fibi populum imperio regendum: illius res audiendas, judicandas, componendas: in eamque rem diadema fuiffe attributum, ac vectigalia Regibus perfoluta. Sciret præterea non abs fe Numen immortale poft obitum quæfiturum, quot apros telo confecerit, quot cervos venando ftraverit, fed vtrum munia regia rite, ac recte adminiftraverit? Quare iter incœptum fibi omnino deferendum, novamque deinceps viam, fi regnare vellet, ineundam: fic publicam rem depofcere. Quæ monita, cum liberiora effent, quam Regis ingenium, ac peculiaris Alphonfi genius ferre didiciffet, iracundia percitus, dira duraque minitans, concilio egreffus, ancipiti deliberatione diftractus, quid fibi hac in re gerendum, aliquantulum hæfitavit. At vero cum iracundia deferbuit, & præcipites illi motus pofuere, animadvertens (vti res erat) verba illa fuorum civium, quamvis in fpeciem libera, in rem tamen, & obfequium Regium maxime collineare; fidos, atque in primis obfequiofos, illos fibi clientes confiliariofque deinceps

ceps habere cœpit. Hos *illa* tempora ferebant consiliarios (quos nostra ætas respicit , non vero aspicit) assentandi nescios , avaritiæ immunes , ambitus hostes , aurea contentos mediocritate , non suæ , sed publicæ rei , commodisque inservientes. Horum consiliis Alphonsus non abusus venationem protinus valere jussit , deinde omni cura studioque Lusitaniam regere , leges sancire , jura dare , Regem denique agere aggressus est. Tandem in nefarios illos homines , quos olim in parentem Dionysium furor impius obarmaverat , acriter animadvertit. Adeo verum illud Oraculum : *Cor Regis in manu Domini : quocumque voluerit , inclinabit illud.*

Simultates, & injusta cum fratre bella.

VERVM vt malevolentia , quæ semel radices egit, difficillime convellitur, ita prorsus odium illud , quod in fratrem Alphonsum Sancius conceperat , altius in ejus animo insederat , quam vt evelli , aut mitigari facile posset. Quare vbi rerum potitus est , repositam in fratrem malevolentiam, quam nunquam deposuerat , explere decrevit , eorum immemor Regum , qui postquam in Regale culmen sunt evecti , veteres injurias vl-

vlcifci indecorum fibi, ac prorfus indignum facinus, exiftimarunt. Itaque in fratrem immerentem, ac nihil tale cogitantem, affictis illis criminationibus difquiri juffit, quas in infontem, dum pater viveret, excogitarat. Has igitur, vt Regi obfequerentur, fcelerati homines per fummam injuriam teftificati, judices in regiam voluntatem, quam in jus fafque, (vt funt hominum ingenia,) propenfiores facile impulerunt, vt e Lufitania Sancium lata fententia relegarent, amiffisque prifcis honoribus, ac dignitatibus, illius bona, ingentes opes, & oppida publicarentur. Hæc vbi refcivit Sancius e Caftella per litteras (quo fe receperat) Alphonfum Regem obfecrat & obteftatur, vt fibi antiquas opes, ac munia reftituat; pollicitus fe erga fratrem non aliter, quam erga Regem, ac dominum perpetuam fidem, & obfequium præftiturum. Quæ preces irritæ prorfus apud Alphonfum. Quare fe ad arma Sancius, apertumque Martem compelli dictitans, remque fibi non rationibus (cum hæ minime proficerent) fed ferro ancipiti decernendam, e Caftella, Legioneque delectu facto in Lufitaniam irrumpit, agros incendit, obvia

quæ-

quæque ferro demetit, oppida multa vi capta populatur. Auxiliares milites, (quos in suæ ditionis oppidis, vulgo *Medelim*, & *Albuquerque* habebat,) superiori parte fluminis Anæ trajecta haud dissimili eventu in eamdem Lusitaniam immittit. Paulo post Equitum Magistrum Avisiensium Gonsalvum Vasæum, apud Onguelam propugnatorem, fundit fugatque. His permotus Alphonsus Rex instructo Lusitano milite in fratrem aciem dirigit, sed capto solum, ac diruto castro *Codesseira* in Lusitaniam reversus, cum Sancio tandem fratre in amicitiam rediens, fœdus percussit.

Offensiones inter Castellanum, & Lusitanum.

CELEBRIS erat id temporis apud Hispanos, propter generis splendorem & opulentiam, Ioannes Emmanuel, Emmanuelis Principis filius, nepos Ferdinandi Regis, cui Sancto cognomen fuit. Hujus igitur Ioannis Emmanuelis filiam Constantiam nondum nubilem promiserat Castellæ Rex, Alphonsus hoc nomine XII, se, vbi per ætatem Constantiæ liceret, in matrimonium accepturum; at cum certis de causis parenti virginis offensus esset, fide relicta, Mariam Lusitani Regis Alphonsi filiam duxit. Aliquo post tem-

pore

pore intermiſſo, cum jam nubilis eſſet Conſtantia, ratus Alphonſus Luſitaniæ Rex nullibi fore præſtantiorem fæminam, quam filio in matrimonium locaret, per litteras hac de re cum genero Alphonſo, deinde cum Ioanne Emmanuele Conſtantiæ patre, cœpit agere: vterque, diverſo tamen modo, optatis reſpondit, Rex ſimulate, Emmanuel ex animo, vt tandem rei eventus comprobavit. Quod ægre ferens Alphonſus, ſive dolens Reginam fieri, quam male conſcius repudiarat, ſeu invidens Luſitano Principi in vxorem dari tot dotibus ornatam fæminam, multa prius fanda, nefanda geſſit, ac tandem armato milite, & aperto Marte egreſſum Conſtantiæ in Luſitaniam impedire conſtituit. Quapropter magno vtriuſque Regni damno ad arma concurritur: multæ vtrinque cædes, multa incommoda exorta, ac maiora in dies pullularent, niſi maximus Pontifex Benedictus XII Pontificia auctoritate ſequeſtra Bernardum Rhodienſem Præſulem in Hiſpaniam ad pacandos Reges legatum mitteret; qui mira dexteritate rem ita confecit, vt Conſtantia in matrimonium daretur Petro Luſitanorum Principi, eo tamen cum dolo-

Pax initur Summi Pontificis auctoritate.

dolore Alphonſi, odioque in Luſitanos, vt nec vxorem deinceps Luſitani Regis filiam coram poſſet obtueri; quamvis hoc etiam odium ex amore crediderim proficiſci, quo Eleonoram Nunez Guſmaniam deperibat. Quam ob cauſam parum abſuit, vt gener, atque ſocer in arma ruerent, & ruerent procul dubio, niſi hinc Eliſabethæ Reginæ ſanctiſſimæ conſilia, illinc Mariæ prudentiſſimæ Reginæ virtus eximia bellorum cauſas reſcinderent, & diſcordiarum ſemina diſturbarent.

Victoria, quæ vulgo dicitur de Salado.

HIS ita compoſitis ciriciter annum milleſimum treccenteſimum quadrageſimum a Chriſto nato, Rex Marrochienſis Haliboacem, ac ſimul Rex Granatenſis innumeris prope Barbarorum copiis ex Africa, Hiſpaniaque coactis, Carteiam obſedere: inde Alphonſo Caſtellæ Regi, immo vniverſæ Hiſpaniæ, vltimam ruinam minabantur. Quare ſuorum monitu & hortatu Alphonſus, a ſocero Luſitanorum Rege auxilia petiturus, vxorem ipſam Mariam cum legatione ad parentem mittit, vt facilius impetraret. Luſitanus amantiſſime recepta filia, ac legatione audita, non auxiliares modo milites deſtinat libentiſſime, ſed

vt

vt planum faceret, quantum natæ detulerit, & vt periclitanti Hiſpaniæ opitularetur, ſe caputque ſuum in diſcrimen offert, ac protinus in Caſtellam ire pergit, imperato interim ex omnibus ſuæ ditionis vrbibus equite, ac pedite, quantum poſſent, qui ſe ad Pacem Auguſtam ſequerentur, ac ſi ibidem præſtolari nequirent, confeſtim Hiſpalim recta contenderent. Hac de re certior factus Alphonſus ab vxore, ſocero officioſus, ad oppidum *Olivença* obviam prodiit. Quo in loco poſtquam a Regibus de obſiſtendo Mauris conſultum eſt, Caſtellanus ad comparanda ingruenti bello neceſſaria ad ſuos revertitur; Luſitanus vero, diſpoſitis in omnem eventum ſuorum rebus, Hiſpalim perrexit, vbi & animi præſentia & conſilio victoriam procul dubio cœpit auſpicari. Huc Luſitanorum exercitus non multis poſt diebus egregie inſtructus pervenit: nullum enim non apud Luſitanos oppidum in hanc expeditionem, quos maxime potuit, pedites, aut equites obarmavit: Ebora centum miſit equites, mille pedites. Denique Luſitani Dynaſtæ nulli ferme deſiderati. Hos inter Stephanus de Neapoli, Ioannis Peloponeſi Principis filius,

Mauris in Hiſpaniam irruentibus Alphonſus Caſtellano auxiliatur.

Luſitanorum copiæ.

ſius, ac nepos Caroli ſecundi Neapolitanorum Regis, in gratiam & obſequium Luſitani Regis ſibi cognati, egregie militavit, vxoremque apud noſtrates homines ornatiſſimam delegit.

Luſitani oppugnandis Granatenſibus deſtinantur.

POST hæc, luſtrato milite ac parato, ſtatutum inter Reges, vt Caſtellanus adverſus Marrochienſem, qui maritimam oram inſederat, Luſitanus adverſus Granatenſem, qui mediterranea tenebat, aciem dirigeret. Cum Luſitano copias conjunxerat ipſius nepos ex filia Petrus Alphonſi Regis filius, patrii hæres imperii meritiſſimus: multi illum e Caſtellanorum proceribus comitabantur, quos inter Nonius Ferdinandius de Caſtilho, Petri Vexillifer, eminebat. Poſtquam igitur Luſitaniæ Rex, ac Regis exemplo Luſitani omnes, chriſtiano ritu piacula ſunt confeſſi, ac cœleſti pabulo recreati, breviter pro tempore ſuos Rex alloquutus, ad pugnamque accendens, Alvaro Gonſalvio Pereiræ, Priori Cratenſi, imperavit, vt ante commiſſam pugnam pro Regio Labaro, ac vexillo, Chriſtianis militibus proponeret adorandum Sanctiſſimæ Crucis lignum prælongæ haſtæ affixum, cujus hodie pars altera ſumma cum

religione Eboræ in templo maximo custoditur, altera non procul ab oppido *Portel* in templo Sanctæ Crucis religiose servatur.

Lusitanorum in Granatenses impetus & cædes.

ADORATO ergo sacro ligno, ac præmisso signo regio militari, invocatoque IESV nomine, tanta alacritate Lusitanus in hostem impetum fecit, tantaque ex adverso irruit Mahometanus, vt non solum vbique fragor, & inconditi clamores audirentur, verum etiam vbique cædes promiscua, vbique sanguine omnia inundare cernerentur. Dum tamen hac tanta contentione vtrinque decertatur, eo Lusitaniæ Rex Alphonsus cum aliquot suorum per confertissimas Granatensium alas processit, vt in summum discrimen se suosque induxerit: etenim jam vires ipsæ, quamvis prævalidæ, truncandis trucidandisque tot hostibus deficiebant. Augebat laborem, quod sacrum Labarum, quippe quod a tergo relictum fuerat, minime conspiciebant. Quam rem vbi Cratensis Prior animadvertit, tres equites lectissimos, velut tria fulmina, per medios hostes sacrum lignum reportaturos remittit. Iussa capessunt Lusitani juvenes; signum salutiferum reportant: ejus aspectu Christianis militibus redintegra-

tæ vires, tantaque alacritas, ac ſtudium pugnandi vincendique injectum eſt, tamque repente, qui anceps ac dubius Mars eatenus viſus fuerat, Mahometanos Granatenſes deſtituit, tantoque terrore perculit inopinatus eventus, vt Chriſtianis trepidantes terga verterint, ſeque in turpiſſimam fugam dederint. Quibus a tergo inſtantes Luſitani, præeunte ſemper Alphonſo, cujus ante omnes virtus bellica eminebat, quamplurimos ſtravere.

Caſtellanorum robur & animi in Marrochienſes.

HÆC dum feliciter cedunt Luſitano, haud diſſimili eventu adverſus Pœnos, ſtrenue quoque dimicantes, rem gerebat Caſtellanus; qui, vbi primum reſcivit fuſos fugatosque Granatenſes a Luſitanis, in novam ſpem erectus, incenſusque victoriæ obtinendæ ſtudio tam acriter in hoſtes invectus eſt, vt tandem eos in fugam compulerit, quin revocare, vel ſiſtere fugientes poſſet Rex ipſe Haliboacem, modo ipſorum vecordiam caſtigans, modo diras imprecans, impiumque Mahometem nequidquam incuſans. Immo, qui fugientes nuper increpabat ipſe Rex Pœnus, monitu tandem, & hortatu veterani cujuſdam Turcæ, deſperatis jam rebus, ſubdens recenti equo calcaria, fugiendo quoque vitæ conſulit.

Vtrinque igitur parta victoria, vterque Alphonsus ad duas leucas hostes insequuti, castra Granatensis Regis, juxta vicinum fluvium posita, nullo negotio expugnarunt, militique diripienda tradiderunt quamvis ditissima; repertæ enim sunt ibi gazæ prope innumeræ: auri, & argenti facti & infecti magna pondera: vestium genera, & ornamenta plurima: varia denique ac dives supellex, præter equorum camelorumque incredibilem multitudinem. Africa probe diceres in Hispaniam commigrasse. Et sane id causæ fuit, cur tot divitias Barbari exportarunt; cum enim suam fore victoriam sibi penitus suaderent, Hispaniamque Africa posthabita incolere decrevissent, ideo proprias quisque fortunas, ac larem in nostrum solum transferendum curavit.

Victoriæ magnitudo.

ATQVE hæc illa celeberrima pugna est, pugnata quinto Kalendas Novembris anno post Christum natum millesimo trecentesimo quadragesimo, prope flumen, vnde vulgo nomen accepit, *de Salado*, quæ duobus illis Regibus, Castellæ ac Lusitaniæ, decus indelebile, æternumque peperit triumphum. In hujus gratiam victoriæ faustum illum diem,

diem, quo profligati ſunt hoſtes, non candido tantum calculo numerat Hiſpania, verum inſigni recolit pietate, ac feſtivo victoriæ Chriſtianorum nomine per annos ſingulos veneratur. Deinde legati, miſſi Avenionem ad Pontificem Maximum Benedictum, vtriuſque Alphonſi militare ſignum, vna cum quatuor ac viginti a Mahometanis ablatis, inter quæ Marrochienſis Regis vexillum viſebatur, obtulerunt. Præterea equi plurimi miſſi egregie phalerati, qui ſinguli in ephippiis gladium, & ſcutum longum ex corio præferebant. Adde, præter alia dona oblata Pontifici, multos ex præcipuis Maurorum captos, mancipia, ac ſervitia futuros. Quæ munera gratiſſima Pontifici extitere. Atque vt Numini immortali acceptum referret beneficium, ſimulque vt, quam animo vix capiebat, ingentem lætitiam palam faceret, poſtero die domo egrediens ſacra rite peracturus, præferri juſſit Barbarorum inſignia, ſed humi dimiſſa & abjecta; illa vero Chriſtianorum Regum victricia ſigna prælongis haſtilibus elata, ad quorum aſpectum ipſe Romanus Pontifex elata voce occœpit *Vexilla Regis prodeunt*, occinuerunt purpurati Patres,

Pontificis Maximi lætitia pro parta victoria.

tres,

tres, eamdem illam ſacram cantilenam non minori pietate quam lætitia exſecuti.

Alphonſus Luſitaniam repetit.

His peractis revertens in Luſitaniam Alphonſus, nihil fere ſibi e tanta præda lubentiſſime a genero oblata reliquum fecit, præter vnam Numinis gloriam, ad quam ſolitus erat, veluti ad ſcopum, collimare; ſecum præterea captivum duxit Regis Iulmenzæ filium, quem ipſe in bello manu ceperat; quinque præterea Maurorum ſigna militaria ab ſe capta reportavit, quæ Olyſippone juſſit in templo maximo ad æternam poſterorum memoriam conſervari. Addiditque, vt genero morem gereret, pulchra equorum tegmina & ephippia, falcatoſque aliquot enſes non vulgari artificio elaboratos. Vix regreſſus in Luſitaniam improbis quorundam conſiliis impulſus eſt in cædem illam immerentis Agnetis de Caſtro, ex qua Petrus, ipſius Alphonſi filius ac ſucceſſor, liberos aliquot ſuſceperat. Vxoris enim loco poſt obitum Conſtantiæ habebatur; immo (vt rumor ferebat) futura tandem Luſitanorum Regina credebatur. Hæc cædes miras in Luſitania tragœdias excitavit, bellorumque civilium inter parentem, ac filium cauſa fuit, nec (vt

Agnetis a Caſtro dira cædes.

reor)

reor) ſine vindicis Dei, judicisque æquiſſimi plectentis judicio, vt ſcilicet Alphonſus eadem pateretur a filio, quæ quondam adverſus parentem Dionyſium, dum impia induit arma, damna intulit.

Alphonſi vxor, & liberi.

SEX e Regina Beatrice filios ſuſcepit Alphonſus, quorum tres acerbo funere mors abſtulit; primus, cui Alphonſus nomen inditum, puer obiit Penellæ, & Scalabi ſitus eſt in cœnobio Dominicano: mox Dionyſius puer etiam e vivis abiit, qui Alcobaciæ conditus eſt; tertius, Ioannes nomine, juvenis diem clauſit, cujus in celebri Monialium Divi Bernardi cœnobio, Odivellas vocant, prope avum Dionyſium, ſepulchrum cernitur. E tribus, qui ſuperfuere, Maria nupſit Alphonſo Caſtellæ Regi, Eleonora Petro Aragoniæ hujus nominis quarto. Petrus tandem in patriam ditionem, ac diadema ſucceſſit.

Pietas, robur, & magnitudo animi.

FVIT Alphonſus animoſus adeo ac ſtrenuus, vt nihil vnquam animo, quantumvis arduum, conciperet, quod non intrepide, ſi vſus foret, aggrederetur. Boni, & æqui fuit obſervantiſſimus, Numinis cultor minime parcus & infrequens. Multas de rebus ab antiquis

tiquis non prævifis in commodum Reipublicæ non vulgare leges tulit, quæ inter decreta vigent Lufitaniæ. Quo tempore rerum tenuit gubernacula, rerum omnium copia, quæ maxime a parente Dionyfio manavit, valde floruit. Et nifi juvenis in parentem arma pertinaciter, inimicitiasque in fratrem exerceret, nifi fenex infontis Agnetis de Caftro fe fanguine maculaffet, nihil fere lividus quifpiam, quod carperet, in ejus vita inveniret. Fuit enim parenti Dionyfio Regi eximio multis in rebus fimillimus; vna tamen liberalitate valde a parente fuperatus.

Corporis lineamenta.

CORPORE fuit non procero, valido tamen ac robufto, exporrecta lataque fronte, oblonga facie, nafo majufculo & incurvo, fuperiori labro tumido & aliquantulum prominenti, barba plurima bipartita, capillo fubflavo. Obiit Olyfippone annos natus feptem ac fexaginta, menfe Maio anni poft hominum falutem affertam millefimi trecentefimi quinquagefimi feptimi. Rerum habenas anno fere cum dimidio fupra triginta tractavit. Situs eft vna cum vxore Beatrice in adytis, five majore facello templi maximi, pro cujus facelli perpetuo cultu, facerdotumque

Obitus & fepulchrum

que

que miniſtrantium, & precatorum alimonia, copioſus in annos ſingulos redditus ab Rege Reginaque fuit attributus.

AD ALPHONSVM LVSITANIÆ REGEM HVIVS NOMINIS QVARTVM.

PRimus adis pugnas, primus per bella triumphos;
Prima triumphandi gloria tota tua eſt.
Primus es imperio, fuſo quod ſanguine fundas;
Primus es exemplo pectoris ipſe tui.
Primus & hoſtilem libas feriendo cruorem;
Si non ſis primus, Rex, ſcelus eſſe putas.
Si periiſſe potes, cur prima pericula tentas?
Eſt tua Rex populo vita tegenda tuo.
Sic ego, ſic Princeps, ductrix prudentia vitæ,
Summa docet minimis anteferenda bonis.
Fraudare exemplo plus eſt, quam perdere vitam,
Vtque ſit exemplo vita, perire poteſt.
Deperiiſſe ſemel Codro eſt laus ſumma; periſti
Ante aciem, quoties prælia primus adis.

Ad eundem cum Caſtellæ Rege fœdus ineuntem.

REgem incedentem Bellona in prælia vidit,
Agmina Lyſiadum, Martia ſigna, duces.

Plus

Plus eſt quam Mavors Rex hic,ait horrida, cujus
Nobile tot Martes circuiere latus.
Quod dixi Martes, teſtatur ſpiritus ingens ,
Et ſcintillantes dura per ora faces ,
Æmula fulminibus fera brachia , ahenea bello
Pectora , puniceæ prodiga corda necis.
Arma nec admiror, nec grandibus Ægida monſtris:
Principis & comitum miror utrinque fidem.
Illa poteſt Regem Marti præponere , Martes
De grege vulgaris militis illa facit.
Vinci homines poſſunt , & ahenea pectora; vinci
Sed nequit æterno fœdere juncta fides.

Ad eundem crudeliter ſævientem in
Alphonſum fratrem.

DVre , quid hoſtili fratrem petis enſe ? cruoris
Quæ tibi cognati ſuſcitat ira ſitim ?
Natus es in ſcopulis ? nutritus late ferino ?
At non Hircanis mos fuit iſte feris ?
Lyſia manſuetos animos inſpirat , & iras
Spargere Maurorum per fera caſtra jubet.
Admonet e ſuperis pacem Dionyſius aſtris:
Ponere ſanguineas Eliſabetha manus.
Ergo vel inſanos de pectore mitte furores ,
Vel patriam, aut tantos inficiare patres.

Ad eundem de victoria parta.

VT cruor Oceanum rubefecit perfidus, vndas
Horruit Oceanus cæde rubere suas,
Miratusque novos spumosa per arva rubores,
Sanguineo mœstus murice tinctus ait:
Decolor Oceanus cæde est, & sanguine; nunquam
Heu! memini fluctus sic rubuisse meos.
Aut genus humanum fuso dat sanguine pœnas,
Aut pars illius maxima cæsa jacet.
Quæ potuit tantum, fortissima dextera bello est:
Quæ tantùm meruit, perfida turma fuit.
Quæ meruit tantum, culpa est Maurusia; tantum
Quæ potuit ferro, Lysia dextra fuit.

PETRVS PORTVGALLIÆ REX VIII.
VIXIT ANN. XLVII. OBIIT A. MCCCLXVII.

PETRVS I. LVSITANIÆ REX VIII.

ANACEPHALÆOSIS X.

Constantiam ducit Petrus.

VIGESIMVS supra millesimum & trecentesimum a Virginis partu agebatur annus, cum XIII Kalendas Maias lucem Conimbricæ hausit Petrus, cui septimum & trigesimum jam numeranti, Alphonsi patris obitu, sceptri & Regni obtigit administratio; quo tempore immaturo obitu prærepta conjuge viduus agebat. Fuit hæc Princeps Constantia, Ioannis Emmanuelis filia, e qua liberos suscepit Petrus Dionysium, qui paucis a nativitate diebus angustum vitæ periodum absolvit; Ferdinandum, qui Regno suffectus est; Mariam, quam in matrimonio habuit Aragoniæ Princeps Alphonsi quarti filius. Extremæ hujus filiæ partus parenti in ipso adhuc ætatis flore, cum mire omnibus propter Regias animi dotes chara esset,

eſſet, & ſui eximium deſiderium reliquiſſet; mortem attulit acerbiſſimam.

Clandeſtinæ nuptiæ cum Agnete a Caſtro.

VERSABATVR porro inter aulicas puellas nobilis & nubilis virgo Agnes a Caſtro, Petri Ferdinandii a Caſtro, qui e præcipuis Galleciæ Dynaſtis Caſtellæ & Portugalliæ Regibus ſanguine admodum propinquus erat, filia miris pulchritudinis & animi ornamentis cæteris aliis præcellentior, quam Princeps ſuperſtite adhuc Conſtantia conjuge ardenter deperibat. Hanc ſibi emortua vxore ex Romani Pontificis facultate, vt ipſe poſtea ſacramento interpoſito affirmavit, clandeſtinis nuptiis, dum Alphonſi patris obitum opperitur, publice poſtmodum conjugem habiturus, copulavit. Aliqui tamen Regni proceres, (incertum an invidia, ne Agnetis propinqui ad magnos honorum gradus promoverentur, an odio) peſſimis conſultoribus rem ægrius ferentes, Alphonſum Regem adeunt, e Regni quiete & tranquillitate fore dicunt Agnetis necem, adeoque importune rem invaſerunt adhibitis, quæ ſuggerebat invidia, rationum momentis, vt Regis animum perpulerint. Principem igitur & inſontem puellam per ſummam immanitatem

tatem perimunt Petrus Coelius, Iacobus Lopes Paciecus, & Alvarus Gonçalvius Regni maximus apparitor. Sibi illatam necem impatientissime Petrus tulit. Iræ igitur succumbens patri bellum intulit, vt ad promerita supplicia carnifices sibi tradi cogeret, quod tamen, dum Alphonsus pater, cujus e consilio res gesta fuit, vita fruitus est, perfici non potuit; illo tamen vita functo homicidas ad carnificinam a Castellæ Rege Petro itidem impetravit, alios reddens, qui a Castella profugi in Portugallia diversabantur, quo facto regum neuter bene audiit, cum nihil a regia fide alienum magis sit, quam eos prodere, qui ad illam tanquam ad asylum & tutissimam arcem confugiunt. Sævitum igitur in sontes potius, quam debito & justo supplicio animadversum. Vivos secuit; alteri cor reserato pectore, alteri diffissis lumbis extrahens, & coram Regia vtrumque voracibus flammis amburens.

A Petro crudeliter occiduntur Agnetis accusatores.

FVIT vero Petrus ingenio immiti, neque legum pœnas alicui vnquam condonabat; neque miseri, si is criminis convictus esset, miseratione flectabatur. Præfixos regio juri terminos transgrediens, Ecclesiæ

Rigidus justitiæ satelles fuit Petrus.

mi-

miniſtros aliquot pœnis & ſuppliciis affecit. Qui tamen omnia æqua trutina expendere velit, comperiet procul dubio non immanitatis ductu, ſed juſtitiæ & rectæ adminiſtrationis deſiderio juris metas prætergreſſum. Damnatorum divitias ærario nunquam Regio adduxit, ſed in duces, & optime de Regno meritos viros diſtribuendos curavit. Plebem novis vectigalibus & ſtipendiis nullatenus oppreſſit: imo admonitus aliquando, vt Regiis, quos a majoribus acceperat, theſauris aliquam acceſſionem faceret: illum laude digniſſimum Regem ſe arbitrari reſpondit, qui cum a majoribus acceptas divitias tueatur, Regiis ſe vectigalibus alat citra populi injuriam. Ingenio ita liberali & ad conferenda beneficia proclivi fuit, vt illo ſe die Regem minime fuiſſe diceret, qui nullo collato beneficio elapſus eſſet: aliquando ſingulum ſibi laxari juſſit, vt brachia liberius ad donandum extendere poſſet. Nobilibus, qui in Curia & aula verſabantur, ſtipendia auxit. De ſe vel Republica bene merentes magnis honoribus & donis cumulavit, neque cuiquam ea, quæ pater liberaliter dono dedit, aut imminuit, aut prorſus abſtulit. Convivia,

Populum nullis oppreſſit tributis.

Petri liberalitas.

qui-

quibus nobiles excipiebat, dum Regni fines invisere solitus erat, lauta semper & opipara fuere, quanvis assidua, quippe crebro Regnum vniversum perlustrabat, vt majores & potentissimos quosque in officio contineret; minores, abjectos, injuriis obnoxios & expositos, ab eisdem vendicaret. Venatione & aucupio mire oblectabatur, in quam propterea rem maximam canum vim & omnis generis avium alebat. Cum igitur his duobus regium munus contineatur, bonorum nimirum præmio, sontium supplicio atque pœna, Petrum, qui in vtroque excelluit mire, in primis numerandum Regibus esse censeo.

Leges vtilissimæ ab eo sancitæ.

LEGES aliquot tulit acerbas equidem, sed populo gratissimas. Capitali supplicio & bonorum proscriptione judicem damnavit, quicumque se muneribus corrumpi pateretur, quod & aliquando exequendum curavit. Severe prætoribus imperavit, acerbissimas intendens minas, vt definita sententia lites quantocyus dirimerent. Cum vero certior factus esset, patronorum dolo & fraude, qui vtrique parti faventes iniquas lites prolatabant, causas in immensum prope tempus extendi,

perniciosum hominum genus a Regni judiciis ablegavit, quæ salutaris consuetudo, dum Petrus vixit, magno Reipublicæ bono perstitit inviolata. Eos, qui legitimam tori fidem violabant, mirum est quam exosus fuerit, & quam immanibus pœnis in hujusmodi flagitii reos sæpius animadverterit. Qui negotiorum causa in curiam confluebant, mira celeritate expeditis rebus, domum quam primum demittendos curabat, in quam rem varios cum sibi suffecisset administros, quorum industria & cura moræ omnes abessent, in eos supplicium convertebat, qui litibus decisis, vel negotiis confectis in curia ulterius tempus traherent, quos pro hominum conditione varie multabat. Immanitate vero aliquando sævus, & furore abreptus regiæ immemor Majestatis, cum sibi imperare nequiret, quin violentas ipse sæpe manus sontibus, qui sibi sistebantur, inferret, tot egregias animi dotes crudelitatis nota deturpavit: neque semel tantum suppliciorum atrocitate hominum animos exagitavit potius, quam coercuit; cum tamen priscis illis temporibus majus in plebem nobilitati jus esset, potestatemque pro libidine exercerent, injurias omnibus

In sævitiam aliquando descivit.

æquus

æquus pellens, non invidiam minus nobilium, quam popularium amorem & benevolentiam ſibi conflavit. Quare vulgo jactari ſolitum fuit, Luſitaniæ illud tempus aureum & feliciſſimum fuiſſe, quo Petrus ſceptrum tenuit, & rerum ſummam adminiſtravit.

Feſtivitate & plauſibus delectabatur.

NEQVE propterea trux ſemper fuit & perpetuo aſper, ſed humanus & lætitiæ amicus, mireque oblectabatur choreis, quas vulgo *Folias* appellamus; proprium id eſt noſtratibus ſaltandi genus, & canendi mire feſtivum, quo ad tympani, lyrarum & ſiſtrorum harmoniam, modo rite atque exacte, modo temere & incompoſito motu miris geſticulationibus, aſpicientium plauſu, & colludentium oblectamento, ſe ſolent exhilarare. Tubarum itidem mirifice capiebatur concentu, quas argenteas fundi juſſit, & nocturno ſilentio mira cum voluptate audiebat. Ita ſe apud vicinos Reges ſemper geſſit, vt in magnis bellorum tumultibus, quibus Aragoniæ & Caſtellæ Regna diſſidebant, perpetua & ſtabili pace potitus fuerit; quanvis inhumanitatis notam non effugerit erga Petrum, cognomine Sævum, Aragoniæ Regem, quem prælio victum & profligatum in Luſitania non

ſolum non accepit, ſed vix & ægre in Angliam, quo ſe conferebat, liberam tranſeundi copiam fecit.

Sibi & Agneti duo mira ſepulchra elaborari curavit.

MIRA opificum induſtria, & artis ad miraculum excellentia, mauſolea duo in Alcobacienſi cœnobio extrui juſſit immenſis ſumptibus candido e marmore. In aliud Agnetis a Caſtro oſſa tranſtulit, cujus ad vivum imaginem Regio diademate exornatam in marmore itidem expreſſam in ſuperiori tumuli parte incidi fecit: in qua oſſium traductione aliqua dedit veteris amoris monumenta, digna ſane poſterorum memoria ſempiterna. Octo ſupra ſexaginta paſſuum millia Conimbrica vrbs, in qua defunctæ corpus quieſcebat, ab Alcobacienſi cœnobio disjuncta eſt; toto igitur itineris ſpatio denſæ ex vtraque parte cereæ faces accenſæ viſebantur, quarum per medium lectica miris elaborata cælaturis, immenſi pretii gemmis & veſtibus adornata, Reginæ reliquias portans a pleriſque Regni Dynaſtis & Præſulibus, illuſtrioribus matronis, & vulgi innumera multitudine ſtipata, Alcobaciam pervenit. In alio poſtea Regis ipſius cadaver conditum ad hodiernum vſque diem aſſervatur.

Pompa qua Agnetis a Caſtro oſſa tranſtulit.

Ex

Ex Agnete a Caſtro filios habuit Petrus Alphonſum, qui in prima infantiæ teneritudine extinctus eſt; Ioanem præterea & Dionyſium, quem ſuſcepta injuria in Caſtellam recedere coegit; Beatricem, quæ matrimonio copulata fuit Sancio Albuquercii Dynaſtæ, Alphonſi eo nomine XI Caſtellæ Regis notho. Poſtquam Agnes e vivis ſublata fuit, ex Thereſia Laurentia nobiliſſima fœmina Ioannem procreavit Aviſii magiſtrum, & Luſitaniæ poſtea Regem. Sceptrum obtinuit annos X, menſes VII, dies VIII. Extremum diem obiit Eſtremotii VI Idus Ianuarii anno a Chriſti ortu MCCCLXXVII, poſtquam Catholico more omnibus ſe Eccleſiæ ſacramentis rite communierat, cum octavum ageret vltra quadrageſimum. *Petri filii.* *Mors.*

CORPORE procero fuit, atque ad aſpectum pulchro: liberali fronte: venuſtis & formoſis oculis: barba & capillo prolixiori, quem curioſius comebat aliquando: colore vivido: lingua non admodum promptus, verborum hæſitantia impeditus: in reſponſionibus diſertiſſimus. Priſcorum Regum theſauros locupletavit, ingenti auri atque argenti facti infectique vi, quam *Statura.*

ſine

ſine popularium vexatione in tam diuturna pace comparavit.

Mortuus ad vitam revocatur precibus D. Bartholomæi Apostoli.

Qvi Luſitaniæ Regum geſta ſcripſit, ſe in veteri memoria comperiſſe tradit eximia & ſingularia Petrum, maxime in morte, Numinis ſuſtinuiſſe beneficia, tum quod recti & juſtitiæ fuerit amantiſſimus, tum præcipue meritis & interventu Sanctiſſimi Apoſtoli Bartholomæi, quem religioſiſſime ſemper coluit, cuiusque nomine & privatim & publice multa & maxima in egenos ſemper contulit. Aſſerit vlterius conſtantem & vetuſtiſſimam in Alcobacienſi cœnobio famam eſſe, poſtquam e vivis jam deceſſerat, gelido corpore, & mox iis aromatibus, quæ corruptionem vel impediunt, vel remorantur, farciendo, ad vivos iterum rediiſſe, magna aſtantium trepidatione: advocatoque mox ſacerdote, qui ſibi a ſacris confeſſionibus fuerat, vbi crimen, quod per oblivionem vivo excidiſſet, rite expoſuit, & ſacra abſolutione expiavit, compoſitis iterum membris ſuaviter conquieviſſe. Quod ſibi adeo rarum & peregrinum beneficium, ob juſtitiæ inviolatam & incorruptam ſemper obſervantiam, atque eximia apud Numen Bartho-

lomæi

lomæi promerita, obtigisse contestatus fuit, ne æternum salutis dispendium animo non rite expiato subire cogeretur.

AD PETRVM PORTVGALIÆ REGEM HVIVS NOMINIS I. COGNOMENTO SEVERVM

NOn durum fecere iræ, sed crimina; mitis
Servo homines; hominum crimina clade sequor.
Astræa e summo mihi tradidit æthere lances,
Metior his justis præmia, damna reis.
Ingenuos animos frænat pudor, impia frænat
Pectora justitiæ non sine clade metus.
Abcessere doli, duræ abcessere rapinæ:
Legitimis limes finibus arva regit.
Turpis adulterii maculosa piacula desunt,
Vis cohibet pronas in malefacta manus.
Fur nocturnus abest, & abest vis dira latronum,
Gentibus a nostris dira tyrannis abest.
Moribus Imperium justus rego, moribus urbes,
Regna supercilio fræno domoque meo.
Libera per fines pax ambulat aurea nostros,
Otia securus me duce civis agit.
Vi sine Saturni Saturnia Regna fuerunt,
Aurea sunt ferro sed mea secla meo.

Si ſine juſtitia facio vim, durus habebor,
Si duce juſtitia punio, juſtus ero.

Ad eundem.

LArgiter effuſo populis gratiſſimus auro
Petrus adeſt, æqui juſtitiæque tenax.
Ille inopes opibus cumulabat, honoribus ille
Noverat emeritos condecorare duces.
Ille ſibi accinctæ laxabat amicula zonæ,
Tenderet vt plenas promptior ære manus.
Ille graves ſumpſit ſcelerato a judice pœnas,
Aſſuetus torva perdere fronte reos.
Ille inſultantes ſolitus punire catervas,
Colla dabat ſacræ pernicioſa neci.
Tam bene qui novit geminum componere munus,
Vita per hæc meritum det geminata polum.
Fallor? An idcirco prima de morte revixit,
Altera vt æterno tempore vita foret?

Ad eundem.

FLumina ſi lactis, ſi flumina nectaris irent
Per juga, ſi quercus dulcia mella daret;
Si ſine lege fidem coleret gens aurea; Mundus
Si ſine vi crudo tutus ab hoſte foret;
Aurea ſi fluerent nunc ſecula, qualia quondam,
Dum ſua Saturnus ſceptra tenebat, erant;

Tunc

Tunc ſine ſuppliciis , ſine judice Regna teneres ,
Et gereres molli mollia ſceptra manu.
At quia ſydereos Aſtræa receſſit in orbes ,
Iuſtitiæ peragit Regia cura vices.
Regia Majeſtas ſcelerum niſi puniat auſus ,
Turpia regnabunt crimina , Regna cadent.
Non ſine juſtitia ſublimia Regna perennant ;
Hanc ſibi , qui violat , tollere ſceptra ſolet.

Ad eundem.

IVſtitia imperium tenet æqua , abſiſtite ſontes ;
Qui pro juſtitia vindicet , vltor adeſt.
Pectoris obſcœni Vulcano abſumitur ignis ,
Supplicium pravis eſt nova flamma rogis.
Gratia nil prodeſt , nil verba precantia , nullum
Credite Majeſtas Regia pondus habet.
Principe ſub juſto , caſti cui cura pudoris ,
Qui turpe ardenti vindicat igne nefas ,
Iura pudicitiæ vel ſunt ſervanda , per atros
Vel patratori pœna luenda rogos.
Lilia quod referunt , quod Lyſia paſcua flores ,
Rex eſt , qui ferro vindice vltor adeſt.

Pag. 218.

FERDINANDVS PORTVGALLIÆ REX IX.
VIXIT ANN. XLIV. OBIIT A. MCCCLXXXIII.

FERNANDVS I.
LVSITANIÆ
REX IX.

ANACEPHALÆOSIS XI.

Ferdinando omnia felicitatem spondebant.

POSTQVAM fatali neceſſitate oppreſſus, Regni adminiſtrationem reliquit Petrus, hæreditario in defuncti locum ſuffectus eſt Fernandus, ex Conſtantia conjuge filius, Conimbricæ natus anno a Virginis puerperio milleſimo trecenteſimo quadrageſimo; Regni vero clavum & moderationem iniit milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſeptimo, quinto Kalendas Februarii, tanta felicitatis ſpe & ominatione, quantam nemo vſquam ex proavis jure potuit concipere. Ætas enim, qua imperium accepit, florentiſſima erat, & ad omnia gerenda promptiſſima, quippe quæ ſeptem & viginti annos nondum exceſſerat. Regno vndique tuta pax; a vicinis Regibus neque diſſidia vlla, neque metus; Regni opes, &, ſive pa-

cem

cem ſive bellum geſturus eſſet, nervos, theſauros, atque divitias opulentiſſimas a proavis longo tempore comparatas, & prope, quaſi in magni alicujus facinoris ſpem, coacervatas hæreditario accepit; in iis maxima inprimis auri argentique vis, & immenſi valoris vniones, lapideſque non vulgaris æſtimationis, quæ pater atavique diuturna pace in varias Regni arces congeſſerant. In Olyſipponenſi inventa ſunt auri pondo octingenta millia, argenti quadraginta millia, præter ingentem facti ſignatique copiam, & alia pretioſiſſima, quæ tum inibi, tum variis Regni oppidis aſſervabantur.

Ferdinandi ſpecies prona imperio.

DOTES vero & corporis ornamenta non vulgaria; corporis proceritate & elegantia, faciei liberalitate, vultus pulchritudine, toto denique habitu inter formoſos recenſebatur, adeo vt vulgo dici conſueverit, quamvis Regni inſignia abjeciſſet, facile inter hominum plura millia omnium Regem & Principem ex ipſo corporis habitu æſtimandum fore Fernandum. Ingenio miti & leni fuit, comis & benignus, difficilis vt ſiniſtram & iniquam; propenſus & facilis vt optimam

de

de quocumque conciperet opinionem. Eques egregius, neque cuiquam vertendi & circumagendi equi dexteritate secundus, adeo fortis & robustus, vt nullus æqua vi, atque Rex ipse, ictum gladio faceret. Liberalitatem ita impense coluit, vt in prodigalitatis vitium prope degeneraverit; neque in suos beneficia conferebat solum, sed in externos & peregrinos homines ampliabat. Iustitiæ fuit amantissimus, plebi admodum benignus, cujus proinde vtilitati mira in rebus plurimis vigilantia consultum voluit. Leges condidit æquas & Regno commodas, quarum patrocinio & favore, terræ antea incultæ & vastæ solitudines aratro prosciffæ sunt, & plura exstructa navigia, quibus mirum in modum cum externis commercium viguit: & tanta deinde Dei gloria, Regni laude, & divitiarum omnium accessione in immensum prope excrevit.

Largitas, & justitiæ in Rege amor.

AVREAM & felicissimam tempestatem Lusitaniæ hæc omnia portendebant; illusit tamen spes, & præclara decora innata Regi inconstantia, atque immatura in accipiendis deponendisque consiliis deliberatio, obscuravit: fere enim dum magnum aliquid, sive bello

Regis levitas & inconstantia.

bello ſive pace, aggreſſurus eſſet, quæ e re maxime forent, penſi non habebat; quare temere ſuſcepta conſilia temere itidem abjiciebat, non ſine ingenti regiæ dignitatis jactura, & Regni incommodo. De ſuſcipienda conjuge ter deliberavit, vltimoque & deteriori conſilio ſibi eam copulavit, de qua ne conſilium inire quidem decebat. Idem prorſus cum Beatrice filia accidit, quam tribus deſpondit, atque vxorem illi tandem dedit, vnde certiora incommoda, & bella formidari poterant. Innocuum, & ab omni criminis ſuſpicione alienum, Principem Ioannem Aviſii Magiſtrum, ſui ipſius fratrem, in vinculis habuit, & compede conſtrinxit, vt iis aſſentiretur, qui privatis inimicitiis Principi infenſi erant: quem cum intra viginti dierum ſpatium vinculis dimiſſum domum abire permitteret, tantæ rei cauſam aliam protulit nullam fuiſſe, quam velle ſe manifeſtum & conteſtatum eſſe ſibi omnes obnoxios, ſe omnium honoris & vitæ ſupremum eſſe arbitrum. Defuncto Chriſti in terris Vicario, Gregorio, ex iis qui felix nomen obtinuere, XI, ita Vrbanus VI ſubrogatus fuit, vt a plurimis alius, quem Clementem

Inconſulto Ioannem fratrem trudit in vincula.

A vero Pontifice nunc reſilit, nunc adhæret.

tem VII, vt nomini quoque ineſſet auctoritas, appellari maluerunt, pro germano Petri ſucceſſore coleretur. Fernandus ergo in re non ita facili, vtpote admodum factioſa, vero Pontifici adhæſit primo, a quo poſtea Anglorum inductu in Pſeudopapam receſſit, quem tandem inconſtantia eadem, ſed conſilio ſalubriori, cum dimiſiſſet, Vrbano obſequium detulit & obedientiam.

Temere ſuſceptum cum Caſtellano bellum

CASTELLÆ expeditionem & expugnationem adorſus eſt, ad ſe hæreditario pertinere Regnum prætendens, quod Sancii Regis pronepos eſſet, & Petri, quem Henricus frater, nothus quidem, vt Regno potiri poſſet, ex inſidiis interemit, vltor. Atque vt tantum bellum aggredi poſſet, Aragoniæ & Granatæ Reges, legationibus miſſis in amicitiam, in belli communionem trahere, ſibique conjungere curavit. Aragonio quidem promiſit ſe in conjugem habiturum Eleonoram ejuſdem filiam: atque in belli expenſas, & militum ſtipendia, ingentem auri argentique adhuc rudis eo vim aportari juſſit, vt ibidem cuderetur, ſignareturque; quæ omnia infeliciter abſumpta fuere, cum neque nu-

ptiæ

ptiæ optatum exitum habuerint, neque Rex Aragoniæ, quam mutuam acceperat pecuniam, reddiderit vnquam. Hujus immaturi atque non ita ſani conſilii major penes aliquos Caſtellæ Dynaſtas culpa fuit, qui novum Regem Henricum metuentes, in Portugalliam cum confugiſſent, juſto liberalius accepti vrbibus, & reditibus auĉti, adulationibus ad inferendum bellum Caſtellano Rege facile perpulerunt.

Pax inter Reges a Pontifice curatur.

ALIQVANDIV bellum geſtum fuit vtriusque exercitus damno & cæde, quod tandem reddita pace conquievit. Hujus porro fuit auĉtor Gregorius Pontifex, qui Reges in concordiam adducere ſumme contendit, quam Fernandus eadem levitate, qua bellum, complexus fuit, nulla habita ſociorum ratione; atque inter alia Eleonoram Henrici filiam ſibi ſponſalibus conjunxit, poſthabito Aragoniæ connubio, cum de tanta re nequaquam Regem fecerit certiorem; ſed neque ſecundis ſtetit, ſicuti neque primis, quia impotenter nobilem fœminam, nomine itidem Eleonoram Telles, ſed matrimonio jam aſtriĉtam, magno conjugis dolore, a quo & filium pepererat, deperire incœpit.

Impiæ nuptiæ cum Eleonora Tellesia.

Magno

Magno igitur bonorum omnium dolore instabilem torum assumpsit, &, ne alienam rapuisse videretur, causatus est irrito conjunctam esse matrimonio, cum absque Pontificis venia consanguineo nupserit: quare definita sententia a viro primum abducitur, & quanquam re vera, vt hodie etiam certum existimatur, Pontificis facultate dolo quæsita copulati fuerint, conjux rivalis potentia oppressus satius duxit in Castellam exulatum recedere, quam de vxore cum Rege litem habere.

Dionysius & Ioannes Principes in Castellam profugiunt.

HIC ingentium malorum fons, hæc dissidiorum origo. Hoc connubio alienati procerum animi, qui in Castellam multi decessere. Princeps Dionysius, quia Eleonoræ manum exosculari renuit, neque vnquam vel Reginam, vel Dominam appellare voluit, quam illa injuriam, vt est honoris avidissimum muliebre ingenium, ægerrime tulit, relicta Lusitania, in Castellam, tanquam spontaneum exilium, se recepit. Sequutus postea Ioannes, itidem Regis frater, sed infeliciori eventu, & asperiori re coactus, cujus tamen auctor & machinatrix Regina ipsa fuit. Clandestinis enim nuptiis Mariæ Telles

de Meneses Reginæ sorori Princeps hæserat, felicemque sortem germanæ, esto in subliniori collocata esset, inviderat Eleonora; erat quippe Ioannes egregia & præclara forma, procero corpore, omnibus charus, & ad quem defuncto Fernando Regni summa pertinebat.

Ioannes Agnetis filius pactam sibi Reginæ sororem, eadem fallente, interimit.

HVNC igitur clanculum & ex insidiis Regina adoritur, atque, vt sunt ad simulanda quæque & dissimulanda mulieres doctæ, laudibus ad facinus trahit inopinum. Nemo, inquit, Beatrice Principe dignior te patruo, quem natura dotibus, quotquot optari possunt, prodige adornavit: has ego tibi nuptias despondebam, Regnumque; sed incassum, proh dolor! tanta meditor; cum audiverim te jam matrimonio obnoxium, atque fœminæ, (dicere horreo, sed cogit amor) quæ te dispari prosequitur amore, atque alterius, quanto tuo dedecore tuum sit expendere, indignis amoribus torretur. Perculsus Principis animus, cum subdolas insidias non persentisceret, neque a germana tantum scelus Mariæ metueret, zelotypiæ abreptus œstro Conimbricam, qua in vrbe Maria tanti doli ignara, tanti flagitii sibi ne-

qua-

quaquam conſcia degebat, contendit, & inauditam crudeliter perimit. Perduellionis igitur reum, quem deceperat, incuſat Regina, atque adeo pertinaciter inſequuta fuit, vt in Caſtellam abire compulerit mœſtum, ſibique indignabundum, quod tam faciles aures, & credulum animum peſſimis, & hoſtilibus conſiliis patefecerit. Nec ſolos Principes Reginæ cauſa turbatos Regno ablegavit; plures alii nobiles, quod ſatius ducerent patria & domo exulare, quam honores & reditus cernere, quibus ipſa conſanguineos nobilitabat & augebat, ſe Portugallia abdicaverunt. Plus tamen omnium animos exulceravit ſolutior juſto Reginæ cum Ioanne Fernando Anderio conſuetudo, quæ procedente tempore invaleſcens Comiti mortem, Reginæ dedecus, peperit indelebile. Hunc natione Gallecum, ſanguine nobilem, ita ad magnos honores evehi fecit, vt Comes Ourenſis tandem fuerit, quo familiarius illo poſſet vti.

Ioannis exilium.

Eleonoræ ſuſpicioſa cum Anderio commercia.

SED jam ad Fernandum, qui ingenio inſtabilis & varius, quam cum Henrico pacem colebat, & ſancte firmaverat, temere violavit; cumque in Hiſpania, ſociorum deſertor,

Adverſus Caſtellanos magno Regni damno Angli accerſuntur.

neminem ſibi fidum fore exiſtimaret, externa auxilia convocanda ratus, rem egit cum Ioanne Leceſtriæ Duce, Eduardi eo nomine III Anglorum Regis filio, qui, eo quod in matrimonio haberet Conſtantiam Petri, cognomento Sævi, majorem natu filiam, ſoceri imperium ad ſe deferendum adeo pertinaciter credebat, vt Caſtellæ & Legionis ſe Regem vulgo diceret & ſcriberet. Hujus conſilii vbi certior Henricus fuit, antevertendum ratus, exercitum comparat, Portugalliæ fines invadit, vrbes aliquas partim metu, partim vi ſubigit, omnia populatur, & Olyſipponem vſque progreſſus, vrbem obſidet, atque triginta ipſis diebus obſidione intenta oppugnavit. Neque tamen interim Fernandus copias ſcribit, exercitus legit, aut ad arma ducit, ſed deſes interim ſuorum injurias, & expilationes conquieſcit, atque domum indignabundos, & tam inſignem ſocordiam execrantes, plures Dynaſtas dimittit, qui armatis manipulis, vt cujusque vires erant, auxilio aderant. Direptis igitur Olyſipponis ſuburbiis, & majori ex parte incendio abſumptis, quod in vicinas ædes graſſatum nobiliſſimam plateam, vulgo novam, corripuit, & omni merce refertiſſimas ne-

Caſtellanus Luſitaniæ inſultat, totamque pervadit.

Incendium Olyſipponenſe.

negotiatorum ædes in cineres, & favillas ſolvit, ab vrbe Bononienſis Cardinalis, de pace cum Regibus vt ageret, a Summo Paſtore miſſus ſupervenit, quod & felici eventu fecit. Convenere igitur Scalabim Reges, & in mutuo colloquio, ad quod Tagus fluvius delectus ab vtroque fuerat, de conditionibus diſceptatum, vltro citroque datæ atque acceptæ, tandem fœdus ictum & jurejurando firmatum.

De pace & nuptiis filiorum inter Reges actum.

AD alia deinde converſis animis, Beatricem Fernandi ſororem Sancio Henrici Regis fratri collocaverunt: quæ nuptiæ poſteris duobus diebus magno plauſu celebratæ ſunt. De alio itidem matrimonio actum, quo Eliſabetha Fernandi notha ex vago, dum adolenſcens eſſet, concubitu ſuſcepta, ſponſa fuit Fernando, Henrici itidem filio, Gerionis Comiti, & Noroniæ Dynaſtæ, a quo præclariſſima Noroniarum familia in Luſitania ortum habuit; ſed infauſto nuptiæ exitu inauguratæ fuerunt, quippe invito Alphonſo pactæ. His igitur ex ſententia geſtis, in Caſtellam Henricus profectus eſt, atque inde mox legatos in Luſitaniam deſtinavit, qui Beatricem Fernandi filiam, Regni hæredem, Frederico ejusdem no-

tho

tho nupturam curarent, qui tamen conatus irritus fuit. Mortuo quippe Henrico, qui Regno ſuffectus eſt, Ioannes filius enixe contendit, vt eadem Beatrix Fernando Caſtellæ Principi in matrimonium daretur, quod magnis vtrinque pactionibus decretum fuit, ſed inanibus atque eodem eventu, quo priores defecerant. Fernandus etenim, inſita levitate varius, cum in eadem diutius ſententia perſiſtere non poſſet, ſalubriora pacis conſilia pertæſus, bellum iterum adverſus Ioannem Caſtellanorum Regem inſtauravit contra ſuorum opinionem & placitum.

Angli iterum contra Caſtellanos evocantur.

IN quam rem redintegrato fœdere ſocios concivit Leceſtriæ iterum Ducem, & Edmundum Ducis fratrem, Cantabrigenſem Comitem, ea adjecta conditione, vt ipſi in Portugalliam navigarent, certo militum numero, & menſe. In Luſitaniam ergo Cantabrigenſis Comes tranſit, cujus filio Eduardo, teneræ adhuc ætatis puero, Fernandus Beatricem filiam tot jam matrimoniis initiatam, quanquam minime nubilem, deſpondit. Bellum igitur magno vtinque conatu agi cœptum, iniqua Luſitaniæ conditione, cui ab auxiliaribus Anglis non inferiores injuriæ & incommo-

moda, quam ab hoſtibus Caſtellanis, obveniebant. Ad certamen poſt varios caſus, vt de ſumma rei Mars ſtatueret, duo exercitus convenere in vtriusque Regni fines; Caſtellanus non procul a Pace Anguſta, Luſitanus Helviis caſtra poſuit; ſed melioribus vſi conſiliis, dum res integra conſultationibus locum dabat, de pace & fœdere deliberant, inſcio Cantabrigenſi, qui propterea, neque immerito, in Angliam revertitur indignabundus. Datæ ex fœdere ad tranſitum Caſtellanorum naves, quæ in Olyſipponis portu, vt commeatus interciperent, in ſtatione erant: reſtitutæ iterum aliquot triremes, quæ infelici pugna ſuperatæ Hiſpali detinebantur: vnde facile perſpicuum eſt, non adeo Luſitaniæ res deploratas per illud temporis fuiſſe, cum pacem honeſtiſſimis conditionibus Fernandus dederit, neſcio an impetravit. E vivis interim cum deceſſiſſet Eleonora, Caſtellæ Regina, Ioanni viduo, quanquam geminæ prolis ex Eleonora parens eſſet, Beatricem filiam, de cuius toties nuptiis licitatum fuerat, deſpondere & collocare deſtinat. Quod tandem connubium, cum jam puella nubilem attigiſſet ætatem, Helviis celebratum eſt variis vtrinque conditionibus, quas ſa-

Ad pacem reditum, meliori Caſtellanorum conditione.

Beatrix Ferdinandi filia Ioanni Caſtellano collocatur.

ſacramento interpoſito, datisque obſidibus, vterque Rex ſtabilivit & firmavit; quod tamen procedente tempore ingentium bellorum cauſa fuit, quæ Luſitanis alium conſequutis Regem gloriam pepererunt immortalem.

CORPORIS elegantia & pulchritudine (quod & ſupra commemoravimus) excelluit Fernandus, quem ſpecies ipſa & vultus ſublimitas Regem declararet, adeo vt nulli primas concederet; vultu aliquantulum oblongo, purpureis labiis, capillo rufo, alba facie, magnis & formoſis oculis mellino colore, ad nigrum tamen accedente. In iis, quæ Regni adminiſtrationis intererant, remiſſus & lenis; quare perpetuis bellorum tempeſtatibus vexatus eſt, in quibus neque ipſe, neque alius, qui ejus nomine militaverit, aut illuſtre facinus edidit, aut gloriam adeptus fuit: adeo Regis mores & ingenium populares exprimunt & referunt: neque propterea plebi ingratus & inviſus; immo omnibus charus; liberalitas enim, & inſita benignitas invidiam leniebat & prorſus extinguebat.

Ferdinandi Regnum inter pacem & bella fluctuavit.

Olyſipponem brevi muris cinxit.

CVM expenderet ſecum ipſe, quantum incommodi Olyſippo in obſidione a Caſtellanis acceperit, eo quod murorum præſidio deſtituta in-

ſnjuriæ eſſet obnoxia, animum intendit, vt muro, & propugnaculis cingeret ex conſilio Ioannis de Almada, qui regiis præerat reditibus; & contra omnium ſententias, qui immenſum opus ad finem perducendum nunquam fore rebantur, manum labori admovit. Iacta prima fundamenta Kalendis Septembris anno a Chriſti ortu milleſimo trecenteſimo ſexageſimo tertio, & perfecta murorum corona biennio poſt, magna omnium admiratione, & congratulatione, qui divitiarum Olyſipponenſium charybdim, & voraginem excogitari, non muros extrui opinati fuerant.

PER idem ferme tempus, vt a majoribus accepta memoria, & conſtans fama ad nos vſque dimanavit, Ebora civitas iis muris & turribus, quibus hodie maximo ambitu cincta cernitur, munita fuit, qui ſuburbia omnia complexu ſuo continentes, ne domum quidem injuriis expoſitam relinquunt. Credo equidem Fernandum, conſcientia ſtimulante, vtrumque reſarcire voluiſſe, quod Eboræ attulerat incommodum, dum belli tempore, ne Caſtellanus vrbe potitus, & præſidio impoſito ex ſententia illud adminiſtrare poſſet, vetera mœnia ſolo æquari juſſit.

Romanis mœnibus Eboræ temere everſis, nova inſtaurantur.

Erant

Erant porro hæc quadrato e lapide in juſtam altitudinem evecta, fortiſſimis turribus defenſioni aptiſſima; antiquiſſimum Romanorum opus, & nobiliſſimum eorum, quæ in Hiſpania poſt Mahometanorum clades extabant adhuc; extruxerat Sertorius, qui nobiliſſimam vrbem ſibi ſedem, & contra Romanos propugnaculum elegerat tutiſſimum. Vix in poſterorum memoriam turris ſuperſtes viſitur, quæ domicilium & proſpectum late præbet religioſis fœminis ſanctitatis fama inclytis in eo cœnobio, quod a Mundi Salvatore nomen habet. Qua in murorum everſione triennium inſumptum, propter lapidum magnitudinem & operis firmitatem, non contemnendus auctor fama evulgatum habet. Scalabis etiam arcem murorum ambitu adverſus externam vim, pluraque in Regno oppida, communiit.

Alia utiliter inſtituta.

PRIMVS Luſitanorum Regum ex Angliæ diſciplina Magiſtrum equitum & Mareſcalem creavit: quorum poſtremum munus Gonçallo Vaſquio Azevedio commendatum; primum Comes Arrayolenſis Alvarus Pires a Caſtro obtinuit. Facto tandem conceſſit Olyſippone, gravi & diuturno confectus morbo,

11 Ka-

II Kalendas Novembris, anno a Christi natalitiis MCCCLXXXIII, ætatis agens, supra menses X, XLIII, ex quibus summa rerum potitus est annos XVII, menses novem. Cum morituro sacerdos sacrum viaticum offerret, Catholicam fidem professus, manantibus vbertim lachrymis eorum erratorum, quæ in Regni administratione commiserat, a Numine veniam & condonationem impense efflagitavit, & sacro Franciscanorum habitu indutus extremum reddidit spiritum. Sepultus jacet Scalabi apud D. Franciscum prope Constantiam matrem nobili in tumulo. *Mors Regis Christiano digna.*

AD FERNANDVM REGEM AMORIBVS DEDITVM.

Imbellis quid sceptra tenes, Rex, Lysiæ? Martis
Summe animos; Martem bellica regna petunt.
Quam male sceptra lepus regeret generosa leonum;
Quam male dux aquilis blanda columba foret;
Tam male Lysiadis mollis Rex imperat. Isthæc
Fortem sceptra decent Hectora, non Paridem.
Hectoreos animos, placeant si sceptra, capesse.
Projice sceptra manu, si Paris esse cupis.

Fer-

Fernandus Rex Lusitaniæ, contempto Mauro, Castellæ Regi impium movet bellum.

IMpia degenerem vocat in certamina Regem
Hinc furor, hinc spretus Relligionis amor:
Regna furor cognata petit: contempta ministrat
Relligio hostiles in sua damna minas.
Qui furor est socias in prælia poscere turmas?
Quis furor est Mauri tela inimica pati?
Quæ nova Relligio est, miscere cruoribus aras,
Pandereque ad turpes aurea templa Deos?
Quæ nova Relligio est sacras sævire per vrbes,
Et dare captivas in fera vincla manus?
O pudor, o monstrum! Christi distincta cruore
Signa rubent: Christi fit cruor iste cruor.
Verte alio dextram Rex; Christi aut parce cruori
Aut, quas signasti tam male, tolle cruces.

Idem Rex principes Regni vrbes, Olysipponem & Eboram, mœnibus cinxit.

DVm tibi Regna parant duo Numina, Maxime Princeps,
Æquora Neptunus, pinguia culta Ceres:

Mæ-

Mœnia certa ſuis Neptunus poſcit in vndis ,
Flava Ceres Regnis mœnia certa ſuis.
Iuſſit Vlyſſeas tua dextera ſurgere turres ,
Atque ait : Hæc pelagi mœnia Numen habe.
Iuſſit & Eboreas ſuſpendere mœnia pinnas ,
Atque ait : Hæc flavæ ſint monumenta Deæ.
Ergo terrarum Dominum facit Ebora ; Vlyſſis
Vrbs Regnatorem te facit eſſe maris.

Ad eundem de adventu Anglorum.

L*Yſiadum populatur agros vicinior hoſtis ,*
Aſſuetus dudum vertere terga fugæ :
Arma fremunt populi , impatiens rapit arma juventus ,
Et toties victis tanta licere dolet.
Imbellis Rex bella vetat , vetitisque hymenæis
Implicitum Regni nulla ruina movet.
Poſt cladem auxilio vocat in ſua Regna Britannum ;
Sera tamen gravius fit medicina malum ;
Nam Regnum hinc hoſtis prædatur , & inde Britannus ;
Et , qui debuerant pellere damna , juvant.
Non eget auxilio , Rex , Lyſia terra Britanno :
Tu Rex eſto , tuus ſat tibi miles erit.

Ad

Ad eundem.

MOllius imperium, quam justa Astræa reposcit,
Conjugis arbitrio, Rex, regis ipse tuum.
Nolo truces animos, & pectora cruda Neronum,
Sævitia nomen qui meruere sua.
Atrea detestor, caligantemque Thyestem,
Cujus ad infandos lux fugit acta dapes.
Mollia Fernandi nolo otia, nolo quietem:
Non tua te poscunt tam male Regna pium.
Sævitiam pietas, pietatem attemperat ardor,
Quam divisa nocent, tam bene juncta placent.
Agnus Rex agnis pietate, leonibus idem
Sit leo: justitia fiet vtrumque duce.
Muta animos, aut sceptra; decent te mollia Regna.
Dedecet immbellis Lysia sceptra manus.

Pag. 238.

IOANNES PORTVGALLIÆ REX X.
VIXIT ANN LXXVI. OBIIT A. MCCCCXXXIV.

IOANNES I.
LVSITANIÆ
REX X.

ANACEPHALÆOSIS XII.

IOANNEM Primum, qui ob illuſtria facinora, & admirabilem virtutum ſplendorem, Bonæ memoriæ acroamate nobilitatus eſt, pellex Theraſia Laurentia, nobilibus orta natalibus, Petro Regi peperit Olyſippone die vndecima Aprilis, anni milleſimi treceuteſimi quinquageſimi octavi, quamvis in ipſius Chronico quarta decima dies Auguſti illius natalitia dicatur. Infantulus, vt educaretur, traditus eſt nobili civi Laurentio Martinio da Praça, ſed expleto ſeptennio commiſſus pædagogo Nonio Freirio Andradio Chriſti militi clariſſimo, cujus rogatu alumnum ſuum Petrus parens Aviſienſis militiæ Magiſtrum creavit. *Ioannis ortus & educatio.*

ERGO Magiſter Aviſienſis (ſic enim audiit Ioannes, donec in Regnum eveheretur) ſub Magiſtro ſuo Nonio iis diſciplinis per- *Pietas ejus erga Deum, & gratia erga populum.*

fecte eſt excultus, quæ optimum quemque Principem commendant. Pietatem erga Deum omnibus ſemper chariorem habuit; prudentiæ, & fortitudinis, ſicubi res poſceret, ſigna teſtatiſſima edebat, præcipue in bellis, quæ inter Ferdinandum Luſitanum ipſius fratrem, & Caſtellanos texebantur; Regio vere animo populum ſibi mire devinciens, ad Regiam dignitatem præludebat. Torquebatur miſere Regina Eleonora tantis omnium plauſibus, & inclinatione erga adoleſcentem, cui ſciebat inviſam eſſe ſuam cum Comite Ioanne Fernandio Anderio familiaritatem, & fœminea audacia, perfidiæ atque defectionis crimina in eo comminiſcens, perfecit, vt Eboræ in cuſtodiam truderetur vna cum Gondiçalo Vaſquio Arebedio, qui Reginæ in ea re licentiam licentiori lingua caſtigaverat. Quin juveni caput amputaretur prima nocte, falſis duarum tabellarum ſubſcriptionibus a Regina Regis nomine dimiſſis, niſi Gondiçali Vaſæi a Mello, cuſtodiæ præfecti, prudens & conſtans animus fraudem ſubolens periculum depulliſſet.

Regina Eleonora Ioannem in vincula trudendum curat.

CVM poſt mortem Ferdinandi Regis Regni adminiſtratio Reginæ Eleonoræ manda-

Comes Anderius a Ioanne trudicatur.

ta

ta esset, indigne ferebant Lusitani omnes tantam penes eam Comitis Anderii gratiam & auctoritatem, cujus ipsa nutibus secundabat. Ex prudentioribus aliqui sinistram Reginæ famam, & magnum Ferdinandi fratris dedecus ex clandestinis cum Anderio commerciis Magistro exaggerantes, & iniquum illius in ipsum animum, impulsores fuere, vt in Reginæ aulam irruens coram protervum hominem pugione confoderet, cunctis approbantibus, laudantibus, & Ioannem Regni propugnatorem prædicantibus. Populares, quasi sibi grassandi data esset impunitas, & Olysippone, & toto Regno temere & crudeliter in aliquos sævierunt. Vbi Eleonora Ierabricam se recepit, Olysipponenses Ioannem Ducis & patriæ Defensoris titulo munierunt adversus Ioannem Castellæ Regem, qui, quod Beatricis, ad quam Lusitania jure hæreditario spectabat, maritus esset, illius possessionem statim inire affectabat, conculcatis pactionibus, quæ inter ipsum & socerum Ferdinandum, consentientibus vtriusque Regni proceribus, matrimonii tempore constabilitæ fuerant. Illis enim decernebatur licere Lusitanis, etsi Ferdinandus obiisset, suis

Ioannes Defensor patriæ appellatur.

gibus & more vivere, & numiſmata gentilitiis notis ſignare, dum Ioannis Caſtellani & Beatricis proles maſcula in maturam & habilem Imperio ætatem non adoleſceret.

Caſtellanus armis Luſitaniam ſubigere parat.

IRRITATVS hac ſpecie liberalitatis Caſtellanus, ſe Regem Luſitaniæ inſtituit; ſed fauſtas eorum acclamationes infauſtum omen interturbavit. Cum enim Luſitana inſignia ſub Caſtellanis quaſi deteriora collocaſſet, in terram provoluta equum traxere ita afflictatum, luxato difractoque armo, vt ſigniferum fœde excuſſerit; quod immanis oſtenti loco habitum monebat, nec Luſitanum deſpiciendum, nec deſtinatum cœlo tempus adveniſſe, quo Caſtellana & Luſitana inſignia coaleſcerent. Mox Caſtellanus, Eleonora inſtigante, evocatus in Luſitaniam cum ingenti exercitu trajecit, & Olyſipponem terreſtribus ac maritimis cinctam copiis deſerere coactus eſt, gliſcente in exercitu peſtilentia; & multis Regni oppidis ac vrbibus arcium cuſtodes præficiens, vires redintegraturus in Caſtellam rediit.

Ioannes à Luſitanis Rex eligitur.

ILLIVS abſentia Magiſter reſpirans tempus habuit Conimbricæ ineundi comitia, ad quæ non multi Caſtellorum præſides & præſu-

les concurrere ; nam pleraque nobilitas opes & ditiones ſuas in diſcrimen adducere abnuens, in Caſtellanum potentiorem , qui vulgaris eſt humanæ naturæ morbus, inclinabat. Et quamvis in eo conventu diſcordantibus primum ſententiis pugnatum ſit , multis Caſtellano obſiſti poſſe negantibus : ad extremum omnes æquis ſuffragiis conſpirarunt , vt Magiſter Rex eligeretur , quamvis acriter obnitens, & ſibi gratum ac perhonorificum eſſe Defenſoris patriæ nomen contendens.

Caſtellanus Rex Luſitanum pellere molitur.

HÆC nuntia Caſtellanum citius exciverunt validiſſimo exercitu ſtipatum , in quo maxima pars Hiſpanæ nobilitatis , Luſitanæ, Navarreæ, & Gallicæ merebatur , vt Olyſipponem adoriretur ; quam claſſem præmiſerat multis navigiis & triremibus inſtructam. Interea novus Rex Luſitaniæ, bellandi peritia veteranus , allecto in Magiſtrum Equitum Nonio Alvaro Pererio , ſummæ fidei & dignitatis viro , delectum habuit earum copiarum , quas toto Regno conflare potuit : nec tamen integram legionem explevit ; nam ſex mille & quingenti cenſiti ſunt tantum milites , ex iis haſtati mille & trecenti , ſudibus verius ac perticis, quam lanceis armati; qua-

terceni ſagitarii; reliqui pedites, paucis equitibus interfecti. Intellexit nec vane Ioannes, potiſſimum ſibi eſſe præſidium in divinis: toto Regno ad Auguſtiſſimæ Euchariſtiæ, & Beatæ Virginis, aliorumque Divorum pulvinaria indictæ ſupplicationes: Olyſippone adverſus publica peccata ſeveræ leges publicatæ: fœminæ militarium flagitiorum illices & virium corruptrices Magiſtri Equitum conſilio a Caſtris ablegatæ, quod exemplum ſi duces omnes imitarentur, bella felicius abſolverent. Milites ante cætera ſacri auditione, peccatorum ad confeſſarii aures delatione, & intemerata ſynaxi, plurimis ſacerdotibus ad Regium conopeum, quaſi ad templum auguſtiſſimum, Euchariſtiam partientibus, roborati obviam Caſtellano proceſſere. Ordines diſpoſiti in montoſa planitie in abruptam vallem deſinente, qua tranſeundum erat hoſti inter Colliponem & Algibarrotam. Hæc illa eſt Algibarrota Luſitanis faſtis celebris, Caſtellanis non minus damnata, quam Cannæ vel Allia Romanis. Caſtellanus Luſitani ſtatione & ſolertia in ea deligenda conſideratis, prima cornua, quæ propinquiora erant, laceſſere noluit, ſed longiori circuitu abſce-

Luſitanorum in eo bello pietas.

Algibarrotæ ſitus.

abſcedens in eodem ſaltu ad Auſtralem partem conſedit, in quam Luſitanus aciem & faciem obvertit, cum antea reſpiceret Aquilonarem.

Prælium ad Algibarrotam.

HIC ab vtroque factæ per ſuos feciales de ſucceſſionis jure proteſtationes, & omnibus in pugnam obfirmatis, ad arma vtrinque proclamatur æquo tantum ſitu, nam cæteris noſtrum Caſtellanus excedebat, qui vltra triginta bellatorum millia numerabat, & ſolem poſt terga habebat, qui noſtrorum oculos adverſus obtundebat. Primus aries adverſariorum germanos fratres duos ſtravit, qui Magiſtro Equitum erant ad principia; cumque nobilis miles caſum intuitus vereretur, ne cæteri eo viſu conſternati frigeſcerent, contenta voce in dextrum auſpicium ſiniſtram adoleſcentium ſortem invertens dixit: Macti animo eſtote Luſitani; vobis a cælo victoria paratur; nondum octo expleti ſunt dies, cum ab illis fratribus ſacrilego auſu ad aram cæſus eſt ſacerdos ſacris infulis amictus; en pro ſuo piaculo immolantur, ne aut illo victoriam nobis retardarent, aut comparatæ nobiſcum eſſent conſortes. Nec ſuo deluſus eſt auſpicio; nam vix emenſa priori

Sacrilegii ſupplicium.

con-

Castellani superantur ad Algibarrotam.

Castellani Regis reditus & dolor.

conserti certaminis hora bis milleni e Castellanis cecidere, reliquis vel male sauciis, vel turpiter fugatis; desideratique sunt quinquaginta non amplius Lusitani. Rex Hispanus eo die quartana, & tantæ cladis mœrore languens, conscenso equo cum paucis ipsa nocte Scalabim, viginti septem passuum millibus distantem, pervenit. Inde secundo Tago Olysipponem petens navibus, e triremibus funem præcidit, atque Hispalim profugit. Ibi atrata veste animi dolorem præferens, cum ab aliquibus cladis ignominiam elevantibus argueretur, dixit; non se adeo excruciari, quod in acie obtritum relinqueret Hispaniæ & Galliæ florem, nec quod victus abscessisset, id enim summis Imperatoribus non raro evenit, sed quod miles inermis, exiguus numero, quemque ipse vt despicatissimum neglexerat, victoriæ præmiis, spoliis, & adorea potiretur. Incidit ea victoria in Assumptæ Virginis pervigilium anni MCCCLXXXVI, & eadem die vulgata fuit Olysippone, quibus tamen internunciis incertum.

Gratiæ pro victoria Deo redduntur Olysippone.

Eoque intra paucos dies a Rege missa insigniora vexilla quatuor, pluraque minora, & ad Beatæ Virginis ab Scala solemnis pompa gra-

gratanter inſtituta, quam omnes tam ſacri, quam profani homines nudis pedibus frequentarunt. Magiſter Equitum, qui ob ſingularem fortitudinem, maturumque conſilium magnam totius victoriæ partem ſuo ſibi jure vindicavit, Olyſippone in templo Carmelitano crucem auream inter ſpolia eleganti ſub theca inventam repoſuit, quæ altera facie pretioſas gemmas quatuor oſtentat, altera non exiguum ſacri ligni fruſtum, quod Burgis celebri Sacrario aſſervabatur.

Regnum Ioanni a Pontifice confirmatur.

POSSET hæc victoria omnem Regis animo ſolicitudinem abſtergere, accedente potiſſimum confirmatorio Bonifacii IX diplomate, quo & Regnum eidem addicebat, & poteſtatem faciebat nuptias contrahendi, quibus illi erat abſtinendum, vtpote ante Aviſienſem militiam profeſſo: annos tamen aliquot belli ſcintillæ vtrumque Regnum mutuis damnis exagitarunt. Tandem Rex, Ioanne Leceſtriæ Duce, qui frater erat Regis Britannici, & Hiſpaniæ jus ad vxorem trahere moliebatur, cum auxiliari claſſe evocato, ipſiusque filia Philippa in matrimonium accepta, communibus copiis Caſtellanos debilitavit, donec optandæ pacis opportunitas alu-

Ioannes Leceſtrius ex Anglia evocatur, & illius filia a Rege ducitur.

luxit, adjectis conditionibus vtrique Regno peraccommodis, quas post Ioannis Castellani obitum Henricus filius & Ioannes II nepos subscriptione confirmarunt.

In prælii loco Batalliæ templum erigitur.

SED quia gratus erga Deum & cælites animus majora solet a Deo beneficia emereri, certaminis loco Ioannes Beatæ Virgini, a Victoria dictæ, templum erexit, quod dixit *a Batallia*, sic enim lusitane prælium nominamus; & perennium sacrorum custodes Dominicanæ familiæ patres adjecit. Regia vere illa est substructio, marmoribus adeo subtiliter interrasis, vt vix acu Phrygia simile quidquam in molliori materia delineetur. Pendet adhuc pars & Rege, & egregiis illius ævi artificibus emortuis, nam sæpius est tentata absolvi, sed frustra, cum recentes scalpturæ crassiores primis delicatioribus congruere non possint. Ita tamen moles est in primis totius orbis ob elegantiam visenda. Hinc Ioannes ad remunerandos eos, qui sibi fidam operam bello navaverant, progressus Nonium præ cæteris ditavit & nobilitavit. Cujus, cum in omnibus periculis primæ, ac difficiliores essent partes, nunquam aut vim intulit, aut repulit, quin victor evaserit. Anteactas tamen vi-

Batalliæ amplitudo & rara opera.

Nonii Alvari Pererii, Brigantinorum auctoris, commendatio.

victorias vicit extrema de ſe ipſo, in templo Beatæ Virginis a Carmelo Olyſippone fatalem illum in Caſtellanos gladium ſuſpendens, ſeque ſpontaneo ſeceſſu divitiis & pompa abdicans, ne cælo minus glorioſe in ſenectute, quam patriæ antea militaret.

Plurimi Caſtellani a ſeptendecim Luſitanis ſuperati.

SVB hæc tempora duo quædam nobilia facinora Luſitani præſtiterunt, quæ nefas exiſtimo injurioſa oblivione ſepeliri. Primum ſic habet. Cum Ioannes Villam luporum (Caſtrum eſt vulgo Villalobos) obſidione premeret, equitum cuneum ad negotium peragendum demiſit. Ex iis Martinus Vaſquius a Cunia cum duobus fratribus, & aliis quatuordecim, ſegnius ſocios inſecuti prope fluvium, nebula proſpectum eripiente, fortuito in hoſtium caſtra inciderunt, in quibus erant hoſpites haſtati quatercentum, & plures pedites. Omnes turmatim in Vaſquium & comites involarunt. Vaſquius collem occupans a tanta multitudine dejici non potuit. Monebant aliqui ſanum fore, vt e ſociis aliquis ad noſtrorum caſtra, quæ leuca aberant, ſe abriperet auxilia allaturus; ſed nemo abire voluit, ne præſens diſcrimen ſubterfugere putaretur. Roganti tamen Iacobo Pireſio Avella-

lario, vtrum eſſet fortius, conſtanter collem tueri, an per infeſtas hoſtium acies & haſtas equo immiſſo ad noſtrorum ſtationes contendere, ab omnibus eſt redditum, hoc poſterius fore illuſtrius. Tum ille, ſubditis calcaribus, equum incitavit, & haſta limitem faciens inter dolentes & frementes adverſarios multa excipiens, plura reddens vulnera, ad ſuos evaſit. Hic dolor hoſtibus recrudeſcens eos inſtigavit, vt in exiguam ſexdecim bellatorum manum furorem exonerantes jaculorum pluvia increbreſcerent, quæ noſtris ideo gratior erat, quod eadem pila in ſubjectos retorquere poſſent, iisque Hiſpanos quadraginta, & equos plures confecerunt, extincto vno tantum Luſitano, qui ad colligenda in ſuum & ſociorum commodum jacula incommode ab ordine receſſit. Superveniens tandem in auxilium Didacus Pireſius in avertendis & fundendis hoſtibus in non mediocrem laudis partem fuit admiſſus.

Avellarii illuſtris audacia.

SECVNDVM ita proditur. In Britanni Regis domo Virgines duodecim conviciis eam gloriam, quæ fœminis charior eſſe ſolet, denigrantibus ictæ fuerunt a petulantibus aulicis, qui virium ſuarum confidentia fe-

Duodecim Luſitanorum clariſſimum facinus in Britannia.

ferocientes addebant neminem fore Equitem, qui ipſorum dictis armorum vi ire obviam auderet. Cumque ſuarum nemo læſam Virginum dignitatem armis aſſerere auderet, ipſæ dolore & miſeria contabeſcebant. Ioannes Dux Leceſtrius jam reverſus e Luſitania, puellarum commiſeratione ductus, eis ſuaſit, vt quæque ſuam cauſam illius Equitis Luſitani fidei committeret, quem ipſe nominatim deſignaret; ipſarum munus fore, vt ſingulæ ad ſingulos ſupplices litteras exararent; ſuam, a genero Ioanne Equites in Britanniam dimittendi facultatem impetrare. Paruere Virgines; obtinuit Leceſtrius; equites a puellis comperendinati, Ioanne annuente, in Britanniam contendunt; vndecim navi conſcenſa in vrbe Portuenſi, vnus terra iter invadit ea lege & fœdere, vt omnes ſtata condicta die, quæ Pentecoſtes erat, Londini convenirent. Dictum; factum; ipſa die coram Leceſtrio & Virginibus aſtiterunt. Area colluſtrata, erectis tabulatis, omnibusque rite apparatis, quæ humana gloria in his rebus varie excogitavit, & vt neceſſaria ſancivit, ſuum quisque competitorem primum provocans, deinde cum eodem fuit compoſitus. Atque ita in certamen

men paria ſingula deſcenderunt omnibus rei novitate ad ſpectaculum invitatis. Prima clavarum ferrearun proluſio fuit ; ſecunda gladiorum , quibus a ſolis exortu protracta contentio ad horam tertiam paululum conquievit. In ſecundo certamine tantum hoſpites in Britannos invaluere , vt octo fœde ictos , cæteros egregie pulſatos tabulatis exegerint, ſtupentibus qui aderant , & admirantibus virium firmitatem , & ictuum magnitudinem.

Luſitanus in Gallia Comes fit.

A Rege & Duce Leceſtrio munerati , a Virginibus ovantibus grate excepti , & ab omnibus laudati in Luſitaniam novem rediere ; reliqui Angliam & Gallias nominis ſui celebritate impleverunt ; ex quibus vnus tantam a Gallorum Rege gratiam inivit , vt ab eo Comes Abranchenſis dictus fuerit.

Septa in Africa capiendæ occaſio.

SED jam ad Ioannem revertamur , quem cum tæderet cognato, & Chriſtiano finitimorum ſanguine gladium large potum gerere , Pœnum ſuperinducere deſtinavit , ne crederetur vergens in ſenium in extremo actu ab antiqua fortitudine defeciſſe , & vt liberos ad audenda fortia, rigidamque diſciplinam, proprio exemplo incitaret. Africanæ expeditionis hæc cauſa traditur. Liberos ſuos Equeſtri-

ſtribus inſignibus ornare Rex ardebat Olyſippone Regio apparatu; ſed tanto patre digni generoſi adoleſcentes monitu aulici cujusdam ſenioris rerum experientis dixere, dedecorum ſibi videri, domi & in ſegni otio bellica inſignia, & merita ementiri; honeſtius futurum, ſi in Africam trajicerent ad Septam expugnandam. Eſt Septa in ipſis freti Gaditani faucibus, munitiſſimum & frequentiſſimum ea tempeſtate Maurorum, nunc firmiſſimum noſtrorum propugnaculum, præ cæteris vrbibus maritimis abundans, e quo in Hiſpaniam Mahometanis facillimus trajectus. Adoleſcentium dictis convulſum eſt paternum pectus, remque diu ſecum agitatam in ſecretiſſimum conſilium retulit, in quo decreta expeditio tanta arcani fide, vt nihil omnino Pœni præſenſerint, quamvis plurimæ vndequaque contractæ ſint naves & milites, ex Germania & Gallia conducti, Ioanne ſimulante totam belli illius molem in Batavos vergere, quorum Duci, ad negotium penitus obvelandum, conficta provocatione certamen per legatos indixit, prætendens Luſitanos a Batavis injuria in mari laceſſitos. Solvens Olyſippone claſſis pridie, quam Aſſumpta in cælum Virgo colitur, Auguſto men-

Secretum de Septa expugnanda conſilium.

Septa a nostris capitur.

menſe anni milleſimi quatercenteſimi decimi quinti, vela facit, & intra ſex dies Africam tenuit, Septam vicit, trucidatis vltra duo Maurorum millia, plurimis in ſervitium acceptis, & reliquis in fugam abactis, qui iis alis, quas timor addebat, famam Luſitani roboris in interiora Africæ intulerunt. Octo tantum e noſtris ceciderunt. Principes Eduardus, Petrus, & ante alios Henricus ſe Ioannis ſobolem ea die pulchris facinoribus comprobarunt.

Principes militiæ auctoramento condecorantur.

PRIMA die Dominica inſequenti, luſtrato & Chriſtianis ritibus expiato maximo Septæ fano, Mahometicis antea ſupeſtitionibus infami, divina myſteria celebrata; concione in actionem gratiarum perſoluta, tres Principes iis experimentis ſpectati, & armis, quæ ſunt in tali inauguratione ſolemnia, inſtructi, Deo & circumfuſæ multitudini gratum ſpectaculum offerentes, a Patre ſunt militiæ auctorati, traditis iis gladiis, quos Philippa mater paulo ante mortem benedictione & fauſtis precationibus felicitaverat. Gemmatis ſingulorum inciſuris indictum erat e ſacro ſtipite fruſtulum, quod pia fœmina popoſcit, vt ad mortem vſque conſervarent, ſui monumentum & pignus

amo-

amoris, vtque admonerentur non latius gladio Lusitanæ ditionis fines, quam crucis & fidei Christianæ propagandos. Aliis provinciam ob pericula recusantibus, vrbis præfecturam petiit Petrus Menesius Comes Viennensis, author clarissimæ familiæ Marchionum Villaregalium, vulgo *De Villa Real*, qui ad hoc vsque tempus aciem fortiter & industrie a multis Barbarorum insidiis & apertis irruptionibus sunt tutati. Inde Rex in nostra Algarbia remeans Tavilæ, Petrum Principem Conimbricæ, Henricum Visei Duces nominavit, & in reliquos Equites mirifice prius collaudatos, diversa beneficia, vt cujusque erat dignitas & merita, summa omnium gratulatione divisit.

Septa præfecti Marchiones Villaregales.

QVANTA in Deum propensione fuerit, hinc cognoscito. Africanam expeditionem aggredi noluit, nisi prælata sacrosancta Eucharistia; vt vero religiose custodiretur, in editiori Regiæ triremis parte Regificum sacrarium exornavit, vbi sacerdotes omnes, qui Regi & Principibus erant a sacello, hymnis & canticis se provocantes perennes diu noctuque excubias agitabant. Dum in terram exiliere Classiarii, & oppugnationem iniere,

Ioannis in augustissimam Eucharistiam affectus.

re, tota ſacrorum hominum militia Deum continuis precibus expugnavit, præeunte Regii ſacelli præſide, qui bellatores foras protracto, & manibus prætento Chriſti corpore ad ſanguinem adverſus ipſius hoſtes fortiter fundendum verbis accendit; ad cujus orationis finem, duce Principe Henrico, cæteri proceres ac milites ſacræ pyxidis immum fulcrum exoſculati, ad arcem tamquam leones ignem expirantes provolarunt. Hinc diſcite orbis Reges atque Principes, idcirco vobis aliquando non ex votis bella cedere, quia Deo duce, Deo comite, non exordimini. Quid vero Ioannis manus, Chriſto auſpice, timeret? quid non auderet?

In B. Virginem propenſio.

IN ſanctiſſimam ipſius Matrem ex æquo proclinabat, cujus preces horarias ſingulis diebus percurrens, in penſum aliis identidem ſuadebat. Tria molitus eſt templa in illius gloriam; illud Batalliæ, de quo ſupra, cui a Victoria; aliud Olyſippone, cui ab Scala; tertium Guimaranii, cui eſt cognomentum ab Oliva; quod ea arbor adytorum parietibus, & fornici innaſcens, ab accolis pie

Templi religio, & reditus.

ſuſpicitur. Hoc templum, in quod mirifice afficiebatur, bis pedes Rex adiit ab Olyſippone.

pone. Vbi primum Caſtellanos ad Algibarrotam profligavit, illuc ſe contulit, tantumque argenti repoſuit, quantum cataphractum ipſius corpus ponderoſum erat. Ibidem hodie dicata viſitur haſta, qua in prælio metuendus fuerat, ſimul cum chlamyde militari. Multa quoque obtulit toreumata vltra centies octogies ſeſtertiûm æſtimata. Nobile illud eſt templum & reditibus, & miniſtris ad ſacra ſuccenturiatis. Antiſtitis portio ducenties ſeſtertiûm magna eſt; reliquorum reditus, qui ſunt duo & triginta, in ſingulos ad dena octona ſeſtertia aſſurgit. A Summis Pontificibus & Regibus plures immunitates huic templo conceſſæ. Liber mercatus totos quindecim dies prope illud exercetur per ferias Aſſumptæ in cælum Virginis, quod feſtum præ cæteris inſigni pietate obſervabat, in cujus pervigilio ſingularium fuerat beneficiorum compos factus. Hac enim die Ioannem Caſtellanum fudit; hac in Africam ſolvit ad Septam expugnandam; hac in cælum, vt par eſt credere, demigravit Olyſippone, anno ſalutis humanæ milleſimo quatercenteſimo trigeſimo quarto, poſt ſeptuaginta ſex ætatis ſuæ annos, menſes quatuor, &

Aſſumptæ Virginis feſtum peculiari religione obſervabat.

dies octo ; e quibus regnavit annos quadraginta octo ab ſtrage Caſtellana apud Algibarrotam.

Extrema Ioannis ægritudo & ſumma pietas.

FATALI invaletudine oppreſſus intellexit ſibi celeriter a vita abſcedendum, & a Principibus deportatus in templum maximum coram Divi Vincentii, vrbis tutelaris, Regia Majeſtate viſendus aſtitit, vt invicto Chriſti Martyri, cujus reliquiæ indubitate ad aram maximam conduntur, cuique impenſe addictus erat, extremum vale mortali in corpore acclamaret. Inter myſteria ad muſicum concentum modulata architectum, qui adytis Regio ſumptu reſtaurandis & venuſtandis præſidebat, exciens rogavit, quanta pecuniæ ſumma opus ad coronidem evehi poſſet; & quidquid ille popoſcit, Rex, vbi in ſacro locus eſt dona offerendi, munifice impertivit. Inde ad Beatæ Virginis ab Scala digreſſus, eidemque ſuam mandans animam, ſe in arcem recepit. Dedecebat enim tantum bellatorem vel morientem a militum ſtatione ſejungi. Dolorem in ejus obitu ſol ipſe teſtatus eſt inſigni defectione; teſtati pauperes & viduæ, quarum vnicum erat profugium; teſtatum Regnum, quod in libertatem vindica-

Ioannis obitus.

dicavit, & optimis legibus digessit; nam præter alias, Codicem Iustiniani in Lusitaniam linguam vertendum curavit. Ædificiorum magnificentia parem non habuit, vt præter prædicta templa Regiæ domus ostendunt Cintræ, Scalabi, Almeirini, Olysippone; quam Bonifacii IX auctoritate Metropolitanæ Sedis titulo amplificavit.

Vxor & filii.

PHILIPPA Ioannis vxor fœcundis aulam partubus exhilaravit. Primo enim emisit Blancam, quæ post octo vitæ menses expirans in augustiori templo Olysipponensi ad proavi Alphonsi Regis pedes sita est. Secundo Alphonsum, exacto decennio Braccaræ tumulatum. Tertio Eduardum, Visei natum anno millesimo quatercentesimo primo, Regni postea hæredem. Quarto Petrum Ducem Conimbricensem, & Montis Majoris Vetustioris Dominum, quem æmuli in prælio ad Alfarruberiam in certissimam cædem impulerunt. Quinto Henricum Ducem Visensem, & Dominum Covillanii, Christi militiæ Magistrum, qui se Christianis, militaribus, & liberalibus disciplinis perfecte excoluit. Princeps sane nulli priorum posterior, nulli posteriorum inferior, sive fidei

Henricus Princeps castissimus, & Indicæ navigationis auctor.

ardorem, ſive animi magnitudinem conſideres; quem fama eſt, illibatum Virginitatis florem anno illius ſeculi ſexageſimo ſepulchro & cælo invexiſſe. Vnde mirum non eſt adeo mathematico & perſpicaci ingenio fuiſſe, vt primus Indicæ navigationis, multis navibus exploratoriis ſubinde in annos dimiſſis, animum adjecerit. Sexto Eliſabetham Philipi III, Ducis Flandriæ, vxorem, in quarum nuptiarum memoriam ipſa die maritus equeſtrem aurei Velleris Ordinem ſub D. Andreæ patrocinio erexit. Septimo Ioannem ſancti Iacobi militiæ Magiſtrum, Comitem ſtabilem Luſitaniæ, Principem inſigniter prudentem, mirifice affabilem, impenſe boni communis amatorem. Salaciæ animam efflavit, anno, & ſeculi & ætatis quadrageſimo ſecundo. Octavo Scalabi Ferdinandum Magiſtrum Aviſienſem, Atouguiæ & Salvaterræ Dynaſtam, mira quadam vitæ integritate & inflexibili conſtantia perilluſtrem. Quem frater Eduardus obſidem Mauris tradidit, dum Septam non dederet. Sed infractus Ferdinandi animus e re Chriſtiana judicavit, minus eſſe damni, ſi ipſe æterna ſervitute & ærumnis premeretur,

Ferdinandi Principis captivitas & ſanctitas.

quam

quam Septam hoſtibus reddi, quos inter tot exantlavit calamitates, religioſo ſemper & erecto pectore, vt vivus ac mortuus Barbaris ſtupori fuerit & venerationi. Oſſa poſtea in Luſitaniam traducta prope paterna inſigni mauſoleo a multis propter inſignem viri ſanctitatem & beneficia, quæ ipſius ope a Deo exorant, inviſuntur. Ante nuptias Ioannes ex Agnete nobili puella, quæ poſtea Parthenonis Olyſipponenſis, cui nomen eſt a Sanctis, fuit Antiſtita (vulgus dicit Commendadeira) genuit Alphonſum, cui data vxor Beatrix, Nonii Alvarii Pererii Equitum Magiſtri vnica proles, addito dotali Comitatu Barcellenſi, & Ducatu Brigantino. Quod fuit illuſtriſſimæ, ac pene Regiæ domus Brigantinæ ſeminarium, e qua ſummis Regibus ac Principibus Chriſtianis connubia expetita. Obiit Alphonſus anno ſeculi illius ſexageſimo ſecundo; jacet ad Aquas Flavias. Ex eadem matre genuit Ioannes Beatricem, nuptui datam Thomæ Comiti Arondalenſi, & Sorienſi, e propinqua Regis Britannici cognatione.

Primus Dux Brigantii filius Regis vxorem habuit Nonii filiam.

STATVRA fuit mediocri, corpore arido, valido, ac ſano; ore producto; fronte contra-

Iounnis ſtatura & ſepulchrum

tractiori ; nigro capillo ; nigris oculis, ac vivacissimis ; animo rerum ingentium capaci, quem nec hostium multitudo , nec periculorum formido vnquam perculit. Haud facile reperies alium qualibet æque alea fortunatum. Sepultus primo Olysippone ante aram D. Vincentii , vnde ovali curru Batalliam a Principibus & proceribus transiatus , plurium cingitur liberorum Mausoleis.

AD IOANNEM HVIVS NOMINIS PRIMVM PARENTEM PATRIÆ APPELLATVM.

Parcite finitimi sævum irritare leonem ,
Quem gravis in sævas suscitat ira neces.
Tangere pupillas illius credite , quando
Tangitis Imperii vi , face , Marte , solum :
In se qui facilis scelerum commissa remittit ,
Illata imperio dissimulare nequit.
Plus dolet ille suos per damna hostilia lædi ,
Quam Majestatis Regia jura suæ.
Lædite me , parcam ; populos ne lædite : nescit
Civibus offensis mens , neque dextra modum.
Plus est, quam genitor , Rex hic ô Lysia felix ;
Plus est , quam Princeps , plus Patre dulcis amat.

Ad

Ad eumdem ob eamdem causam.

O Qui perpetuæ vincis pia nomina famæ,
Cognita pro patriæ prodiga laude suæ.
Morte sua incolumes servavit Codrus Athenas;
Sæpe per innumeras isque, redisque neces.
Matronale aurum donant in prælia matres
Ausoniæ; vitæ prodigus ipse tuæ es.
Quod Decii fecere semel, facis ipse frequenter;
Tu sine funeribus funera lætus adis.
Hoste Neoclides pulso defendit Achivos,
Auxilio est quoties patria tecta tuo?
Fortiter incurrit crudos Thrasybulus in hostes;
O patriæ quoties hostibus hostis eras?
Sint Lacedemonii patriæ pro mœnibus vrbi;
Arx firma, & patriæ murus es ipse tuæ.
Qui patriæ peperere decus, vel dura tulerunt;
Vnus pro cunctis Rex mihi solus eris.
Deperiisse semel non est tam nobile, quantum
Pro patria nunquam vivere, sæpe mori.

Ad eumdem de victoria ad Algibarrotam.

PVgnax arma movet Ioannes; arma capessit
Lysia; fulmineo sub duce miles ovat.
Et Mars, & Martis Mavortia pignora vincunt,
Mersaque funeribus mors stupet atra suis.

Suf-

Sufficit aggestis latus vix campus acervis,
Et natat effuso sanguine pingue solum.
Hostis ait spectans, non hoc fecisset Achilles;
Et minus Hectore robora dura manus.
Si super hos etiam cecidissent fulmina campos,
Non tam densa forent funera, totque neces.
Non poterunt vinci nec Rex, nec Lysia, quando
Illa animis certat Principis, ille suis.

Ad eumdem de Africæ expeditione cogitantem.

DEsidia est intra patriæ tibi vincere fines;
Astra vocant, Princeps, Carbasa pande notis.
Quantus ab Hesperia Mauris tremor imminet! Altæ
Celsa cadent Septæ mœnia Marte tuo.
Non satis est Europa tuis, Rex magne, triumphis.
Tende alio, palmas terra Libyssa dabit.
Dant fera Lysiade torvo spectacula Marti,
Maurorum in multo sanguine pene natant,
Trunca natant vasto numerosa cadavera Ponto;
Decolor Oceanus cæde fluente rubet.
Pascite truncatos, portenta immania, Mauros,
Pascite, plus vobis qui feritatis habent.
Quid tibi cæsa velint tot corpora quæris in vndis.
Neptune, & Tethidis cur natet alta cruor?

Dat

Dat Rex inferias proavorum insignibus vmbris;
Hesperiis Libyca cæde parentat avis.
Est ara Oceanus, nec enim minor vlla decebat,
Purpureus, rubra pro nece, Pontus erit.

Ad eumdem propter eamdem caufam.

CLassibus armatis Libyam pete, nota per orbem
Quam tibi promittunt Numina, Septa tua est.
Tollitur in cælum moles operosa, minæque
Maurorum ingentes: sydera tangit apex.
Vndique convectis vrbs aurea mercibus, auri
Grande onus, argentum, plurima gemma subest.
Viribus Herculeis vinces sæva agmina; palmas
Inde feres; gaza divite dives eris.
Consulis Hesperiæ; fidei das mœnia, Summo
Templa Deo, proavis gaudia, Regna tuis.
Multi vrbem cupiunt. Nequeunt quam vincere, vincis;
Votum multorum quod fuit, vnus habes.

EDVAR-

EDVARDVS I.
LVSITANIÆ
REX XI.

ANACEPHALÆOSIS XIII.

EDVARDVM Regno & patri Ioanni opportunum ſucceſſorem Deus providit, naturæ & artis dotibus ita nobilem, vt brevi ſublatum juſto dolore quereremur; Regno enim per quinquennium adminiſtrato, triſti fortuna a mortalibus abiit nondum expleto ſeptimo & trigeſimo ætatis anno. Hic ille eſt, qui Viſenſes inter cives natus exacto pene Octobri, altero & quadringenteſimo ſupra milleſimum ſalutis anno, paternum tandem Imperium accepit, tanta auri argentique vi, militari diſciplina, militumque virtute ita inſtructum, vt qui ſub patre Ioanne meruerant bellis, periculiſque probati, Rege & Duce Eduardo, meliora ſibi pollicerentur, niſi Deo rem aliter deſtinante, fruſtra cederet rerum exitus.

Viſei natus Eduardus.

Po-

Mathematicorum observationes in sua inauguratione comtemnit.

POSTQVAM igitur celeberrimum Assumptæ in cælum Virginis diem sibi delegit Eduardus, vt Regem se prisco Regum ritu inauguratum publicæ populorum voces renuntiarent contra Mathematicorum placita, qui tristes Eduardi annos syderum observatione affirmabant, nisi instituta auspiciis solemnia proximum in diem prorogarentur; ea demum die Eduardus rem animose confecit, vt suas spes & opes in felici Beatæ Virginis præsidio, non in fallaci syderum interpretatione sitas esse significaret. Maxime, ne Mathematicorum principem Hebræi generis hominem curare potius, quam Virginis patrocinia, videretur. Peracta res est fausta, & communi omnium proclamatione, Retantusque Princeps spem nobilis fortunæ Regno excitabat, & alebat.

Africana expeditio infeliciter cedit Eduardo.

VERVM quia Lusitanorum sceleribus justa a Deo supplicia imminebant, permissum, vt Regem, in quo summa omnia augurabantur, antequam prorsus amitterent, anxie afflictum dolerent tam pertinaci temporum conspiratione, vt grassante pestilentia continuo lustro Regni sedem vertere non semel sit coactus. Ad hæc suscepta etiam in Afri-

Africam bella Henrici & Ferdinandi fratrum ſuaſionibus fruſtra fuere. Nam præterquam quod Regni proceres alienum a Tingitana expeditione animum habuere, impar tanto bello fuit militum numerus, & deſiderata prudentum conſilia hoſtibus fecere locum, vt Luſitanorum exercitus, qui acriter Tingim obſidebat, ab innumera Maurorum multitudine dolo obſeſſus cum hoſte Pœno tandem paciſceretur, vt Luſitanis abeundi poteſtas, Pœnis Septa vrbs, non multo ante bello expugnata, redderetur; de obſide vero dum agebatur, hoſtis ſucceſſu ferox nullo placabatur alio, quam Regis fratre. Quod infortunium illius par animo egregie, imo regie tulit Ferdinandus; nam cum poſtea e re Chriſtiana apud Eduardum Regem non eſſe videretur, vrbem Septam, totius Europæ, atque adeo Eccleſiæ munimen optimum, hoſti reddere; Ferdinandus diuturnis propterea afflictus ærumnis, tantam, ob exhauſta fortiter patientiæ irritamenta, eſt adeptus virtutis excellentiam, vt fuſis tandem diu, non jam præ Luſitanæ, ſed cæleſtis aulæ deſiderio, lacrimis inter excellentis vitæ mortiſque miracula non vulgaria, abierit e mortali-

Ferdinandus Eduardi frater obſes datus inter Mauros obiit.

tali-

talibus, ab exilio in patriam, a captivitatis ergaſtulo ad Regnum gloriæ ſempiternæ.

Ad Concilium Conſtantienſe Legati ab Eduardo miſſi.

CÆTERVM quo tempore Rex Eduardus habenas Luſitani imperii ſuſceperat, Chriſtianam Rempublicam regebat Martinus nominis V. Is Conſtantiæ Œcumenico dimiſſo Concilio ſtatuit, vt exacto luſtro in publicas Eccleſiæ cauſas iterum cogeretur Baſileæ; interim Martinus emoritur; mox vrbis & orbis onus, curaſque excipit Eugenius nomine hoc IV, qui animum ad indicti Concilii cauſam promovendam gnaviter adjecit, & Pontificia auctoritate Principes Chriſtianos acceſſivit, quos inter Eduardus nulli ſecundus, & ſuopte ingenio pius, Concilio profecto intereſſet, & magnum illius ſua præſentia & auctoritate foret ornamentum, niſi cauſæ arduæ eundi cupidiſſimum avocaſſent.

Legatorum in Concilio auctoritas & induſtria.

ANNO igitur ſalutis humanæ quadringenteſimo trigeſimo quinto, ſupra milleſimum, mittit Legatos Regia auctoritate clariſſimos, Comitem Ourenſem, & Antonium Epiſcopum Portuenſem, Præſulem multis nominibus clarum, filium fratris Comitis Barcellenſis; ſapientiæ laude alios, alios bellica virtute præſtantes, omnes comitatu ma-

magnifico, ac pene Regio; vtque legationem inſtitueret ſumptuoſam pariter ac glorioſam cauſæ impulere graviſſimæ. Nam præter communes ad ſolidam Græcæ atque Latinæ, de quibus tunc agebatur, Eccleſiæ redintegrationem, & amplificationem Reipublicæ Chriſtianæ ſpectantes: plenam Eduardus interponebat auctoritatem, cunctas offerebat opes, & Regnum eo præſertim tempore florentiſſimum, vt Angliæ Galliæque Reges, quorum ſtrages mutuas, & bella cruenta jam diu demirabatur vniverſa, & lamentabatur Eccleſia, in fœderis & amicitiæ legem aliquam convenirent. Suſpexere Patres tanti Concilii lumina, & columina illius ævi, mirifque in cælum laudibus extulere magnam Eduardi auctoritatem, ſingularem Legatorum prudentiam, & quod fuit optatius, rerum exitum feliciſſimum. Mox æquis judiciis trutinati ſunt magnum pondus, rationumque momenta, quibus Rex apprime prudens luculenter exponebat, fore magnum Luſitaniæ incommodum, ni Equeſtres Chriſti, Divorum Iacobi & Ioannis, Ordines cælibatum deinceps cum nuptiis commutarent. Annuit Pontifex, imo addidit majora, Regi-

Plurima a Concilii Patribus impetrant Legati.

Regique de Ecclesia cum honorificentissima legatione, tum aliis multis officiis egregie merito præter alia amoris & grati animi monumenta concessit, vt Reges deinde Lusitani veteri Anglorum & Gallorum ritu solemniter inungerentur.

Vxor & liberi Eduardi.

DVXIT Eduardus vxorem Eleonoram, Siciliæ & Aragoniæ Regis filiam; excellentibus animi & naturæ dotibus Regi parem. Ex ea primo suscepit Alphonsum Regni successorem: is præ fratribus Princeps cœpit appellari, cum hactenus in Lusitania omnes æque Regum filii dicerentur Infantes; post hunc prognatus Ferdinandus, Visensis postea Dux, & Ordinum, quartusque Lusitaniæ Equitum Magister; edita deinde in lucem Philippa, quam duodecim annos natam in Christo nubilem mortalium desideriis, cælitum gaudiis cælum excepit.

Eleonora Eduardi filia nubit Frederico Imperatori

HANC sequuta Eleonora, magnæ spes altera Romæ; Romam namque omine fausto, fastuque superbo vecta, celeberrimas iniit nuptias cum Frederico III, Romanorum Imperatore, cælestium cæremoniarum Duce, & magni Imperii auspice Nicolao Pontifice Maximo, qui inaudita celebritate, & summo

mo magnarum rerum apparatu dignissimam cuique donavit coronam, Imperii insignia. Hujus matrimonii fructus exstitit primus, primus nomine Maximilianus Imperator.

Alia Eduardi filia.

NATA post Eleonoram Catharina, Carolo Navarræ Principi prius, Eduardo postea Anglorum Regi promissa conjux: sed quam orbis Reges ad nuptias ambiebant, hanc Deus Optimus Max. sponsam ad triumphalem cælestium civium celebritatem invitabat; cujus amore perculsa mortales curas exsolvit mense Iunio, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, Olysippone in Cœnobio Religiosissimarum Monialium sanctitate & Divæ Claræ nomine perillustri. Illius partum subsequuta est Ioanna, quæ Hispaniæ Regi Henrico IV collocata filiam habuit suo nomine, sed non omine celebrem. Nam, cum solemni sacramento Castellæ Regina dicta esset, posteaque desponderetur patruo Alphonso Lusitaniæ Regi; patrio Regno, soloque aut insanientis more suo, aut ludentis fortunæ prodigio, expulsa est in Lusitaniam, vbi diu vixit sanctitatis exemplo memorabili; idemque turbo, qui antea ex Hispania raptam impulerat in Lusitaniam, magna po-

ſtea inter Caſtellæ Ferdinandum, Alphonſumque Luſitaniæ Regem, de jure Regni bellorum excitavit incendia.

Notha Eduardi proles.

FVIT tandem Eduardo Regi, vt diligentes Auctores exiſtimant, ex aulica femina Ioanna Emmanuele, Aragonenſis Eleonoræ propinqua, furtivo congreſſu ſuſceptus filius Ioannes Emmanuel; hunc Rex optimis magnarum virtutum præſidiis formandum commendarat Heroi illius ævi maximo, Nonio Alvares Pererio, Brigantinæ domus auctori: is enim, cum ad ætatis vſque flexum maximarum victoriarum Europæ, atque Africæ ſpoliis abundantius efflorеſceret, extremam bellicoſæ vitæ partem placidiſſimam tandem, ac plane perbeatam, ducebat in Carmelitano monaſterio Olyſippone a ſemet extructo; vbi vera Religioſiſſimarum virtutum gloria adumbratam belli laudem longiſſime antecelluit. Illius exemplo, conſilioque Princeps religioſæ vitæ pulchritudinem in eodem cœnobio peramanter eſt amplexatus; vnde non minus ob ſingularem vitæ ſanctimoniam, quam ob Regii ſanguinis ſplendorem ad Septæ primo, poſtea ad Egitaniæ Epiſcopatum eſt evectus; donec Rex Alphonſus ejus nominis V ma-

Ioannis Emmanuelis ætas & prudentia.

tura

tura illius consilia, senilemque prudentiam demiratus, vt Regiæ semper adesset, sibique foret a consiliis, suo ipsum præfecit sacello, nobilissimis eo tempore sacerdotibus, electissimisque cantoribus vltra quam dici posset exornato. Scio aliquos futilibus nixos argumentis hanc prolem Eduardo, & cætera consequenter denegare; nec me latet quo pacto, jubente Regia Majestate, supremoque Lusitaniæ Concilio, rationes in vtramque partem severo judicio, ac fideli libra examinatæ fuerint; & iis, quæ objiciebantur, abunde satisfieri ab illis, quorum subscribo sententiæ, Concilium decrevit. Sed hæc pluribus prosequi historiographorum est muneris, non nostri, qui summa rerum capita breviter delibamus.

De prole hactenus, jam nunc de Regis Eduardi studiis. Fuit sublimi Rex ingenio, & quod sponte sua in altissimas sapientiæ cogitationes rapiebatur; earumque artium, quæ studiosum suapte indole Principem decent, non limina modo salutavit, verum adita adiit penitiora; cumque in eam, quæ de moribus agit, Philosophiam incumberet, omniaque Ethicorum, quæ quidem in manus veni- *Regis studium in philosophiam.*

re potuerunt, volumina evolveret, profecit adeo, vt luculentas aliquot lucubrationes, applaudentibus, nec palpantibus, viris quibusque doctiſſimis, evulgaverit; alteram, quæ ad fidem conſiliarii; alteram, quæ ad optimum juſtitiæ regimen ſpectaret; hodieque deprehenſa, fugitiva licet, vtriusque veſtigia ſuſpicimus, & admiramur.

Equitandi peritia.

IAM vero equitandi dexteritate quolibet ephippiorum genere etiam peritiſſimos excelluit. Illud in hac re excellentius, & miraculo propius judicaverim, Troiam ludentem, aliudve pugnæ ſimulacrum obeuntem, in equos præferoces, fræno & cingulis de induſtria liberos, inſilire, admotis calcaribus incitare, concitatos medio in curſu cohibere, cohibitosque ſubitaria converſione in recurſum, in gyrum, in anfractum, in orbem revocare; inexplicabiles ſpatiorum texere labirinthos; ad hæc, arundinea jacula per humum ſparſa obequitando colligere, quin aut ictum perderet, aut oppoſita cetra non illuderet. Quapropter, efflagitantibus viris primariis, de re equeſtri librum edidit minime pedeſtrem. Quantas vero aluerit vires, argumento eſt, ferreo certaſſe diſco, & vlteriorem

rem præ omnibus jeciſſe jactum ; paleſtramque inter prima nobilitatis robora nunquam ſine palma exercuiſſe. Præludebat videlicet ad illuſtria illa facinora, quæ ad Septam perpetravit. Luſitanis eam vrbem expugnantibus ipſe adfuit, corpore juxta ac animo præſens; manu promptus, gladioque & haſta formidabilis; imperatorias æque ac militares egit partes; quaqua inſtaret, fulmen crederes irruiſſe, tantam Maurorum vbique ſtragem coacervabat.

Eduardi facundia. PRÆTER hæc miram in Eduardo facundiam mirabantur omnes, quippe qui ſuorum animos domi, militiæque, brevi mora egregius perſuaſor huc illuc impelleret, & alienas ſæpe Dynaſtarum voluntates ſuavi quodam orationis lenocinio conciliaret. Litteratorum ſeſe Mecænatem re & verbis profitebatur. Viros arte aliqua præcellentes familiariſſimis libens adnumerabat, libentius audiebat, illis monitoribus libentiſſimus vtebatur. Itaque tanto Principi aliud nihil, quam fortunæ favonium, video defuiſſe.

Ejus pietas erga Deum. ENIMVERO illas aureas dotes, quibus Eduardum Deus plene beaverat, ſtudioſa in cultum Divini Numinis propenſio, veluti gemma clariſſima, decorabat; cæremonias quaslibet

bet ac rituales ſacrorum conſuetudines ſuo in ſacello adamuſſim obſervari præcipiebat ; ibique nullum huic obſervationi ſacerdotem non apprime deditum patiebatur; quin etiam, vt erat pius ac religioſus, ſi quando ſalutare Crucis ſignum humo inſcriptum animadverteret, illico delendum curabat, aiebatque indignum omnino eſſe id vel per imprudentiam pedibus calcandum objici, quo Regum & Imperatorum capita vix digna crederentur; ligni ſacroſancti aſſulam (a moriente olim Regina matre Philippa unicum ſibi amoris monumentum & pignus traditum) vt ſemel collo appoſuit, niſi e tumulo revulſus, in quem eam per ſummam pollinctorum negligentiam intulerat, depoſuit nunquam.

Obitus immatu-rus Eduardi.

NABANTII celeberrimo in oppido, cum allatas aliunde litteras reſignaret, adflatum hauſit peſtilentem, adeo, vt neque diurnæ, nocturnæque medicorum curæ, neque ſuorum lacrimæ, vota ac preces immaturam potuerint a tam charo capite mortem avertere. Raptus itaque eſt anno ætatis ſeptimo ſupra trigeſimum, Regni quinto, ſalutis humanæ milleſimo quatercenteſimo trigeſimo octavo ; ſole, id temporis, defectu inſolito laborante.

Ela-

Elatus in templum illud ſuperbiſſimum, quod Ioannes ipſius pater ad agrum Leirienſem condiderat, & cui a memorabili adverſus Caſtellanos prælio nomen fecerat.

Vxori adminiſtrationem Regni teſtamento reliquit.

REGINA deinceps Eleonora, impubere adhuc hærede Alphonſo, Regni gubernaculum temperavit. Quam vxori provinciam Eduardus legaſſe creditur, vel affirmandi amoris ergo, vel ne aliquam inter germanos ſeditionem concitaret, vt patris, Caſtellanique Regis nuperrimo exemplo admonebatur. Verum Eduardi prudentiam cum in aliis multum ſuſpiciam, hac vna in re minus arbitror ſuſpiciendam: etenim qua parte ſeditionibus occurſurum ſe credidit, in illas ea maxime incurrit; populus namque refractarius, cum quatuor fratres imperio digniſſimos haberet præ oculis, jugum illud muliebre, vt excuteret, diffidere cœpit & tumultuari.

Lineamenta Eduadi

GLAVCIS, lætiſque oculis fuit, ore admodum rubicundo, barbaque ſufflava, & in elegantiam deducta, inferiorique labro ad ſermonis venuſtatem diviſo modice; & capillo ad ſuperioris ævi morem promiſſo: tam iuſto & compoſito corporis habitu, vt a vertice ad talos artificioſe depictus videretur.

AD

AD EDVARDVM LVSITANIÆ REGEM.

DIvitias Eduarde tuis dum dividis, ampli
Vincit Alexandri munera larga manus.
Tydea fronte refers, ſed pectore robur Achillis,
Hoſpitii miti commoditate Iovem.
Mobilibus frænis Ledæum Caſtora præfers,
Dum tibi magnanimi terga premuntur equi.
Semiferi Chironis opus, dum montibus altis
Inſequeris catulo præcipiente feras.
Iuſtitiæ ſacræ moderamine juſtus Atridas,
Et quidquid juſtum Perſidis ora tulit.
Non eſt quem referas, ſola eſt tua gloria, Princeps;
Quod cum cive tuo ſæpe dolente doles.
Cætera te faciunt, Rex Auguſtiſſime, Regem:
In populum affectus te facit eſſe patrem.
Invida ſors tantis auxit te dotibus, vno
Vt Regno inferret funere mille neces.

Ad eumdem.

ROre pio cerno manantia Principis ora,
Qui plus imperii, quam ſua damna dolet.

Mate-

Materiam lacrimis præbent tibi ſceptra, ſuperbum
Culmen habet lacrimas, purpura, ſummus honor.
Ante oculos cernis projecta cadavera Regni,
Non ſpecimen Regni quale parentis erat.
Quæque inſtaurari, relevas medicamine, poſſunt,
Humanis opibus non relevanda doles.

Ad eumdem.

M*Aior es antiquo Princeps Agamemnone, cedit*
Pelides titulis Rex animoſe tuis.
Major es Aſſaraco, Rex, Hectore fortior armis,
Invictos quamvis ſtraverit ille duces.
Parturiit tibi Roma parem non Martia, quanvis
Scipiadas memoret, Fabricioſque ſuos.
Non eſt tam fortis, qui Martem in bella laceſſit,
Quam mala qui duro pectore ferre poteſt.
Hanc tibi materiam fortuna adverſa reſervat,
Creſcat vt adverſis laus tua nixa malis,
Perſtat ovans inter virtus animoſa ruinas;
Multum ſors, virtus plus tua ferre poteſt.

Ad eumdem.

QVo ſuperum Regina die ſuper ardua cæli
Evecta accepit proxima ſceptra Deo,
Regni, Odoarde, paras diademate cingere frontem,
Et prima Imperii ſumere ſceptra manu.
Sydera cuncta vetant, Regnoque extrema minantur
Non dubiis monſtris funera, fata tibi.
Ergo metus differre diem, properare monebat
Religio; pugnant hinc timor, inde ſcelus.
Aut vita, aut pietas metuunt diſpendia: vtram que
Alterius perdunt commoda, damna juvant.
Sume animos, Odoarde, pios, tibi ſerviet aſtrum,
Aſtrorum Dominam ſi pius ipſe colis.
Non metuit pietas errantia ſydera, ſydus
Dum ſequitur Mariæ, prona quod aſtra colunt.
Mors incerta, ſcelus certum eſt, ſi creditur aſtris;
Si fidei, pulſo eſt crimine certa ſalus.
Si Domini ſtet cultus honos, dant grata ſalutem
Sydera; læſa necem, ſi ruat, ipſa dabunt.
Augurium pietas, lethi ſincera timorem
Religio, Mariæ ſydera vincit amor.
Cingebant duodena caput; nunc Virginis ornant,
Quotquot Religio proterit aſtra pedes.

Ad eumdem.

ARdua bella cient Odoardi in pectore Regis,
Hinc vita, hinc veræ Religionis amor.
Vita trahit juvenem, terret mors: anxia vtrinque
Conditio; vitam mors dabit, ista necem.
Præmia pelliciunt, terrent incommoda: vitam
Flagitium, mortem fert pietatis amor.
Auguriis si nullus honor, necis ingruit horror.
Si qua fides, tanto in crimine læsa fides.
Ergo aut flagitio vita est retinenda scelesto,
Aut cum sincera mors obeunda fide
Non intentatæ metuit discrimina mortis
Rex, timor est solam pungere posse fidem.
Tristius esse putat letho protendere vitam
Flagitio: vitam, pro pietate mori.
Regno igitur quanvis sit funere raptus acerbo,
Non moritur: vita est, ne maculere, mori.

FERDINANDVS
PRINCEPS
IOANNIS I FILIVS.

ANACEPHALÆOSIS XIIII.

PHilippa Eduardi III Britanniæ Regis neptis, Ioannis Leceſtriæ Ducis filia, & Ioannis I Luſitanici vxor, quinto partu Ferdinandum Principem fudit, non minus infelicem, (ſi ad humanas rationes calculos ſupputemus,) quam ii fuere, qui luna quinta nati memorantur; ſed in cælo invicta laborum tolerantia, & inter homines non ſolum pios, ſed & barbaros famæ claritate fortunatiſſimum. Matri ob affectam longis febribus valetudinem medicæ facultatis periti adeo iniquam fœturam portendebant, vt in ipſa vitæ jacturam ominarentur, & impulſores erant, vt partus horam pharmaco anteverteret, quod ipſa oblatum, & conſtanter, & Chriſtianæ pietatis tenax reſpicit, dicens, pretioſum ſibi

Ferdinandi parentes, ortus & morbi.

ſibi fore vitæ detrimentum, ſi eo ſpem emeret prolis ſuo in vtero concluſæ aliquando luſtralibus Baptiſmi aquis expiandæ. Clementer vero Deus annuit, vt neque mater, neque fœtus in partu periclitaretur; quamvis hic minime vitalis emerſerit, cum inter alia ægritudinum præſagia cutis toto corpore diſcederet, non ſecus quam ſolent libri ac cortices ex arboribus decerpi; adeo vt ex manibus in chirothecæ formam exueretur.

Ejus in Deum pietas & caſtimonia.

INNATVS ſancto Principi fuit ab infantia Dei timor, quem nullo vnquam piaculo fœdavit. Intaminatam coluit animæ & corporis caſtitatem, nec vnquam paſſus eſt ad ſe feminas ſine arbitris, idque ad pia tantum negotia, admitti; nec linguam ludrico aut impudico verbo pollui, nec ſuam præſentiam turpis alicujus dicti aut facti dedecore ſuffundi; vnde & epulis & ſuffimentis, quæ libidinem irritare poſſent, ſibi omnino interdixit. Totam fere diem orationi conſecraverat, & ad illam tranquillius peragendam nobile ſacellum inſtituit, miniſtrorum numero, & ornamentorum cultu, & impetratis a ſummo Antiſtite immunitatibus celebre; in quo a prima pubertate divina officia attente audiit, &

inte-

integerrime ſeptem Canonicarum Horarum diſcrimina recitavit. Quoties ad ægrotos Euchariſtica pompa procedebat, cereo libentiſſime prælucebat. Tribus illis, quæ Reſurrectionis feſtum antecedunt, feriis, nec nocte, nec die a templo abſcedebat.

Ieiuniorum perennitas & rigor.

TOTVS fere annus illi erat eſurialis. Nam præter ſtatutos a canone dies, duos ſingulis hebdomadis, Mercurii ſcilicet ac Veneris, quindecim Divorum pervigilia, & Adventus tempora communi jejunio tranſigebat; aſperiori diem Saturni cuiuslibet hebdomadæ, Chriſti Domini, ac Beatiſſimæ ipſius parentis ſolemnitatum, & vndecim Sanctorum, quibus peculiariter addictus erat, vigilias, & tres ante Paſcha luces, quibus panis fruſtulo, & frigidæ potu languidum corpuſculum affiictabat. Noctis quietem ſæpius, vt ad ſtatas preces tempus ſuppeteret, abrumpebat; & vt eſſet ad ſurgendum paratior, veſtes non deponebat.

Profuſio in pauperes & pia opera.

IN alios benigni erat & profuſiſſimi ingenii. Decimam omnium annuorum redituum partem in pauperum vſus devoverat. Elephantia tabentes, & captivitatis injuria oneratos, præ cæteris libentius adjuvabat, reputans

tans eos gravioribus incommodis conflictari. A nullo templo resarciendo, a nullius Religionis generali seu provinciali conventu, a nullius pii sodalitii coitione suam liberalitatem abstinebat. Quoties loco ex aliquo commigrabat, per præconem iubebat renuntiari, vt quisquis damno a se, vel a suis accepto se læsum quereretur, iustam solutionem exigeret. Domesticæ disciplinæ rigidus exactor erat, suos tamen malebat charitate devincire, quam suppliciis exterrere; ideo ad frequentem peccatorum expiationem, & sacræ Synaxeos accubitum & præmiis, & suo potissimum exemplo, provocabat; & quidquid a privatis facultatibus proveniebat, non tam ipsius, quam illorum censebatur. Illud tamen largius reddebat tempestiva expendentis providentia, quam redituum vbertas.

Principis opes, & meditatus in Britanniam discessus.

CVM enim fatis concessit Rex Ioannes, nihil aliud Princeps Ferdinandus, quam Salvaterram perpetuo, & Atouguiam mobili ad hæredis nutum iure, possidebat. Eduardus deinde, vita functo Avisiensis Militiæ Magistro, fratrem, quamvis, quod nondum esset initiatus, restitantem, Summi Pontificis auctoritate suffecit. Perpendens tamen Ferdinan-

nandus ſibi, præ auguſto in ſuos animo, anguſtas eſſe copias, animum induxit in Britanniam ad conſanguineum Regem, a quo fuerat invitatus, proficiſci, & repudiato Religioſi animi conſcientia purpurati patris honore, quem Pontifex Maximus Eugenius IV offerebat, a fratre enixus eſt vertendi in Angliam ſoli facultatem impetrare, cum ſimilem profectionem in Flandriam poſceret Princeps Henricus ab amita Burgundii Ducis vxore ad bellum Gallicum, & poſtea Hieroſolymitanum, evocatus.

INGRATA fuere Eduardo fratrum deſtinata, & vt eos honeſto negotio diſtineret, Mauritanam animo invaſit expeditionem ad Tingim nobilem vrbem expugnandam. Henrico Principi totius belli ſummam commiſit, eique ſocios adjunxit Principem Ferdinandum, & Comitem Arrayolenſem, qui de abſceſſu etiam cogitaverat; aſſignatis militum quatuordecim millibus, ex quibus quatuor equis, cætera pedibus mererentur; quamvis poſtea ad navium penuriam ſeptena tantum millia conſcenderint. Agnovere Pincipes injunctæ ſibi provinciæ difficultatem, & impares infinitæ Barbarorum multitudini copias,

Henricus, & Ferdinandus Princeps in Africam mittuntur.

ſed inconſulto fratris imperio parere maluerunt, a quo ſolemni ſupplicatione in navigia ſunt deducti, cum prius eidem Ferdinandus omnem domeſticam clientelam, cujus miniſterio uſus fuerat, commiſiſſet; & Archangelum Michaelem cæleſtis militiæ anteſignanum ſuo vexillo, vt totius claſſis tutelarem genium appinxit. Ipſa qua Oliſippone ſolverunt die, quæ incidit in Aſſumptæ Virginis pervigilium anni MCCCCXXXVII Ferdinando vomica intumuit, cujus dolorem ipſe preſſit, ne claſſiariorum alacritatem interturbaret. Intra ſex dies Septam appullerunt, vbi tumor Principem lecto affixit, & extremum vitæ diſcrimen attulit, quouſque pertuſus ſaniem emiſit. Quinto Idus Septembris Septa egreſſi, Tingim poſt quatuor dies tenuerunt. Ferdinandus, quamvis adhuc recenti & hianti vlcere marcebat, omnibus tamen locis impiger aderat, tam ſtativorum munitioni, quam duplici in arcem, duplici item in Mauros hinc inde confluentes impreſſioni. Eos poſteriori ita noſtri fregerunt, vt, niſi nox obſtaret, omnino funderentur. Vberiorem illis gloriæ ſegetem tertius conflictus attulit; in quo, coacta jam quadraginta equitum,

Ferdinandi invaletudo & expeditio.

Tingis oppugnatur.

tum,

tum & centena peditum millia, turpi fuga perculerunt.

DISTENTIS vrbis pulsatione, & hostium aliunde ingruentium impetu supervenit Rex Fessensis cum præfecto suo (Alguazil vocant) Lazeraquio, infausti in hac historia nominis, & inauditæ feritatis monstro, qui ex tota Mauritana ditione nonaginta sex equitum millia, peditum sexcenta contraxerat. Quid facerent pauci contra tot millia fortes? Nam bellatorum vix ad tria millia ascendebant, cæteris Septæ, aut in classe relictis. Repetitos duobus itidem diebus hostium assultus Martio vigore retuderunt, quibus cum se omnino impares cernerent, & inopiam commeatus, oratores misere polliciti Sceptam eorum nomini restituendam, si sibi tutum darent in navigia receptum: ii tamen punica fide grassati legatos apud se detinuerunt, arbitrati nostros penitus defatigatos obsistere non posse, & facto vndique impetu aggressi, adeo constanter sunt repulsi, vt expugnandorum castrorum expectatione dejecti specimen dederint pacti ineundi, molientes interim nostrorum internecionem, dum conditionibus interponendis fraudulenter ipsi cunctaren-

Tingitanis auxiliatur Rex Fessensis & Lazeraquius.

Septa deditionem Lusitani Mauris pollicentur.

rentur, aut nostri præpropere ad navigia regrederentur. Igitur petiere, vt in obsidem reddendæ Septæ vnus ex Lusitani Regis fratribus traderetur: & in tuti ad naves receptus fidem maiorem Salabençalæ Tingis, & Arzillæ Dynastæ, filium obtulere.

In obsidem traditur cum novem sociis Ferdinandus.

SCIEBAT equidem Ferdinandus, quæ sibi Barbarus tortor pararet, in quot probra & calamitates vocaretur; sed conditionem non abnuit, vt qui promptus esset, non solum servitutem pro suis, sed & cædem adire. Novem additi sunt socii, qui ad solatium & ministeria præsto essent; Frater Gilius Mendius a confessionibus, Rotericus Stephanius nutricius, Ioannes Alvarius a secretis, Magister Martinus Medicus, Ferdinandus Gilius vestium curator, Ioannes Laurentius prævius diversorii designator, Christophorus Luvicius Germanus a responsis, Ioannes Lunensis a furno, Ioannes Vasæus a culina. Ex his qui erat a confessionibus Arzillæ obiit, ejusque loco Petrus Vasæus Præsbyter successit. Et pro nutritio ægrotante, atque in patriam remisso Ioannes Rotericius ejusdem filius, & Principis a cubiculo, est substitutus. Secum etiam intulit pro Salabença-

læ

læ filio obſides Ariam a Cunia, Ioannem Gomeſium Avelarium, Petrum Ataidium, & Gomeſium Sylvium, equites e primariis.

PRINCIPE Ferdinando cum ſociis Tingim, Salabençalæ filio in navigia, importatis, eam fraudem Mauri cudebant, vt ſi proximo arci loco Luſitani ad claſſem tenderent, omnes ad vnum caperentur; quam Princeps Henricus ſubodoratus, tabulata in adverſam partem diſpoſuit, & frementibus atque acriter inſtantibus hoſtibus ſuos incolumes recepit, amiſſis gregariis militibus ad ſexaginta. Ferdinandum non tam coquebat novæ injuria ſervitutis, quam timor, ne illa trepidatione Henricus frater cecidiſſet, qua ſolicitudine diſcruciabatur, donec certior de vita redditus, animum ad eas, quæ deinceps ſubjicientur, ærumnas obfirmavit. Illum Salabençala deſultorio equo exceptum ſociis peditibus in turrim invexit ſatis tutam, ſed neceſſariis ad vitam protrahendam cibariis & commodis deſtitutam. Inde ſex diebus tranſactis Arzillam deferendum curavit, ſed prius ad oſtentum per duas horas ad decumanam Tingis portam expoſuit, vt Mauritanum vulgus in ſua magalia diſceſſurum eo prius ſpectacu-

A Salabençala excipitur.

Arzillam importatur.

culo pasceretur. Arzillani ad multa stadia obviam egressi, nostros caballis partim nudis, partim clitellariis, & castrorum labore fameque confectis invehentes, qua opprobriis, qua festo sistrorum, & tympanorum sonitu excepere. Sed quamvis vultu lætitiam simularent, altum corde dolorem tegebant: vix enim reperiebatur, qui patrem, fratres, virum, aut aliquem sibi conjunctissimum iis præliis non amiserit, quibus innumeri Mauri ceciderunt; & in eos præter ea tela, quæ cuique familiaria erant, Principes e Regni armamentario trecentas mille sagittas, nec irritis jactibus exhauserunt, adeo, vt testatus sit Iudæus chirurgus vltra tria sagittarum millia a se vno Fessæ e sauciis extracta.

Henrici Principis morbus & Ioannis adventus.

CÆTERI in Lusitaniam, Henricus Septam vela fecit, vbi in ægrotationem incidit ex animi ægritudine, quod fratrem inter Mauros relinqueret, & belli difficultatibus contractum. Non multo post illuc appulit ex Turdetania Princeps Ioannes in auxilium demissus, cui suasit Henricus, vt Arzillam illico contenderet, & Salabençalæ filium deferret, patremque hortaretur, vt quando pactis non steterit Maurorum genus, sed hostiliter com-

communi manu inſectatum fuerit Luſitanos in claſſem properantes, Ferdinandum auro permutaret, & filium alioſque Mauros admitteret. Sed cum jam portum Ioannes tenuiſſet, ventis reflantibus, funem ſcindere conatus eſt, & in Turdetaniam rejectus. Interea Ferdinandum totos ſeptem menſes, quos Arzillæ detentus eſt, lenta & pertinax valetudo oppreſſit, quin vnquam divinum officium, & ſtatas orationis horas, ac jejunia omiſerit. Captivis omnibus Chriſtianis veſtes & cibos mercatorum interventu mittens, duodecim a ſervitio exemit. Decumbentem Salabençala inviſit, & vtrumque fœdus autographum offerens monuit, vt exemplar ad fratrem in Luſitaniam mitteret, eumque ad feſtinatam promiſſorum ſolutionem hortaretur.

Ferdinandi ægritudo Arzillæ, & vitæ ratio.

EDVARDVS initio Septam Mauris reddere, fratrem vt recuperaret, non admodum detrectabat, rem tamen ad communia Regni Comitia deferendam cenſuit, quibus conſtitutum eſt, ne Septa Barbaro facile cederet, ſed omnes intenderentur nervi, vt bello, permutatione, vel pecunia Ferdinandus in libertatem vindicaretur. Quod ipſe vt reſciit, Salabençalam monuit, vt neceſſitatis meminerit, cujus trabali

De Septa quid Comitiis Luſitanis decretum.

bali

bali clavo adacti Lusitani Septam promiserint, de qua, suo tantum Rege annuente, pacisci poterant, & vt possent omni pactione liberos esse, cum Mauri statim jus violaverint, & sæpius in castris, maxime ad navigia tendentes, communi Marte lacessiverint. Vellet ergo pecunia rem transigi. Ad hæc ille mendacia mendaciis intexuit, pecuniæ mentionem, vt immane probrum, excludens, quippe qui diceret, infensos sibi omnes esse Pœnos, qui suspicarentur, vi pecuniæ corruptum Septam Ioanni I ipsius Ferdinandi parenti vendidisse; quare nihil aliud acturum, si pecuniæ tinnitus audiretur, qua vt priorem opinionem falso de se conceptam turpi facto confirmaret. Proinde certus esset, nisi pollicita accelerent Lusitani, ipsum Fessam ad Regem ac Lazeraquium, potissimos belli præteriti adjutores, amandandum.

Pecuniam pro principe rejicit Salabençala.

HÆC Ferdinandus mandata in Lusitaniam misit, indicans spem viæ allucere, qua ipse posset ad mare profugere, si certo loco naves expeditæ se & suos præstolarentur. Et maxime commendatum faciebat, ne se paterentur excarnificandum dedi Lazeraquio, cujus erat præ cæteris Mahometanis nobilita-

ta crudelitas. Nam, cum esset infimo loco natus, quo hominum genere nihil est asperius, cum surgit in altum, inter Alarabum (qui teterrimi sunt grassatores) turmas educatus & latrociniis infamis, duos Bucardi Regis liberos exegit, & juniorem eorum fratrem Regno inauguravit, cui suam nuptui dedit, alteramque ipsius sororem accepit, ambas prostituti corporis dedecore famosas. Omnes sanguine, vel aliqua virtute claros interemit, & in publica munia popinones, lanios, & alia id genus vilissima capita evexit. Vnde tantus fœdissimi hominis timor populi pectora obsederat, vt nemo coram hiscere auderet, & grandi ab eo se crederet obstrictum beneficio, quisquis mane evigilans, caput vt pridie cervici connexum reperisset. Rex ipse nudum tantum nomen habebat, cætera Lazeraquius superba impotentia vsurpaverat.

Lazeraquii crudelitas & doli.

INTVTVM visum est fugæ in Lusitania consilium; sed cum responsum longius protraheretur, duos e primoribus Arzillam misit Lazeraquius, qui Principem ac socios vinculis onustos Fessam ducerent. Quatuor illos pro filio obsides a se dimittere noluit Salabençala,

Fessam deducitur Ferdinandus.

çala, qui flebiliter exosculati sunt manum Principis strigoso equo, excalceato, & attritis in ludibrium ephippiis, ac fræno loris junceis circumligato insidentis. Cæteri jumentorum sarcinis superpositi saltuoso itinere Fessam contenderunt, effusa ex vicinis oppidis ad eos videndos & ludificandos multitudine. Post sex dies pridie Kalendas Iunias, & festum Pentecostes, illuc devenerunt, & in Concilii domum (quam Mexoar dicunt) sunt illati, cunctis ad illos spectandos præconio excitatis. Hic Princeps calceis denudatus cum sociis humi sedere jussus est, & postea Castelli præfecto traditus, & in tutissimam domum cunctis obstructis luminibus informem, vbi nummi signari solebant, invectus duos reperit Lusitanos e captivis classiariis, qui deinceps socii sunt additi. Ab iis pro hospitali tessera audiit vulgari apud Mauros sibi ac suis pedem ac manum amputandam.

Principis ad suos Fessæ oratio.

HIC Ferdinandus, quo humanæ opes magis accisæ essent, melius suos jubet sperare de divinis. Nec, inquit, quod tanta sit hostium diritas, hæc nostra paucitas & imbecillitas, tam tenebricosa loci facies, consternato animo esse debemus, qui ob Dei obse-

quium

quium & rei Chriſtianæ commodum hæc pericula elegimus; a quibus ſi nunc aſſerere noluerit, æternæ vitæ gaudiis præſentes calamitates compenſabit. Cum paucos intra dies, id quod vocant Arietis, paſcha celebraretur, juſſit Lazeraquius omnes in turrim conſcendere, vnde liber dabatur proſpectus in confuſam populi colluviem, quæ confluxerat ad ſpectandam Arietis a Rege lanienam. Deinde qui inter Mauros videbantur religioſiores ad Principem in vincula deſcendentes monuerunt, vt Iudæum in Luſitaniam cum litteris expediret, & ni graviora pati vellet, intra tres menſes reſponſum eliceret; nec quidquam profecere preces ipſius exigentis, ne Iudæus, ſed aliquis e ſociis orator eſſet. Vbi vero tabellarius deceſſit, Princeps & ſocii in cæcum, anguſtum, & valde munitum barathrum ſunt detruſi, vbi pecunia, & commeatu a Chriſtianis mercatoribus mutuato, ſed in cuſtodibus furtive imminuto alebantur. Omnes ærumnæ jejunio & oratione & præcipue rei divinæ quotidiana exhibitione (dum ſacra ſupellex rapta non fuit) ac peccatorum frequenti expiatione condiebantur.

In ergaſtulum detruditur.

EXACTI jam quatuor erant menſes a Iudæi

dai difceffu ; cum adulto Octobri anni MCCCCXXXVIII e barathro matutinis horis funt educti , & veftibus Lazeraquii imperio fpoliati. In Principis thorace ducenti nummi aurei reperti , pro quibus ferrea vtroque pede vincula ad cingulum vfque producta recepit. Paribus etiam focii onerati , & ad Regis hortum deducti , in quo fedens cælata affabre domo Lazeraquius fingulis ligonem tradidit , quo ad folis accubitum impigre , & ante Barbari illius oculos laborarunt. Redeuntem ad fuas tenebras Principem , & ferri pondere lente gradientem , ac fæpius impingentem, lictores quindecim, qua pugnis, qua fudibus impellebant. In itinere ad fuos converfus ait : Hæccine perpenditis ? Deum pro me quæfo deprecamini. Vbi pervenit , Lazeraquium hæc ad fe e fublimi gradu dicentem audiit. Quando Chriftiani adeo funt perfidi , vt Septam , quam pacti funt , non reddant , & , quos illi merentur , mulctabo modis. Iumentorum præfepia tibi ludus erunt ; ifta , ni vapules , expurgato. Ad hæc Princeps : Nulla , inquit , Chriftianos perfidiæ nota compungit ; ipfe tamen quod jubes , exequar , nec id mihi, fed tibi vertetur probro.

Vincula Principi injiciuntur, & ad Regis hortum colendum ducitur.

Ad purganda ftabula addicitur à Lazeraquio.

bro. Continuo illius manibus ex rufco fcopæ permiffæ funt, fporta, & raftrum ad colligenda, & egerenda ftabuli retrimenta. In quo poftquam fe munere fordidavit, in gurguftium a barathro, vbi reliqui jacebant, diflitum illatus eft, ne eorum focietate dolor aliquantulum mitefceret.

DIE infequenti, cunctis ad fervitium educti, folus Princeps relinquebatur, quod vbi præfenfit, animi defectione debilitatus, a cuftode, & Lazeraquio impetravit, vt cum iis ad horti penfum, ipfis nequicquam diffuadentibus, proficifceretur, & manum ita avide conjecit in ligonem, vt poft aliquod tempus ceffare jufferit Lazeraquius, dicens non defuturum tempus, quo eo in opere extenuaretur, fi e Lufitania nuntium incommodum adveniffet. Lubentiffimo deinde animo illorum veftes mutabat, aquam, & repaftinandi horti inftrumenta convehebat. Cumque illac gratiofiffimus apud Lazeraquium Maurus prætergrederetur, fic ad illum verba fecit: Nec armis fubacti, nec malo dolo huc devenimus, fed fponte, vt noftræ gentis incolumitatem fervaremus. Quorfum ergo Lazeraquius innoxios ita graviter affligit? Illi

Se à fociis laborantibus disjungi minime patitur.

fua-

ſuadeas, vt pœnas in meum vertat caput, & his abſtineat, qui nihil mali commeruere. Quod ſi renuat, hanc in me collocet gratiam, vt nulla in re a cæteris diſcriminet, ſed me cum illis aut clementia æquet, aut aſperitas. Hæc verba Mauros in ſtuporem induxere, e quibus jactabant aliqui, mirum non eſſe, ſi Chriſtiani Principes Numen adeo propitium experirentur, quando in ſuos tanto amore efferebantur, aut ſi clientes pro iis mortem intrepide appeterent. Sed nullam hæc ſupplicatio miſericordiam a Lazeraquio extorſit.

Victus, veſtitus, & carcer Ferdinandi & ſociorum.

DIARIVM cujusque erant duo atri panes, abſque vllo obſonio. Talaris Principi tunica, & penula ex pullo villoſoque ſago, centonibus, ſi quando detererentur, obſoletis conſarcinatæ. Humus pro lecto, pro ſtragulis eadem penula, pro culcitris duæ pelles arietinæ, pro pulvinari ex fœno manipulus. Mercatoribus capitalis noxa propoſita erat, ſiquid mutuum daretur. Mauris cautum, ne cum eo aut cum ſociis quidquam vel curſim muſſitarent, niſi vellent quingentis verberibus excipi, quibus aliqui atrociter ſunt inſcripti. Præter Ferdinandum, duodecim homines

mines in gurgustiolo, quod ad octonos tantum fabricatum fuerat, misere volutabantur, quibus sæpe vetabatur, ne alvum alibi purgarent; quare tantus erat pædor, tanta vermium scaturigo, vt Rex ipse, Regis ac Lazeraquii vxores, Principem sæpius verbis mitibus demulcere sint conatæ.

Dolor Principis in morte Regis Eduardi.

AT Lazeraquius, novorum semper in insontem Principem tormentorum artifex egregius, vulgatam per eos dies Eduardi Lusitaniæ Regis mortem illius auribus sine vllo lenimento inculcavit. Quod nuntium Princeps affictum ad suum animum exulcerandum putavit, sed paulo post Ferdinandi Sylvii epistola commonstrata fidem fecit, qua referebat, sibi missas fuisse tabulas a Rege Eduardo ad Septam Salabençalæ redonandam, sed post ipsius mortem substitisse, dum Reginæ Eleonoræ, & Petri Principis, qui Regnum administrabant, mandata præstolaretur. Acerbior servitutis injuriis nuntius ille Ferdinando fuit, cum Regni cladem & immaturum fratris obitum expenderet, tantumque mœrorem animo imbibit, vt tunc primum visus sit blandis suorum fomentis indigere. Sub exitum Octobris anni MCCCCXXXIX

Septa tradi jubetur à novo Lusitaniæ Rege.

Fes-

Feſſam Iudæus tabellarius pervenit cum epiſtolis ad Ferdinandum, quarum aliquam ei tradi vetuit Lazeraquius. Monebat etiam Salabençala, vt ad ſe illico Princeps mitteretur, cum jam omnia eſſent ad Septæ traditionem novi Luſitaniæ Regis nutu expedita.

Lazeraquii monſtroſa calliditas.

NIL vnquam fuit ſic impar ſibi, nullum monſtrum ita ex diverſis naturis coagmentatum, vt Lazeraquius, in quo pectus & vultus civili pluſquam odio diſſidebant. Quidquid vellet, ſe nolle prætendebat, quidquid nollet, quaſi id ſibi cordi eſſet, frontis hilaritudine præferebat. Cum pecuniam pro Principis carpere efflictim ambiret, nec Septam, cujus retinendæ impos erat, deſideraret, tamen hanc ſe expetere ſimulabat. Et vt tempus traheret, Iudæum remiſit, cauſatus oportere ſummum aliquem dynaſtam a Rege Luſitano deligi, qui ſibi faceret Septæ deditionem. Ab illius diſceſſu ferreæ pedicæ Principi, & ſociis iterum, omni pene veſtitu ſpoliatis, & intectis rudis tantum panni ſegmentis injectæ, & confuſe in antrum demerſi, e quo omnes, Principe & ſacerdote exceptis, ipſo Dominicæ Nativitatis feſto

Nova in Principem ſævitiæ argumenta.

feſto educti, juſſi ſunt totam diem confragoſum iter complanare, & ſaxa ingentia perrumpere, duriuſque defeſſis fuit cum ſaxeis hominibus, quam cum rupibus colluctari; nam tanta ſuper ipſos inſultantium & obludentium caterva addenſata eſt, vt vix poſſent ab octo cuſtodibus arceri. Princeps nullam habuit intermiſſionem Deum pro iis tota die obſecrandi, qui ad noctem in ſuum latibulum pugnis & alapis affatim donati rediere. Mira fuit in eo, cum reduces oſculatus eſt, lætitia, quæ tamen in luctum converſa eſt, vbi fuit extritas eorum manus, & tabo liventes contemplatus. Tunc enim alto ex pectore ſuſpirium trahens: Quam, inquit, vera eſt illa parœmia: Pro nocente plectitur innocens! Vobis ego tot laborum caput, quos Deus in criminum vertat expiationem. At ſi vnquam me ex hoc loco emiſerit, & vel offam vnam, aut chlamydem dederit, vobiſcum ex æquo eamdem participabo. Ergo illi, vt a Principe mœſtitudinem abſtergerent, falſa gaudia jocoſi imitabantur, & feſtivos ſales jactantes cœnam adipalem aqua & pane furfuraceo appararunt. Poſtera die ad idem miniſterium reverſi, vbi abſolverunt, aliis vi-

lioribus addicuntur, ad quæ Principem abjicere voluerunt, sed supersedere veriti, ne ab aliquibus Mauris abriperetur, & Leenhio finitimo, & inter eos potentissimo Lazeraquii adversario traderetur.

Salabençala mortuo novas fraudes & sævitias cudit Lazeraquius.

IVDÆVS Arzillæ Salabençalam invenit eo implicitum morbo, quo paucis diebus decessit. Tunc Bubuquerio ipsius fratri & successori, cui insidias clanculo moliebatur, scripsit Lazeraquius, vt negotium eodem tenore proveheret. Interea quidquid suspicionis, vel ex causa justissima accidisset, in caput afflicti Principis redibat. Cum enim circumferretur, Maurum quemdam eniti, vt Principem suffuraretur, & Gondiçalum Sistrensem e Lusitania in Leenhii portum appulisse cum ingentibus promissis, si eundem a Lazeraquio abduxisset, & certiori notitia exploratum esset, gravissimos a Rege Lusitano legatos mitti, qui pacta exequerentur, Princeps graviori inedia, & arctiori custodia oppressus est a Lazeraquio dictitante, Christianos subdolos pugnantia dicere & facere; nunc enim velle Septa cedere, nunc furto & fraudibus studere. Post Iudæi reditum, & omnia ad Lusitanam fidem liberandam prona, callide moras innexuit

xuit Lazeraquius, ne Principem Septam deduceret, & inter alia fraudum marchinamenta Algazu, id eſt, ſolemne veluti Cruciatæ apud noſtrates auctoramentum, indixit, & exercitum vrbe præmiſit, quaſi Septam copias cum Rege trajecturus. Medius deferebatur in exercitu Ferdinandus, & ſingulis noctibus in ligneam caveam ad eum tuto aſſervandum conſtructam compingebatur. Et cum totos viginti & vnum dies iter feciſſent, Feſſa, quam ridicularia quadam expeditione circumibant, non vltra tres leucas vnquam deceſſerunt. Nam per id tempus ſcripſit Lazeraquius, ſi Septam prius Chriſtiani Mauris renuntiarent, ſe illico Principem, interpoſito, more ſuo, Aquibullæ & domus orationis ſupra legis ſuæ veritatem jurejurando, & imprecationibus, redditurum. Sed Luſitani legati reſponderunt, illius ſe jusjurandum pili facere, nec eſſe adeo vecordes, vt vna die vellent facere & vrbis & Principis jacturam. Diſplicuit admodum ea reſponſio Lazeraquio, & in vrbem reductos dirius carceri mancipavit, prætexens totum ſe negotium Graadæ Regi permittere, quod ille ſe peracturum ſpopondit, ſed occultis Lazeraquii fabricis fuit impeditus.

Fingit Lazeraquius ſe Septam tendere cum Principe.

Peſtis graviſſima per id tempus.

GRAVIS per eos dies peſtilentia graſſata eſt, quæ vna die quadringenta & quingenta Maurorum corpora ſternebat, & Arzillæ tres pro Salàbençalæ filio obſides Luſitanos corripuit. Eam tamen Princeps & ſocii, Crucis ſigno poſtibus appicto, & Divorum nominibus atque precibus depulerunt. Sed malevolentiæ peſtem, quæ perfidorum pectora depaſcebatur, mitigare minime potuerunt, qui vt Principem gravius morderent, & vnico quod ſupererat ſolatio orbarent, eum a ſociis disjunxerunt, quos ipſe prius hortatus eſt, vt tamquam prope diem morituri, extremum vitæ ac viæ commeatum religioſe curarent, & teſtes ſupremæ voluntatis ceras exararent: quod conſilium omnes libenter arripuerunt. Sed ecce Martio ineunte, in prætorium abripiuntur, vbi in Maurum incurrere antiquis jam verberibus vſtulatum, quem dicebant, epiſtolas ad Principem furtim extrahendum detuliſſe. Tum Lazeraquius; Vides, inquit, tuos Sepſæ reſtitutionem abnuere, quam & ipſe malo armis recuperare. Lis pro te, & pro tuis pecunia dirimatur. Meum, inquit Princeps, & meorum pretium eſt omnino indiſcretum; nam meo erant in obſequio,

Pecuniam poſcit Lazeraquius.

ſequio, nec vllam, niſi quam a me acciperent, annonam colligebant. Poſt varios vltro citroque jactus Princeps pro ſe ac ſuis quinquaginta mille auri libras, & totidem captivos e Mauris ſpopondit. Quod Lazeraquius irriſit dicens, vnicam Septæ plateam pluris æſtimari. Inde Maurum illum flagris contundi juſſit, tum lapidibus obrui, & a duobus Principis ſociis circum vrbem raptari, duoſque alios e ſociis, vt capite truncarentur, abduci tanta ſimulatione, vt omnes id ſibi perſuaſerint. Princeps in ſepoſito ab aliis loco eſt abditus, vbi centum & quinquaginta libras, captivoſque totidem promiſit; quæ pactio non eſt viſa incommoda Lazeraquio, quamquam non multo poſt quadringentas, & captivos totidem popoſcit. Et in promiſſi præmium, Principem in ergaſtulum horridius & ſecretius retrudi juſſit, odoris teterrimi, quem regiorum Eunuchorum latrina vicina exhalabat; adeo obſcurum, vt nihil omnino abſque perenni lucerna videri poſſet; adeo anguſtum, vt exporrectum minime caperet.

Vltimum Principis ergaſtulum.

Eo loco ſibi non niſi mortuo exeundum Princeps intellexit, cumque & ſolitudine, & virium conſumptione paulatim extabeſceret, con-

Ad mortem ſe per menſes quindecim vt paraverit.

conceſſit Lazeraquius, vt ille e ſociis, qui medicinæ callens erat, id ſibi quotidie deferret, quod cæteri condirent. Ipſe tamen dixit, ne quibuſque Lunæ & Mercurii diebus aliquod ex carne pulmentum ſibi pararetur. Raro cœnam ſumpſit, eamque adeo tenuem, vt jejunio neutiquam officeret. Cibum ſæpe in os ingerebat, & ſtomacho fluctuante reſpuebat. Eum ſæpius captivis aliis, aut languentibus, aut egentibus largiebatur, e quibus multos labantes, & ad Mahometi ſectam proclives in vera Catholicæ fidei ſoliditate firmavit. Lychnum penſilem ſemper habebat accenſum, quem contubernales genium fraudantes ſuo demenſo & laboribus alebant. Nocturnum diurnumque tempus precationibus impendebat vtroque poplite in terram provolutus, quo corporis ſtatu exiguum ſomnum capiebat; vnde oſtreata genua in callos duriſſimos incredibili dolore obriguerunt. Divini officii, & multarum precum rationarium ſingulis diebus excurrebat. Si quando ſodalium videndorum deſiderio æſtuabat, oſtii cuſtodes muneribus demulcebat; aliquando ad rudera egerenda in contiguam domum miſſos, feneſtella, quam demptus e pariete later faciebat, allo-

Ferdinandi amor in conçaptivos.

alloquebatur, eosque jam ex compedum attritu inter reliquos dignoscebat. Nec tamen frequenter poterat eo levamine deliniri, quia vltra decem jumenta, quæ in stabulo singulis diebus singuli curabant, ad sordida quæque munia propellebantur, aut ad convehenda exercitus impedimenta, vbi per noctem pedes cippo, manus & cervix ferreis vinculis detinebantur. Ad tres aliquando, quos per rimulam affari licuit, ob tria tantum dixit, sibi esse in votis fieri tot calamitatibus superstitem. Primum, vt malorum non ignarus, iis reponeret quidquid ipsius causa exantlassent; secundum, vt Christianos Principes extimularet ad eam regionem suæ ditioni adjungendam, non quo animum vindicta saturaret, sed vt ad veram fidem gens illa traheretur, apud quam ibi reperisset tot patientiæ exercitamenta; tertium, vt Christianos captivos curaret iis miseriis extrahendos.

Extrema Principis valetudo.

RESTITVTVS est ea tempestate Salabençalæ filius, & obsides liberati, ac reddita demortuorum cadavera, multæque oblatæ pactiones, quin vnquam ferinum Lazeraquii pectus emolliretur. Ergo Kalendis Iunii anni millesimi, quadrigentesimi, quadragesimi ter-

tertii, ventris profluvio, & ciborum naufea Princeps folito amplius eft debilitatus, quod vbi ad fuorum aures delatum eft, tres ex iis audaciores in eum locum irrupere, crebroque illius audito gemitu, quidnam haberet, interrogarunt. Ipfe ex adverfo rogavit, quinam ii effent? Tunc illi: Tantane, inquiunt, Princeps amantiffime, tua eft ægrimonia, vt quos antea ex compedum flictu cognofcebas, ignores? Ille, Ignofcite, inquit, filii, nam cerebrum morbus extundit. Regem adhibete, Reginam, & quofvis alios valentiores apud Lazeraquium deprecatores, vt me ex his tenebris plufquam cimmeriis in fubluftrem alium locum emittat, vt vos poffim extremum alloqui & contemplari. Regem, Reginam, concubinas, & eos, quorum major erat gratia erga Lazeraquium, miferi homines fluentibus vbertim lacrimis convenere, fed fabulam furdis narravere, nam a multis opprobria, repulfam ab omnibus tulere. Tandem ad Caftelli præfectum fe conjecerunt, qui ne id fibi noxæ verteretur, Lazeraquium certiorem fecit; a quo impetratum tantum eft, vt in eodem gurguftio a Medico, & aliis, qui effent vfui, inviferetur.

SIN-

SINGVLIS hebdomadis antea labes animi confeſſione emungebat, quas nunc attentius ad vltimam vitæ periodum abſolvendam diſpunxit, nec vnquam paſſus eſt abſiſtere Sacerdotem, qui die Mercurii, quæ incidit in Nonas Iunias horæ ſpatio, plus minuſve, ante auroram evigilans, vt Principis valetudinem cum Medico exploraret, obtutum in eundem defigens, ore vidit fulgorem eximium evibrari, faciem hilarem, atque ridibundam, oculos modeſte erectos, & lacrimis ſuffuſos, manuſque ad cælum elevatas. Ter ille Principem inclamavit, & an vigilaret quæſivit; cumque ille ſe audire dixiſſet, ad Solis exortum conquievit. Tum Princeps, oſtio a cuſtodibus reſerato, Medicum ablegavit, & Sacerdotem iſtis eſt aggreſſus: Me hodie quid agerem percontabaris, ſed reſponſum diſtuli, ne quis arbiter dicta aucuparetur. Quæ dixero, dum in captivitate deges, ſilentio tege. Duabus antequam illuceſceret horis, mente trutinari cœpi temporariæ vitæ naufragia, & æternæ tranquillitatem, cum oculos ad parietem obvertens, auguſta ſpecie matronam ſublimi ſolio inſidentem, multiſque cinctam aulicis miro ſplendore collucentibus

Se ad extremum agonem præparat.

tibus fui conſpicatus. E quibus ille, qui ſuſpenſum e cruce vexillum læva, lances (quali forma Archangelum Michaelem ab aliis cælitibus ſecernimus) dextra præferebat, ſupplicabundum ſe ante Beatiſſimam Virginem abjiciens, dicebat: Oro Domina, vt ſervum tuum, tibi mihique ſemper impenſe deditum, tot malis exuas, & noſtris copiis adjungas. Vix finierat, cum eleganti vultu alter calicem alia manu oſtentas, alia librum expanſum in cujus fronte vncialia illa verba perlegi: *In principio erat Verbum*: (quem proinde Evangeliſtam eſſe Ioannem non dubitavi) hæc ad Virginem protulit. Ne tuum hunc aſſeclam Mater, & Domina pluribus damnis atteri, longiori exilio differri patiaris. Iam ad convivium nuptiarum Agni invitetur, quando nullis vnquam ſordibus veſtimenta inquinavit. Duorum precibus Virgo exorata pio me obtutu colluſtravit, & hac eadem luce dixit illis agminibus annumerandum. Poſt hæc meo ſe conſpectui ſubtraxit, cum tu mihi occlamabas.

In cælum evolat Ferdinandus.

SACERDOS lacrimas fundere, Deum collaudare, & Principi bonam valetudinem comprecari. Vna, inquit Princeps, eſt bona, ac tota

tota valetudo ex inconſtanti hoc, & inſidioſo freto ad æternæ quietis portum enavigare. Quod meum eſt promeritum apud te, Optime & Maxime rerum Moderator, vt ad me inviſendum cæli Reginam, & cælitum globum, in ſquallidam ſpecum, horrentemque foveam demiſeris? Si quis adhuc meis ex calamitatibus quæſtus excerpi poteſt, laborem non defugio, in maiora pericula vitalis hic, an lethalis halitus prorogetur? Ad hæc cibi aliquid Medicus intulit, & ſolidam diem Princeps mitibus ad ſuos alloquiis, & ad Deum ac cælites inſumpſit. Sub noctem ad Sacerdotem verſus: Abeo, inquit, abeo. Tum ille admonuit, vt generalem exomologeſim decurreret, quam miro quodam animi ſenſu nullo præeunte recitavit: mox Orthodoxam Fidem publice conteſtatus, & Chriſti ſuum in patrocinium, Sanctiſſimæ Virginis, ac omnium Divorum merita implorans, & peccatis rite abſolutus, communicata a Presbytero immunitate, quam in eum articulum Eugenius IV, & Martinus V, Pontifices Maximi, indulſerant, in dexteram partem ſe componens, dixit vultu placidiſſimo: Valete, & me ſinite in cæleſtem patriam commigrare.

re. In quæ verba defunctus laboribus spiritnm ex ergaſtulo emiſit, vno ſuper quadrageſimum ætatis, quadrageſimo tertio ſupra ſecularem anno.

Luculentum Lazeraquii de Ferdinando teſtimonium.

QVIS dolor comites obſederit, conjici facilius poteſt, quam explicari; ſolus Lazeraquius, morte nuntiata, nihil indoluit, ſed linguam cohibere non potuit, quin hæc in verba prorumperet: Si quidquam in perduelli Chriſtianorum grege boni eſſe poſſet, id totum hic, qui nunc obiit, ſummo jure vendicaret; Hercle ſi Mahometi ſequax eſſet, tres ob egregias animi dotes, ſanctitate nulli poſterior fuiſſet. Veritatis apprime cultor fuit, nec in eo unquam comperi aliquid mendacio affine. Precationibus ita exercitus, vt ſæpius ipſum juſſerim nocte concubia explorari, nec unquam ſit repertus niſi in genua procumbens. Præterea, quod hamanas vires ſuperat, eam coluit integritatem, vt corpus ſuum feminæ commercio nunquam fœdaverit. Magnum in ſe ſuſcepere piaculum Chriſtiani, qui hunc paſſi ſunt patriæ extorrem interire. O admirabilem vim robuſtæ in tam tenero Príncipe virtutis, quæ tam evidens præconium ab hoſte barbaro extorſit! Tanta ſane fuit Fer-

Ferdinandi per ſex annos in tot ærumnis æquanimitas, tanta immobilitas, vt nulla vnquam, aut corporis tunſio, aut contumeliæ acerbitas verbum impatiens exculpſerit; quin ſuos ſæpius increpabat, quod adverſus inſultantes irritarentur, & monebat, ne ſe a Dei patrocinio abdicarent, ſi injuriarum vindictam privato linguæ judicio, ac libidine perſequerentur.

EXTINCTO ita inhumane Principe innoxio, Lazeraquii furor minime reſedit, ſed miſeros illos Luſitanos juſſit, vt Domini cadaver ferro exenterarent, & ſale atque lavere medicarentur: quod cum illi conſtanter recuſarent, Chriſtianum alium excivit, qui eviſceraret. Tum ſocii omentum, & præcordia duabus vrnis excipientes, ſecuro loco tumularunt, quem poſtea cœnotaphio, luminibus, thure, & precationibus frequentabant. Corpus deinde tabulæ impoſitum ad celeberrimam Feſſæ portam elatum eſt, & prono in terram capite pedibus appenſum, cujus in conſpectu Rex & proceres arundinibus, aliique equeſtribus ludis triumphabundi decertarunt. Poſt quinque dies comitibus eſt indictum, vt illud in ligneum capulum inde-

Ferdinandus eviſceratur juſſu Lazeraqui

Cadaver in vrbis porta ſuſpenditur.

de-

Avium in sacrum cadaver reverentia.

derent, & funibus, quorum loco duas postea submisere perticas, suspenderent. Membra adeo expedita erant, &, in quamcumque partem traherentur, sequacia, omnisque graveolentiæ expertia, vt vivus judicaretur. Ibi, quod homines viventi denegavere, obsequium columbæ detulerunt; quæ, Barbaris ipsis mirantibus, deinceps illam muri partem, quæ capulo respondebat, & pinnas vtraque parte vlna dissitas, nec inquinavere, nec insedere, cum antea ibidem pennas ad Solem panderent, & nidularentur. Nocturni quoque vigiles notabantur sæpius, a se notatum locum fulgore insolito illustrem.

Miracula ab extincto patrata.

NON pauca supra naturæ ordinem prodigia illic sunt exhibita, e quibus hæc paucis collecta excipe. Lusitanus, qui a Fide defecerat, in lumen illud cadaveri familiare incurrit, & in columbam humano capite & forma insignem, qualem vivus Princeps præ se ferebat. Ille nixus genibus, vt viam salutis sibi panderet, exposcit. Quam, inquit Princeps, deservisti, arripe; & faciem alio obvertit. Maurus ex agro Fessensi ab æmulo graviter in rixa humeris & capite sauciatus, vt litem intenderet, in vrbem perrexit, sed

nocte

nocte præoccupatus ante portam illam repagulis jam firmatam dormire coactus eſt , capuli & cadaveris , quod impendebat , ignarus. Cumque poſtridie faſcias coram judice diſſolveret, nullum veſtigium vulnerum comparuit. Quod portentum Mauri premere fruſtra tentarunt. Pulvere , qui ſtillantem e cadavere aruinam excepit , iidem morbos ac febres a ſe , & animantibus arcebant. Peregrinus Sacerdos morti proximus , Septæ admonitus a Monacho quodam Franciſcano, vt ſancto Principi ſalutem ſuam crederet , vbi conſilium eſt amplexus , ex ſtrato evolavit. Quod alii accidit Olyſippone , Roterici a Ieſu ex Dominicana familia hortatu. Alibi feminæ tuberculum manu excreverat , quo muliebria officia exequi non poterat , ſed repente confedit nocte inſequenti eam diem , qua in ſancti Principis memoriam panem in ara depoſuit , & cereum accendit. Cæteris ſuperſedeo curator brevitatis.

ANNO ſalutis humanæ MCCCCLI, ſancti Principis exta a Ioanne Alvario a ſecretis ipſius , & Ioanne Roterico captivitatis ſociis advecta, Henrico Principe deducente, in ſepulcro hæreditario Batalliæ ſunt collocata. *Cadaver qua ratione deductum in Luſitaniam.*

Fluento

Fluente poſtea tempore, cum cadaver illud ſupra Feſſæ portam ſitum eſſet, Regis amitinus, ſe ab eo, cum antea ſummo in honore eſſet, pro deſpicatu habitum perpendens, agitare cœpit, quid aggrederetur, quo patrui animum triſtius vreret. Cogitatio ergo incidit, vt Ferdinandi exuvias ex eo loco in Luſitaniam tranſportaret, quod facinus fœda quadam imbribus & tonitruis nocte, communicato cum duobus Chriſtianis conſilio, invaſit; omnibusque ex voto fluentibus, Arzillam primo, deinde Olyſipponem delatus ab Alphonſo Rege, Eduardi filio, nihil minus ſperante, tamquam cælo demitteretur, eſt exceptus. Feralis ſimul & triumphalis ſupplicatio, ad quam vniverſa civitas, & finitima oppida, plenis viis confluebant, Bethlemico templo prodiit, vbi Rex, & Regni hæres Ioannes Princeps ante pheretrum in pia oſcula procubuerunt. Archipræſule & multis Epiſcopis, atque omnibus Ordinibus ſtipantibus, & læta concinentibus, & ſuccollantibus procerum electiſſimis, ad Divæ Catharinæ ventum eſt; vbi nobilis orator in ea verba Pſalmi: *Benedictus qui venit in nomine Domini*: luculentam habuit con-

Pompa qua cadaver exceptum.

concionem, cujus laudes ſint eæ, quas Divus Hieronymus exoptabat, vberes audientium lacrymæ. Majori deinde apparatu ad auguſtius vrbis templum pompa proceſſit, in quo exequialia ſolemnia pro Ferdinandi meritis, & Alphonſi Regis majeſtate fuerunt rite perſoluta. Poſtmodum curatum eſt, vt magnifice Batalliam ad ſuum Mauſolæum traduceretur, vbi relictum eſt ſpiraculum, quo immiſſa arundo ſancti Principis oſſa pertingit, & ad varios animi & corporis morbos præſentiſſimum evehit auxilium. Pœnum illum tanti theſauri & facti ducem ad veram fidem allicere, & nobilibus in Luſitania nuptiis impedire Rex ſtatuit, quod cum perficere non poſſet, magnis honoribus & præmiis oneratum in Africam dimiſit.

Oſſa in Batalliæ ſepulchrum invehuntur.

QVID Lazeraquio, quid Ferdinandi ſociis poſt ipſius deceſſum obtigerit, lector ſcire concupiſcet? Lazeraquius Bubuquerium Salabençalæ fratrem Arzilla pellere molitus, Alarabum quorundam ſocietatem ambiit, a quibus in conopeo epulis inhians, multis ictibus eſt perfoſſus. Principis contubernales, ipſo vivente, a cæteris captivis cultu domicilioque diſcreti, poſt obitum cum

Laſeraquii interitus.

iis promiscue, sed immanius ex odio & amissæ prædæ dolore exagitabantur. Cum nemo illorum ante heri obitum ægrotasset, duodecima post illum die vnus, alter deinde, & alter ad quatuor sunt extincti. Duo postea, admittente Petro Principe, illius seculi anno quadragesimo octavo, duo quinquagesimo in libertatem vindicati. Ille, qui erat a responsis natione Germanus, sancti Principis monitis ac exemplo minime respondit, sed fœda impietate Christianam religionem abnegavit.

Ferdinandi sociorum exitus.

Effigies.

EFFIGIES, quam hoc loco contemplaris, ab illo exemplari extracta est, quod Batalliæ ipsius sepulchro est impositum, sed ibi vulgari habitu, hic armorum ornatu insignis depingitur.

AD FERDINANDVM PRINCIPEM, QVI IN AFRICA CAPTIVVS OCCVBVIT.

Passus Barbarici tormenta extrema Tyranni
Occumbis; pœnæ causa fuere necis.
Æmulus heroi recipis cervice catenas,
Longam passa famem torruit ora sitis.
Es satur opprobriis, satur est non efferus hostis,
Qui probra dedecori jungit iniqua tuo.

Quid

Quid memorem terra ſub caligante tenebras,
Dum Phaethontæos ſol vagus vrget equ s?
Publica, dum prodis, ſentis convicia; cantus
Probroſos audis, dum latuiſſe juvat.
O quoties mortem Princeps ſine funere ſentis,
Intentat fictis quam tibi turba dolis!
Dura fatigatur patientia, durior obſtat,
Fitque adamantæo robore firma magis.
Monſtravere atavi virtutem robore dextræ;
Pectoris invictas tu patientis opes.

De miraculo a Principis corpore edito.

NOx ruit & picea mundum circumvolat vmbra,
Clauditur æratis vrbs adoperta ſeris.
Deque ſuburbanis clauſam veniebat ad vrbem
Barbarus, is gemino vulnere cæſus erat.
Sub loculis blandæ Maurus dat membra quieti,
Reliquiæ ſanant vulnera, Maurus abit.
Dum ferus accuſat qui plagam inflixerat, ille
Dum monſtrat, judex vulnera nulla videt.
Notum eſt ſub loculis Maurum cepiſſe quietem.
Vulnera vicino Numine ſana vident.
Imperat vt taceant judex male ſanus, at ille
Principis inclamat Numen, opemque refert.

Prodigium eſt vnum, plagas ſanaſſe; ſecundum
Non minus eſt, Maurum tam bene poſſe loqui.

In loculos ſacri Principis.

D*Vm ſacra de muro ſuſpenſa cadavera pendent,*
Fixaque dum ſacras pertica fulcit opes,
Nota frequentabant volucres vbi mœnia, cunctis
Cum foret obſcuræ noctis agenda quies;
Abſceſſere feræ volucres, ſpatiumque dedere,
Principis vt corpus non ſine honore foret.
Scilicet inſtinctu fecere hoc Numinis, oſſa
Quæ ſtultus ſpernit Maurus, adorat avis.
Exclamare libet: Cur non revereris acerbe
Maure ſacros loculos, quos venerantur aves?

In tumulum Principis.

P*Ro Mauſolæo, tumuli pro mole ſuperba,*
Pendet ad inſtabiles corpus inane Notos.
Sævitiam monſtrat qui talia perficit hoſtis,
Et patriam lædit dira per acta ſuam.
Nam patriam, corpus dum pendet in aere, tanti
Indignam tumulo ſat docet eſſe viri.

De

De eodem.

INsultare ſacris non deſinit oſſibus Afer,
Dictaque probroſis jactat acerba modis.
Sexus vterque ruit, matura, & grandior ætas,
Perfida Maurorum guttura virus habent.
Quem male mactarat viventem, morte peremptum
Dilacerat linguis perfida turba ſuis.
Denegat exequias, auguſtaque buſta Tyrannus.
Non negat exequias deſuper igne Polus.
Mira ſuper loculos rutilant incendia, Maure,
Quæ nòn das loculis juſta, dat ipſe Polus.
Quam male regales huic Maure negaveris vrnas,
Prodigio cælum monſtrat, & igne ſuo.
Quanta ſit herois majeſtas indicat ignis,
Qui trahit e cælo lumina, quique faces.

De eodem.

ARbitrii non Maure tui fuit eſſe ſepulchrum
Mœnia trans, Mauris qua via monſtrat iter.
Ipſe ſibi tumulum legit trans mœnia, clauſus
Inter inhumanas ne foret ille feras.

ALFON-

Pag. 326.

ALFONSVS PORTVGALLIÆ REX XII.
VIXIT AN. XLIX. OBIIT A. MCCCCLXXXI.

ALPHONSVS V.

COGNOMENTO AFRICANVS

LVSITANIÆ REX XII.

ANACEPHALÆOSIS XV.

INEVNTE ſalutis anno ſupra milleſimum quadringenteſimum trigeſimo ſecundo, Alphonſus, hoc nomine Quintus, Ianuario menſe, Cintræ in oppido nobili & amœno, magno Regni & parentum gaudio vitam hauſit. Sexto ætatis anno ſceptro potitus patri Eduardo ſufficitur, dura & immatura morte prærepto, qui Eleonoræ vxori Regni tutelam, & filii, poteſtatemque gerendis rebus integram teſtamento reliquit. Res indigniſſima Regis defuncti fratribus & populo viſa, commendari tantam molem externæ mulieri, in publicis negotiis ſibi parum conſtanti, quodque ferebatur indignius, in adverſarios Petri valde propenſæ, quem Regis Eduardi germanum fratrem propter egregias vir-

Eleonoræ eripitur Regni adminiſtratio

virtutes, atque excellentes naturæ dotes, omnes civitates, omnia oppida, ipſumque præcipue caput Olyſippo ardentiſſime diligebant. Convocato igitur ex toto Regno ſenatu, multis annuentibus vrbibus & proceribus, Petro Principi cordatiſſimo in curatorem Regni & defenſorem electo, habenas imperii liberamque adminiſtrandi ſingula poteſtatem, immo & Alphonſi ipſius tutelam, quam Rex vxori legaverat, curamque committunt.

Eleonoræ & affectatorum dolor.

QVOD factum Regina in primis, & Barcellorum Comes, ejusque filius Ferdinandus, Marchio Villaviciofenſis, vna cum Petro Noronia Olyſipponenſi Præſule, multisque aliis adeo indignanter tulerunt, vt ſe Regina Almerino, vbi morabatur id temporis, doloris & minarum plena, in quoddam Regni Caſtellum, Cratum appellant, contulerit, expectatisque ibi a Caſtellæ præſidiis, ſecum Priore Cratenſi minitabunda ac tremebunda munierit. Nam neque miſſis a Petro ipſo legatis & ſupplicibus litteris, oblatisque muneribus paſſa fuit, vel in Regiam, quod exigebatur, revocari, vel ſaltem ab illis minis & femineo vindictæ ardore

remo-

removeri, neque ibi vim, si vires agi cœpisset, censuit expectandam; verita siquidem, quod facile apparebat, ne si obsidione cingeretur, eam nec repellere posset, nec sustinere; cum omni suo mundo muliebri, multisque aliis vndique adjectis & acervatis divitiis Toletum se in Hispaniam pravo suorum consilio recepit, vbi varios experta casus, & fortunæ ludibria, de spe sumendæ vindictæ, quam variis pollicitationibus amici incassum alebant, tandem aliquando dejecta induit sanam mentem, vel nimium seram; nam de suo in Lusitaniam reditu cogitantem privato quidem loco, atque humili, mors intercepit; ejus cineres postea ab Alphonso filio in hoc Regnum translati, atque exequiis de more, ac Majestate Regia persolutis, in templo Divi Dominici ad Batalliam proprio Mousolæo collocati.

Eleonora in Castellam discessus & mors.

PETRVS igitur rem Lusitanam totos decem annos sancte pieque omnibus gratus, infensus nemini, administravit, Alphonsumque annum ætatis decem & sextum agentem filiæ suæ Elisabethæ, vt destinaverat Rex, & Regina annuerat, matrimonio vinxit, atque illi Regni clavum, quem feliciter

Petri in Regni administratione virtus ac fides.

liciter rexerat, multo quam ceperat augustiorem, magna ſua & populorum lætitia commiſit. Cum autem callide perſentiſceret inimicorum ſuorum conatus apud Regem adeo invaluiſſe, vt ab ea auctoritate & gratia, quæ patruo, curatori, ac ſocero debebatur, indigne, ac cito dejiciendus eſſet, ſponte fecit ac libere, quod invitum facturum ſeſe vrgente Regis imperio verebatur; quocirca Olyſippone profectus in ſuæ ditionis loca procul a Rege & curia ſeſe recepit.

Æmuli Petrum varie criminantur.

Tvm demum, obſiſtente nemine, ejus adverſarii adulteratis litteris vaniſque mendaciis totum, quo ardebant, odii virus adeo feſtinanter, ac vafre in Regem evomuerunt, vt jam pro certo exiſtimaret, vivente Petro, diu ſe minime poſſe regno potiri; cui opinioni deceptus juvenis adeo pertinaciter hæſit, vt multis neque Reginæ lacrymis, neque Henrici Principis ſuaſionibus, neque Comitis Arrayolenſis precibus, qui, hoc vnum vt ab eo exigeret, ex Africa venerat; neque adhibitis per Comitem Abranchenſem publicis privatiſque colloquiis, rationibusque, qui graviter & viriliter Principis innoxii cauſam magno bonorum conſenſu defen-

fendendam ſuſceperat ; neque multis piorum hominum & Religioſorum ſupplicationibus , qui in hoc etiam , Petro efflagitante , diu & maxime inſudarunt , eam vt ab ſe abjiceret , potuerit exorari : immo vero loco munerum , quæ pro educatione rectaque Regnorum ſuorum per decennium adminiſtratione Petro debebat , catenas illi , ac necem per maximum fidiſſimi pectoris dedecus & ignominiam parabat.

QVAM indignitatem Petrus cum jam amplius ferre non poſſet , maluit caput ſuum , quam honorem & fidem tandiu periclitari. Ergo ſe Regi ſiſtere, coram affari , mentemque illi ſuam & inſontem animum aperire ſtatuit Sclabi per id temporis exercitum copioſum cogenti , vt ipſum aperto Marte adoriretur. Conimbrica proficiſcitur Petrus cum paucis aliquot clientibus & amicis, præcipue Abrancheſi Comite. Ambo ante ſacram ſynaxim ritu ſolemni juraverant ſe pro ſua mutuo & Regis fide fortiter ac ſtrenue , ſi res poſceret , appetituros. Parva item armatorum manu de ſuorum conſilio ſtipatus inceſſit , erat ſiquidem vanus rumor mortem ſibi inimicos per inſidias machinari. Verum hunc

Petrus ſuam innocentiam Alphonſo probare molitur.

Siniſtre æmuli Petri facta interpretantur.

hunc ipſe adventum ex ſua, Regiſque ſententia ſiniſtre interpretati, adventare Petrum denuntiant, Regem Regno ſuo & vitam jam non per fraudem vt antea, ſed per vim manifeſtam ſpoliaturum. Quo rumore commoti plurimi Regis averſuri periculum, quam citiſſime poſſunt, Scalabim ex omni parte concurrunt. Coactis igitur in eo tumultu triginta millibus equitum peditumque, Petro in occurſum ire contendit, qui, cum appropinquantem Regem per nuncios præſciviſſet, prope fluvium Alferroberiam in editum collem receptus contra primos inimicorum impetus ſeſe muniit, quo amicis & fratribus, ipſique Reginæ filiæ ad ſedandum Regis animum tempus ſuppeteret; quod ſi non poſſet conſequi, dimicandumque neceſſario foret, ſaltem, vt talem decebat, graviter & generoſe occumberet.

Petrus in congreſſu indigne occiditur.

HÆC ab inſonte Principe omnino fruſtra excogitata; nam de Regiis militibus quidam, incertum quo imperio (creditur nullo) adeo vehementer in ipſum irruerunt, vt nullis hinc inde auditis, neque ducum, neque imperatorum, nuntiis & clamoribus, tumultuarium prælium, nullis collatis ſignis, nulla

la ratione increbuerit, in quo Petrus cum tranquillandis ſuorum animis totus incumberet, pectus ictu ſagittæ confoſſus; animum juſto & gravi dolore, quod tantis oppreſſus calumniis cogeretur abire, in acie occubuit; neque multo poſt Abranchenſis Comes a ſe potius, quam ab hoſtibus ſuperatus. Nam cum invicto animo, & illæſo corpore, multa illo die & prælio fortiter & generoſe peregiſſet, deficientibus ad extremum viribus, multisque irruentibus a tergo, a fronte, a lateribus, hinc inde militibus, opprimitur. Triduo colligendis ſpoliis, vinciendiſque Petri clientibus, aſſumpto, privati hominis buſto Principis corpus, quod in acie eo vsque jacuerat, ſepelitur. Deinde Rex omnem curam & conatum impendit, vt a Petri familiaribus & charioribus miniſtris conjurationis ſeries, veritasque minis, pollicitationibus, cruciatibus, iisque, ſi rem ita exigere viſum ſit, omnino exquiſitiſſimis extorqueatur; verum neque in iis hominibus, neque in ſecretioribus Petri ſcriniis quidquam, quod debitæ Luſitanorum in Regem fidei vel levem notam inureret, reperitur. Tempore procedente Reginæ precibus, procerumque multorum, lenitus

Petri innocentiam tempus Alphonſo prodidit.

tus Rex Principis ipſius oſſa in Batalliæ cœnobium magna pompa & apparatu deferre jubet, atque ibi in majori ſacello tumulo, quem filio Rex erexerat, collocari; quin & omnes, qui vel in acie comprehenſi, vel aliter hujus criminis opinione laborarent, in ſuam quemlibet dignitatem, ſuasque divitias, quæ fiſco jam ante ceſſerant, reſtituit, edicto publico teſtatus nullum ipſos Majeſtatis læſæ flagitium commiſiſſe.

Calixto Pontifici adverſus Turcas operam Rex pollicetur.

PACATIS jam Alphonſus rebus domeſticis, vt erat gloriæ cupidus, propagandique Regni ſui ſtudioſus, multa in hanc rem, eaque præclara ſecum in animo cœpit excogitare. Ea tempeſtate Calixtus Chriſtianos Europæ Principes, vt inter ſe ſe vellent adverſus Turcam communem hoſtem in Eccleſiam minaciter ſævientem conſpiratione facta inſurgere, multis & legatis & litteris ſollicitabat; quam expeditionem ſolus Alphonſus animo forti ac religioſo ſuſcepit, pollicitus Deo, ſe cum duodecim millibus hominum propriis ſtipendiis integro anno dimicaturum. Quo audito Pontifex mirifice recreatus Cruciatam illi conceſſit, benevolentis animi gratiam & amorem teſtaturus. Cum vero

id

id tantum munus, ſuamque in Turcam profectionem Rex nunquam perituræ vellet memoriæ commendare, novos aureos nummos excudi juſſit, quibus apud exteros vteretur, eosque de Bullæ ipſius nomine Cruciatos maluit appellari. Verum, quæ rerum humanarum conditio eſt, tantis conatibus obſtitit Calixti mors, qua in Europa evulgata, vt abciſſo capite reliqua membra, ita omnes Principum animi elanguerunt. Solus Alphonſus ſtetit immobilis, totumque hunc belli apparatum, provinciam mutans, non cauſam, in Africam cenſuit adverſus Mahometanos convertendum.

Pontificis morte belli apparatus ceſſavit.

COACTAM igitur ex toto Regno ducentorum viginti navigiorum munitiſſimam claſſem ipſe cum viginti quinque circiter hominum millibus anno Domini MCCCCLVIII conſcendit, comitante Ferdinando ejus fratre Duce Viſenſi, & Ferdinando vtriusque patruo, Chriſti militiæ Magiſtro, aliisque Dynaſtis & viris illuſtribus, ac præcipuo Regni equitatu. Appulit ad *Alcacer Ceguer* civitatem maritimam munitiſſimam, quindecim fere paſſuum millibus Septa diſtantem. Multis vtrinque editis facinoribus arx oppugnata,

In Africa Alcacer ab Alphonſo expugnatur.

tan-

tandemque die Beati Lucæ ſacro, Octobris decimo octavo eiuſdem anni, fuit expugnata. Quo item die in eam Rex introductus triumphali pompa ac religioſo apparatu, neque vrbe egredi prius voluit: quam denuo extructam, militibusque & commeatibus refertam, Eduardo Meneſio Duci ob præclara geſta armorum gloria præcellenti commendavit.

Noſtri obſidionem constanter tolerant apud Alcacer.

QVIBVS peractis Alphonſus Septam, vbi a ſuis expectabatur, ſe recepit. At vero priusquam inde in Luſitaniam proficiſceretur, Feſſenſis Rex triginta millibus equitum, & innumera peditum ac tormentorum multitudine derepente coactis, adeo fortiter & generoſe Alcacer obſedit, vt neque Alphonſus præſidio eſſe potuerit, neque fortiſſima obſeſſorum pectora nocturnis, diurnisque Maurorum incurſionibus diu obniti poſſe viderentur. Cum autem majori ingraveſcente ciborum nitratique pulveris penuria, arx loborare cœpiſſet, neque ſe modus aliquis aperiret, quo Eduardus id Regi ſignificaret, epiſtolam Gallice conſcribi juſſit, quam volatu ſuo ſagitta in lembum demitteret, qui nuper a Rege miſſus ad litus appulerat, vt ſuorum, quoquo modo poſſet, cognito ſtatu, illum

quam

quam citiſſime ſibi renuntiaret, verum ſagitta, vento impellente, papyrum in hoſtium caſtra dejecit. Quæſitus illico, brevique repertus, qui Gallice noſſet, litteras Mauro, obſeſſorumque famem, cæteraque diſcrimina explicavit; lætabundus ille gratiſſimo nuncio ad Eduardum miſit, qui amice monerent vt oblatis vitæ conditionibus, priusquam inedia abſumerentur, de tradenda ſibi arce cogitaret. Enimvero ſcire ſe aiebat, Luſitanos milites, ne fame penitus interirent, equos ſibi in eſcas interemiſſe (id quod re ipſa obſeſſi conſtituerant, Regique ſcripſerant, neque dum omnino opere compleverant.) Ad hanc legationem Præfectus, quod Luſitanum decebat, generoſe reſpondit; ſe ad maiora diſcrimina & graviora certamina diu eſſe paratum, neque Maurorum incurſus aliud ſibi, quam pueriles ludos exiſtimari. Poſtera igitur die triginta, aut amplius equites Eduardi juſſu ex arce egreſſi tantam in eos ſtragem, tamque præclara facinora ediderunt, vt Luſitanam fortitudinem mirati Barbari, doloreqne perculſi obſidione ceſſerint, in qua tres & quinquaginta dies perſtiterunt, amiſſis ſociorum duobus circiter millibus, in arce vero perpaucis Luſitanis.

Præfecti arcis mira conſtantia.

Noſtri iterum a Rege Feſſenſi fruſtra obſidentur.

FESSENSIS autem Rex amiſſæ vrbis dolore, recentisque victoriæ, ſui pertæſus, vitam vel in diſcrimen projicere, vel arce omnino potiri moliebatur; quapropter convocata multo maiori ex toto Regno ſuo Maurorum & tormentorum multitudine, redintegratis viribus Alcaçer, vt iterum obſideat, proficiſcitur. Præcognitis Eduardus Mauri conatibus, de futura obſidione Alphonſum, deque præſenti arcis ſtatu citus admonuit, ſimul & ſubſidiarias copias efflagitavit. Eas Rex, quam velociter potuit, validiſſimas miſit, nobiles adoleſcentes plurimos viroſque præcipuos, qui vt periclitantibus ſociis opem ferrent nemine impellente vltro conſcenderant; quo ſubſidio fretus Præfecti animus, non ſolum hoſtium vires flocci pendebat, verum ipſos magis ac magis ad maiora ſæpe certamina provocabat. Ergo arx diu noctuque recentibus ſemper incurſibus fortiter oppugnari, fortius ab invictis militibus propugnari; quorum expertus virtutem malo ſuo Feſſenſis Rex, & ſpe recuperandæ arcis deſtitutus, tantam illam multitudinem domum remiſit, ſeque in ſuam ditionem dolore tabeſcens recepit, Luſitanosque vigeſimo quarto Augu-

ſti

ſti anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi noni, dierum trium & quinquaginta obſidione & ſudore liberavit.

Secunda Alphonſi in Africam expeditio.

AT vero Alphonſus minime quieſcere, ſed maiori Africæ proterendæ amore, magis indies ſingulos vrgeri. Ergo anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo tertio validiſima claſſe, & nobili fortiſſimorum equitum comitatu, illuc tranſcendit, parum quidem felici, verum non omnino irrito ex ſua parte conatu; nam, quia Henrici Principis rei militaris peritiſſimi conſilio atque ope carebat, nihil aliud egit, quam vt ſubitis quibusdam incurſionibus hoſtium fines aggreſſus obvios quosque occideret, agros ſternere, & ſui, quod nimis ardebat, corporis atque animi robur oſtentaret. Longe aliter res Ferdinando evenit, qui Princeps alioqui fortiſſimus, & feliciſſimus Tingim ſine juſſu invectus, amiſſis Luſitanorum quingentis, quorum ducenti occiſi, reliqui capti, ægre evaſit. Paucis deinde poſt annis Ferdinandum Principem fratrem ſuum Rex in Africam miſit, qui non minus feliciter quam fortiter eam aggreſſus bellum Mahometanis intulit pernicioſum, multasque ac maximas

adeptus victorias, capta insuper Anafe maritima vrbe, plenus spoliis & gloria in Lusitaniam cum sociis remigravit.

Tertio in Africam contendit.

VERVM hæc eam animi febrim, qua Maurorum sanguinem Rex ardentissime sitiebat, non solum non extinguebant, sed etiam vehementius excitabant; quapropter apud se statuit in Africam tertio navigare. Igitur brevi effecit, vt ex toto Regno exercitus cogeretur, omnium, quos Lusitania ad illud vsque tempus in Africam obarmaverat, potentissimus. In eo siquidem expeditiorum militum triginta millia, prima nobilitas, Princeps Ferdinandus Ioannis Regis filius, vna cum Rege ipso, tercentorum navigiorum classem Barbaris jure tremendam efficiebant. Illud in hac expeditione memorandum evenit. Nobiles quidam ex iis, qui Regem comitari decreverant, gravissimis inter se odiis diffidebant, atque ob hæc aliaque flagitia ab Ecclesiæ communione publico anathemate obfirmato animo separati vivebant, quod facinus cum Regi pateret, edicto jussit, nequis eorum ante conscenderet, quam injuriam inimico remitteret, & veniam ab Ecclesia impetraret. Non aliter ab illis factum, quam

Milites omnes inter se & cum Ecclesia concilian tur.

quam a Rege decretum. Statim omnes, antequam amicitiam atque Ecclesiæ gratiam recuperarent, adeo generosos animos, sed minime pios, spes adipiscendi honoris magis, quam Dei timor, a prosequendo scelere avertebat. Igitur classis in Africam brevi appulsa, relicta interim Tingi, quam damnis superioribus irritati animi avidius appetebant, Arzilam impetiit, nobilem & antiquam vrbem in eadem ora loco munitissimo extructam; ad cujus conspectum cum vigesimo Augusti devenisset, die ejusdem mensis vigesimo quarto, Divo Bartholomæo sacro, eam aggressa, vno eodemque incursu, duce Alphonso, qui primus in arenam desiluit, fortiter & feliciter expugnavit.

Arzila expugnatur.

IN eo discrimine equites Lusitani de præcipua nobilitate multi desiderati, quorum obitus & desiderium effecit, vt superstiti exercitui parta victoria nullo quidem pretio, aut saltem perexiguo, haberetur: in ea vero Mauri bis mille occisi, quinquies mille capti, spolia octingentorum millium aureorum summam explerunt, ea a Rege militibus distributa.

ANTEQVAM vrbem invaderet, vt cælesti præ-

præſidio obarmatus facilius victoria potiretur, Sanctiſſimæ Deiparæ, quam impenſe colebat, ſi vrbem expugnare contingeret, equum vovit argenteum, cui argenteus itidem inſideret Rex omni armorum apparatu ad elegantiam inſtructus, qualis tunc Alphonſus copias ducebat. Annuerunt ſuperi, ipſeque beneficiis non ingratus in Virginis Sanctiſſimæ fano, cui a Spincto nomen indictum eſt, prope Eboram, voti fidem abſolvit, equumque mira arte elaboratum, & inſidentem Regem ex optimo argento dicavit: quod donarium dum Alphonſus ſuperſtes fuit, magna intuentium voluptate in templo conſervatum eſt: illo tamen ad ſuperos recepto, cœnobiarcha, vt anguſtam domum dilataret, fundi juſſit, argentumque diſtraxit.

IOANNIS autem robur, atque animi vigor in hoc prælio adeo enituit, vt vnanimi omnes conſenſu acclamaverint, merito eum a parente in ea ætate (decimum ſextum agebat annum) equitem obarmandum; quem honorem Rex filio impertiit, in maximo vrbis fano prope Ioannis Coutinii, Comitis Marialvæ, defunctum cadaver. Atque ibi rite obarmato filio nulla alia ferunt a patre auſpicia

ex-

exoptata, quam vt jacenti equiti (Continium innuebat) per omnia Deo dante ſimilis evaderet. Quibus peractis rebus aſſumptæ arcis præfecturam Henrico Meneſio Valentiæ Comiti duci ſtrenuiſſimo commendavit, Aſſumptæ in cælum Virgini fanum dicavit, quo die noſtris hominibus admodum glorioſo ex Luſitania claſſis in Africam ſolverat. Arzila igitur capta, talis habitatores Tingitanæ vrbis horror invaſit, vt raptis quilibet divitiis ſuis, deſerta penitus civitate, in tutiora profugerint; cujus rei nuncium vigeſimo nono Auguſti ad Regem delatum vniverſum ſane exercitum magis, quam credi poſſet, exhilaravit; erat enim id factum non leve auſpicium, Luſitanos Dei prælia Arzilæ, Deum vero Tingi præliari.

ERGO Rex ſtatim præmiſit, qui vacuam defenſore vrbem occuparent; præcurrunt citatiſſimis equis, atque illam apertis portis, vacuis ædibus, maioribus minoribuſque tormentis, ac ſulphureo pulvere refectam inveniunt. Ipſe ſubinde Alphonſus ſubtriſti aliquantulum vultu, eam ingreditur; enim vero memoria patrui Principis Ferdinandi ibi amiſſi in ipſo ingreſſu animum Regis pulſa- *Tingis a Luſitano occupatur.*

rat.

rat. Sed crediderim potius incruentam illam victoriam, vrbemque hoftibus vacuam dolori Alphonfo fuiffe: quippe Rex Marti natus, & gloriæ avidus, fuo fuorumque Lufitanorum generofis animis præreptam belli gerendi occafionem, ac militarium virtutum theatrum doluit a fortuna denegatum. Mox civitati Epifcopum elegit; Roderico de Mello maiori fuo cuftodi, Comiti poftea Olivenciæ, præfecturam tradidit; donis infuper milites fingulos, eos vero, quorum major extitit virtus, majoribus auxit. Atque hæc omnia, quod jure mirabere, intra tres & triginta dies cœpta, agitata, confecta, vt jam Cæfarea agilitas præ Alphonfi celeritate vilefcat, qui fuis exinde adfcribi titulis Turdetanam vtramque Provinciam atque Africam imperavit.

Alphonfi proles.

SVSCEPIT ex Elifabetha filios tres, Ioannem, quem infantulum cælum rapuit; Ioannam, quæ puella adhuc tenera fe aula proripuit, atque a decimo octavo ætatis anno ad trigefimum octavum (neque enim amplius vitam produxit) in oppido Aveiro, inter Moniales vna multis miraculis clara fanctiffime vixit; tertius Ioannes fuit hujus nominis fecundus Lufitaniæ Rex; fequutus deinde

de Reginæ obitus ſecundo Novembris anni milleſimi quadrigenteſimi ſexageſimi quinti ex ſanguinis gravi profluvio, non ſine veneni ſuſpicione; ejus corpus Batalliam delatum, maxime ſolemnibus omnium, quas ad id vſque tempus Luſitania viderat, exequiis conditur. Illam vero natura corporis atque animi dotibus ad miraculum exornaverat, rara prudentia, & religione, ac mirabili calamitatum tolerantia; vidit occiſum patrem, germanosque interemptos, neque tamen de amore, & reverentia marito Regi debitis quidquam omiſit, atque idcirco illi ſemper extitit gratioſa.

Poſt Eliſabetham Alphonſo Ioanna deſpondetur.

MORTVA Eliſabetha, Rex ſponſam accepit Ioannam Henrici Caſtellæ Regis IV & Ioannæ filiam, in cujus dotem ei Regnorum Caſtellæ & Legionis jura, magno Luſitaniæ malo, obvenerunt; nam dum ea tueri, ſibique ſervare illæſa conatur, Alphonſus memorabili illo prælio, apud Taurum, vinci alioqui neſcius, ſuperatur. Non ita vero Ioannes illius filius, qui dum in eodem loco cum parte hoſtium non mediocri ſtrenue dimicat, eos omnino fugat, campoque potitur, in quo victor dies aliquot commoratus, fu-

Tauri prælium.

ſum

ſum parentis exercitum ad ſe collegit; Alphonſus autem pudorem magis, quam damnum (neque enim id magni momenti fuerat) graviter ſentiens, a Ludovico XI rogaturus auxilium in Galliam proficiſcitur. Exceptus a Rege honorifice, cum inanibus pollicitationibus, & tanto Principe admodum indignis modis, tempus paulatim diſtrahi intelligeret, quoniam bellum hominibus pro ſua dignitate inferre nequibat, pacem a Deo conſtituit efflagitare. Ergo privati hominis habitu Hieroſolymam tendit, quo Rex olim cum potenti exercitu ire decreverat; verum a ſuis, aliquotque nobilibus Gallis, qui ſtatim eum inſequuti diligenter quæſierant, inventus, a proſequendo itinere diſſuaſus, in Luſitaniam iterum, corporis animique laboribus afflictatus graviter, reverſus eſt. Vbi Ioannem Principem invenit, Regio non minus titulo, quam auctoritate, quod ipſe ex Gallia juſſerat imperantem.

In Galliam quæſitum auxilia proficiſcitur.

Ioannes parenti ex Gallia redeunti imperium offert.

NIHIL jucundius optimo filio, quam integram Regiam poteſtatem, quaſi mutuo acceptam, parenti optimo redonare; neque vllis, vel imperiis, vel ſupplicationibus, potuit a patre impelli, vt ſaltem Luſitaniæ Regis titu-

titulum conſervaret, dum ipſe Turdetanorum atque Africæ Regno contentus vitam in ea domanda, quod maxime exoptaverat, conſumeret. Ioannes tamen in ſententia perſtitit, identidem aſſeverans, maius ſibi oblectamentum afferre parentem in Regnum & patriam reſtitutum, quam ſi ſolido Mundi imperio potiretur. Coactus igitur Alphonſus, Regni ſui adminiſtrationem, paciſque fœdera cum Caſtella inire, tempori ceſſit; verum indigniſſime ferens ſponſam Ioannam, quam propter excellentes naturæ dotes excellentem Dominam appellabant, ſpe Regnorum Caſtellæ ac Luſitaniæ deturbatam, atque ne graviora damna inſurgerent, Monialium vitam in cœnobio Divæ Claræ, quod Scalabi erexerat, profiteri compulſam. Ex quibus, aliisque doloribus, procedente tempore, melancholia cœpit, cordisque aliis afflictionibus, vehementer gravari; imo & paulatim eſt aſumptus. Cintræ in eadem domo, in qua vitam hauſerat, depoſuit die octava Auguſti anni MCCCCLXXXI, poſt annos quadraginta novem, & ſeptem menſes; e quibus regnavit quadraginta tres. Ejus oſſa cum cæteris Regibus Batalliæ condita jacent. *Mors Alphonſi.*

AL-

Corporis forma & habitudo.

ALPHONSI ſtatura procera ; corpus robuſtum; perſona vere Regia , nimium grata; vultus prope rotundus ; barba nigra , plurima , ſpiſſata; frons a trigeſimo anno calva ; memoria valida; ingenium perſpicax; ſermo purus; ars ſcribendi perfecta ; eruditio vigens ; amor litterarum notiſſimus , atque ideo doctos homines , & Religioſos in ſuam conſuetudinem ſæpe ad colloquia advocabat. Primus omnium Luſitanorum Regum in propriis ædibus ex optimis quibuſque libris inſignem bibliothecam juſſit inſtitui. Fuit inſuper Muſicæ deditus, victu & potu modicus , ad miraculum continens; Fidei propugnator; Dei inſignis cultor; militiæ vividus & generoſus, domi aliquantiſper tardus atque remiſſus.

Alphonſi beneficentia & largitas.

IN ſublevandam pauperum inopiam propenſus ; liberalitate adeo inſignis , vt de Regiis præſertim bonis plura , quam vel ipſe poſſet , vel Regni anguſtiæ ferrent, erogarit; iram tam difficile concipiebat , quam facile injurias condonabat ; in privatis colloquiis perurbanus ; nobilibus , ac Dynaſtis magis , quam Regem decuit , morem gerebat ; ex quo illis præbita occaſio eſt, vt ſeverius, quam par erat, ſuis quilibet clientibus imperarent ;

quam

quam licentiam poſtea cum Ioannes coercere niteretur, magno id ſudore, vitæque diſcrimine peregit. Tot præclaris hiſce animi dotibus coronidem impoſuit illa in redimendos captivos profuſa largitas adeo nota, vt captivorum Redemptor vulgo nominaretur. Cujus rei egregium occurrit exemplum. Magna auri argentique talenta pro conjugibus, & filio cum Septa olim captis, Moleixequius Feſſenſis Rex Regi Alphonſo offerebat; verum ipſe, ſpretis Mauri divitiis, ſola Ferdinandi patrui ſui oſſa, quæ Feſſæ in lignea capſula ſupra vrbis portam detinebantur, in pretium poſtulavit; quæ anno a partu Virginis MCCCCLXXII Olyſipponem appulſa, apparatu omnino Regio in Batalliæ cœnobium delata fuerunt.

Oſſa patrui Ferdinandi multæ pecuniæ prætulit.

NVMISMATIS, quæ vidimus cum ipſius effigie in adverſa facie, incidi juſſit tympanum hydraulicum (Luſitane dicitur *Rodizio*) quod aquam ligneis radiis, ſive aſſulis, excipiens molam in priſtinis aquariis circumfert. Addita tertia perſona verbi ſubſtantivi *Eſt*, quæ a noſtris effertur per *E* ſimplex: ita vt hæc eſſet integra inſcriptio, *E Rodizio*, quæ Luſitano idiomate duplicem reddit ſenſum; alterum

Hydraulicum tympanum cur numis inſculpſerit.

rum obvium ac trivialem, nempe id eſſe, quod numero exculptum videbatur; alterum occultiorem, ſcilicet, *Erro*, *dicito*. Hoc enim Luſitanis quoque ſonat illa verborum complicatio, *Erro, dizeo*. Homo quippe cum eſſet, humanorum errorum a ſe nihil alienum putabat, ſeque paratum profitebatur ad eos expungendos, non ſolum ſi prudentiores conſiliarii admonerent, ſed ſi quilibet e populo quidvis diceret, quod e re magis futurum videretur. Hiſtoriographi aliqui contendunt cælaturæ, & inſcriptioni, cauſam dediſſe varia de perpetuo ejus cælibatu judicia poſt amiſſam vxorem, cum viginti annos tunc modicum exceſſiſſet. Vt enim id ſe conſulto egiſſe noſceretur, paratum ſe indicabat ad reddendam rationem cuilibet, qui aliquam ex adverſo attuliſſet. Arbitror tamen ipſum & ætatis flexu, & diuturna experientia edoctum quantum Regno nocuerit, dum ſalutaria Principis Petri avunculi, & ſoceri, fideliumque clientum monita contempſit, voluiſſe omnibus teſtatum relinquere, Regibus eſſe inprimis neceſſarium, ſana conſulentium, etſi minus dulcia, monitioneſque benevolis auribus excipere; ſeque dum eas reſpuit, inſignem in errorem

Reges aures bonis conſiliariis aperiant.

fuiſſe

fuiſſe provolutum. Vel hæc, vel illa inſcriptionis fuerit origo, non minor laus eſt ſummi Principis populares ad indicandum ſuum errorem provocare, quam erroris admiſſi cognitionem & objurgationem non detrectare.

AD ALPHONSVM V IN AFRICAM TENDENTEM.

CVi dextram, & robur ferus invidiſſet Achilles,
Alphonſus Libycam claſſe petebat humum.
Obvia cui Pallas Mavortia, ſuſcipe, dixit,
Ægida, quæ vultu ſaxea corda facit.
Tunc ait Alphonſus tollens ad ſydera dextram;
Ægida de clypeo quolibet iſta facit.
Vivum hoſtem cupio, non ſaxea corda trucido,
Nam qui ſaxa ferit, ſaxeus, inquit, erit.
O vtinam Æacides, vel Mars concurrat in armis,
Quos mereor titulos ſolus vterque dabit.

Ad eumdem parta victoria.

DVm Rex conſilio, vincit dum viribus Afrum,
Tempora dum bellis callidus apta legit,
Mars,

Mars, ait, armipotens ter Principe vincor ab uno:
Consiliis, apto tempore, deinde manu.
Vna manus vel me ter vincit, idonea pugnis
Tempora quæ duris, consiliisque facit.

Ad eumdem ob eamdem causam.

VIribus Herculeis pugnaci maior Achille,
In Lybicis Lybiam Rex tumulabat agris.
Pallida cum torva pendebat in aere Mavors,
Et bellosa suis torva, feroxqne minis.
In quos Alphonsus convertens lumina Princeps,
Inter Maurorum funera lætus, ait.
In pugnas agnosco animos, agnosco furores.
Non opus est armis nunc, inhibete manus.
Inspectate rogo pugnas, possitis vt omnes
Discere de bellis, bella ciere meis.

Ad eumdem.

DVm Rex Tingeas subvertere destinat arces,
Tempora belligeris dum notat apta dolis,
Ante tulit gressum vaga fama, & vocibus aures
Occupat, & trepido corda inimica metu.
Per caligantem fugere examina noctem
Absque armis Maurum Martia fama fugat.
Si tantum, Rex, fama potest sine sanguine; quantum
Fulmineo poterit fortior igne manus?

Ad

Ad eumdem.

QVod fuit Æacidæ fulgentibus Ilion armis,
Hoc fuit Alphonso Lybs, Libyæque duces.
Hic titulos hasta, fusoque cruore notavit,
Monstrat adhuc veteres Africa picta natas.
Maurus ait nato monstrans vestigia pugnæ,
Qui Libyam hic vicit non homo, fulmen erat.
Fulmen habent oculi, fulmenque immane lacerti,
Frons quoque fulminea est, fulmineumque latus.
Qua ruit, apparet via fulminis; Africa talis
Apparet, qualem tam grave fulmen agit.
Desperanda salus, Rex hic vbi fulminat; armis
Hujus victa cohors talia dicta dabat.
Nec fax, nec ferrum, nec vix adamantina; Mors
Rex
Sola potest Maurum surripuisse tibi.

Pag. 354.

IOANNES PORTVGALLIÆ REX XIII.
VIXIT AN. XL. OBIIT A. M. CCCCVC.

IOANNES II.

LVSITANIÆ REX XIII.

ANACEPHALÆOSIS XVI.

IOANNES hoc nomine II, (quoniam virtutum illius, tot etiam præeuntibus Historicis, facere compendium juvat) ob incomparabilem rerum ſplendorem & gloriam, ingentiaque tum animi, tum corporis ornamenta, Maximi agnomine meritiſſimo condecoratus, anno ſalutis humanæ MCCCCLV genitus eſt Olyſippone quarto Nonas Maias. A prima pueritia principalibus diſciplinis, vt Regem potentiſſimum decebat, liberaliter inſtructus eſt; puerque animi cœpit argumenta prodere jam maturi, cum graviſſimis de Republica conſiliis admiſſus a Patre, non ſine totius ſenatus admiratione intereſſet. Vnde conſiderato tanti Principis ingenio, atque indole, affirmare non vereor, eum naturam pulcherrimo Regum omnium exemplo non ſe-

Ioannis ortus & infantia

Ioannis optimi Regis forma.

fecus peperiffe, ac Tullius Oratorem numeris omnibus abfolutum fingit, imitandumque proponit. Teftes provoco ad eos, qui Ioannis hiftoriam animo non alieno terant.

Ejus vxor & filius.

ANNVM agens decimum quintum Eleonoram duxit, Principis Ferdinandi & Beatricis filiam, cognatione patruelem, ex qua vnicam prolem fufcepit Alphonfum, qui, cum Ifabellam Catholicis natam e Regibus in matrimonio haberet, a nuptiis paucos intra menfes, Scalabi concitato ex equo prolapfus, expiravit. Patre vita functo, pridie Kalend. Septembris anno MCCCCLXXXI, menfes quatuor, annos fex & viginti natus, Regio pofitus eft in faftigio. Fuit prudentia prope fingulari; aperta mentis acie; præfentiffimo acerrimoque ingenio; memoria præftanti; corporis animique bonis omnibus apprime cumulatus; modeftus in fermone, ac non nihil cunctabundus; ponderis veritatisque cultor eximius; virtute præditus infigni; animo forti & alto; cogitationibus ampliffimis; iisque in divino cultu & Regno propagando femper occupatis. Suapte natura robuftiffimus, & lacertofus adeo, vt in difco & jaculo contorquendo emineret; ac fæpe vno ictu tres fimul,

Regis prudentia & aliæ dotes.

Vires & exercitamenta.

mul, quatuorve prægrandes cereos, cæſim diſtricto enſe medios ſecaret, vnice paratus ad omnes artes; ſaltator egregius; equitandi quolibet ephippio peritiſſimus; aucupio, venationeque mirifice recreabatur; luctæ & hoc genus virium exercitationibus deditos amabat plurimum; ſæpe ſpectator aderat. Vnde Luſitanorum ea tempeſtate ad has artes mira fuit alacritas.

SEMEL intempeſta nocte Ferdinando Martino Maſcarenia, Regis cuſtodiæ præfecto, iterum viro primario comite egreſſus, cum armatum in globum incidiſſet, adeo ſtrenue dimicauit, vt prope majorem graſſatorum partem vulneraverit. Hos, facta mox per chirurgos inquiſitione, curari regiis impenſis juſſit, ac deinde, reſtitutis viribus, ob exploratam fortitudinem in familiam aſcivit. Alcocheti in ludo, cum arenam ad ſpectaculum pertranſiret, adverſus taurum e cavea fortuito elapſum, cæteris diffugientibus, vnus ipſe plicato ad ſiniſtram pallio, gladioque evaginato perſtitit intrepidus, & Reginam longo cum ancillarum comitatu a tergo ſitam, aliorſum bellua viſam ferri aciem declinante, propugnavit. In Arzilæ irruptione, itemque

Robuſtos ſibi adjungebat.

Taurum gladio ſolus avertit.

que Taurenſi prælio egregiam poſuit operam, multaque fortiter ac præclare fecit. Vnde gloriabundus dicere ſolebat: Idcirco tractandis armis ſibimet placuiſſe, quo milites deinceps tractare pro meritis ſciret. Pati non poterat, edictoque vetuit, ne quis ante robuſtam ætatem puer gladio accingeretur; eo argumento, quod cum iis, quibus impares erant, congreſſi, ac male mulctati, fracto ſemel animo, fierent in poſterum timidiores.

Pietas in Dei matrem & quinque Chriſti plagas,

HANC fortitudinem habuit pari cum pietate fœderatam: mira quippe fuit in res divinas propenſione, & in Superos omnes, ac Beatam præcipue Dei Matrem obſervantia; vtpote quam per ſingulos dies Horis, & id genus precibus aliis piiſſime demereretur. E Chriſti Domini tormentis plagas quinque ſingulari quadam religione proſequutus; quam nuncupato etiam voto annuendi, quicquid iis interpoſitis obſecraretur, ſtabilivit. Rem diu ſecretam, data prope mortem occaſione, patefecit. Adſtabat morienti e primaria nobilitate quidam: is extremas rei familiaris anguſtias profeſſus, Regem enixe deprecatus eſt ob Chriſti vulnera, vt ſuam egeſtatem aliquo ante obitum auxilio relevaret. Tum vero Ioan-

Ioannes insita misericordia, præter annuos reditus non mediocres, homini, qua vtebatur, argenteam supellectilem vniversam dono dedit. In Passionis exequialibus feriis, quo maxime totius anni tempore anniversario ritu Christo Servatori Orbs parentat Christianus, cum templa de more percurreret, eum facta obviam femina per illius diei religiosam memoriam, & Christi mortem ac plagas rogavit impense, vt marito capitis damnato veniam vitamque donaret; at Ioannes, Ampliora vellem, inquit, hoc a me nomine postulares: certe, quod petis, libentissime concedo: e vestigioque hominem absolvit. Per eos continenter dies atratus coram Augustissimo Eucharistiæ Sacramento perseverabat.

Christi passionem quanto affectu coleret & celebraret.

QVOCVMQVE se reciperet, privatum clausulumque habebat sacellum, vbi per singulas noctes, lacrymis precibusque fusis, vltra horarium spatium, vt qui cum Deo de negotiis familiarissime communicaret, piis commentationibus insumebat. Nullo non die divinis rebus singulari quadam cum pietate & affectu interfuit; qua in re duo præcipue sunt illius digna memoratu facta. Semel enim reci-

Rei divinæ quam frequens auditor.

recitanti Canonicas Horas ſocio Regii ſacelli Decano (is erat Iacobus Souſa, poſtea Braccarenſis Archiepiſcopus) crepida excidit : quam cum Decanus arreptam de genu conaretur inducere, acriter obnixus indignatusque Ioannes; Tu ne, inquit, qua manu ſacra facis, ea pedes meos tractare, vel crepidam parabas? Et abire juſſo, ac domi eſſe, donec aliter ipſe decerneret, integrum menſem diſſimulavit. Eamdem ſecundo pietatem exhibuit in baptismo Magiſtri Antonii, qui Regius erat chirurgus, natione Iudæus, in quo & communis lætitiæ cauſa magnifice multa edidit, & ſponſor fuit adeo diligens, vt deſiderata neſcio qua e lino faſcia, ipſe ſibi ſubuculæ manicam abſciderit, ne quid in parando moræ ad rem adeo ſacram, vt aiebat, interponeretur. Cætera ad Religionem, ac divinum cultum pertinentia diligentiſſime procuravit. Auctor fuit, vt ſingulis quibusque diebus in Regio ſacello (quod hodieque fit) res divinæ ſummo cum apparatu, & ſolemni quodam cantorum ac ſacerdotum choragio celebrarentur. Poſt obitum in ſcrinio, cujus ipſe clavem nunquam alteri vivus permiſerat, confeſſionis inſtructio, verbera, ciliciumque

Sacerdotem calceum ſibi inducere tentantem graviter reprehendit.

In Iudæi baptismo pietas.

Poſt obitum macerationis inſtrumenta in ſcrinio reperta.

que inventa ſunt, omnia vſu aſſiduo detrita. Odio alieniſſimus iis, quorum conſuetudinem moleſte ferebat; id vero aperte ſignificabat, & procerum quilibet, quis erga ſe Regis eſſet animus, compertum habebat. Identidemque illud vſurpabat, ſimultates timidi ſpiritus eſſe ac demiſſi. Perraro excanduit, & iracundiam, ſi quibus rumperet verbis, pœnitudine temperabat, adeo, vt Iacobus Ortizius Antiſtes, qui a confeſſionibus illi erat, Ioannem, ſi peccator eſſet, æque peccatorum pœnitere dictitaret.

Quo in quemque eſſet animo ſtatim aperiebat.

Iracundiam quam frænaverit.

SED, quia pientiſſimi Regis exempla delibare inſtitui, gradum ad alia faciam, & quæ præſtantiſſima ſunt, qua potero, brevitate perſtringam. Rodericus Souſa vir erat æque generoſus ac longævus, magnoque pro meritis apud Regem in numero. Is Eboræ, cum jure decidendum, neſcio quid, a Ioanne precaretur, eo abnuente, prælicenter iram evomuit; quod Rex iniquiſſimo animo tulit, & Rodericum mox abſcedere ſubirato ac minanaci vultu juſſit. Vix terga dederat, ecce tibi ad ſe rediens Ioannes cum aliquot ex aulicis, qui aderant, ad Rodericum ſe confert, & benevole poſtulato ad meridiandum lectu-

Equitem cui iratus fuerat quam comiter eadem die tractaverit.

lo,

lo, conquiescit. Evocat deinde Ioannem Sossam Roderici filium, eoque præsente, ad patrem conversus: Quæ nuper, inquit, Roderice, coram me jactasti, male iccirco non potui non multare, quia vt Regem me, non vt privatum offenderant; e contra si forent, æquo te ac Ioannes, qui adest (Roderici filium digito monstrabat) animo tolerarem; tamen nihilominus ac Ioannis hujus loco essem apud te, precor, vt mihi ignoscas nuperam magnopere dolenti asperitatem. Ad extremum pomeridiano tempore, cum reliqui ad Regem proceres confluxissent, ipse propalam honoris ergo, inter Rodericum ac Ioannem ejus filium, medius in aulam rediit. Is erat Ioannes, hæc illius civilitas, quam præcipue in famulorum colloquiis ostendebat, cum de familia, rebusque familiaribus vnumquemque rogitaret, ac patrem potius, quam Imperatorem agere videretur. Inde factum, vt Isabella Castellæ Regina suo rem hanc testimonio confirmaret. Hortabantur virilis animi feminam proceres, vt Lusitano bellum inferret, rogantique suorum, ac Ioannis militum numerum, cum sibi duodeviginti; Regi vero ad octo millia esse responderent; At

A suis vt a filiis parens amabatur.

At nos, inquit, *milites*; *Ioannes filios numerat*.

NEC ea re tamen Imperatorium fastigium demittebat, & cum summa esset apud omnes in reverentia, solo intuitu plures ipse in turba, quam fascibus ostiarii, vel prætores, via decedere compellebat. Neutiquam patiebatur, siquis eum privata etiam familiaritate conjunctissimus pro Regia dignitate non tractaret. Ad litteris de more subscribendis intentum Crati Prior, magna auctoritate vir, & Regi carissimus, aperto semel capite, vtpote a tergo accesserat: quem cum Ioannes conspicatus esset: Abscede, inquit, Prior, Regi aversum nihil est. Consiliarios libentissime cum audiret, ac de majoribus etiam negotiis consuleret, id vero summopere cavebat, ne quis eorum Regem a se regi, aut in alienam sententiam distrahi putaret. Tolerabiliora esse dicebat privata Imperatoris peccata, vel gravissima, quam si alterius arbitrio Rempublicam contra popularium commoda, Imperatoriamque majestatem gubernaret. Ioannis hunc stomachum Anglicæ Reginæ frater, & Scalarum Dynasta sententiose admodum prædicabat. Reversus quippe in

Omnium in Ioannem reverentia.

Ille omnibus, nemo illi imperabat.

in patriam ex Hiſpania, & rogatus a Leviro, quid præſtantiſſimum vidiſſet: Virum Luſitanum ſibi ante omnia placuiſſe reſpondit, cui obtemperabant omnes, & nemo imperarabat: pulcherrimo elogio id vno de Ioanne affirmans, quod Pyrrhi quondam legatus de Romana ciuitate vniverſa. Nec defuere qui hanc illius in tuenda dignitate conſtantiam muſſitabundi alieno vocabulo rivalitatem appellarent: perinde ac ſi, quibus præditus erat, magnitudo animi, prudentia, virtus, & recte factorum tranquilla conſcientia, quamlibet diffidentiam, a qua longiſſime aberat, ſuperare non poſſent.

Damnum ſuo favore illatum, etiam antequam moneretur, reſarcivit.

PERACTA ſemel confeſſione, rogare (qui mos ille erat) ſacerdotem ita cœpit: Hæc mihi, pater, meorum ſcelerum anquirenti occurrere; ſiquid præteritum eſt, quod ipſe noris, per Deum obteſtor, vt indices. Tum vero ille: Litteras, ait, conceſſiſti Algarbienſi homini, quarum auctoritate factum eſt, vt quidam alius quingentorum aureorum lata ſententia mulctaretur. Ad hoc Ioannes: Ita plane, inquit, factum; ego tamen id falſa relatione deceptus commiſi: cæterum veritate poſtmodum comperta, ne litteras no-

vo

vo diplomate revocarem, homini clam accersito damnum resarsi & imperavi, ne disseminaret. Hac nempe erat animi confidentia, & in omnes æquitate; cujus etiam vulgo servantissimus, nec immerito habebatur. Etenim juredicundo sine litigantium respectu id, quod æquissimum erat, non tetrice, aut pro summa potestate, sed incorrupte pronuntiabat.

NEC minor in clementia, quoties in capitalium causarum tribunali aderat, senatoribus identidem mandabat, vt reos summa cum parsimonia condemnarent: quippe quod vir quilibet difficulter, ac non nisi magnis sumptibus educaretur; Insulas sibi esse multas, quas colere & habitare majus operæ pretium foret; ibi exulare posse. Vnde si qui capite plectendi eximiis viribus, aut quavis alia laude conspicerentur, incolumitate ac venia libentissime donabat. Eam humanitatem duos in fratres germanos ostendit, qui ad oppidum Portel proscripti grassabantur. Ad hos capiendos ligandosque missus prætor, & satellitum non exigua manus; quibus impressione facta grassatores adeo strenue repugnarunt, vt capi, nisi jam defessi, & graviter *Capite damnatos malebat in exilium mitti, & cur.* vul-

vulnerati non potuerint, tandem in ſuſpendium adacti ſunt. Quod vbi Ioannes reſcivit, indigne prætoris ſententiam verbis aſpere puniit, illud maxime incuſans, quod magis e Republica Deique obſequio videretur futurum, ſi tam ſtrenui milites non in crucem, ſed in Africæ præſidia mitterentur. Hoc genus exempla multa edidit, quæ ſi ad vnum perſequerer, longius quam par foret excurrerem.

Reum abſolvit, qui Iudicum corruptela diu in carcere fuerat.

Et vero, cum artes alat honos, ea tempeſtate Luſitani bellica virtute inſignes eſſe, viderique affectabant, vtpote quos ad id decoris tanta Regis benevolentia non mediocriter incitaret. Accipe non extrarium, aut vulgare Chriſtianæ pietatis argumentum. Aderat Eboræ in capitalium rerum ſenatu, cum adverſus homicidam laquei ſententia pronuntiaretur: is audito judicio, Regisque ad genua provolutus; Quartus decimus, inquit, Domine, agitur annus, ex quo in carcerem conjectus ſum: dum mihi, quibus judices poſſem corrumpere, ſuppetebant, capitis diſcrimen evaſi; nunc vbi res familiaris tota largiendo exhauſta eſt, ad necem non tam ipſe, quam conjux liberique mei, quibus ad

vitam

vitam alendam nihil fupereft, rapiuntur; hoc fi maturius fieret, quamvis ego morerer, certe viverent illi. Tum vero Ioannes, audita fupplicis querimonia, ingemuit ex intimo fenfu, fenatoresque refpiciens: In vos, inquit, hæc pœna æquiori jure conftitueretur: neque impune dimiffo, & in palatii ædificia emancipato denarium per fingulos dies in mercedem rependi juffit. En Ioannis integritatem, clementiamque; quarum altera, non minus in fequentibus elucet.

Iudices hinc difcant.

DOCTVS prætorem quemdam ita effe affectum, vt litigatores ægre ad caufam, munera vero impudentiffime admitteret, evocato ad fe, cum alioqui vir effet Reipublicæ peropportunus, acriter tantum comminatus: Heus, inquit, prætor, in pofterum cave; & manus ad munera præcludito, litigantibus oftium aperito. Sed hæc nimirum in res alienas Ioanni cum aliis fere communia non ignoro; illud fortaffis peculiare, quod in propriis ac domefticis eamdem retineret æquitatem. Adeo vt non raro liberaliter eos acceperit, qui contra ipfum pro jure fententiam tulerunt. Planum fiet vno, vel altero exemplo. In lite magni ponderis & mo-

Prætorem munerum amatorem, fed alias diligentem vt monuerit.

Ioannes incorrupte fententiam contra fe ferentes præmiis afficiebat.

momenti, quæ ad Regem pertinebat, nonnulli e fenatoribus judices fuere honorarii, qui & contrariæ parti rem intrepide adjudicarunt. Id vbi Ioannes accepit, non folum boni confuluit, fed eum etiam fenatorem, qui prior ita fuerat arbitratus, vberi congiario affecit. Digna profecto res hæc ingenti admiratione; fed propior miraculum eft, quæ fubfequitur. Etenim, ac fi Regi morigerarentur, iidem fenatores, cum litem præfecto Minæ (Guineæ vrbs eft, quam Sancti Georgii vocant, a mineralibus nomen mutuata) Regni feu Coronæ procurator intendiffet, pro præfecto conftantiffime deciderunt. Nec fatis. Vix erat fententia declarata, cum ex arbitrariis vnus impigre Ioannem adit, & in morem faufta nuntiantis Evangelia poftulat, quæ ni retulit, certe adeo humaniter exceptus eft, vt Regis afpectus ipfe pro mercede fupponi videretur. Cæterum, quia caufa integrum annum duraverat, inftrumentum accurate infpici & exquiri juffit, an præterea actorum difpendia, vel quid aliud præfecto refarcire teneretur. Ita nempe Ioannes immoderatis etiam tum affectibus imperabat, cum integritate zeloque

præ-

prætexebantur, quo multi nomine libidines effusissimas dissimulant.

ATTINEBATVR in communi carcere Olyssipponensi advena damnatus ad necem. Is mortuum ex composito mentitus, elatusque e feretro, nactus occasionem, avolavit. Nec mora, fugit & carceris præfectus, vt qui culpæ affinis esset; eo tamen diligenter investigato, ac deprehenso, Ioannes senatoribus de re deliberaturis adfuit; ad cujus arbitrium cum paribus vtrinque sententiis extremam judices retulissent, ancipiti cogitatione paulisper defixus hæsit, moxque: Ego, inquit, hunc hominem ob sceleris atrocitatem capitis damnare summopere cupiebam; cæterum cum mortis ac vitæ paria suffragia sint, Regis non est ad inclementiam propendere. Quapropter vitam concedo, cum mortem vehementius exoptarem. Hæc ille. Qui & exercitam in alios justitiam, & velut vnus e plebe servabat in primis; & conditis a se legibus, perinde ac teneretur, obtemperabat. Id vero sæpe, multisque in rebus palam fecit. Edicto prohibuit sericas vestes & aureas, quibus & in posterum abstinuit. Interdicto mularum equestri vsu, mulam dein-

Cum paria mortis, ac vitæ essent suffragia, ad clementiorem partem inclinabat.

Legibus a se latis obediebat.

ceps, valetudinarius alioqui, non inſcendit. Talorum, & aleæ, cæteriſque ludis a ſe vetitis deinde temperavit; quorum ſtudioſos, & vane dejerantes crudeliter inſectatus adeo eſt, vt Olyſipponenſe aleatorium Iacobi Pirii ad forum Palearium in meridiana luce incendi juſſerit cum publico infamiæ præconio. Quo facto jacentem civitatis diſciplinam non mediocriter erexit. Vitia vero vt perſequebatur hoſtiliter, ita virtute, litteris, cæteriſque bonis artibus eruditos, & præcellentes omne genus opifices in pretio habebat. Matronas præſertim viduas honorifice accepit, quibus & faciles, ſed in templis, & omnium conſpectu præbebat aures. Item equites, quorum opera in bello vtebatur. Horum laudes prope quotidiano ſermone prædicabat, quod in Taurenſi prælio a ſuo nunquam latere diſceſſiſſent, haleculisque (vulgo ſardinias appellamus) ſimiles eſſe dicebat; multos, jucundi ſaporis, & paratu faciles.

Ludi hoſtis aleatorium incendit.

Artifices & viduas in pretio habebat.

Equites quanti faceret.

SVPER omnes tamen iis plurimum favit, quos veraces eſſe compererat. Defuncto aulæ œconomo, cum multi e nobilioribus ad vacuum locum, vtpote graviſſimum, aſpirarent, vni detulit Ioanni Meneſio, qui Principis

Vera dicentes, etſi ſibi injucunda, præferebat.

cip's domum ditionemque ante rexerat, & Taroquæ postea Comes, Cratensisque Prior fuit. Aulicis vero eam rem, vt male ordinatam, & a communi opinione alienam, quasi objicientibus in colloquio, Ideo, inquit, Ioannem ad hoc muneris cooptavi, quia mihi vera potius, quam dictu speciosa semper inculcat. In ordinando Reipublicæ statu, deligendisque ad officia ministris, non solum prudentia prope divina præditus erat, & omnium mores ingeniaque penitissime dispiciebat; sed etiam, vt ne quid in cooptando aberraret, privatos habebat codices duos, quorum in altero sua ipse manu subditorum merita & beneficia, quibus eosdem remunerari posset, exararat; alter optimatum & equitum merita ingenitasque dotes continebat; singulos præterea munerum titulos, ad quæ vnumquemque idoneum judicabat, ascripserat: aliis arcium præfecturas & legationes, aliis magistratus vel imperia designans. Vnde oriebatur, vt neque homines ad officia desideraret, neque in deligendo & constituendo temporis multum insumeret. Inde etiam multa nec petentibus aut opinantibus beneficia conferebat, aliis

In altero codice suorum merita; in alio beneficia scribebat.

vero petentibus multa, ceu jam iis collata, quibus animo & codice præstituerat, denegabat.

Absentibus & non petentibus munia designabat.

HANC vero animi sui providentiam non minus in absentes propagavit. Commoranti enim Hierosolymis Alvaro Castrio Regiarum facultatum œconomiam destinavit. Moderamen domus, quam vocant Supplicationis, Algarbiorum Episcopo decrevit, cum is eo tempore in urbe non esset. Equitem, de suis mandatis negotia procurantem in Africa, delegit in Senatus Olysipponensis scribam. Quo re confecta reverso, & Regem de more adeunte: Salvam, inquit Ioannes, familiam reperisti, nam & mihi curæ fuit id ipsum sæpenumero cognoscere. Ergo abi, & officii litteras confice tibi a me ideo reservati, quia præter dignitatem quæstuosum est. Ægerrime ferebat, si quis e ministris aliquid ab eo per alios impetrare niteretur. Vnde Ferdinando Caprali ornatissimo viro demortuo, cum superstes filius Vascus Fernandius præstantissimi Dynastæ cujusdam auctoritate paterni census nonnihil a Rege flagitaret, ad præsens constantissime abnuit, obvium deinde factum in Palatio adolescentem, cum satis

Aliquid a se per deprecatores contendi ægre ferebat.

tis

tis agnofceret, diffimulanter, quo patre natus effet, interrogavit; mox audito patris nomine, quafi refipifceret: Cur ergo, inquit, petere a Rege nefcis, cui defervire nofti? Pæne immenfum laborem fubiiffem, fi hujufcemodi omnia proderem, quæ in excellentiffimo Rege paffim reperiebantur; quapropter multa prudens fcienfque prætereo; Ioannes enim eo in fuos erat animo, vt non folum cujusque merita æqua lance penfitaret, fed præftantes etiam viros favendo, laudandoque aliis redderet acceptos & amabiles.

FIDEM faciat Rodericus Sofa inter proceres non obfcuri nominis. Regem hic Olyfippone graviffima neceffitate oppreffus adiit, cui fublevandæ quinque fexve aureorum millia fibi opus effe dum affirmaret, a Ioanne precatus eft, vt fe in platea nova honorifice aliquo modo tractaret, quo ab intuentibus mercatoribus faciliori negotio mutuaretur. Annuit poftulatis Ioannes, & mox infcenfis equis, per eamdem cum Roderico plateam familiariffime vnum vel alterum fpatium fecit, fubinde, Satin hoc, inquit Roderice? Ad id Sofa: Satis; Regemque veneratus eft, & gratias egit: nec fruftra;

Equitem honoravit, vt is habere poffet a quo mutuaretur.

po-

poſtero enim die optate cecidit, vt Roderico, quam ipſe deſiderabat, pecuniæ ſumma offerretur.

Riſum adſtantium in Mellii laudem convertit.

Nec tamen fortunas, decus etiam, dignitatemque civium exhibito favore reparabat. Semel inter epulas, cum ei a poculis eſſet Petrus Mellius eximiæ fortitudinis eques, vrceus tremebundi pocillatoris e manu forte cecidit: adrident aulici; ſed vultus inſita majeſtate Ioannes: Quorſum riſus iſte? inquit. Mellio, ſi vrceus nunc, at nunquam telum excidit e manibus; quæ non niſi potum porrigendo tremuerunt. Eo dicto converſum in melius eſt omen; ad eum prope modum, quo Cæſar exſcendens e navi, caſuque prolapſus in terram: Teneo te, inquit, Africa.

Strenuis tantum ſe daturum beneficia ſignificabat

Bellicæ virtutis amorem & in equeſtri ordine magni æſtimabat, & cæterorum omnium pectoribus inſerere cupiebat. De negotio agens cum Martino Albicaſtrio, Regiarum facultatum præfecto, in aulam exteriorem omnium ordinum corona frequentiſſima plenam devenit, ibique ſermone de repente mutato, & voce conſulto intenta, quaſi deliberans aliquem alium repulſa notaret: Nullum, inquit, in hoc hominis be-

ne-

neficium collocabo, quippe qui hastam manu, vel gladium tractare prorsus ignoret: id quod ideo jactavit, quia circumstantibus documenta dare, & strenuus audire cupiebat. An vero esset, satis illa Caroli Galliarum Regis præstantissimi sententia declaravit, qui cum fere omnes totius Christiani Orbis Principes in se conjuratos audiisset: Nihil curo, inquit; ego enim, sociusque Ioannes Lusitanorum Rex huic profligando bello, quin & orbi terrarum debellando pares sumus.

Caroli Galliarum Regis de Ioanne judicium.

CÆTERVM Ioannes pietatis ad omnes titulos munificentissimus, orbas puellas in matrimonium collocabat, vindicabat ex servitute captivos, viduarum egestati opitulabatur, & in hæc aut alia pie misericorditerque facta grandem pecuniæ summam erogabat. Eboræ rei divinæ interfuturus cum Virginis ad Spinetum adiret, flagrantissimo in æstu in Cœnobium insigne illud, jusso abire comitatu, se recepit; postea vero cum egressus quatuor equites pro foribus offenderet, iique Regem pone sequuti ventilato ad incessum pulvere conspergerent: Quare cum cæteris, inquit, non discessistis ad prandium,

In egentes quam largus.

Nota Equitum urbanitatem, & Regis comitatem.

vt

vt mandavi ? Næ mihi nunc ſparſo pulvere moleſti non eſſetis. Tum ex iis vnus : Quibus , ait , Domine , prandium domi erat , eo ſe proripuerunt ; nos manſimus , vtpote quibus deeſt. At ille : Recte , inquit , ego dabo. Eodemque die hominem perpetuo Commendæ cenſu locupletavit.

Procuratori Flandrico gratum habuit quod pecuniam mutuam ſuo nomine dederit.

EIVS in Flandria procurator Maximiliano Romanorum Regi triginta aureorum millia in auxilium ſummæ neceſſitatis erogarat. Is poſtmodo , cum facti pœniteret , celeriter emiſſo nuntio , non tam Ioannem de anteacta re certiorem reddidit , quam veniam deprecatus eſt , quod eo inconſulto feciſſet. At Ioannes genuina benignitate non ſolum procuratorem non increpuit , ſed collaudato etiam gratificatus mille aureos liberaliſſime donavit , illud ſubinde monens, vt , ſi opus eſſet, totam pecuniam ſimiles expenderet in occaſiones. Exteris in Regnis provinciiſque varie multos habuit , qui ab eo munifice accepti ſalutaribus Reipublicæ monitis beneficia referebant. Multa prætermitto , quæ, in Mauritaniam feliciter auſus, pene omnia ſuorum ducum & militum admirabili virtute perfecit ; is enim fuit Ioan-

In exteros ejus benignitas affluebat.

nes-

nes, qui adventitiis laudibus non indigeat, & quem ob incomparabilem rerum ſplendorem ſui colere atque amare plurimum deberent. Sed invidia vltimus ſemper hoſtis fuit, & ſuperatu difficillimus; vnde magnatum odio laboravit inprimis.

Brigantinus & alii proceres conſpirant.

NAM, cum inter initia Principatus, Comitiis inſtitutis, multorum impudentem licentiam reprimere conaretur, potentiorum animos exagitavit in ſtatuenda privatæ ac liberioris cuſtodiæ diſciplina, quæ hodieque retinetur; ad id vero temporis incerta erat, incertiſque definita liminibus. Pati præterea Dynaſtæ non poterant, vt Regis Prætores de ſuis Auditoribus quærerent, & cognoſcerent, cum id populus ad eorum inſolentiam comprimendam, tollendosque errores conſtantiſſime poſtularet. Inde ergo factum non ſemel, vt Brigantinus Dux, & alii tamquam deliberabundi clanculum ea de re colloquerentur, ægre ferente Ioanne, qui, deprehenſis alias manifeſtæ perfidiæ veſtigiis, ratus id ſatis ad res componendas fore, Ducem officii ſui commonere conſtituit. Igitur Miſſæ peracto ſacrificio, & argumento a loci, ac temporis Religione, arctiſſimaque inter ſe neceſ-

Occulte Brigantinum officii ſui commonefacit.

neceſſitudine deſumpto, remotis arbitris cum éo benevole expoſtulavit. Cæterum paucis poſt diebus, cum autographas ejuſdem litteras accepiſſet, in quibus clandeſtina de rebus ad Majeſtatem pertinentibus conſilia cum Caſtellanis conferebantur, omnia publica fide, atque auctoritate comprobavit. Domo deinde ſua in cuſtodiam data, homines vtriuſque juris conſultiſſimos Eboram toto e Regno convocavit; ex quibus cum patronos deligendi poteſtatem Duci feciſſet, reliquos de re pro Regni legibus imperiiſque decidenda judices conſtituit. Id vero non clanculum, ſed palam, cum maxime Rex ipſe, Duxque ſingulis judiciis intereſſent. Et quamvis non pauci & potentiſſimi Dynaſtæ intercederent, ad eorumque preces Ioannes inclinaret animum, ſtatuit nihilominus, vt ſententia proferretur. Quæ cum eſſet capitalis; non ſine magno funeris apparatu, & Chriſtianæ pietatis argumentis in foro maximo rite cæſus eſt. Etenim priuſquam ſecuri percuteretur, invicta animi ſublimitate, quin crimen fateretur, aut inficias iret, non ante exoratam a Rege veniam, jugulum ferro patefecit. Extincto Duce, mox illius opes confiſcatæ,

Brigantinus poſt auditam cauſam capite multatur.

&

& privatæ ditionis oppida in Regiam poteſtatem ſine vi aut armis redacta ſunt.

EA cæde velut deterriti multæ Brigantinæ familiæ proceres ac neceſſarii in Caſtellam transfugerunt. In quibus Montis Majoris Marchio, extincti Ducis frater, cujus in Ioanne ſugillando libertas, & linguæ intemperantia cum huic, tum aliis hoc genus viam fecit ærumnis, quarum ingenti dolore confectus, miſerabiliter animam exhalavit. Certo enim audierat ſe (ſimulacro ad vivum effícto, ſanguinis etiam imitato profluvio) ereptis per ſummum dedecus & ignominiam Comitis ſtabilis, ac Marchionis inſignibus, propalam Abrantii non ſine perfidioſi elogio fuiſſe decollatum. Paucis deinde poſt annis occulta contra Regem conjuratio detecta eſt, cujus auctor & caput Iacobus Viſenſis Dux, Ducis enecti levir ac Reginæ frater, extitit. Hunc Ioannes poſt compertam liquido & rite conteſtatam rei veritatem, ſuo ipſe pugione Cetobricæ confodit; Emmanuelique ejuſdem germano omnia illius bona, quæ ad fiſcum pertinebant, liberaliſſime donavit. Quem teſtamento etiam Regni hæredem reliquit, omiſſo Georgio filio ſuper-

Brigantini frater in Caſtella emoritur.

Iacobus Dux Viſenſis Reginæ frater a Rege ob conjurationem conficitur.

perſtite præter matrimonium ſuſcepto ex Anna Mendoza, primariæ nobilitatis femina. Hic eſt Georgius ille Dux Conimbricenſis, Turrium novarum Marchio, Averii, & antiqui Montis majoris Dynaſta, Aviſianæ, Sanctique Iacobi militiæ Magiſter, quo ſui generis auctore Averienſium Ducum præſtantiſſima familia gloriatur. Ioannes vero in cooptando ad Imperium Emmanuele luculentiſſimum tam prudentiæ, quam Chriſtianæ pietatis documentum perhibuit. Quæ jam tum prædivinare liceret, cum Alphonſo Principe extincto (cujus in adornandis ex more cum Iſabella nuptiis multa edidit adeo ſplendide ac magnifice, vt fabuloſa etiam totius antiquitatis exempla ſuperarit) chariſſimum filium præmature raptum deflevit, amiſſum Regni ſucceſſorem non doluit; quod is, vt aiebat, delicatus admodum, ideoque ad moderandas Imperii Luſitani habenas parum idoneus videretur. Qui tamen has illius ævi calamitates prudenter æſtimaverit, divinitus accidiſſe non ambiget, quo tanti Regis ingenium, & auguſta Chriſtianæ virtutis indoles poſteris, velut inter turbulentiſſimas tempeſtates fulgentiſſimum ſidus, illuceſceret.

Georgius notha Ioannis proles Ducum Averienſium parens.

Ioannis de Emmanuele Iacobi fratre judicium.

Alphonſi Principis mors infauſta.

MVL-

MVLTA præterea Ioannes memoratu digna gessit; quippe in Congi Regno suis primum armis tentato templa condidit, in quibus salutari aqua Rex ipse liberique, præter aliam ethnicorum turbam, lustrati sunt. Minæ in oppido, quo de supra dixi, arcem Sancti Georgii exædificavit, vnde non parva nobilissimi auri vis in Lusitaniam quotannis importabatur. Instructissimis navibus inclitum Bonæ spei promontorium, conquisitionis Indicæ januam, patefecit. Orientalem deinde plagam cum Æthiopiam vsque terrestri quoque, ac periculoso itinere explorasset, ingenti apparata classe, Stephanoque Gama, & Vasco ejus filio, ducibus in expeditionem designatis, Indiam cogitabat. Sed fati interventu rem suum in tempus dilatam subsequutus Rex Emmanuel, quo cœpta erat ordine, vno desiderato Stephano, optatos ad exitus provexit. Addidit Ioannes ad veteres Regum titulos Guineæ dominationem. Regium stemma in eam, qua nunc est, formam redegit, Avisiana Cruce adempta, nummis ad singula scuta appictis quinque, septemque rubricato in margine castellis, cum antea incerto numero notaretur ad cujusque arbitrium, & num-

Congi Rex ad fidem conversus.

Indicæ navigationis sub eo initia.

nummis tricenis unumquodque cælaretur scutum.

Lusitanorum in Africa gesta.

IN Africam & ipse proficisci volutabat animo, sed rerum perturbationibus inpeditus, eodem quinque circiter classes feliciter expedivit. Eæ Maurorum ingenti edita strage aliquot oppida manuceperunt. Vrbem Tingim, & alias Mauris ex adverso finitimas, sepsit munimentis. Azamorum recepit in fidem, alosarum decem mille imperato in singulos annos stipendio, dumque vixit exacto. In Divi Thomæ Insula, colonia deducta, Iudæorum filios collocavit in servitutem redactos, quod ad præfixum tempus non emigraverant; ea quippe conditione ipsorum parentes in Lusitaniam ex Castella convenerant. Olysipponense nosocomium ad omnes Sanctos, magnificum illud Christianæ pietatis opus, anno MCCCCXCII, Idibus Maiis, nummis aureis liberaliter in primum fundamenti lapidem sparsis, inchoavit. In Eborensi agro multorum fontium scaturigines coemit, vt aquæductum ab illius morte conditum extrueret. Multa præterea toto Regno summæ pietatis & magnificentiæ, nec non sempiternæ memoriæ reliquit monumenta.

Olysipponense nosocomium & Eboræ aquæ ductus.

FVIT

FVIT Ioannes ſtatura mediocri ; paulo procerior, concinni corporis æqua proportione ; magnæ gravitatis, & Regem illico profitentis ; ore oblongo ; coloris vtriuſque temperamento ; oculis & barba venuſte nigris ; capillo deducto & rutilo ; caneſcere triceſimo cœpit anno. Ad extremum non ſine veneni ſuſpicione valetudinarius, Alboriumque delatus ad balnea, morbo ingraveſcente domeſticos rogavit, vt ſibi vera & certa de ſuæ vitæ ſtatu renuntiarent. Et quoniam teſtamentum ante condiderat, impendentis fati certus, peracta confeſſione, & Chriſti corpore accepto, ſacra etiam delibutus Vnctione, magnam interea vim lacrymarum effudit. Mox veniam ab vxore, ſocru, Georgio a Coſta Cardinali, Eccleſiaſtico, & Equeſtri ordine, ac populo, infimis precibus, nec ſine aliquot errorum conſcientia petiit. Multos deinde officiorum, remiſſionis, perpetuique alimenti, aut aliis beneficiis, diplomata ſua ipſe manu ſubſcribens, pro meritis cumulavit. Aderat moribundo Ioannes Camelus, qui Algarbienſis Epiſcopus dignitati exemplo non faciebat ſatis. Hunc ergo Rex intuitus: Præſul tuis ego perperam factis,

Ioannis ſtatura.

Sacramentis omnibus ante mortem munitur.

Epiſcopum arguit.

ctis, inquit, graviter obſtrictus & oneratus excedo, in poſterum propter me, te quæſo, vitam rectius inſtitue, atque ita futurum data mihi dextera fideque pollicere; datam deinde accepit.

Iuvenilem intemperantiam dolet.

NEQVE illud ſilentio prætereundum fuit, quod eodem temporis contigit articulo. Nam litteras ſubſcripturus perennis Annæ Mendozæ, de qua ſupra memini, cenſus, lacrymis vbertim manantibus, & calamo per neglectum remiſſo ſuſpirans: Ah quam nocens, inquit, animal fui, cum non didicerim. Vltimo jam in ſpiritu guſtus amaritudinem querenti, Conimbricenſis Epiſcopus ſuggeſſit, vt CHRISTI in Cruce ſitientis fel & acetum recoleret: tum Ioannes: Quantas, inquit, Antiſtes, poſſum, tibi gratias habeo, id mihi, totam Chriſti Domini Paſſionem repetenti, exciderat e memoria. Epiſcopis deinde Pſalmorum preces fundentibus, ipſe verba præeuntum ſubſequebatur, donec evaneſcente anima, octavo Kalend. Novemb. anno MCCCCXCV, ætatis quadrageſimo, menſibus ſex, Principatus quarto decimo, ac duobus menſibus, Alborii in Algarbienſi Regno, ſæpiſſime invocatis IESV & MARIÆ nominibus

Ioannis obitus.

nibus, in illis tandem verbis *Agnus Dei, qui tollis peccata Mundi, miserere mei* feliciter expiravit.

Ioannis symbolum, Pelicanus cum inscriptione Pro Lege & pro Grege.

TANTI Principis in occasu supra fidem tota Lusitania miserabiliter indoluit; quippe quem singulari benevolentia prosequeretur, & suas delicias amoremque, velut orbis totius Titum Roma quondam, potiori jure posset appellare. Nec immerito; Ioannes enim, cum suam erga cives charitatem multis contestatam beneficentiæ monumentis reliquisset, eam tunc omnino comprobavit, cum (addito lemmate, PRO LEGE & GREGE) pulcherrimum illud Pelicani symbolum pectora laniantis, & sanguinem in pullorum propinantis alimenta, certissimum pientissimi animi legit argumentum. Communem ergo cladem publico testata luctu Regni caput Olysippo, sequentibus mox aliis civitatibus, Senatus consulto vetuit, ne quis ad semestre vsque spatium tonsor operam locaret. Sed Lusitaniæ finibus contineri dolor immensus haud poterat: pervasit Orbem, & remotissimas etiam Nationes, quo Ioannis gloriosum nomen & fama penetraverat, affecit. Sed ne fastidio sim, vna instar omnium testis esto

Dolor omnium in Ioannis obitu.

Isabella Regina, quam cum noster quoque dolor pupugisset: Obiit, inquit, Homo; Ioannem eo nomine per antonomasiam significans. Georgius item Cardinalis, de quo supra, vir omni laude cumulatissimus, qui, cum patris ipsius beneficio ad amplissima quæque pervenisset, in Ioannem tamen inimico erat animo, extinctum audiens, coram præstantissimis Dynastis, Optimum Regem optimi hominis filium appellavit.

Ioannis cadaver adhuc exesum non fuit.

QVARTO post obitum anno a Sylvensi templo maximo Batalliam (oppidum est a commisso ibi prælio nomen habens) ad antiqua Lusitanorum Regum mausolea pompatice transferendus, integro adhuc corpore, barba, & capillamento inventus est in conditorio, nec sine jucundissimi odoris fragrantia incorruptus, cum tamen eodem temporis spatio tabulæ, tapetum, & linteum ex nimio vivæ calcis injectu semesa conspicerentur. Divinitus id miraculi ad nostram usque perseveravit ætatem, cum Sebastianus Rex, jusso aperiri mausoleo, incorruptam Ioannis dexteram deosculatus est. Et sane ad illius virtutes, & sanctimoniam pro meritis æstimandam, satis esse crediderim multorum gra-

Sanitas Ioannis tactu multis impertitur.

graviter laborantium teſtimonia, qui ad contactum feretri, quo deportatus eſt (tota quippe Luſitania ejus ramenta ſacras in reliquias abierant) priſtinam valetudinem cæleſti beneficio recuperarunt.

IN REGEM IOANNEM SECVNDVM.

O Amor Europæ, Libyæ tremor, optime Princeps,
Qui rate Neptuni terga ſubacta premis.
Spes alis ingentes ingenti in pectore, nec te
Terra capit, ſummo par tua cura polo.
Viſceris immani Regni ſub mole, ſed orbis
Mens ſuperi miris tranſvolat aſtra modis.
Regem animo, Regem ingenio, Regem ordine monſtras,
Quo tua Regna regis, Marte aliena domas.
In te, Rex, Mundo Regis monſtratur imago,
Qui placide pacem, fortiter arma regit.
Diſcet Alexander de te dare munera; Neſtor
Conſulere; Æacides prælia; ſacra Numa;
Regnare Æneas Phrygius; dare jura Lycurgus;
Vincere barbariem Scipio; dura Cato;
Proferre Imperium Cæſar; patriamque tueri
Pompeius; Decius fortia; juſta Solon.

In te omnes, Princeps, dotes Natura coegit;
Quæ Regem eximium nobilitare ſolent.
Invideas nulli gens Lyſia Rege ſub iſto;
Eſt Rex, quem invideant omnia Regna, tibi.

Ad eumdem.

SPiritus hic ingens totoque capacior orbe,
Qui Mundum curis tranſvolat, aſtra petit.
Territat Europam; Libyam ſibi vendicat armis;
Semper ad Eoas promptus anhelat opes.
Non vt poſſideat, ſed donet largius aurum,
Qua patet ætherei ſolii vterque polus.
Ignea magnanimum pectus notat ægide virtus,
Plus face fulminea Regia dextra poteſt.
Quæret amicitiam, qui ſe defendere tentat,
A quo ſecurus ſolus amicus erit.
Quæ Regna ingrederis bello, vel claſſe, repente
Occupat Imperio nobiliore fides.
Quam tibi plus fidei dilatas Regna, recedit
Impietas, intrant Numina vera Dei.
Optat relligio totum tibi ſubdere Mundum,
Vt quæ ſubdiderit Rex tibi Regna regat.
Quam libertatem liber ſibi perdidit hoſtis,
Liberior, Princeps, te duce captus habet.
Vince invicte heros Regna omnia; nec mora, vinces
Victa tibi victor corpora, corda Deo.

Ad

Ad eumdem.

TV patrem armatum teneris complecteris vlnis,
Oſcula per galeam qui tibi ſumma dabat.
Ardentes clypeos, & rubræ cornua criſtæ,
Et ſpolia ampla ducum tangere luſus erat.
Spicula tractabas, patrioſque interritus enſes;
Nec nitor armorum territat, atque minæ.
Sanguine tinctus adhuc Martis poſt bella cruenti,
Te pater in clypei ſuſtulit orbe ſui.
Is tibi dicebat ſat læto pectore; talis,
Qualis ego victo victor ab hoſtes, redi.
Dicta patris fiunt; æquas, ſuperaſque parentem.
De tumulo dum te creſcere ſentit, ait;
Optima ſors noſtra eſt; rapuit mors, cuncta triumphis
Solum habet e tumulo creſcere poſſe tuis.

Ad eumdem, de Pelicani ſymbolo.

INgenium Rex Magne tuum Pelicanus aperto
Pectore, & effuſo ſanguine vbique refert.
Pro grege fundendum titulus monet: Addit eumdem
Pro lege, & ſacro Numine jure dari.

Quod

Quod facis exemplo , volucris ſub imagine monſtras ,
Propoſitumque animi monſtrat imago tui ;
Sanguinis impenſis Princeps qui Regna tuetur ,
Fidam emit impenſa nobiliore fidem.
Quique cruor ſacra pro lege effunditur , aras
Erigit , & certa tendit in aſtra via.
Iſta tui volucris , volucris tu mitis imago ;
Inſtruitis Reges ipſe , vel illa pios.
Grande magiſterium volucris , plus nobile vitæ,
Quæ quod monſtrat avis, plus generoſa facit.

Ad inſigne Pelicani.

AEgypti fuerat quondam quæ fabula campis,
In Luſitanis pectora ſcindit avis.
Scindit , vt impaſtos diſtendat ſanguine pullos ,
Altæ vel exceſi cordis in antra vocet.
Non ibi pectus avis , neque Rex hic ſindere parcit ,
Vt parcat pullis illa , vel iſte ſuis.
Non tibi nobilitas deerit , non Lyſia robur ,
Quam cruor & Regis nobile pectus alit.
Cæſa minutatim cum ſanguine corda feruntur;
En tibi quæ Regis fercula condit amor.
In paſtum præbet ſua corda, & pectora : pectus
In te ut ſit præter , firmaque corda nihil.

Nec

Nec te pœniteat Regum Rex maxime, fusus
Quod secum evolvat corda soluta cruor.
Plebs licet æquales nequeat tibi reddere; grato
Saltem aliquas certat corde referre vices.
Pro grege Rex fundes cum pectora, corda, cruorem:
A grege redduntur pectora, corda, cruor.

IOANNA PORTVGALLIÆ PRINCEPS
VIXIT A. XXXVIII. OBIIT A. MCCCCXC.

IOANNA
LVSITANIÆ PRINCEPS.

ANACEPHALÆOSIS XVII.

EX TRIBVS, quas præter Regum anacephalæoſes, veluti perjucundum auctuarium, daturos ad initium promiſimus, loco poſtrema virtutibus nulli ſecunda eſt Dominæ Ioannæ ſanctiſſimæ Principis. Hæc Ioanni Regum hujus nominis ſecundo, illius fratri, adjungenda fuit jure optimo, tum ob perpetuam inter illos amicitiam vere germanam, quæ vtriuſque animos arctiſſime conglutinatos vnum fecit; tum ob indiſcretam morum ac virtutum ſimilitudinem, quaſi vtrum videres, eadem opera ambos grato errore videres. Qua de cauſa mirabiles hujus Sereniſſimæ Principis, & ſanctiſſimæ Heroinæ virtutes digniſſimæ profecto ſunt, vt lucem videant, omneſque ſuo exemplo ad imitandum provocet, blandeque invitet.

Anacephalæoſeos inſtitutum exponitur.

AL-

Ioannæ ortus, eximia pluchritudo & nuptiarum repulsa prima.

ALPHONSVS eo nomine Quintus diu cum Elisabetha conjuge, omnibus & corporis & animi dotibus egregie ornata femina, sine prole vixit, quare Regina assiduis precibus a Numine filios efflagitabat, qui in avitum Regnum & regiam pietatem succederent; annuente precibus Deo, brevi victurum infantem, qui Ioannes dictus est, atque, hoc amisso, filiam susceperunt Ioannam, quæ Olysippone lucem hausit pridie nonas Februarii anni MCCCCLII. Vbi sacri fontis lavacro tincta fuit, Regni Princeps ab omnibus solemni ritu dicta, triennio tantum matris educatione potita est, quam totius Regni mœrore immatura mors cœlo rapuit, felicem gemina prole superstite, cui vtrique a Ioanne similiter Evangelista nomen indi maluit, ob singularem in Christi Domini dilectum pietatem. Defuncta Elisabetha nihil Alphonsus immutari in Reginæ domo passus est, sed omnia in Ioannæ Principis, quamvis tantula adhuc esset, obsequium vertit, illam Beatrici Menesiæ pari nobilitate & virtute feminæ erudiendam tradens. Crevit igitur Ioanna non corporis minus, quam animi pulchritudine, adeo vt miraculi instar esset, & ani-

& animus in facie quaſi in ſpeculo relucefceret. Multi illam Chriſtiani Orbis Principes, fama commoti, nurum, multi conjugem optabant, & quo tanta pulchritudine aliquali ratione frui poſſent, eximios pictores, qui ad vivum exprimerent, in Luſitaniam certatim mittebant, qui omnes, ſacramento interpoſito, affirmabant, nulla artis induſtria Ioannæ venuſtatem & hilaritatem poſſe adæquari: feruntque Ludovicum XI, Galliæ Regem, vbi iconem vidit, in genua provolutum Numini egiſſe grates, quod tam famoſam in terris divinæ pulchritudinis imaginem ſibi licuerit contueri. Eam igitur Delphino conjugem, miſſis in Luſitaniam legatis, ab Alphonſo petiit: legatione hic lætus, quam in Regni vtilitatem mire facere animadvertebat, Ioannæ rem aperit, & conſenſum expetit. Hæſit anceps vbi de nuptiis agi tam ſerio vidit, quæ alias ſibi animo deſponderat; ſed qua erat prudentia, ætatis teneritudinem cauſata, & rerum inſcitiam, quæ patria domo abſenti multum allatura eſſet nocumenti; nondum virilem Delphini ætatem, qui vix quintum ſupra decimum inierat annum; fratris præterea valetu-

letudinem, cujus immaturum interitum assidui pene morbi minitabantur: propterea que a Regni ipsius vtilitate minime esse eam, ad quam Regni hæreditas deferenda foret, externo Principi tradere. Multa præterea adeo scite & prudenter in rem suam proposuit, vt admiratus Alphonsus rem in aliud tempus differendam esse decreverit.

Mirus in pueritia virtutis progressus.

INTERIM Ioanna omni pietatis ac virtutum exercitatione in dies crescere; quotidianis Curiæ oblectationibus suffurari sese; tempus majori cum voluptate orationi, quam confabulationibus impendere; horarias preces quasi pensum quotidie decurrere; &, quo majori animi voluptate Psalmorum hymnos recitaret, quæ obscuriora sunt sibi Lusitano idiomate aperienda curavit, ne in Dei laudibus decantandis inscia esset. Christi Domini vitam & Sanctorum vitam assidue pervolvebat, de iisque cum aulicis puellis crebro sermonem texebat, delectabaturque præcipue in earum sanctarum facinoribus legendis, quæ illibatum virginitatis florem martyrii sanguine illustratum cruentarunt. Sacro intererat ea compositione, vt religiosæ vitæ feminis decennis Princeps exemplari me-

merito poſſet eſſe. Quotidie ſe in privatum ſacellum recipiebat, vt ſolitas orationum preces obiret, nullique vnquam, quandiu ibi fuit, licuit eam alloqui; ita enim ſe Numini otioſam tradebat, vt ſecularibus totam ſubtraheret negotiis. Illis diebus, quibus anniverſaria celebritate Servatoris Chriſti opprobria & mors recurrunt, miro ſe ſilentio mulctabat, vix circa ea, quæ maxime opus eſſent, verbum proferens, atque hoc etiam abſtinebat ſacratiori triduo, quo interdiu noctuque a templo decedebat nunquam; cibum vix guſtabat; ſomno nullatenus tenerum corpuſculum recreabat; orationibus intenta, lacrymis vbertim manantibus, interna ſolatia procurabat, quibus minime avarus Deus ſatis labores & ærumnas compenſabat. Vt Chriſti Domini imitaretur exemplum, majoris hebdomadæ Iovis die duodecim mulieres externas, inopes, mendicas, ſordidas, pannoſas, ſqualidas, deformes, & quæ nauſeam poſſent excitare, ſumma induſtria ſibi comparari jubebat: harum ſordidos pedes, priusquam alibi (vt Reginarum deliciæ etiam in aſperis facere conſuevere) abluerentur, depoſito Regio or-

natu,

ornatu , ancillari cultu , ne eam inopes agnoſcerent , paucis arbitris , ne in ſummiſſionis exercitio populares auras captare videretur , infuſa in pelvim aqua , flexis poplitibus blande ſordibus purgabat , mundabat , tergebat , ſiccabat , & oſculabatur ; novis poſtea veſtibus ornatas , & aliqua donatas pecunia dimittebat , inſcias quidem a quanam ſibi tantum beneficii , Chriſto tantum obſequii fuerit impenſum. Inde ſe iterum in templum recipiebat , neque, vſquequo ſacratiſſimo Paſchæ mane Dominicæ Reſurrectionis lætitia publica pompa celebraretur , pedem alio efferebat. Mira fuit in egenos pietate & liberalitate ; carceres , noſocomia , & cætera hujuſmodi miſerorum domicilia crebrius inviſi jubebat ; ægrotis, egentibus , peregrinis , ſi quos inopia premi ſciebat , liberaliter , erogata ſtipe , ferebat opem ; neque vſquam , vel ad meridiem cibum ſumptura accubuit , vel ſub noctem in cubiculum ſe recepit , priuſquam ab iis , quorum induſtriæ hæc commiſerat , quid actum eſſet ſedulo & curioſe ediſceret. Si qui e famulis, aut iis, qui in curia verſabantur , odio inter ſe diſſidebant , concordiæ ipſa auctor reſciſſas amicitias

citias omni induſtria redintegrabat, iis aſpera, qui aut verbis, aut manu promptiores alios læſerant, interdumque paci odia præhabentibus ſtipendia denegari juſſit.

Variè in ſe ipſam deſævit. HÆC in alios Ioanna, ſed in ſe ipſam qualis, quam ſæva & hoſtili animo, ne juventutis flore, delitiarum abundantia, regio faſtu, vitii aliquid ſubreperet, vitiorum fomites fuit inſequuta? Mirum ſane; ſed omnia virtutis vincit amor, omnia Chriſti Domini exemplum mortalia pectora cogit. Laneas ſibi ſubuculas aſpero e panno, quamvis non ita craſſo, ne aliquis ſuſpicioni locus eſſet, arctas vt corpori eſſent intimæ aſſui fecit: has vbi ſemel induebat, ſive calore aſperiores fierent, ſive frigoris rigore acrius pungerent, neque diu, neque noctu deponebat, quousque ſcaturientium vermium multitudo, ne in exteriores veſtes erumperent, illam deponere, & mundiorem aliam reſumere cogeret; addebat ſæpius cilicinam veſtem, quam arcte conſtrictam laneo induſio ſupponebat, vt dolorem dolori, macerationi jungeret macerationem. Quoties Alphonſus pater (crebro id eveniebat) in Principis domum ſub noctem ibat, vt Regni curas aliquali oblectamento

mento

mento deliniret, hilari facie, & lætabunda procedebat Ioanna; ſed quia modo cum patre, modo cum Ferdinando Principe Regis fratre ſaltare ex arte compellebatur, quod ipſa miro decore faciebat, quam in comenda facie curam aliæ ponerent, in ſe cruciandа collocabat, & cilicio multiplici voluptuoſam ſaltationem, quam tamen non niſi ex patris præcepto obivit vnquam, prædamnabat. Hæc in quindenni puella eo admirabiliora, quo tenerum corpuſculum tanti doloris impatiens, quo ætas ludicris quam feriis accomoda magis, quo aulæ apparatus, & laſcivia, ad delicias, & molliorem vitam, quam ad duram & aſperam conducentia majori erant impedimento, quo hæc omnia ſumma induſtria, ne in patris Regis, aut Principis fratris, quorum vtrique cariſſima erat, & proculdubio omni ſollicitudine piis conatibus obſtarent, cognitionem devenirent, celanda eſſent. Aliud addidit mirandum non minus, ſed fortaſſe rarius, quo ſatis indicavit quam ingenioſa in ſui fuerit ſupplicia. Deliciarum faſtidioſa poſtquam regali in lecto de more accumbebat, vt famulis & patri faceret ſatis, decedentibus reliquis, e

ſtrato

ſtrato inſomne corpus corripiebat, atque in ſacellum, quod prope cubiculum erat, quaſi in aſylum confugiens nocturnæ orationi ſuſpiriis & gemitibus abunde vacabat, quibus ſtatis diebus modo incruentam, modo ſanguineam flagellationem adjungebat, ibique fatigata & ſomno oppreſſa aliquantulum quieſcens nocturnis mututinas preces continuabat, donec multo jam die, tacito gradu, ne quis perſentiſceret, in Regium ſe lectulum recipiebat, vt famulas, quæ vigiliarum ignaræ erant, advocaret; itaque Regiam perſonam & faſtus ſuſtinere cogebatur; nuda humo inter ſuſpiria dormitabat, & nullius ſibi flagitii conſcium lectum ſingulis noctibus lacrymarum imbribus irrigabat.

Ingenioſe ſibi ſupplicia excogitat.

PARVM hoc, ſibique adhuc juſto indulgentior cum videretur, quæ crudeli in ſua commoda animo ſatis non erat, ſocios advocavit, &, communicato conſilio, immanius ſibi bellum gerere ſtatuit. Igitur in cubiculo inferiori ſuberis corticem ſterni fecit, & in eo rudem culcitram avium plumis infertam, qualis indigentibus apud noſtrates vſui eſt, pro linteis & ſtragulis laneas veſtes craſſas & aſperas, iis ſimiles, quibus in Hi-

bernia viliori plebi mos eſt temporisinjurias repellere : pulvinar arietina lana adeo ſuffartum , vt ad ligni duritiem propius accederet. Huc igitur mobili ſcala, (prius enim in cubiculi pavimento ſerratis tabulis oſtium recludi fecerat) poſtquam in ſua famulæ receſſerant , incomitata deſcendebat , & quod humanæ imbecillitati quietis indulgere cogebatur , ita invita capiebat , vt veſtium aſperitate male acceptum regium corpuſculum vigilias iterum & orationem mallet , quam laborioſam & ſemiſomnem indulgentiam. Huc nemini vlla ex cauſa patebat deſcenſus, præterquam ei feminæ , quæ Principi a ſecretis erat. Cui aliquando ex Ioannæ facultate , re exigente , nullo tamen conſcio , eo introire permittebatur. Hæc poſtea ſupellex Ioannæ delicioſa , & inter mundi muliebris ornamenta cæteris charior , Averium lignea in arca tranſducta , & parthenonis antiſtiti , vt voluptuoſe Principem exciperet , commendato ſecreto tradita fuit. Iejuniis ita vires atterebat , vt priſci eremi mores inter aulæ delicias æmularetur , & quamquam apponerentur ſemper epulæ ante ora paratæ regifico luxu adſtantibus famulis , genium & ſto-

ſtomachum defraudans, vel ex iis, quæ viliores & ſibi injucundiores erant, paululum deguſtabat, vel omnium faſtidioſa pane, & gelida contenta, irritata potius, quam ſedata fame, a menſa diſcedebat; perpetuo tamen hilaris & jucunda variis famulos illudebat artificiis, ne apud Regem, quod admodum ſemper verita eſt, tantæ adverſus ſe ipſam ſævitiæ incuſaretur: quippe quem ſciebat, quod illi eſſet chariſſima, minime permiſſurum, vt ſuſceptum vitæ genus amplius proferret, obſtaturumque ſerio, ne poſtmodum in ſe ipſam tam auſtere animadverteret.

Regno præeſt, atque a patre in parthenium recedendi copiam impetrat

SVSCEPIT per id tempus AlphonſusMauritaniæ expeditionem, a qua, & rebus bello illo præclariſſime geſtis immortalem gloriam, & ſempiternum Africani nomen reportavit. Eo ſecum, quamquam valetudinarius eſſet, & deliciis quam bello aptior, Ioannem Principem quintum ſupra decimum ineuntem annum detulit, vt, poſtquam memorabile aliquod facinus in armis ederet, equitis inſignia acciperet. Regni plena adminiſtratione Ioannæ commiſſa, quæ quamvis ætate (nam octavum ſupra decimum age-

bat annum) tanto oneri videretur impar, prudentia tamen, quod adolescentia detrahere posse videbatur, sufficiebat abunde. Quod publicis Regni negotiis supererat tempus, orationi totum impendebat, patris incolumitatem, & felicem expeditionis eventum a Numine contendens, & partito labore, ne quamdiu publicis commodis vacabat, cessaretur a precibus, ita aulicis puellis horas divisit, vt modo hæ, modo illæ, aliæ alias excipientes, continuum precandi tenorem conservarent. Neque irrita vota; nam brevi Arzilla, & Tingis Mauritaniæ nobilissimæ vrbes vi captæ fuerunt: e qua victoria cum Alphonsus triumphabundus domum se reciperet, occurrit obviam Ioanna ad miraculum ornata & pulchra; postquam patris manum deosculata, & Principem fratrem amplexa est, Duces & Regni primates gratulabunda salutavit, ita coram omnibus patrem allocuuta fertur: Filiæ intuitu, quam bellica gloria lætiorem, vt victorias primum gratulata, a pietate fore diceret, si se, quam præ omnibus charissimam haberet, Numinis obsequio gratus manciparet, liberamque parthenium eligendi copiam faceret, quando nihil

hil ſibi optabilius poſſet accidere, quam inter Chriſti ancillas abdicato regio faſtu quod reliquum eſſet vitæ traducere: pluraque in ſuam rem adeo ſcite & prudenter congeſſit, vt admiratus Alphonſus, manantibus vbertim præ deſiderio & dolore lacrymis, ne Numini videretur contraire, vt erat religioſus & in omnem pietatem propenſus, precibus annuerit. Et quamquam Ioannes frater, qui id ſemper ægerrime tulit, & Regni primores non vultu modo, ſed verbis Regi obſtare conati fuerint, atque in Regni detrimentum hanc eſſe mutationem affirmaverint, & publice Regni jus, cujus illa Princeps dicta jurataque fuerat, ſalvum & integrum fore conteſtati ſint; quæ majores animi procellas deviceerat, minora hæc deſpiciens tonitrua de parthenone ſedulo agere cœpit.

NON multos ante annos Averii, quod oppidum priſcis Lavare, inſignis Ducatus caput Oceano abluitur, & nobile eſt Regni emporium ſub IESV nomine & tutela; ſanctimonialium cœnobium extrui cœptum fuerat a primariis feminis, quæ delicias pertæſæ aſperioris vitæ avidæ Cruci ſuffixi, Servatoris pauperiem, & ſummam rerum omnium deſpici-

Averium ſibi de parthenonis anguſtiis certa migrandum ſtatuit, interim Odivellas proficiſcitur.

picientiam æmulatæ mira aſperitate corpora mulctabant. Percrebuit brevi, vt aſſolet, tantæ rei fama, & nobiliores virgines toto Regno quaſi ad delicium advocabat. Inter has, quæ Principi Ioannæ amicitia & ſanguine admodum conjuncta fuerat, Eleonoram Meneſiam, Viennenſis Comitis filiam, quæ Brigantini Ducis nuptias cœleſti agno poſthabuerat, matre, & fratribus duobus Comitibus, altero Eboræ antiſtite, pene invitis, Chriſti amor, & cœleſte deſiderium omnium ſumma admiratione attraxerant. Hæc Principem (id enim ſibi imperatum fuerat) crebris epiſtolis erudiebat de iis omnibus, quæ ſanctimoniales ex regularum præſcripto obibant, quibus jejuniis corpuſcula macerarent, quotis vigiliis Numini laudes decantarent, qua animi ſubmiſſione, eſto e prima nobilitate & ſummis in deliciis enutritæ, & domos verrere, & coquæ obtemperare, accumbentibus miniſtrare, atque ancillarum miniſteria fungi ſolitæ eſſent; quam vili cultu, quam exiguo ſumptu, quanta rerum omnium penuria priſtina damnarent. Quæ, cum Principis votis mire reſponderent, eo ſe recipere ſtatuit, vt libere ancillari; quæ omni-

um

um Princeps esset, omnibus posset. Sed ne Averii nomen patrem deterreret, interim in parthenonem, quem prope Olysipponem Dionysius Rex condiderat, Odivellas vulgo dicunt, ex Regis licentia se contulit occulto; & paucis, sed iis nobilissimis, vt Principem decebat, stipata.

Deducente Rege & proceribus Averium migrat.

MIRO omnes dolore Principis absentia affecit; in lacrymas palatini omnes soluti, sed maxime nobilissimæ puellæ, quæ illi ministrabant; & perinde quasi in Reginæ luctu atram plerique vestem assumpsere, in iis Ioannes frater, qui dolori plus justo indulgens, esto aliquot post annos lugubrem habitum deposuit, susceptum mœrorem animo nunquam exuit. Palatii januæ clausæ perpetuis tenebris mœrorem omnibus indicabant pariter & indicebant; populares, quasi charissimum quisque pignus amisisset, publicum pro privato dolorem ducebant; ita omnium animos, vultus hilaritate, virtutis opinione, & mira in pietatem propensione sibi Ioanna devinxerat. Odivellas, vbi de Principis discessu certior facta est, Philippa Elisabethæ Reginæ germana soror se contulit statim, quo etiam Rex & Princeps crebro ititabant,

vt

vt Ioannam inviſerent, & ſuaviſſimo fruerentur colloquio; interdumque propoſitis rei difficultatibus, maxime frater, eam a ſuſcepto vitæ propoſito retrahere conabantur, ſed incaſſum ſemper ceſſere conatus; imo Curiæ viciniam exoſa, vt alio abire liceret, patrem oravit, exoravitque, qui Divæ Claræ cœnobium ad Mondæ ripas juxta Conimbricam ſitum, & ſanctiſſimæ Reginæ Eliſabethæ exuviis, nobiliſſimis totius Regni virginibus inclitum, ædificiis amplum, mira illo tempore aeris temperie ſalubre, Principi aptiſſimum fore arbitratus, eo deducendam quam primum curavit. Ab Odivellas proficiſcentem comitati Rex ipſe, & Princeps, Philippa matertera, & Regni proceres Conimbricam vſque atrati omnes, quaſi defunctam flerent & efferrent. Pridie ejus diei, quo Conimbricam erant perventuri, patrem ſecreto alloquuta ſummis precibus ab eo contendit, vt Averium in IESV parthenium ſibi recedere liceret; obſtupuit ille, ſed ne filiam mœrore impleret, conceſſit tandem, & quamquam Princeps frater præ omnibus repugnaret, Averii ſolitudinem, aeris intemperiem, domus anguſtias, & quod

a

a Curiæ frequentia admodum remotus esset locus prætendens ; vicit Ioanna , quæ non regios fastus , sed Bethlemici antri inopiam , deserti solitudinem, Crucis angustias, & Servatoris ærumnas jam dudum animo cogitabat. Averium igitur eisdem comitantibus deventum , vbi post aliquos dies, Rege & Principe ducentibus , cœnobium adiit pridie Augusti Nonas in Beati Dominici, cujus vivendi rationem IESV sanctimoniales cum habitu acceperant , pervigilio. Ibi Alphonsus in lacrymas profusus , quantum charissimum sibi pignus in oculis haberet, contestatus est ; & quamquam ira magis , quam dolor Principem Ioannem præcelleret, in discessu tamen charitatis indices lacrymas retinere nequivit , quippe qui propterea Ioannæ conatibus obstabat , quod illam mirifice diligens , a tanta sorore abesse sibi existimabat gravissimum. Philippa matertera , etiamsi cœnobii septa egressa fuerit , in vicinis tamen ædibus , vt crebro visere posset consobrinam , sibi manendum statuit.

AVSPICATO Averium elegit Ioanna , cœlo ipso comprobante ; nam in Martio mense ingentis splendoris Cometa cerni cœptus

Cometa Ioanna adventum præsignat, religiosam illa vitæ rationem init.

ptus eſt, ex iis, quos Philoſophi caudatos appellant. Rotundus ipſe, magnus, mire lucidus, quem neque denſæ noctis tenebræ obſcurare, neque pluviæ uſquam nubes occultare viſæ ſint: poſt ſolis occaſum ſupra parthenonis domus ſubito accenſus comparebat, modo in ea aeris parte, quæ domum, in qua Ioanna Princeps degit, ſupra erat fixus & ſtabilis, radium, qui latus erat & oblongus, ad eam vſque, in qua ſacræ veſtes aſſervantur, protendebat; modo hanc ſuperſtans illam verſus explicabat caudam; ita tamen, vt locum, quamdiu cerneretur, commutaverit nunquam. Atque in hunc modum totis fere quinque menſibus ſubito quotidie comparens & diſparens omnium oculos rapiebat, & inſolito ſplendore atque ſtabilitate faciebat admirationem, maxime tamen ſanctimonialium animos natura pavidos & prodigiis inſuetos percellebat, quæ ſignificationis ignaræ, quid ſibi damni præſagiret, expedire nequibant. Solvit tamen eventus ipſe omen. Nam quo die Ioanna Averium pervenit, diſparuit prorſus quaſi novo ſideri pulchriori quidem, & ferventioribus radiis accenſo aerius cometa locum cederet. Trien-

nium

nium ferme eodem habitu permanſit, ſed famulis dimiſſis ſola inter Chriſti famulas, quibus cum ſacris in odæo frequenter intererat, & nocturnas aliquando preces, quamquam non ſine valetudinis damno, quod illius domus aliquantulum abeſſet, frequentabat; donec ineunte anno ſupra milleſimum quadringenteſimum ſeptuageſimo quinto, octavo Kalend. Februarii qui dies Apoſtoli Pauli Converſioni ſacer eſt, Religionis habitum magna animi voluptate induit.

Humillima parthenii miniſteria officioſe abit.

NEQVE habitum modo, ſed animum ita commutavit, vt Principis ne veſtigia quidem in Ioanna deprehenderes: reliquis novitiis per omnia ſimillima, in nullo a communi victu, habitu, aut exercitiis, qualia qualia eſſent, exemptionem paſſa eſt ſibi præſtari. Suo ordine poſtrema in odæo aſſidebat, alternis vicibus cum aliis aut cereos tenebat, aut tenentibus aſſiſtebat: in refectorio alias inter accumbebat, & Principi eadem, quæ reliquis nullo delectu miniſtrabat, fictilibus vaſis, quamquam neque figulo patre, neque avo genita eſſet, legumina appoſita veſcebatur; domos verrebat; ſcutellas & catinos calida abluebat; triticum purgabat;

gabat ; farinam ſubcernebat ; nebat ; affuebat ; ægrotantibus & accumbentibus ſumma hilaritate atque animi ſubmiſſione , quaſi omnium famula , ancillabatur ; nihilque ita abjectum & vile fuit, quod Ioanna ſumma lætitia non obiret ; cilicia miræ aſperitatis attexere didicit , vt ſibi & aliis macerationis forent inſtrumenta ; flagella itidem tam incruenta , quam quæ ſanguinem elicerent ; mira arte elaborabat ; ipſaque , vtpote remedia ſæpe ſæpius experta , quæ in ſe ferocius ſæviebant , & ſanguineam flagellationem ſævius exercebant , chirurgi inſtar medicabatur. Atque vt , quam animi abjectionem corde , & medullis infixam gerebat , ante oculos haberet , ſemper in eo corio , quo penſum colo alligabat , illam Servatoris ſententiam inſcribi fecit ,, Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. ,, Cum admodum anguſta foret in parthenone res familiaris , ſanctimoniales ipſæ (neque enim ancillarum & famularum uſus admittebatur) panem , ligna , aquam , & quæ quotidianis vſibus neceſſaria erant , comportabant ; inter primas ſemper Ioanna , debiles conſolabatur , robuſtiores laudabat , & æmulabatur , exem-

exemploque omnibus prælucebat. Quæ ita Reglos faſtus abjecerat, nomen quoque deponere ſtatuit, neque ſe Principem dici patiebatur. Obſtitit tamen Antiſtes, atque eo jubente, vbi opus erat, priſtino more nomen ſuum ſcribebat & in ipſis cœnobii tabulis, vbi Ioannæ nomen cum aliis affigebatur, Princeps perpetuo, quamquam ipſa reclamaret, dicta fuit. Crebro apud confeſſarium expiabat animum, & ſacra ſynaxi reficiebat; communis omnibus, & Ioannæ erat religioſus a confeſſionibus: ſuo ordine inter novitias in genua provoluta, & ni voce agnoſceretur, cætera incognita exponebat crimina; ſuo itidem loco ſacræ menſæ accedebat, & niſi aut vultu aut nomine noſceres, vnam e media plebe ad ſacrarum Virginum numerum aſſumptam diceres. Orationi multum temporis impendebat, & ita divinis reficiebatur ſolatiis, vt præ lacrymarum aſſiduitate genas quaſi exuſtas haberet: veſtis lanea & brevis, crepidæ humiles, lectus aliis par, domus eadem cum cæteris.

His Averii ſanctimoniæ exemplis clarebat Ioanna, cum tantæ rei fama Regnum totum pervaſit & commovit. Eo igitur ab omni-

Regni conventus, frater & matertera a suscepta vitæ ratione dejicere conatur.

omnibus Lusitaniæ vrbibus quasi in publicum Regni conventum primores missi sunt, qui publice profiterentur, se consensuros nunquam, vt religiosa vota emitteret, quotiesque Regno opus esset, inde abducturos, vt hæredem ex ea (namque eo tempore Ioannes frater prolem nondum susceperat) in matrimonium collocata habere possent. Venit, vbi rem scivit, Princeps ipse paucis comitatus, in quibus Eborensis aderat Episcopus Ioannes Menesius, rei novitate adeo permotus, vt vestem lugubrem assumpserit, barbam diu non totonderit, & nisi Numinis timore atque paterna reverentia cohiberetur, aliquid ausus esset, quod Ioannæ summam attulisset molestiam; cum tamen parthenonem ingressus esset, & multa adversus antistitem stomachatus dixisset, illius modestis responsionibus lenior sororem adit, cujus ex aspectu, vbi mutato habitu, tenui cultu, & per omnia novitiam intuitus est, sibi imperare minime potens, in amplexum pariter & lacrymas ruit, multaque in rem suam cum dixisset, blanditiis, modo lenis, modo minis severus, profecit nihil. Adeo Regum minas, quæ Regnum contempserat, ne

a

a Chriſto avelleretur, parvi ſemper fecit. Philippa vero, quæ Principem ſæpius inviſere ſolita erat, vbi mutaſſe habitum cognovit, Averio inſalutata Ioanna deceſſit Odivellas, quo etiam acciri quam primum fecit Miciam Alvarengam notæ ſanctitatis virginem, quam inde ſecum Ioanna Averium detulerat, vt ſola & omni humano ſubſidio denudata, aut religioſæ vitæ ſuſceptam rationem deponeret, aut ſaltem alio, quod optabant, migrare vellet.

Ne religioſa vota emitteret morbo impeditur.

QVAMQVAM vero ita ſpiritu eſſet fervido Ioanna, vt nihil ſibi arduum, nihil durum exiſtimaret, tot laboribus tenerum & delicatum corpus ſufficere non potuit: gravibus proinde tentatur morbis, qui in ultimum vitæ diſcrimen ſæpius adduxerunt: atque communi Medicorum voto iecur, & renes admodum vitiatos eſſe, maxime ex aſſiduo piſcium vſu cum decerneretur, neque vires vltra redintegraret, prudentum hominum conſilio, patris imperio. & fratris precibus adducta tandem fuit, vt a religioſa profeſſione deſiſteret, quod eo libentior fecit, quo ſibi durius videbatur citra animi noxam, quæ ex regula promiſſura foret, exacte minime poſſe

posse exsolvere : quare antistite vocata suo in sacello habitum sæpius exosculata lacrymarum imbribus madidum deponit , se a novitiarum numero & muneribus exemptam declarans ; cumque aliquot horas eo deposito domum perlustraret , resumpsit iterum , vt foret omnibus manifestum communi eam vivendi ratione deinceps non obligari : neque propterea aut mores aut pristinum vitæ institutum invertit. In odæo eumdem sibi locum , quem antea ex ordine cum novitiis habuerat , delegit modo ; aliarum periculis eodem semper animo & submissione adfuit ; sibi , esto morbi necessitas aliquid mitius exigebat , perpetuo aspera , &, quoad vires sufficiebant , inimica.

Averio urgente lue egressa iter religiose instituit.

ANNO a CHRISTI natalitio MCCCCLXXIX cum Lusitaniam dira lues invasisset, paulatim serpens Averium & vicina oppida vastabat: quare Rex & Princeps Ioannæ , suis verbis qui diceret , miserunt , oppido quamprimum excederet , quo vellet ; in eamque rem Conimbricensem , & Portuensem Episcopos, atque alios Regni Principes Averium proficisci imperarunt , qui discedentem comitarentur , & vbicumque manere statueret ,

ret, aſſiſterent, vt decebat. Repugnare tanto imperio non potuit; quare delectis ex ſanctimonialium numero ſex, in quibus Antiſtes ipſa fuit, parthenone manentium lacrymis, & abeuntium deſiderio maximo, quinto Kalend. Octobr. in viam ſe dedit. Vbi manendum erat, ſacellum exornabant, ibique ex more, quamquam non elata voce, ſtatutas preces quotidie alternis verſibus perſolvebant, & quotis diebus flagellationem facere moris erat, quamquam in diverſorio eam non omittebant, mira omnium admiratione, qui Principem, & primæ nobilitatis feminas in ſe adeo inſueto ritu deſævire vix audientes credebant. Hoc in itinere Prioriſſa obiit Beatrix Leitoa omnium virtutum exercitatione laudatiſſima, quæ prima Averii parthenonii auctor, & mira prudentiæ atque religioſæ diſciplinæ opinione moderatrix fuerat, propterea que Ioannæ in primis chara, atque adeo illius obitum magno doloris ſenſu accepit.

CVM vero omnia vaſtandi nullum lues finem facerat, Averium iterum ſe recepit, tamquam in quietis aſylum, ſed hac ſibi diutius frui non licuit, eo enim Ioannes Prin-

Frustra de Regum nuptiis in Ioanna agitur.

ceps se contulit, vt cum ea de nuptiis cum Maximiliano Romanorum Rege, Federici Imperatoris filio, serio ageret, illa tamen constanti animo ita respondit, vt omnem conficiendi negotii spem fratri praecideret: atque vt semel, quæ ad nuptias spectant, absolvamus, quamquam temporis ordo alibi id exigeret, quod cum Ioanne, defuncto jam patre, bis accidit, interseram. Carolus VIII patri vita functo suffectus fuerat in Galliarum Regno; mire semper Ioannam ob eximiam pulchritudinem, & præclaras animi dotes, adamavit; quare legatione missa sibi conjugem petiit, minas intentans, & bellum fremens, ni in Galliam quamprimum duceretur. Averium pergit Rex, sororem edocet viæ causam, publicum Regni incommodum ob oculos proponit, ne privatam publicæ præhabeat utilitatem impense rogat: surdis illa auribus perstat, se homini nupturam vnquam, quamquam is vniversi sit Monarcha, constanter negat. Minas frater auget, hostem appellat, quæ in Regni perniciem conjuret: Vsque modo, inquit, in tot tantisque difficultatibus & molestiis, hæc mihi vnica semper occurrit consolatio, quod

quod te fidam & vere germanam arbitratus sum : modo tamen quare conjurationis conſciam non exiſtimem , quæ alieno ferro me, regnumque objicit : an non tu Regni Princeps, vt illi conſulas ; non Regno nata , vt quæ illi ſalutaria fuerint amplectaris : non Regis ſoror , vt imperata facias : neque hoc cælo , neque Superis diſplicet , cum ii non ſimus, qui cæleſtibus terrena præferamus. Quid ageret Ioanna ? In ſacellum ſe recipit, vt fratri , quid agendum eſſet, reſponderet : & poſtquam diu ſe ſuaque Superis , & in primis virginum Reginæ commendavit , fratrem alloquitur, promittitque ſe Galliæ Regi nupturam , ſi ea ipſa hora viveret. Conditione audita hæſit Ioannes, paucis tamen poſt diebus e vivis exceſſiſſe nunciatum eſt, vt liquidum eſſet de illius obitu certam cælitus Ioannam , quas non formidabat, nuptias ſpopondiſſe. Alia iterum ab Anglia exorta tempeſtas eodem prorſus modo tranquillata eſt. Non Anglus , qui Richardus fuit illo nomine tertius , bellum , ſed perpetuas pacis leges & fraternam amicitiam promittens, adjectis aliis , quæ in Luſitaniæ commodum mire faciebant , conditionibus ,

Ioannam ſibi ſanguine conjunctam, deſtinata legatione, ſponſam precabatur. Alcobaçam Rex cum Philippa matertera ſe contulit, & Ioannam, quæ in Portu propter peſtilentiæ metum tunc temporis degebat, ad ſe quam primum venire jubet: rem aperit, in quantum Reipublicæ bonum id eveniat, declarat ſerio; proptereaque, ne toties repulſam patiatur, orat; & commendato Philippæ negotio, relicta ſorore, abiit. Omnem adhibuit matertera induſtriam, omnes accivit artes, omnia movit & tentavit: iterum atque iterum rem Ioannes vrgere perrexit vſque adeo, vt iræ impatiens ſanctimonialibus, quæ Principem comitabantur, illius congreſſu & colloquio ſevere interdixerit. Ad ſolitas illa recurrit preces, & dum mœrori confecta plorationi nimium indulgeret, levi correpta ſomno aſtare ſibi intuita eſt pulcherrimum adoleſcentem, qui blande ſalutatam compellens: Noli, inquit, vltra mœrere; pone lacrymis modum; jam enim e vivis abiit. Nec plura dixit, & diſparuit. Diſcuſſo illo ſomno in ſe ſe rediit, & ex mira animi tranquillitate ſibi a Deo miſſum, quiſquis ille fuerit, cum conjiceret, fratri

re-

respondit, ne iniquo esset animo, in Angliam proficisci esse se paratam, si, quem sibi optabat sponsum, adhuc in vivis numeraretur. Quod si ad mortuos transisset, hoc vnum sibi efflagitare, ne vltra secum de nuptiis ageret. Obstupuit Ioannes vultus & animi securitatem, qua absentia, quasi præ oculis obversarentur, sibi soror prædicebat; neque dubitare de eventu licuit diu, cum intra hebdomadam a Legatis de Regis obitu Ioannes admonitus eidem justa solvi magnifice jusserit, & Olysipponem proficisci maturans in decessu de variis Regni negotiis sororem cum consuleret, iterum illa rogavit, ne se alii conjugem fore existimaret, cum sibi illud exploratum esset, quando alia non pateret evadendi via, aut se, aut eos, qui sponsam optarent, nuptiis commutaturos. Vtque omnem in posterum molestiis occluderet aditum, vbi de Alphonsi patris obitu nuncium accepit, atque parentari fecit, quasi sui juris, &, vt dicere solebat, manumissa esset, perpetuæ se virginitatis voto religiose obstrinxit.

ALIQVA Ioannæ obitum prodigia processere, quæ lubens omittenda duxi, ne anacepha-

Mira in morbo patientiæ exempla; testamentum conficit.

cephalæoſeos legem præterire videar. Anno igitur MCCCCLXXXIX ſexto Idus Decembris tres amplius horas luna obſcurata eſt, quaſi tantæ Principis interitum lucis defectu præſagiret æque, & lugeret: poſtero ſiquidem die gravi morbo laborare cœpit, & quamvis indies febris accreſceret, in ipſo Chriſti natalitio a lecto ſurgens ſacris vna cum ſanctimonialibus in odæo interfuit, crimina rite Confeſſario aperuit, Chriſti Domini corpus mira animi teneritudine accepit, & quia præ virium imbecillitate ſtare vltra non poterat, in lectum iterum ſe recepit. Eadem inſequenti die fecit, corporis infirmitatem indefeſſo ſpiritus fervore ſuperans. Medici quid mali eſſet definire cum non poſſent, varia adhibebant medicamenta, ſed irrito omnia eventu, quæ tamen illa eſto aſpera & amara detrectavit nunquam, immo illorum ad arbitrium ita ſe compoſuit, vt ne tranſverſum abſcederet vnguem. Exemplo ſit mira gelidæ, qua ſibi interdixerant, abſtinentia; quamvis enim præ ſitis & febris ardore oris interiora in vulnera hiarent, & ſummum afferrent dolorem, qui lacrymas excutiebat, gemebunda Numinis implorabat opem, majora

ſora ſe promeritam fuiſſe tormenta, majoribus dignam cruciatibus ingeminans, a nulla, vt ſaltem vulnera aut refrigeraret, aut ablueret, gelidam efflagitavit. Morbus igitur indies creſcere, febris intendi, ſtomachus venterque extendi, dolores augeri, ciborum mira nauſea laborare, quibus effectum eſt, vt a lecto deinceps imbecillum corpus vix duabus adjuvantibus puellis ſacro ipſo Dominicæ Paſſionis die vix attollere potuerit, quod etiam ſummo labore, vt reſurgentis Chriſti Dominico die ſacro ſe pane reficeret, iterum ultimo præſtitit: odæoque cum jam ad lectum reciperetur valere juſſo, mira lacrymarum ſignificatione, deliciarum ſibi locum quanto animi dolore relinqueret, conteſtatum voluit. Vbi Ioannæ morbus divulgatus eſt, Philippa matertera Averium, vt conſobrinam inviſeret, perrexit ſtatim; quo etiam Bracharenſis, Conimbricenſis, & Portuenſis Antiſtites, & alii Regni proceres confluxerunt. Ioannes Rex itineri ſe accinxit, ſed Medicorum conſilio, qui veriti ſunt, ne defunctam inveniret, expectare compulſus eſt, an aliquantulum mali vis remitteret; quare extremo ſororis amplexu, quod ipſi gra-

graviſſimum fuit, fraudatus eſt. Sibi ipſa teſtamentum confecit, quo parthenonem ex aſſe reliquit hæredem, ſervos omnes & ancillas, qui ad Chriſti caulas ab impia Mahometis ſuperſtitione confugerant, manumiſit; famulis, vt honeſtis viris locarentur, dotes diſtribuit.

Conſobrinum ad virtutem adhortatur: animum confeſſione expiat, & ſacra ſynaxi munit.

CONSOBRINVM Georgium Ioannis nothum, a quo Averii Duces originem trahunt, quem a prima infantia educarat, ad ſe advocatum miris inſtuxit documentis, illud ſæpe monens, Deum, vt omnium judicem, præ oculis haberet ſemper, nihilque, cujus poſtea pœnitendum foret, vmquam ageret. Tibi, o fili, animam hanc meam (ita IESVS cœnobium appellare conſueverat) impenſe commendo: ne tibi excidat e memoria, qua te cura trimeſtrem excepi, qua diligentia vilibus induta, cantum lacrymis, & fletum muſica ſemper miſcens enutrivi, hoc tibi cœnobium patria, vt patriam tuere, & vale; juſſitque vt alio deduceretur, quoadusque Ioannes de ſuo obitu certus filio conſuleret. Ingraveſcente morbo pridie Nonas Maii, quo die in ferventis olei dolium immiſſus fuerat Evangeliſta Ioannes, quem ipſa

ipſa hæreditaria ab Eliſabetha matre propenſione mire ſemper coluerat, ante actæ vitæ maculas, quantum memoria aſſequi valuit, miro doloris ſenſu, & lacrymarum imbre, Confeſſario expoſuit, eodem de ſacro Viatico communiit, atque vnctione armavit. Et quamquam deinceps majori angeretur dolore, neque cibi aliquid, aut ſomni capere poſſet, vſque ad tertium Idus Maii protraxit vitam, quam ita ſancte reliquit, vt duxerim operæ pretium pietati magis, quam brevitati morigeratus aliqua memoratu digna, vt palam ſit, qua prudentiæ & ſanctitatis laude notanda ſit Ioanna, ipſa qua evenere ſerie, hic exponere.

Ad poſtremum mortis certamen religioſe ſe parat.

CONVOCATIS Medicis, pro induſtria & labore magnas habuit grates, & quamquam fruſtra omnia evenerint, Numini id adſcribendum eſſe dixit, cujus arbitrio humanæ vitæ periodus, aut protrahitur, aut præſcinditur; cumque palam faſſa fuerit, ſe a Deo longiorem curſum efflagitaſſe, quo plenius ante acta ſcelera pœnitentia poſſet, & eleemoſynis redimere; aliter Superis fuiſſe viſum, qui licet immerentem ad meliorem vitam revocabant, ſibi exploratum eſſe illa

ipſa

ipsa nocte decessuram; proptereaque nihil esse, quare vltra vigiliis fatigarentur, abirent proinde, & sui memores apud Deum essent. Iis dimissis, Antistitem & reliquas sanctimoniales, ne abirent, exoravit; propterea quod illarum ope maxime indigeret, Confessarioque misit, qui suis verbis peteret, praesto vt esset, & Episcopos sui decessus admoneret, vt fusis ad Deum precibus morienti auxiliarentur: integra tamen voce, & morientis nulla alia significatione, crebro quota esset hora astantibus sciscitabatur, quasi non modo sciret, sed anxie quae futura esset vltima expectaret. Vbi non multum distare noctis medium audivit, sacerdotes acciri jussit, caputque sibi alio apposito cervicali altius attolli, & quoniam eo motu dolores acrius pupugere, Christi & Deiparae auxilium mira teneritudine ac lacrymis imploravit saepius. Vbi advenit Confessarius protractis Summi Pontificis litteris, in quibus ipsi plenaria indulgentia concessa fuerat, sublatis manibus, & pectus saepius dextera contundens, contenta voce illud saepius iteravit: Peccavi Domine, mea culpa, indulge miserae. Sibi pendentis a Cruce Servatoris imaginem

ginem propius admoveri rogavit, & pedes exosculata: Domine, inquit, Deus meus, miserationum Domine, averte faciem tuam à peccatis meis. Quæ verba quoties in aliquod Christi, aut Beatissimæ Virginis simulachrum incurrebat, mira animi & corporis submissione repetere solita fuerat.

Sanctissime moritur & defunctæ corpus componitur

DOLORIBVS aliquantulum prope exanimata, vbi in sese rediit, Antistitem rogavit, sibi vt Redemptoris Passionem legeret: cumque eo ventum esset, vbi immane illud scelus, quo carnifex Servatoris vultum alapa fœdavit, a Ioanne describitur, viribus ipsa destituta, vt sibi dextrum brachium attolleretur, efflagitavit, genæque colaphum quanto maximo potuit in tanta debilitate, impetu inflixit, & clara voce: O Domine, inquit, qui tam acerba pro ingratis hominibus perpeti maluisti, mihi ignosce, me salva, & in eorum, qui beata visione potiti æternas tibi laudes decantant, numerum adscisce. Omnia attente & mira vultus tranquillitate audiebat; vbi vero insigne aliquod Christi opprobrium recitabatur: Ignosce Domine, dicebat, ignosce, & ne intres in judicium cum ancilla tua, ne iniqui-

quitates meas recorderis. Ignoſce miſeræ peccatrici. Cum vltimum animam efflantis Domini verbum accepit, junctis aliquantulum ad pectus manibus, demiſſa voce oravit, ex iis tamen quæ interrupta percipiebantur Catholicæ fidei profeſſionem eſſe conjectatæ ſunt, quæ viciniores erant, ſacræ virgines. Ter poſtea trigeſimum Pſalmum repetens: Semper, inquit, Domine mi, & Deus meus in te ſperavi, tibi ſemper animam hanc, quam ſanguine tuo tibi redemiſti, totis viribus commendavi: quod idem modo, quanto poſſum, animi affectu præſto: tibi Domine, & Beatiſſimæ Matri tuæ Virgini MARIÆ Dominæ meæ, animam meam commendo; vlterius Virginem ipſam alloquuta: Monſtra, inquit, te eſſe Matrem, & cet. Maria Mater gratiæ, Mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe. Tunc Apoſtolorum & Athanaſii Symbola clara voce, aliis comitantibus, dixit: ſacerdotem rogavit, vt eas inciperet preces, quibus antiquo Eccleſiæ more morientibus contra adverſarii incurſationes opem a Deo & Sanctis poſcimus: accenſum de more cereum dextra illa apprehendit, nec amplius

de-

demisit. Astabant sanctimoniales in genua provolutæ, & lacrymas profusæ; neque illa jam aliquem doloris sensum exhibebat, sed mira vultus tranquillitate animi quietem declaravit: illudque omnibus mirandum accidit. Vultus, qui diuturno morbo venustatem & colorem amiserat, instante morte, non modo in pristinam pulchritudinem, succi plenus, & colorum vivacitate integra apparuit, sed formosior multo, & crystallina luce circumfusus: oculos jam media in morte ad Christi effigiem cum extulisset, omnium admiratione smaragdis simillimi rutilare visi sunt, & cum ita aliquandiu perstitisset, ad illa precum verba: Omnes sancti Innocentes orate pro ea: immaculatum Deo efflavit spiritum; mox in gremium decidere manus, adventitia illa disparuit pulchritudo, & oculi palpebris sponte coeuntibus splendorem & sui conspectum omnibus ademerunt. Corpus de more religioso habitu indutum in sanctimonialium conspectum, vultu, manibus, plantisque nudatis propositum fuit. Eo omnes mira lacrymarum & suspiriorum vi confluxere, & pedes certatim exosculatæ sanctum cadaver venerabantur.

Vbi

Vbi vero campanarum pulſu Principis obitus divulgatus eſt , toto oppido ejulatus exaudiri ; quaſi privato domus quæque luctu planctum attolleret.

Dum cadaver effertur mira accidunt.

SIMVL ac dies illuxit, in ſarcophago compoſitum corpus , & ne multitudini pateret coram Epiſcopis , & religioſis viris tabulis contectum eſt. Porro dum in templum efferretur , omnium in conſpectu illud accidit , quo Ioannæ deceſſum vel ipſæ arbores, & herbæ ſenſus expertes collacrymari viſæ ſunt. Intra cœnobii ſepta hortum ſibi ipſa , vt ſanctimonialibus levamini eſſe poſſet , conſeri juſſit ; eo labore feſſas evocabat , & mira verborum comitate inter paradyſi delicias recreabat ; curabatque , vt ſuo tempore aqua , vel duceretur , vel inſtillaretur , & lectæ arbores aliunde avulſæ ſererentur ; immo ipſa ſua manu aliquas plantaverat aliquando. Cum igitur illac defunctum cadaver in odæum efferretur , ad ſarcophagi vel aſpectum , vel contactum arentibus ſubito ramis , florum & foliorum honorem excuſſere arbores; & emorientes herbæ, quam ſibi beneficam ſenſerant demortuam ſe ipſas amœnitate , & vita mulctantes deflere viſæ ſunt.

ſunt. Aruerunt cotoneæ mali, citrinæ, medicæ, & quotquot inſita erant arborum & herbarum genera, neque ex iis vlla repullulavit. Vbi in templum pervenere, inferiis quam maxima potuere pompa ſolutis, incredibili omnium ordinum dolore & ploratu ſanctum corpus in inferiori odæo terræ commiſere. De Ioannæ virtutibus plura dicerem, ni faſtidioſus fuiſſe formidarem; plures de illius gloria viſiones accidere, quas etiam prætermitto. Vixit Ioanna annos XXXVIII, ex iis XVIII Averii, ſumma virtutum opinione & mira ſui deſpicientia, traduxit: pridie Idus Maii anno MCCCCXC, ad feliciorem vitam emigravit. Corpore fuit procero & valido, ad miraculum venuſta, fronte liberali, oculis viridi colore lætis & amplis, naſo modico, labro inferiore aliquantulum prominente, colore albo & rubicundo: ex ipſo aſpectu Princeps.

PLVRA poſt Principis obitum narratu mirabilia accidere; plures illius apud Deum interventu maxima obtinuerunt; quæ Ioannæ ſanctitati accepta retulere. Illud vnum pro coronide memorabo. Vaſtante Averium dira lue, in tutum ſeſe proripuere Medici; quare

Sanctimoniali deſperatum vitam reſtituit, & veneno extincta creditur.

quare relictum vulgus passim peste correptum miseras efflabat animas: inter alios lethifer morbus sanctimonialem corripuit mira virtutum opinione celebrem, annis grandævam, quæ Ioannæ fuerat familiaris. Hæc febri accensa, cum nullum sibi remedium superesse aspiceret, ad preces confugit, Ioanam apud Deum patronam suscipit, terram e Principis tumulo erutam sociis petit; datam postquam pie exosculata est, & capiti superposuit, aposthemati applicat. Mirum dictu! non remisere modo, sed penitus dolores extincti sunt, & sopiti; febris miseram extemplo reliquit aposthema ipsum, nullo adhibito medicamine pus resolutum ejecit, & in antiquam valetudinem restituta, quæ vitam desperaverat, quantum apud Superos Princeps Ioanna valeret, aliis grata prædicabat. Illud dictum vellem firmam Medicorum esse sententiam veneno sublatam fuisse; cum enim in aliquos propter scelera animadverti iussisset, & quemdam pertinacia infamem vrbe & agro relegasset, de ea occidenda inter se consilia eos habuisse constat, morbique inde principium accidit, quod sibi ab ea domo frigidam, vt æstivum calorem le-

varet

varet, allatam cum bibiſſet, mira totius corporis commotione exagitari cœpit, vomitu torminibusque laborare, corde angi, plus ſolito mœrere; venter ſtomachusque tumere, & mutata valetudine in eum tandem morbum lapſa eſt, quo, propter ſanctimoniæ zelum miris doloribus cruciata, ad feliciſſimam palmam evolavit.

INOPINATO MORIVNTVR PRINCIPES, QVI IOANNÆ CONNVBIVM PETIERANT.

BLanda nec impuris vnquam temerata venenis
Principis æthereus pectora cepit amor.
Mille poli tædæ ſuccendunt; mille ſagittis
Vritur, & flagrat quo mage caſta magis.
Mille Proci voluere ſibi conjungere; mille
Poſthabuit thalamos virginitatis amor.
Forma Aquilas generoſa trahit; ſed pectus in iſtud
Non vires Aquilæ fulmen & omen habent.
Gallorum petiere nurum ſibi lilia. Marcent
Sceptra hæc dum cœli lilia mente colit.
Deperiit fruſtra diviſus ab orbe Britannus,
Nec tanta immenſo frigore flamma perit.

Omnibus vnus amor populis & Regibus: vnus
His luctus, illis funera fecit amor.
Nam periit fato, quicumque poposcit, acerbo.
Rivalem tanti est velle habuisse Deum!
Nec mirum: & superos, & qui regit astra Tonantem,
Vna hæc, quæ posset flectere, forma fuit.

Triumphanti parenti procedit obviam Ioanna petens, vt sacræ alicui familiæ sibi liceat nomen dare.

OBvia victori graditur Ioanna Parenti
Mille petita viris, mille negata procis.
Armat in armatas bella altera & arma phalanges,
Arma vel in superas jus habitura domos.
Ille triumphantum mos est, ait illa, petenti
Imprimat vt nullam fœda repulsa notam.
Te mihi victorem Cœlum dedit: ergo Tonanti
Me redde, inque vicem sponte repende vicem.
Purpura sordescit, saccus juvat; Aula fatigat,
Ara levat; tellus me premit, astra vocant.
Da mihi, captivis quæ sunt pro crimine, pœnas:
His meus in pœnis rite triumphat amor.

Ad

Ad aſpectum Ioannæ Principis emortuæ vernantes flores emoriuntur.

FErtur inhumano Ioanna extincta feretro,
Pallida virgineis aſſociata choris:
Tranſit odoratis halantem floribus hortum,
Quem nuper tenera ſeverat illa manu.
Demiſere caput ſopita papavera; marcent
Lilia; frondis honos defluit; aret olus.
Aſtrorum vt flammis ſol aureus addit honorem,
Sole micante micant, ſole cadente cadunt;
Ioannæ aſpectu vernabat gratia florum,
Ioannæ aſpectu deficiente cadunt.
Aſpiceret quoties clara aſtra & caſtra decoris,
Labente ex oculis fonte rigabat agrum.
Præ deſiderio mæſtis nunc æſtuat herbis:
Triſte gemunt violæ, lilia triſte gemunt.
Quem lacrymæ paſcunt, lacrymarum e fonte reſurgit;
Cum deſint, ponunt marcida ſigna comas.

Ioannæ in cœnobium adventum Cometa; obitum Luna deficiens præſagit.

PRincipis adventum formoſus luce Cometes
Præmonet; extremum Luna labore diem.
Vt monſtret ſidus, flammat nova ſidera cælum;
Abjicit, vt ploret Cynthia mæſta jubar.

Ioannæ adventu vanescit sidus in auras ,
Victaque majore lumine stella fugit.
Luna ubi sidereas revocandam sensit in aulas ,
Invidet , & tanto pressa decore gemit ;
Namque olli interitu splendor non interit : auxit
Mors lucem , evasus contulit ipse jubar.
Et quæ præsagium vincebat luce Cometem ,
Exanimus Lunæ causa laboris erat.
Quid palles ? maculas si vis perfundere luce ,
Ioannæ extincto a sidere quære jubar.

Pro Christi spinea corona plures Regnorum coronas neglexit.

COntemplata suam & Christi Ioanna coronam ,
Quam diversus , ait , flos utriusque viret ?
Illa voluptatem mihi germinat, ista dolorem :
Hæc rosa fert spinas , illaque spina rosas.
Spinea sit quamvis , illa est pretiosior auro ;
At mea sit quamvis aurea spina manet.
Sentibus illa viret , tamen est in sente levamen.
Non habet hæc sentes , at sine sente ferit.
Christe vices mutare velim : caput ergo coronent
Aurea serta tuum , spinea serta meum.
Si te spina juvat , plures tibi proferet aurum
Hoc spinas , auri plus tua spina mihi.

EM-

Pag. 437.

EMMANVEL PORTVG. REX XIIII.
VIXIT A. LII. OBIIT A. M. D. XXI.

EMMANVEL I.

LVSITANIÆ REX XIV.

ANACEPHALÆOSIS XVIII.

Alphonſi V. nepos ex Ferdinando fratre, & Ioannis II levir.

FORTVNATISSIMVS Emmanuel, vnicum nomen, Regni ſingulare præſidium, & ingens tam Luſitanæ gloriæ incrementum, quam imperii, vtpote qui latiores & opulentiores Regno terminos adjecit, quam a majoribus accepit, patrem habuit Ferdinandum Regis Alphonſi V. fratrem natu ſecundum; matrem vero Beatricem filiam Principis Ioannis, qui ejuſdem Regis Alphonſi frater fuit; proavum maternum Eduardum Regem; abavum Ioannem hujus nominis primum. Ex numeroſa Ferdinandi ſobole natu minimus, & Ioannis II. patruelis, ad quem proinde Regnum, ſuperſtite nulla Ioannis legitíma prole, hæreditario jure pertinebat. Natus eſt Alcocheti in oppido ripæ tranſtaganæ pridie Kalend. Iunii anno milleſimo quadringen-

gentesimo sexagesimo nono, feria quinta Corporis Christi, non sine magno felicitatis argumento. Nam, cum Beatrix mater jam pridem acerbo dolore parturiret, & solemnis Eucharistiæ pompa pro domicilii foribus traduceretur, tamdem bene ominato illo Numinis accessu partum edidit. Quod ego sane maxima Emmanuelis in gloria posuerim, quippe qui gerendis in rebus, perinde ac natalitiis, se affuturum Deus ipse polliceri videretur. Ergo a felici adventu Emmanuel apposite denominatus, ejusdem nominis numen ac majestatem, vt vere atque vnice divinam, toto Orientis orbe, maximo cum animarum fructu, longe lateque divulgavit.

Natus, cum Eucharistica pompa domum præterduceretur.

Vnde nomen Emmanueli.

ÆTATIS anno vigesimo sexto Rempublicam accessit, Christianæ pietatis, prudentiæ, mansuetudinis, cæterarumque virtutum luminibus apprime conspicuus. Vnde filii loco semper apud Ioannem fuerat, cujus ipse amori & voluntati per omnia grati animi officia respondebat. Rex salutatus, Comitiis habitis Monte maiore novo, multa Iuri Reique publicæ consentanea decrevit. Accersivit Iacobum, ac Dionysium, Brigantini

Regnum adit.

tini Ducis filios, eorumque avunculum Alvarum, & Pharensis Comitis filium Sancium, qui omnes e Regio sanguine proceres extra Lusitaniæ fines vagabantur. Redeuntes perhumaniter & liberaliter accepit; duos præcipue e Ducis Brigantini filios, vt qui Emmanuelem gradu arctissimo contingebant. Horum alteri Iacobo, ejusque in perpetuum soboli, confiscata paternæ ditionis oppida super quinquaginta, pristinamque dignitatem, ac fortunas, quemadmodum Nonio familiæ auctori a primordio concessa fuerant, immensa liberalitate redonavit. Nusquam enim, vel si totius antiquitatis monumenta percurras, Regem, aut Imperatorem offendes, qui tantam patrimonii sui partem clienti adeo munificenter erogaverit.

Brigantinæ domus hæredibus omnia restituit.

CÆTERVM Emmanuel, cum generosos sortitus esset spiritus & arduam mentem, patriis Europæ finibus haudquaquam contentus, duas animo suo dignas in Asiam & Africam suscepit expeditiones, & pene confecit. Vt nempe terrarum orbi in sphæræ figura effigiato, sibique a patruele Ioanne in symbolum relicto, par foret. (Nondum enim id ætatis quarta orbis terræ pars venerat in Eu-

Sphæra meritissimum fuit insigne Emmanuelis.

Europæ notitiam.) Nec vero ea rerum mole oppreſſus interea Reipublicæ adminiſtrationi , aut exercendæ juſtitiæ defuit : cum per eos dies animo indefeſſo vel domi litteras ſignando exhauriret ; vel in capitalium rerum tribunali neceſſario tempore perſeveraret.

Indica conquiſitio Vaſco Gama duce aperitur.

PRIMAM igitur Emmanuel auſpicatus Orientis conquiſitionem, quæ maxime ob oculos verſabatur , Vaſcum Gamam , ſtrenuiſſimum equitem , & rei navalis experientiſſimum, quem Ioannes ante ob excellentes ingenii dotes deſignaverat , expeditioni , claſſique ſumma cum poteſtate præfecit. Is poſtridie Nonas Iunii anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo nono , navibus inſtructis duabus , epibatis centum quadraginta octo , ſolvens Olyſippone , Bonæ Spei promontorio , Moſambico Inſula , Quiloæ Regno , Mombaça, Melindeque ſuperatis , Calecutium appulit, ſuæ navigationis terminum , & Imperatoris Malabarici ſedem , ac domicilium. De barbaris Regibus tribus quatuorve , poſt inſidias ac dolos feliciter evitatos , laureatam ſemper & incruentam victoriam reportavit. In regionibus a ſe patefactis

ctis quinque circiter monumenta constituit: & cum illarum gentium ad fidem Evangeliumque recipiendum opportunitatem, aromatum differentias & pretia, commercii quæstum, cæteraque bello inferendo necessaria didicisset, in patriam renavigans, salvis e supra memorato numero quinquaginta quinque militibus, Olysipponem tenuit. Consumpti in ea expeditione sex & viginti menses, enavigata leucarum supra tria millia. Maria vero tempestuosa & incognita, morborum inaudita genera, cœli varia temperies, ac terrarum, Barbarorum fraudes & insidiæ, inedia, sitis, procellæ, & quos omnifariam labores devorarunt, nulla possunt oratione recenseri. Deo tamen immortali, cujus in eo negotio causa agebatur, opitulante, susceptam expeditionem insana defuncti navigatione confecerunt.

Singulorum annorum in Indiam apparatus.

IGITVR Emmanuel multis maximisque Gamam beneficiis ob res fortiter ac præclare gestas insignivit. Deinde, accepta Orientalis Indiæ notitia, majorem erectus in spem, ornatissimas singulis annis classes in eam conquisitionem mittere constituit. Vt siqui Reges oblata pacis & amicitiæ fœdera

præ-

præconesque Evangelicos acciperent, cum his societatem & commercia institueret, alios infestis armis depopularetur. In secunda deinde expeditione, Petro Alvaro Caprali præfecto anno M.D. patefacta ex occursu est Sanctæ Crucis terra, quæ vulgari nomine appellata Brasilia, & saccari aliisque frequentata mercimoniis, ad immensa quoque vectigalia succrevit. Aucta Orientis ditio multorum obedientia Regum, qui se Emmanuelis potestati cum præclaris stipendiis dediderunt. Arces ædificatæ Cocini, Cananoris, Coulani, Quiloæ, Sofalæ, Mosambici, Anchedivæ, Socotoræ, Ciauli, Armuziæ, Goæ; Pacena, Pedirensis, Calecutana, Zeilandia, Malacensis. Maximæ classes profligatæ tam Camorini Malabarici Imperatoris, & aliorum Regum potentissimorum, quibus Turcæ, bellicosæque gentes aliæ astipulabantur; quam Sultani, qui Memphitico Cairi Regno præpotens, cum a Lusitanorum in Indiam accessu sua paulatim vectigalia, interversis navibus, & Rubri maris commercio, attenuari sensisset; inita multorum Principum societate, missisque ad eam rem classibus instrumento bellico, ac mili-

Brasilia a Caprali patefacta.

Arces Indicæ.

Sultani classes victæ.

militum robore præclare ornatis, Lusitanos toto Oriente depellere omni opere, sed irrito conatu, moliebatur. Quippe cum Dei partes agerent, eo mirabiliter adjuvante, gloriosas sæpe victorias ab hostium innumerabili multitudine retulerunt. Ductore maxime Alphonso Albuquercio, qui cum summa Lusitanici nominis gloria, & incredibili rerum gestarum fulgore insulam, & insulæ caput Goam, Proregum Lusitanorum sedem ac domicilium non sine sudore comparatum, barbaris nequicquam reluctantibus, in potestate retinuit. Armusiam, nobilissimum Persiæ, Arabiæ, Indiæque totius emporium, Rege stipendiario facto, Emmanuelis Imperio adjecit. Malacam in aurea Chersonneso, veterum Geographorum laudibus inclyta, sitam, totius Orientis opulentissimam vrbem & frequentissimam, admirabili virtute debellavit. Quippe ad id temporis egregiis aucta munitionibus, propugnatoribus triginta millibus, & præter enormes e ferro fistulas, tormentis supra octo mille constabilita, nullam de se spem viribus externis aut alienæ potentiæ faciebat. Manu tamen Albuquercii capta direptaque est: præda tricies

Ab Alphonso Albuquercio expugnatæ Goa, Armusia, Malaca.

cies

Æthiopiæ commercium, & Molucæ subactæ.

cies centenis circiter aureorum millibus æstimata. Molucas insuper Insulas (vbi arcem Ternatensem extruxit) Emmanuelis arma penetrarunt. Primus instituit Æthiopiæ commercium, annoque M.D. proavitis agnominibus, Æthiopicæ, Arabicæ, Persicæ, atque Indicæ conquisitionis, navigationis, & commercii titulos gloriosissimos apposuit. In his atque aliis ætatis illius expeditionibus, ac præliis adeo admiranda bellicæ virtutis exempla facinoraque Lusitani tam milites, quam imperatores edidere, vt Græcorum, Romanorumque fortitudo, aut rerum gestarum gloria cum illis comparari minime posse videatur. Consulat historias lector, & Lusitanorum acta nobilissimorum scriptorum fide ac diligentia (vt par erat) memoriæ prodita sempiternæ. Nos parcimus, vt ne ab instituto breviario digrediamur.

Templum Virginis a Bethlem ædificatum primis ex India stipendiis.

ERGO Emmanuel cum tanta Lusitaniæ ditionis incrementa, victorias, & parta trophæa Deo referret accepta, tam grati animi ostendendi causa, quam vt nova deinde beneficia promereretur, multa pientissime ac religiosissime patravit. Ac primum ædem Vir-

Virginis a Bethlem (quam Henricus Princeps nobilissimorum Christi equitum domicilio ad ostium Tagi dedicaverat) magnifico auxit ejusdem nominis templo, velut Indicæ conquisitionis & Orientalium victoriarum trophæo. Vnde primo ex auri stipendio a Regibus dedititiis persoluto sumptuosam pyxidem ad custodiendum Eucharistiæ Sacramentum curiose fabrefecit, eidemque templo destinavit. Cujus in structuram, dum opera duraverunt, hostilis prædæ partem, quæ sibi pertinebat, liberaliter impendit. Nec summa vulgaris fuit, vna enim ex Malacensi direptione ducentorum aureorum millia recepit. Templum vero non multo post cum suis reditibus, ac prædiis, ædificato ibidem Hieronymianæ familiæ cœnobio addicens, cum equitibus alio in loco paria fecit. E regione cœnobii propugnaculum Sancti Vincentii condidit, firmoque præsidio & bellicis tormentis ornavit, vt fluminis ostium ac templum ab hostibus vndequaque tutaretur.

Ibidem cœnobium D. Hieronymi.

NEQVE ea Christianæ pietatis officia satis habuit. Anno enim MDXIII, vt suo & subacti Orientis nomine obedientiam apud Christi Vicarium Leonem X profiteretur, era-

Legatio & munera ad Leonem X post Indiam exploratam.

oratorem misit Tristanum a Cunia, summæ dignitatis hominem, cum eleganti procerum comitatu, qui ad eam legationem se se ad ostentationem adornarunt. Addidit & munera Regiæ digna magnificentiæ. In quibus attalicum Pontificis ornamentum, auro trifariam crispante, scutulatum gemmis pulcherrimis, eoque artificio fimbriatum, par vt nusquam vel materiæ vel manus pretio post hominum memoriam reperiatur; alia in super minoris taxata dona, & exquisita Indiæ munuscula, sed auro gemmisque mirum in modum cælata. Misit præterea rhinocerotem & elephantem, quem primum ex Oriente Roma conspexit. Ad vltimum, Persicum venatorem Emmanueli a Rege Armusiano missum, equo insidentem, cum venatica post ephippium panthera ingeniose & affabre inaurata. Quarum omnium rerum summa apud eos, qui singula accuratius æstimavere, sexcentorum mille aureorum fuit. Neque ad eam ætatem, vel nostram deinde, Rex vllus extitit, aut Imperator, qui donis æque opulentis Summum Pontificem veneraretur. Hæc scilicet Emmanuelis pietas, hæc prima conquisitio fuit.

AFRI-

AFRICAM secundo aggressus est loco, in quam ita inflammato propendebat affectu, vt ejus conquisitionem sæpenumero suam, reliquas suorum clientum, appellaret. Quamobrem anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, nondum suscepta prole, ipsemet in Africam meditabatur, delectis in id ipsum e Lusitania viginti quinque millibus, classeque ingenti ædificata, & curiose admodum instructa. Hæc tamen ad irritum cecidere. Nam, cum per eos dies Turcæ bellum periculosum Venetis ex insperato indixissent, nec rebus ornandis spatium daretur, ii, Summi Pontificis auctoritate interposita, opportunum Emmanuelis auxilium imploraverunt. Triginta igitur naves eo missæ, triaque bellatorum millia præfecto Ioanne Mencsio, quem idcirco Emmanuel Aroquæ Comitem creaverat. Hæ, cum in altum vela fecissent, & nonnihil ex occursu felicissime prædarentur, Venetias appulsæ, inde, quod ab incœpto Turca destiterat, quam ocyssime remearunt. Ante hos tamen apparatus Emmanuel, adaucto stipendio, præsidiisque commeatum, & bellica instrumenta continentibus Africæ Castellis, in

Res gestæ in Africa.

Auxilia Venetis suppeditantur.

Ob Regis pietatem Arzillæ victoria reparatur.

eam rem abunde ſuppeditaverat, præſcripſeratque, vt inſtitutis ibidem Parochiis tributorum omnium decimæ Eccleſiaſtico ritu perſolverentur, nec ſine fœnore; Deus enim, qui centuplicato noſtra ſemper obſequia remuneratur, benigne præſtituit, vt quo die Emmanuel id in Luſitania decreverat, eodem Ioannes Meneſius Arzillæ glorioſiſſimam a barbaris victoriam adipiſceretur. Pluresque deinde Arzillæ, Septæ, Azamori, Tingitanæque arcis Duces æquabili rerum victoriarumque proſperitate continenter floruerunt.

Marrochii portis noſtrorum haſtæ infinguntur.

OMITTO noſtrorum audaciſſimos excurſus, & prælia pluſquam vicies animoſe profligata. Quippe Emmanuele Luſitaniam moderante, eo Luſitanorum virtus & fortuna crevit, vt potentiſſimos Fezii, ac Marrochii Reges, & Xarifes inſuper permagnis exercitibus inſenſos, ipſi numero longe impares, animo tamen ſuperiores, nunc impetentes, impetiti alias, facili ſemper negotio debellarent. Cœlo nimirum auxiliari vtebantur, eoque adjutore & auſpice, non ſemel in hominum terga pertinaciter hærentes, & Marrochianas aduſque portas inſecuti ferratis ha-

Saphinum capitur & omittitur.

ſtarum calcibus fores, ingeminato Emmanuelis nomine, converberarunt. Extruxit Emmanuel in Africa Caſtellum Regium, quod, (expugnata ſubinde, & ſtipendiaria facta vrbe Saphino, opulentiſſima, & civium inquilinorumque Iudæorum familiis quatuor mille quadringentis frequentiſſima, impoſitoque cum arce præſidio) vt minime neceſſarium, ita ſtabile non fuit. Anno deinde MDXIII navigia circiter quadringenta fabricatus, peditibus duodeviginti mille communiit, duobus millibus equitum; ex his trecenti cataphracti. E tota vero ſumma peditum tria millia, equites quadringenti quinquaginta, in quibus cataphracti centum, Iacobi Ducis Brigantini, quem totius claſſis præfectum Emmanuel ſummo cum imperio juſſit, clientes erant. Ea expeditio ſuſcepta eſt in Azamorum, quæ cum vectigalis vrbs eſſet, & ſtipendia jugumque ſæpiſſime detrectaret, exſcendente Luſitano, & caſtrametante pro mœnibus, primo ſtatim impetu, ſine vllo noſtrorum damno, expugnata eſt, & militibus permiſſa, vt licenter, & hoſtili more diriperetur. Ad ejus ſupplicii famam deſertæ mox a Barbaris vrbes Tite,

Iacobi Ducis Brigantini vires & geſta in Africa.

Lusitanorum in Africa ditio.

Almedinaque in Lusitanorum potestatem devenerunt. Sed Almedina, revocatis habitatoribus, muris magna ex parte complanatis, tributaria constituitur. Brevi deinde tempore interjecto oppida Benacafiz, & Tufut capta, direpta, incensa. Eaque tempestate in Africa præsidiarii milites non solum partas vrbes, & gloriam insuperabili virtute tuebantur: sed etiam in Mauritaniæ fines audacter excurrendo ad leucas ferme triginta, præter abactas prædas, & servitia, castella, mapaliaque nunc vicena, tricena iterum, aliquando quadraginta, semel centum, partim manu capiebant, partim manu demoliebantur. Et vt compendiario dicam, ea tum fuere in Africano bello Lusitanorumvirtus, & præclare facta, quæ priscæ fortitudinis admiranda facinora longo post se relinquerent intervallo. Nec ambiget, quisquis nostros consuluerit annales. Stringam breviter aliqua, ne omnia videar silentio premere.

Octo obsidiones in Africa toleratæ.

OCTIES Arzilla, Azamorum, Tingi, Casii arces a potentissimis Fezii, Marrochii, & Mequinezii Regibus conjuratis, coacto peditatus ad centum, equitatus ad viginti millia exercitu, obsessæ, obsidionis pericu-

la

la incredibili virtute, Deoque palam obsecundante propulsarunt. Anno deinde MDXX cum in agro Arzillano Fezii Rex cum maximis copiis clanculum grassaretur prædabundus, animo recuperandi amissa, si qua forte sese daret occasio: egressi e nostris viginti ad expiscandas in fluvio testudines, præsentissimam phtisico militi veterano medicinam, adeo eo vel otio, vel negotio, distinebantur, vt imminentes jam hostes (ii erant levis armaturæ quadringenti a Rege missi ad Lusitanos ex improviso capiendos) tunc demum præsenserint, cum vix fugiendi, nedum adornandi sese spatium dabatur. Ergo arreptis, qui ad tela humi defixa hærebant, equis, sine ephippiis, sine calcaribus, sine habenis, ipsi prorsus inermes, ac nudi circumfusos in hostes intrepidi se conjiciunt, & hastis intentis, impetuque ipso horrendi, per confertissimum globum viam rumpunt, & Arzillam præter omnium opinionem incolumes incruentique perveniunt. Hæsit incredibili admiratione defixus Rex Barbarus. Lusitani equites, publicis cum gratulationibus ac tripudiis excepti, ab eo fluvio novam gloriæ prædam & ornamenta

Mirabilis victoria a paucis de Rege Fezii reportata.

menta retulerunt. Arzillæ tum Ioannes Menesius præerat; is cum accepisset Fezii Regem fratre quodam suo, permagnisque comitatum copiis, properare ad Tingim obsidendam, nec alio modo posset nostros impendentis periculi præmonere, scriptum ejus rei nuntio epistolium, cereoque inclusum globulo, Tingitanæ cani, quæ id temporis in arce casu quodam reperta est, ad collum appendit, eductamque deinde ad portas post longam & asperam verberationem emisit. Avolasse crederes: ita mature ad Tingitanos pervenit. Exceptis litteris præsidiarii, rebusque compositis adventantes hostes opperiuntur.

Tingitani a cane admonentur.

EMMANVEL itaque eo potentiæ, ac felicitatis evasit, vt in Africa ei provinciæ, quæ Xerquiæ, Garabiæ, ac Dabidæ fines complectitur, late imperitaret; splendidaque e multis earum Regionum pagis & mapalibus tributa exigeret, quorum nonnulli Fezii & Marrochii Regibus ac Xarifibus ea tempestate vectigales erant. Sed ne de felicitate cum Timotheo Atheniense contenderet, immo fortunæ variantis vtramque legeret paginam, nonnihil detrimenti anno MDXV acce-

Ad Mamoram in Africa a nostris infeliciter pugnatum.

accepit. Ducentarum quippe navium adornatæ claſſi, & impoſitis ad octo millia (præter opifices & nautas) bellatoribus cum Antonium Noroniam, Linarienſem poſtea Comitem, præfeciſſet, imperavit, vt arcem præſidiumque in Mamorini fluminis ripa collocaret. Eo nempe Emmanuelis ſtudia reſpiciebant, vt quamplurimis poſſet munimentis Africæ confinia tutaretur. Ea res parum felices habuit exitus. Nam, cum opus pæne ad faſtigium jam ſpectaret; adventantibus Fezii, Mequineziique Regibus cum maximo & fortiſſimo exercitu, poſt varias oppugnationes & magnam vtrinque cædem, de Emmanuelis conſilio & conſenſu Ducum, animos quorum periclitari juſſerat, non ſine dedecore damnoque intermiſſum ac derelictum eſt. Quo enim tempore Luſitani ab eo periculo ſeſe recepere in tutum, navigia centum, quatuor hominum millia, tormenta aliquot, bellicique inſtrumenti nonnihil, vtpote in tanta rerum trepidatione ac tumultu, amiſerunt.

SED jam ad Emmanuelis propria recurramus. Mox vt Principatum iniit, Iſabellam Principem duxit Regum Catholicorum

fi-

Emmanuelis filius ex Isabella hæres Castellani Imperii

filiam, quæ a demortuo marito Alphonso Principe Lusitano vidua perseveraverat. Ex eo matrimonio affulsit Emmanueli spes amplissimi imperii; extincto enim Castellano Principe Ioanne, cum ad Isabellam conjugem, vtpote natu majorem filiam, Regnum veniret, ex templo Emmanuel, vxorque Toletum profecti, a Legionensibus, Castellanisque dynastis, interposito solemni sacramento, legitimi Principes, ac Principatus hæredes instituti sunt. Sed occulta fatorum dispensatione agebatur, vt eo Lusitania, nisi bellicæ virtutis & gloriæ terminos promoveret. Quippe, dum reverterent, Cæsaraugustæ in Aragonia puerperio enecta Isabella (Regni jure mox ad Ioannam sororem, Burgundiæ Ducis Philippi conjugem, transeunte) spes omnes velut injecta securi jugulavit.

Isabellæ interitus.

Secundæ Emmanuelis nuptiæ & filii.

SECVNDAS cum Maria Isabellæ sorore natu tertia nuptias celebravit anno M.D. Inde numerosa Emmanueli soboles. Imprimis Ioannes Princeps, & patris in Regno successor; Isabella Caroli eo nomine Imperatoris V vxor; Beatrix Pedemontano Principi, Ducique Sabaudiæ Carolo nupta; Lu-

do-

dovicus Pacis Iuliæ Dux, & Lusitaniæ Comestabilis, multis & maximis animi dotibus ornatissimus, & Cratensis Prioris Antonii pater; Ferdinandus Francisci Cotinii Marialbæ Comitis gener, ante susceptam prolem præreptus immatura morte; Alphonsus Cardinalis, Olysipponis Eboræque Archiepiscopus, & Alcobaciensis Abbas; Henricus, præter Alphonsi titulos, Braccarensi Primatu insignis; Eduardus, qui Iacobi Ducis Brigantini filiam Isabellam habuit in matrimonio; Maria infantilis ætatis in primo flore peracerbo funere occupata; Antoniusque natu vltimus, & paucis a natali diebus extinctus. Quo ex partu Regina in posterum ita male habuit, vt post ætatis anno XXXV animam efflaverit. Emmanuel vero, cum integer adhuc & vegetus annum ageret XXXXIX, tertias ad nuptias animum appulit, vxoremque assumpsit Eleonoram Caroli V Imperatoris sororem, Philippi eo nomine primi Castellani Regis filiam. Ex qua Carolum sustulit brevi intermortuum, & Mariam, quæ illibato virginitatis flore, singularisque virtutis exemplo spectatissima obiit Olysippone, jacetque in Divæ Virginis

Tertium Emmanuelis matrimonium.

a

a Luce ad aram maximam ; quod opus, cum Luſitaniæ magnificentiſſimis abſolutiſſimiſque jure comparandum, propriis ipſa ſumptibus exædificavit.

Statura Regis & ſtudia.

STATVRA fuit Emmanuel mediocris, corpus non ita ſucculentum, frons libera ; oculi cæſii, barba, capilluſque ænei coloris ; facies candida & apprime liberalis ; ipſe mente adaperta præditus, & in ſermone conſideratiſſimus, ſumma cum modeſtia ſubtilitatem prudentiamque mirifice copulavit. Venationi deditus, & muſicæ amantiſſimus, cui non ſolum inter epulas, ſed in laborioſiſſimis etiam occupationibus vacabat ſine vllo negotiorum detrimento. Primam noctem ſæpe ſpectandis ancillarum & aulicorum ludicris, veteri Regum conſuetudine, traducebat. Dominicis, feſtiſque diebus, equorum ad curriculum ibat, vbi & puerorum equos agitantium dexteritatem laudabat & agitabat ipſe, vt cæteros ad equeſtrem diſciplinam vehementius adhortaretur. Arundinum, taurulorumque ludos ſæpius fecit, vtque colludentium parceret immodicis ſumptibus, phaleras, chlamydeſque Mauricas domi in veſtiario habebat, ac mutuas dabat.

Arun-

Arundines interdum & ipſe cum cæteris luſit non ſine dexteritatis ac venuſtatis applauſu. Ad cœnobia ſacris interſuturus non raro ſe conferebat : quibus peractis , ſciſcitabatur ab iis , qui præerant , num aliqua opprimerentur egeſtate ; cui non ſolum ſtatim ferebat opem , ſed etiam dono miſſis religioſis veſtibus ,atque ornamentis, altaria condecorabat. Argentum , quod Alphonſus avunculus e templis ad Caſtellani belli ſumptus corrogaverat , demum reſtituit. Lateranos habuit , non communes tantum , ſed lectiſſimos etiam equites , quorum eximio ſplendore mirum in modum gloriabatur. In cibo tantæ moderationis , vt inter exquiſitas epulas animadverti vix poſſet , quibus potiſſimum titillaretur. Lautiſſime plerumque epulatus , vino ſemper abſtinuit , atque oleo. Vſque ad ætatis quadrageſimum totius anni ferias ſextas ſimplicis aquæ paniſque tranſegit alimento ; exinde ad obitum commune jejunium tenuit.

Religioſos ſæpe inviſebat & ſublevabat.

LITTERATOS viros diligebat ex animo , libriſque doctis, Regum maxime ſuperiorum monumentis, impenſiſſime delectabatur. Pueris nobilibus , & cubiculariis mandabat , vt

Ipſius in omnes , & omnium in ipſum amor.

La-

Latinum præceptorem quotidie bis audirent. Apud clientes miro in amore & obſervantia. Vnde cum Eboræ nuntios de Arzillæ obſidione accepiſſet, cum equitibus quatuor in Algarbios propere contendit, obſeſſis opem laturus: præmonenſque, vt in eam expeditionem ſe voluntarii tantum ſequerentur. Vix iter confecerat, cum intra dies octo ad eum bellatores viginti mille e primaria nobilitate convolarunt. Ea tamen auxilia cum re intentata ob exemptam derepente obſidionem rediiſſent: nihilominus Emmanuel officioſam totius Regni voluntatem, data occaſione pro meritis, & ſæpe ante petitionem, remuneratus eſt. Variarum familiarum cœnobia, & gynæcea multis in Luſitaniæ locis condidit: ſed Hieronymianæ præcipuum & opere & magnificentia, titulo Bethlem, de quo ſupra mentionem feci. Tomarienſe deinde tam magnitudine, quam architectura celebratum. Templa vndecim poſuit in Luſitania; in Africa, Indiaque multa; quibus præter ornatum, neceſſarios reditus attribuit in alimenta curionum. Eborenſe Divi Franciſci templum extruit, fornicis vnius admirabili magnitudine & artificio concameratum.

Templa & cœnobia ab eo extructa

OLY-

OLYSIPPONE Regium vere Palatium ad Tagi ripam ædificavit, & Conimbricæ in montis dorſo aliud, quod poſtea Academia a Philippo I pecunia emptum in gymnaſia convertit; itemque tertium Azambuziæ in oppido, venationis & ruſticandi cauſa. Optimos totius Luſitaniæ pontes Conimbricæ atque Oliventiæ fecit. Domum, quam vocant Miſericordiæ, Olyſippone inſtituit, aſſignatis per ſingulos annos in pauperum & orborum ſubſidia aureorum duobus mille quingentis: et annuis præterea mille centenis in alia pietatis opera. Qua Africa, & Aſia centeſimari juſſit. In duodecim Apoſtolorum gratiam & memoriam totidem equitibus vel ſenio, vel paupertate confectis, annuas mercedes ea lege deſtinavit, vt pro ſe piaculares funderent orationes. Armentaria condidit, bellicisque tormentis, & omne genus armaturis apparavit, ac per totum Regnum diſtribuit, imperavitque civitatibus fere omnibus, vt armorum conficiendorum officinas, ac fabros haberent, ne vllo vmquam tempore deſiderarentur.

Pontes erecti, & opera miſericordiæ inſtituta.

IMPETRAVIT a Pontifice Leone X, vt militares equites Chriſti, Sancti Iacobi, & Aviſii

Remissionem voti castitatis Ordinibus militantibus impetravit.

Avisii inire matrimonium possent, (iis exceptis , qui voto castimoniæ jam nuncupato erant obstricti) quoniam ita expedire comperiebatur. Item obtinuit, vt salvo curionum alimento ex reditibus Ecclesiasticis in quæstum eorum , qui in Africæ conquisitione meruissent , aureorum viginti millia alienarentur. Ordinis Christi equites , personas Ecclesiasticas , Religiosasque familias a quovis emptionum solvendo tributo reddidit immunes ; necnon populos a publicis aliquot exactionibus. Veterum Maurorum reliquias exegit e Lusitania. Iudæos , qui ex Castella migraverant , ad fidem Christianam adduxit. Quorum & magna cædes Olysippone erat, gliscente levibus de causis seditione , populoque adversus miseros arma capiente , in quibus & alterius generis nonnulli per insaniam vel errorem trucidati. Doluit Emmanuel pro rei indignitate tam insigne maleficium , prætoresque , ac magistratus , quorum erat ea vulgi turbamenta componere , severissime puniit , vtpote in servanda justitia constantissimus , atque integerrimus. Eodem stomacho antiquum Regni jus , legesque reformavit , ac recoxit , adjectis magni momenti

Iudæos ad fidem adduxit.

Indigna illorum cæde.

menti nonnullis. Lusitaniam Orientali commercio vsque adeo locupletavit, vt aurum præ argento vilesceret, ob vnam difficultatem pecuniæ quotidianos in sumptus permutandæ.

AD vltimum Emmanuel toto vitæ curriculo fuit felicissimus, quem non nemo ad instar Samii Polycratis fortunæ alumnum, vel partum, prestantissimo & incomparabile jure appellaret. Tanta nempe erat & Regni & rerum ea tempestate felicitas, tanta bonorum omnium affluentia, vt Emmanuelis Principatus ætas aurea vulgo diceretur. Felicissimus denique & in morte; quæ nobis illum præmature invidit, ac rapuit Idibus Decembris, anno a partu Virginis MDXXI, ætatis super quinquagesimum secundo, imperii sexto & vigesimo. Tumulatus est Olysippone in celeberrimo cœnobio Bethlem, quod cum inchoasset, ad culmen perducere non potuit, interveniente fato. Catharina vero, Ioannis eo nomine III Regis vxor, aram ejusdem templi maximam, & operosa Emmanuelis, maritique, mausolea pro dignitate dedicavit. *Mors & sepulchrum.*

AD

AD EMMANVELEM REGEM.

NE regno impoſuit plus ſors , quam ſanguinis ordo
Heſperiæ Regem noluit eſſe polus.
Barbaricum ferro dum victum Athlanta fatigo,
Addidit imperiis magna tributa meis.
Interdicta homini perrumpo clauſtra frementis
Oceani , domitis qui mihi ceſſit aquis.
Auſus ego Auroræ luſtrare cubilia , Regum
Adjeci imperiis ſceptra ſuperba meis.
Vltra anni , ſoliſque vias nova ſydera vidi ;
Eſt natura animis obſtupefacta meis.
Quidquid erat Regum per regna incognita , victas
Fœdere , vel duro dat mihi Marte manus.
Natura , Oceanus , locuples Aurora laborant
Addere divitias in mea ſceptra ſuas.

Ad eumdem.

REx tua majeſtas totum famoſa per orbem ,
Vna parem toto non habet orbe locum.
Non te Europa capit , non Africa , non capit Indus ;
Trans Indum pandit jam tibi Regna Thetis.
Re-

Regibus Europæ fama notescis , & Indis ,
Te quoque trans Gangem Martia fama canit.
Te duce , Neptuno Regni est sors dempta secundi ,
Oceanus frænos jam subit ipse tuos.
Et Neptuninæ veniunt ad jussa quadrigæ
Rex tua ; ter gemini jura tridentis habes.
Te dedit exemplar Regum Rex Regibus , omnes
Vt discant Regni mitia jura tui.
Esto , ait, Archetypus regnantum ; legibus orbem
Iuste tuis Princeps imbue , vive meis.

Ad Sphæram , Emmanuelis Regis insigne.

TErrarum , cœlique globum tua symbola Princeps ,
Novimus in genio jura reperta tuo.
Solum aquilæ cingunt terrarum amplexibus orbem
Cæsareæ ; superos adjicis ipse globos.
Non tam quod teneas , quam quod virtute mereris ,
Significant gemini symbola clara globi.
Africa , prodigiis terra ingeniosa ferendis ,
Ad nutus Princeps stat stupefacta tuos.

Sup-

Suppliciter pater Oceanus ſubmittit habenis
Colla tuis , ſub te Principe grande tumet.
Ortus , & Eous per Regna immania tractus,
Arte laboratas Rex tibi pendit opes.
Arguſti ſuper imperii faſtigia tollis,
Imperii fulvò qua ſonat amne Tagus.
Qui Libyæ latos fines moderantur & ortus ,
Ante tuos ſceptra ſuperba pedès ,
Hæc tibi ſunt Princeps. Meritis ſi Regna darentur ,
Anguſta eſt Regnis terra fretumqae tuis.
Sic duce juſtitia clementia Regna gubernat ,
Æthereos Princeps vt mereare globos.
Quam bene divinas , per ſymbola Regia Mundum
Deberi meritis , aſtraque ſumma tuis.
Ne ſine te pereat Mundus, Rex Magne, mereris
Quod cito , munifice Numina ſero dabunt.

Oceanus ad eumdem.

QVæſivi , cui ſceptra darem Neptunia; viſt Europam , atque Aſiam , viſus Athlantis apex.
Romanos inter quæſivimus , inter Achivos ,
Qui mea tunc nullus ſceptra teneret erat.

Ger-

Germanos adii ; felix Germania dixit ,
Cæsaribus tellus est satis una meis.
Gallia subrisit ; vicina Britania dixit ,
Insula divitiis invidiosa mea est.
Protea consului reddentem oracula certo
Pectore Carpathii , qua sonat unda maris ;
Isque ait , extremo invenies sub vespere Regna,
Cui tua conveniant , convenit ille tuis.
Quæ summa in summo quæruntur Principe , solus
Aut habet hæc Princeps , aut ea nullus habet.
Prodigium Mundi est : illum Natura profudit
Exuperans partus prodigiosa suos.

Tumulus ad eumdem.

OBtulit Hisperios mihi prona Hispania fasces ,
Et consanguineus Rex mihi sceptra dedit.
Maurus sanguineis jussus mihi cedere bellis ,
Bella duces peragunt dum graviora mei.
Maurum fulmineis Athlanta subegimus armis ,
Inde mihi raptæ vix numerantur opes.
Imposuit sua colla homini non ante subactus
Oceanus ; frænis & dedit ora meis.

Ipsum cum populis Orientem excidimus armis ;
Tot numero Alcides, quot mihi sumo duces ;
Sultanum saeve minitantem, & dira frementem
Fregimus, insanis & fera verba minis.
Caesa minutatim Turcarum millia novit
Oceanus, tincto rostraque mersa salo.
Gloria paene caret titulis, victoria palmis,
Fama etiam laudes quo canat ore meas.
Roma triumphales victoribus extruat arcus ;
Ipse mihi Oceanus clarior arcus erit.
Ipse Oriens fiet victis cum Regibus arcus ;
Tum graviora meis quis monumenta paret ?

Pag. 467.

IOANNES PORTVGALLIÆ REX XV.
VIXIT A. LV. OBIIT ANNO M.D. LVII.

IOANNES III. LVSITANIÆ REX XV.

ANACEPHALÆOSIS XIX.

HORRIBILI ſane ſpectaculo Ioanni III Luſitaniæ Regi naſcenti, anno ſalutis humanæ MDII, elementa plauſerunt; nam poſtridie Nonas Iunii verſa in fœdam procellam verna ſerenitate, micantibus inter denſiſſimos imbres, & metuenda tonitrua, fulgetris, ſtratis humili pavore animis, nulla tamen edita ſtrage, cœlum ruere videbatur. Mox, dum ſalutaribus aquis abluitur, in Regia excitatum eſt incendium facili negotio extinguendum. Ille quidem (vt non obſcure tam ſplendida ſigna portendebant) velut ardentiſſima fax exoriebatur excitandis a gravi veterno Barbarorum Nationibus, & ſub mortis vmbra jacentibus, ad læta Chriſti paſcua viam monſtratura, vt exitus probavit. Vigeſimum ætatis annum vix attingens, Re-

Tempeſtas in ejus ortu quid portenderit.

gni fufcepit gubernacula XIV Kalend. Ianuarii anni MDXXI, facto plane oftendens egregias animi dotes, quas puerili in ætate ingenuus promiferat.

Regiæ Ioannis dotes.

QVIDQVID in excellentiffimo Principe defiderares, in illo cerneres, fingularem erga Deum & Dei cultum pietatem; ardentiffimum ad proferendos inter infidas exterasque Nationes veræ Fidei radios, fervorem, fapientiam, ac prudentiam non vulgarem ad continendos in officio, incorruptaque juftitia, fubditos Lufitanæ ditioni populos; laudabilem humanitatem, manfuetudinem, & clementiam, quibus, falva Imperii Majeftate, fuorum animos mirifice conciliabat; profufam, ac vere Regiam in facras ædes, levandosque dira neceffitate preffos, munificentiam; vigilem in promovendis bellicis expeditionibus folertiam, vt illius hiftorias evolventi manifefto apparebit.

Pietas in Deum.

SI de more facris aderat, Chriftianam fubmiffionem reverenter præferebat: Deo, quem gravibus in negotiis confulebat, femper quotidie femotis arbitris dulciter vacabat, nunc preces recitans, nunc tacitus divina animo percurrens. Non tantum regio

in

in ſacello, quæ ad divinum honorem pertinebant, ſtudioſe promovit, verum etiam in omnibus Cathedralibus. Et, vt ſuaviori vtiliorique gubernatione regerentur, primus in Luſitania Portalegrii, Leiriæ, ac Mirandæ Pontifices a Romano poſtulavit; in Aſia, Cocini, & Malacæ; in Braſilia, Bayæ in celeberrimo vaſtæ illius provinciæ emporio; in capite Arſinario, Guineæ. In Æthiopiam Ægypto ſuperiorem primum Latinæ Eccleſiæ Patriarcham Ioannem Bermudium miſit, Ioannem deinde Nonium Barretum, ac duos ſimul antiſtites, qui parte laboris Nonium levarent, eique vita functo per ordinem ſuccederent; alioſque Societatis IESV (cujus etiam illi antiſtites erant) eximia pietate, ac doctrina Religioſos, omnibus rebus inſtructos, vix credibilibus expenſis. Eborenſem Epiſcopatum Archiepiſcopatum eſſe maluit, electo in eum Cardinale Infante Henrico, Regis fratre, Regnique poſtea hærede. Per omnes ſuæ ditionis vltra Oceanum provincias pulcherrima templa a primis fundamentis excitavit: quibus ad erudiendos populos præfecit Sacerdotes; ſacram aræ ſupellectilem, omnemque apparatum

Epiſcopos in Regno & extra multos diſpoſuit.

Patriarchas miſit ad Æthiopes.

Sumptus in res divinas.

ratum Religiofa munificentia providit: non quantum Regiæ opes ob id imminuerentur, fed quantum Dei Optimi Maximi honor augeretur, confiderans.

In hæretici facrilegio Ioannis dolor.

ILLVD enim numerofe cadit in hunc locum. In Principis Ioannis Regis filii ludis, vt rifus dolore mifceretur, vefanæ temeritatis hæreticus facrilego aufu auguftiffimam Hoftiam, dum a Sacerdote pro vertice tolleretur, manu injuriofus arripuit coram ipfo Rege. Quem adeo gravis dolor alte penetravit, vt multos dies tenebricofo in angulo lucem mœftiffimus non viderit, ac neminem ad colloquium admiferit. Pulla deinde vefte atratus prodiit lacrymis perfufus; triftemque Olyfippone fupplicationem ad refarciendam Chrifti Domini injuriam fieri juffit, in qua ipfe nudis pedibus dolenter incederet. Domeftico clienti variis illum argumentis folanti refpondit: Vnum mifera in calamitate levamen eft, ita meæ conftantiæ divinum Numen confidiffe, vt nec tartareum illud monftrum fubito interemerit, nec temerariam manum arefecerit. Quafi ad ftabiliendum Fidem, vt fanctus Galliarum Rex Ludovicus olim dixerat, miraculis non effet opus.

QVI

QVI vero trifti hoc in eventu tot tantisque mœftitiæ fignis lacrymofus ingemuit, (vt humana quæque divinis nullatenus conferenda indicaret) incomparabilem vndecim filiorum jacturam (tot enim illi florida ætate abftulit atra dies) & fratrum numerofa funera adeo æquo animo tulit, vt vndecimo die poft obitum vnici Lufitaniæ hæredis Principis Ioannis eodem, quo matrimonio vinctus eft, anno extincti, nuptialibus tædis in funereas repente verfis, lætoque in flebilem luctum choro, lætitiam prætulerit; nam fefta Magorum luce in publicum cum Regina exiit, vt facris & concioni adeffent, preffo animi dolore, opulentis fictæ jucunditatis veftibus induti.

In filii & fratrum nece Ioannis æquabilitas.

QVANTO arferit ftudio confervandæ priftino in fplendore Fidei, palam oftendit, facrum Quæfitorum hærefeos tribunal in Lufitaniam induxiffe: ruptis in vrbe gravium difficultatum obicibus, quas ad impediendos, aut retardandos Regis conatus Dæmon fraudulenter extruxerat. Alieno enim capite expertus multorum Regnorum malo fapiebat, quibus olim florentiffimis miferandum excidium, & ruinam peftifera hæreticorum monftra

Quæfitorum fidei tribunal primus inftituit.

ſtra crudeliter intulerunt. In quo illud obſervatione valde dignum, quo anno in Luſitaniam ductum eſt contra hæreticam pravitatem ſanctæ Inquiſitionis tribunal, dira ſterilitate, ac fame Regnum miſere laborabat; conſtituto jam tribunali, ſubſequutus eſt annus ob incredibilem fertilitatem inſignis, vulgo dictus Divi Blaſii, quod ante illius feſtum ad tertium Nonas Februarias recurrens ob pluviæ defectum ſemina terræ mandari non potuerint, ſed poſtea tanta fuit annonæ vilitas, vt frumenti modius victoriato ſtaret.

Sub illius imperio Evangelium late diſſeminatum.

IAM ſi quis anguſtos Luſitaniæ fines egreſſus, qua maxime patet vniverſus terrarum orbis mentis oculos curioſus extenderit, in Orientalem Aſiam, in ſuperiorem Æthiopiam, novumque in orbem, ac reliquos Luſitani Imperii tractus, facili negotio intelliget, latius Evangelicæ tubæ ſonum, & cœleſtium præconum voces in remotiores terrarum ſines penetraſſe Ioannis Sereniſſimi induſtria & labore; quam laureata feliciſſimi Emmanuelis vexilla, victriciaque potentiſſimarum legionum attigerint: & vltra paternos, qua Mundo terminus obſtitiſſe videbatur, limites Evan-

Evangelii ſigna tranſtuliſſe. Et ne quis forſitan oratorie dictum putet ; Ioanne Rege anno MDXLII ſanctiſſimæ Fidei lux variis in Inſulis , Regnisque a noſtris ſemotis feliciter exorta eſt , Iapponenſibus præſertim , ignotis antea Inſulis, internuntio beato Xaverio Societatis IESV , illarum , ſicut multarum , gentium Apoſtolo. Molucenſes non tam garyophyllo , odoriferiſque aromatis , quam ob diſcordiam inter Europæos olim , & nunc celebres , Ioanni acceptum referunt primum Evangelii præconium. Quibus in Inſulis , priuſquam naturæ concederet , duodecim Reges, Regiaſque illorum familias, & clientes ſacro baptiſmate luſtratos in Chriſti Domini verba juraſſe vidit , incredibili perfuſus gaudio : dirutis & ſolo æquatis inanium Deorum fanis. Legendæ per otium litteræ , quas ad Indiæ Proreges exarabat , quibus nihil ſibi antiquius Chiſtianæ Religionis ſtudio omnibus perſpectum eſſe cupiebat; atque vt ab infelicibus vepretis ad florida Eccleſiæ paſcua ſuperſtitionibus imbuti obducerentur , poſtulatis libenter annuebat , & munera non vulgaria impertiebatur. Tunc demum ſe illarum gentium fore Regem aſſeverans,

B. Franciſci Xaverii in prædicatione labor ac fructus.

Præmiis & epiſtolis fidem Ioannes prorogabat.

verans,

verans, cum illic Christi Fides, abolitis pristinæ ignorantiæ erroribus, gloriose triumpharet; eoque suos conatus & labores favente cœlo tendere. Vna sit instar omnium, quam ad calcem libri XII histor. Indic. Almerini scriptam Mapheus florida Latinitate donavit. Nec Brasiliæ oblitus est, in quam primus Prætorem misit, & Pontificem, vnaque Societatis Sacerdotes, quos erudiendis illius provinciæ Barbaris elegit. In Regnum Congi, tam ex Societate, quam ex Dominicana familia concionatores aliquoties providit.

D. Thomæ Apostoli corpus repertum & honoratum.

APOSTOLI Thomæ corpus, quod in India sepultum fama erat, incredibili diligentia investigandum curavit. Inventum, Prorege Indiæ Eduardo Menesio, & lanceæ, qua transfixus est, cuspis Meliapore, oræ Coromandelicæ vrbe quondam celeberrima, vt domorum ruinæ, operosaque vestigia testabantur. Templum, vbi sacrum Thomæ cadaver jacebat, sartum, & refectum, ne ruinam, quam rimis, vrgente desuper testudine, parietes minitabantur, traheret. Pretiosæ reliquiæ pulcherrima in arca, Sinarum artificio & argento fabrefacta, inclusæ clanculum

culum ſumma reverentia deponuntur. Non longo poſt tempore in monte prope Meliaporem, vbi Apoſtolus pro Chiſti Fide glorioſe occubuiſſe non immerito credebatur, Luſitanis novi templi fundamenta aperientibus, candido in marmore Crux apparuit eminenti ſculptura, ſanguineis guttis interlita, antiquis peregrinæ linguæ characteribus circumcirca, compendiariis notis vitæ Apoſtoli ſeriem, concionandi laborem, illuſtreque martyrium continentibus; vt conſulti peritiores Brachmanæ docuerunt. Lapis pro imagine in ara ſacelli poſitus Chriſtianis fuit non levi ſolatio: qua enim luce Deiparæ Virginis Expectatio colitur, octo ante natalitiam Chriſti lucem diebus, vbi primum Diaconus Miſſæ ſacroſanctum Evangelium canere aggreſſus eſt, populo ſpectante, lapidea Crux, nativo colore abolito, fulvo auro palleſcere, denigrari mox, & obſcurari, cæruleo deinde colore pulcherrima ſplendeſcere, verſicolor durante ſacro, peracto vnicolor. Eadem luce ſingulis annis anniverſarium miraculum recurrebat: quod, ſi aliquando deeſſet, experientia teſtante, portendi inſolitum aliquid putabatur.

Crux annis ſingulis ante feſtum Apoſtoli ſanguine purpuraſcit.

Co-

Religiosæ disciplinæ restaurationem quam curaverit.

CONATV non inferiori Religiosarum familiarum perfectissime vivendi normæ invigilavit. Lusitaniæ Numam illum jure appellares. Dum enim Religiosum statum, & Ecclesiasticum ordinem ad nativum splendorem omnibus viribus reducere studet, publicos totius populi fontes repurgat, & salientes in æternam vitam scaturigines vitro splendidiores, crystallo pulchriores reddit. Quapropter insignes virtute, & religione viros dissimilium familiarum ex Regnis, nationibusque exteris, vbi gentium, ac terrarum florere intelligeret, in suum Regnum benevole accersivit. Qui illas, Deo auspice, magna ex parte pristinæ morum sanctissimorum integritati, legumque observantiæ, qua nunc temporis certatim florent, singulari dexteritate, ac prudentia restituerunt. Hæc vero, & similia profusis vltro opibus exequi non dubitabat. Nam cum de reformanda Religiosa familia ageretur in senatu, vnum Regii consiliarii objiciebant, expendenda scilicet fore hoc in negotio ex Regis ærario triginta aureorum millia. Quid ista? inquit Rex; tantula vos retardant? Agite, fiat tandem; tanti enim interest vnamquamque ex

Sumptibus in eam rem minime parcebat.

his

his familiis reformare, tam gratum Deo Optimo Maximo, & hominibus jucundum eſt, vt non ſolum triginta aureorum millia facile expendero, ſed, exhauſtis opibus, meam, auguſtum capitis inſigne, coronam libentiſſime oppignoravero. Sereniſſimi Regis auxilio & favore duæ Capuccinorum Provinciæ, Pietatis videlicet, & Arrabidæ in Luſitania creatæ ſunt, quæ vitæ aſperitate, morumque ſuavitate ad Chriſtianam pietatem acriter ſtimulant.

ILLE Tomarenſe cœnobium, nobilium Chriſti equitum caput, Regularium eſſe voluit rubram candida in veſte Crucem gerentium ſub Divi Benedicti normis & inſtituto, MCCCXCXXII anno. Vtque nova hæc familia ſub Religionis forma adoleſceret, Deiparæ a Luce templum prope Olyſipponem ad novum domicilium extruendum illi conceſſit, regia magnificentia nobilibus conferendum. Ille Societatis IESV Religioſos, auſpiciis doctrinaque B. Ignatii Loyolæ tunc in vrbe exorientis, in Luſitaniam adduxit, impetratiſque ſociorum duobus, B. Franciſcum Xaverium Apoſtolica auctoritate legatum in Orientem miſit: retento Patre Simone Ro- *Societatis Ieſu nutritius fuit Ioannes.*

teri-

tericio ad novam ſociorum in Regno Coloniam. Nec verbis facile explicari poteſt quanto in amore hanc novam familiam Rex Ioannes habuerit, ſub illius enim auxiliis & tutela adolevit, & brevi collectis viribus ad heroica per Orbem facta extendit cum ſole manus.

Collegio Conimbricenſi a ſe ædificato partem Academiæ adiunxit.

Conimbricæ numeroſum Collegium, vbi ducenti & eo plures ſocii alerentur, Regia munificentia ædificavit: illiſque minores Academiæ Conimbricenſis ſcholas, Philoſophiæ videlicet, ac triplicis linguæ, regendas tradidit. Olyſipponem inſignem Divi Rochi domum profeſſam; Goæ in principe Orientis vrbe S. Pauli Collegium; aliud

Plura alia Societatis domicilia erexit.

Bayæ in Braſilia. Quæ tria Collegia trium Societatis Provinciarum tam diſſitis in Regionibus ſunt capita, & reliquorum maxima; longumque foret innumera non tam Regis, quam parentis amantiſſimi in Societatem vniverſam collata beneficia recenſere.

Maturitas in electionibus Magiſtratuum

NVLLA in re eximia Ioannis prudentia magis eluxit, quam in eligendis viris ad Regni munera, & Magiſtratus idoneis; & in regendis incorrupta juſtitia, ac pacifica gubernatione populis. Et quemadmodum pio in Deum affectu cum Religioſiſſimo quolibet facile

facile contenderet : ſic matura prudentia & ſapientia plurimis Regibus albis præiret quadrigis. Vnde cum ejus pater Emmanuel ob illuſtria in bello geſta fortiſſimo Regi Davidi ; ſapiens, paciſque amantiſſimus, Ioannes ſapientiſſimo Salomoni ob juſtitiam in toga, paciſque abundantia vulgo conferebatur. Regis magni intererat, in pecunioſa lite ad plura judicum ſuffragia dirimenda, XXX ſcilicet aureorum millia lucraturi, cauſa non cadere. Itaque vt, quod ſibi jure deberi exiſtimabat, ſecurius obtineret, Regium ſenatorem Franciſcum Dias Amaralium, quem ob laudabilem in judicando integritatem & prudentiam amabat, tenueſque viri fortunas muneribus non ſemel juvabat, judicem aſcivit, mediumque inter reliquos quatuor rem optimam directurum collocavit. Regi, qui aderat, duobus primis ſuffragantibus, ſurgens Amaralius : Libentiſſime, inquit, Sereniſſime Rex, in horum ſententiam pedibus irem, ſi juſtitia, quæ nunc contra te, pro te ſtaret : ſimulque oppoſitas ex diametro rationes juris, ac legum ſanctionibus munitas in medium protulit, ac contra Regem demiſſo vultu ſubtriſtem aperte ſuffragatus

tus eſt : duobus enim aliis Amaralio ſubſcribentibus, Rex ipſe cauſa cecidit. Poſtridie tamen illius diei accerſitum in Regiam Amaralium benevolis verbis perhumaniter excepit, & pro illa ſingulari incorrupti animi integritate gratias egit, retulitque ſtatim, nec deinceps referre ceſſavit.

Conimbricenſis Academiæ amplitudo & reditus.

QVANTVM illi debeat Fidei propugnaculum, ſacra Theologia, cæteræque liberales artes, teſtis eſt Conimbrica, quam altricem ſcientiarum, vt olim fecerat Rex Dionyſius, eſſe voluit : accitis illuc, magnis propoſitis ſtipendiis & honoribus, ex Gallia, & Hiſpania florentiſſimis præclara eruditione magiſtris : locupletata Academia plus triginta millibus aureorum annuis. Illi enim Romano Pontifice annuente, extincto maximo ſanctæ Crucis Prioratu, Regum, vel Dynaſtarum filiis conferri ſolito, ampliſſimos reditus, ac multarum parœciarum jura impertitus eſt ; liberalem Regis Philadelphi in Alexandriæ Lycæum humanitatem, & Magni Caroli in Pariſienſia Gymnaſia munificentiam antecellens. Multa in eadem vrbe Religioſorum Collegia condidit, dotavitque, ne ſcientiarum iis deeſſet ornamentum, quos vir-

virtute cumulatiſſimos cupiebat. Certiſſimam bene regnandi methodum a Deo, quem dubiis in rebus fidenter conſulebat, hauriebat, & a fidis monitoribus, quos ad indagandum quid ſiniſtris ſermonibus in Rege vulgo caperetur ac reprehenderetur, ſubmittebat. Hiſce monitoribus benevolas dabat aures maledicendi materiam exterminaturus: quod in Valentiniano Imperatore ſanctiſſimus D. Ambroſius mirifice commendavit.

Monita libenter admittebat.

PRÆ cæteris dotibus excellentiſſimis mitiſſimi Regis omnibus cognita clementia maxime laudanda eſt. Læta placidi oris ſerenitate populum exhilarabat; vtque madefactæ rore matutino herbulæ floresque lectiſſimi, germinante ſolo, momento pene ſurgunt, & ſe ſe gratioſe explicant; ſic benefico Regis aſpectu omnes vegetabantur. In verbis comis & modeſtus, ne vllum læderet. Cum omnes ad ſermonem coram Regina admitteret, intemperanti lingua quædam muliebri furore excanduit, vſque adeo, vt nimiam infracti Regis patientiam Regina cavillata fuerit. Cui Rex: Ecquis, ait, Regina, ſi illam ego non patiar excandentem, patietur? Accedente ad auguſtiſſimam Synaxim Rege,

Clementia Ioannis.

Patientia in audiendis opprobriis.

vir claris ortus natalibus, cui paulo ante magna redituum pars, adjudicata Regio fisco lite, erepta erat, dolore, vt putabat, justissimo percitus, elata voce, rei indignitatem palam audaciter objecit, & expostulavit: sibique non justissimarum rationum inopia, sed Regis potentia adjudicatam esse litem: & meritam æquissimi Numínis vindictam precatus, Sacerdoti temeraria protestatione indigno Regi Eucharistiam ministrare interdixit. Illum Rex eadem animi tranquillitate, & serenata fronte audiens (de vindicta tantum abest vt cogitaret) importunum expostulatorem spei recuperandarum fortunarum plenum demisit.

Ius frequenter & cunctanter dicebat.

Ivs dicturus omnes, nullo habito delectu, nullo stipatus satellitio horrorem miseris incutiente, quin immo mira facilitate, ad accedendum invitabat, eademque excipiebat:

Fœminam absolvit, quæ adulterum maritum Amazonice occidit.

Seram aliquando Regis audientiam sub noctem fœmina instanter postulavit, quod vbi rescivit, insolitum quid merito suspicatus admitti jussit. Illa, vt coram data fandi copia; Vnum, ait, a te Rex Serenissime scire aveo; si me, spreta sacri conjugii fide, in scelere meus conjux deprehenderet, deprehensam-

ſamque lethali ferro transfigeret, hanc interfectori noxam facile condonares? Quidni? ait Rex. Bene eſt, inquit fœmina; optimum mihi arbitrum elegi; vt enim meum conjugem trans Tagum in mea dotali villa cum pellice immorari cognovi, illico iſtam mihi inferri injuriam ægre ferens, duobus meis mancipiis, promiſſo libertatis pileo, ſtipata, cymba fluvium trajeci; tanti dux fœmina facti! & everſis magna vi a cardine villæ foribus, juvantibus mancipiis, perfidum conjugem pellicemque pugione transfodi; clauſisque iterum foribus, te ipſum, quam ille impetraret veniam, petitura convenio. Cur enim me in adulterio ſine judicio impune occideret, illum ego adulterantem nec digito attingerem? Ioannes rei novitate defixus, virilemque fœminæ animum ac prudentiam miratus, illam abire juſſit liberam, & occiſos ſepeliri.

IN diſtribuendis regia liberalitate muneribus inſignis fuit: multas annis ſingulis puellas parentibus orbas dotatas maritabat: multas præbita ſuo ex ærario pecunia viduas ac pupillos alebat. Pauperibus veſtes innumeras: redimendis ex miſera ſervitute captivis *Liberalitas in egentes.*

Damna popularium, non sua dolebat.

magnam pecuniæ vim largiebatur. Ex hoc paterno in suos amore alienarum fortunarum damna magni, suarum parvi, faciebat. Nocte quadam intuitus pulcherrimam vastæ molis onerariam sub Divi Antonii tutela in Indiam navigaturam parte oneris jam imposita, grassantibus vndique ex fortuito incendio flammis laterum compages, turritam puppim, ac proram, picata aplustria, rudentes, ac vela comburentibus, interrogavit an privatorum merces illo incendio perirent; factusque certior regias tantum perire, eo perfusus est gaudio, ac si eadem oneraria pretiosis Asiæ mercibus onusta Olysipponensem portum incolumis subiret. Subit ex occasione mentem Neronis ex Mecœnatica turre nubibus propinqua exardescentem Romam per otium contemplantis, an vetus Troiæ incendium ad vivum exprimeret, & lyra crudeli cantu funus patrium prosequentis. Diebus Veneris in capitalium Iudicum senatu præerat, vt coram illo expensa maturo judicio reorum causa, si res postularet, capite damnarentur. Antiquam Regni legem abrogavit furunculis infamiæ notam inurentem, ne redditos in meliorem frugem in-

Infamiæ notam curavit ne furunculis imponeretur.

ustum

uſtum facie ſtigma indigno latrocinii præconio traduceret. Dei Optimi clementiam, quoad poſſet, imitaturus longe indignum judicabat non ex præſenti laudabilium morum juſtitia, & egregiis meritis, homines magni æſtimare, ſed ex præteritis erroribus illorum famam perpetuo obſcurare, meritaque ſugillare.

CVM de conferendo Epiſcopatu in ſenatu coram Rege ageretur, inter idoneos deſignabatur quidam, nobilitate cæteriſque dotibus illi muneri aptiſſimus. Vnus tamen ex conſiliariis dubium ſe oſtendit, illud ſcilicet objiciens, quod juventutem liberius traduxiſſet; quamvis in præſens vita integer, ſapientia, prudentia, aliiſque virtutibus commendabilis, aliis eſſet exemplo. Rex tandem omnium ſuffragia colligens, in viro illo nobili virtutes enumeratas elucere reperit. A quibus nec latum vnguem diſcedens: Abſit, inquit, vt quod illi in divinæ Majeſtatis conſpectu non obeſt, impeditve, coram me obſit, ac impediat: iniquum enim eſt, præterita juventutis delicta, & ſi quas habuit ignorantias, præſentia merita maligne obſcurare; decrevitque, vt ad tale Beneficium omnino eligeretur.

Crimina jam oblite-rata nulli nocere volebat.

E

Religiosos stipe collata quam juverit.

E FENESTRA inter tranſeuntes conſpicatus duos e Dominicana familia, quorum alter ob canoram vocem omnibus notiſſimus erat, quamprimum illos in Regiam accerſivit; & de proſpera Prælatorum, ſubditorumque valetudine quærens perhumaniter, inter alia, quo tunc ſe conferrent, interrogavit. Ad interrogationem pudore aliquantulum ſuffuſus Religioſus vir hæſit tacitus: ſed, Rege vehementius vrgente, ingenue faſſus eſt a Priore Monaſterii ad ſanctimoniales Annuntiatæ Virginis miſſos, vt mutuum frumentum, cujus penuria cœnobium laborabat, peterent. Alio Rex ſermonem prudens avertit, illoſque abire juſſit. Vix abierant; illico ſuum vocat œconomum, cui imperat, vt ad Dominicanorum cœnobium xxxx tritici coros, ac totidem vini cados quamprimum mittat; dictum, factum. Semel etiam ex feneſtra quemdam ex Franciſcana familia oſtiatim mendicantem videns, intactas ſolum Regiæ fores præteriiſſe, animadvertit. Accerſitum Monachum amantiſſimis querelis Rex piiſſimus interrogat: quid mali aulæ fores illi fecerint, vt illas tantum, cum ad reliquas vltro accedat emendicans, veluti cru-

crudelia limina & avarum litus fugiat? Ad hanc paternam querelam, ex præſcripto cœnobiarchæ id feciſſe, Monachus reſpondit: Abi, inquit Rex, illique meo nomine ediſſere, hanc etiam aulam, vt reliquas in vicinia domos, Chriſtianos habitare: quibus deinceps tantam injuriam immerito inferre caveat. Suiſque injunxit, Franciſcanis illac cum pera emendicantibus eleemoſynam ſemper elargirentur.

Benignitas in eos qui vectigalia interciperent.

NOBILIS vir claris ortus natalibus ex India in Luſitaniam pervenerat. Huic pretioſarum copia gemmarum, pretii duodecim millium aureorum plus minus, a regiis miniſtris ob male ſervatas in eo Regni leges, intercepta eſt, ad Regemque adducta, qui viſas per otium gemmas ſub velo ſerico, quo menſa ornata erat, abſcondit, & illarum dominum acciri juſſit. Cum eo varios ſermones interſerens, & an proſpera eſſet valetudine poſt tot moleſtæ navigationis labores, tamdem an gemmarum & margaritarum aliquid importaverit, percontatur. Importavi equidem, reſpondit ille, ſed in ipſo portu, ne dicam in vrbis portis, inter tot Oceani ſyrtes, & charybdes prius illæ-

ſæ

ſæ, miſero naufragio perierunt. Recognoſces, ait Rex, ſi illas videris. Recognoſcam, vt credo. Deducto ſerico menſæ velo, iſtæne, Rex ait? Ipſæ equidem, Sereniſſime Rex. Abi igitur bonus, & omnia tua tecum porta, quandoquidem mihi ſerviens ſtrenuam operam ſedulus ac fidelis navaſti; & hæc qualiacumque non facili labore comparaſti: nobilique amiſſas gemmas munifice reddidit; hic vero clementiſſimo Regi ob paternum in clientes amorem gratias immortales. Quod ſequitur non abſimile, ſed germanum eſt. Indicarum navium cuſtodes vnius ducem ad Regem detulerunt, quod nocte binas ſcaphas, ſublato ex oneraria cinnamomo, clanculum oneraſſet, ne ſolita vectigalia penderet, illaſque Sacaveni in oppido ad Tagi ripas, duabus ab Olyſippone leucis, fraudulenter abſcondiſſet. Benigno Rex in delatum ducem animo, ejuſque miſeratus egeſtatem, quam optime noverat, de facto vltra quæri prohibuit, ſed prorſus diſſimulari.

Aliud exemplum ſuperioris germanum.

In diras fortunarum anguſtias & incitas redactus clariſſimus vir Franciſcus Rolinus, oppidum ſuum Azambujam vendere ſtatuerat.

erat. Antonium Attaidium Caſtanheiræ Comitem ob inſignem prudentiam, & alia præclara ornamenta ſibi maxime gratum & acceptum, Rex peramanter monuit, vt Azambujam omnino emeret ipſius Comitis oppidis vicinam, nec tam pulchram occaſionem elabi e manibus pateretur, & ne vtili emptioni obſtaret nummaria difficultas, quinque aut ſex aureorum millia Comiti liberaliter obtulit. Ad hæc generoſiſſimus Comes, æquitatis honoriſque vnice amans, exoſculata prius ob tantum beneficium Regis manu: Memineris, inquit, Sereniſſime Rex, Franciſcum Rolinum ab illis externæ nationis majoribus genus ducere, qui ſanguine nobis hanc patriam peperere ſuo, à noſtriſque olim progenitoribus in partem operis ac laboris acciti, vt Olyſipponem Regni caput gravi Maurorum jugo liberarent, in noſtramque ditionem feliciter aſſererent. Rolinum igitur ſuis & avorum meritis digniſſimum puto, vt regiam munificentiam experiatur, nunc præſertim; nec hæreditarium jus avito oppido excedens divendere cogatur. Huic vero malo promiſſa mihi aureorum millia præſens erunt remedium. Rex paululum ſubſiſtens

Pecuniam mutuam dat, vt Equitis indigentiam relevet.

exiiniam

eximiam magnanimi Comitis generoſitatem miratus : Bene eſt , inquit , dictum probo , pro monitis grates habeo , eademque aureorum millia meo nomine Rolino numerentur. Ampla hic eloquentia ſtudioſis dicendi materia , & ampliſſima ſeges offerebatur , tam in Regis liberalitate , quam in ſingulari Comitis magnanimitate. Iureque hoc in exemplo ambigeres cuinam primas dares , Regi ne , an Comiti. Sed a nobis rerum geſtarum capita promittentibus alienum eſt , vel etiam in præclaris rebus immorari : hujuſque perjucundæ litis judicium penes legentes relinquimus.

Dicebat alios eſſe in aula quibus Rex , alios qui Rege egerent.

THOMAS Souſa Regem , cujus erat œconomus , admonuit , plures in Regia eſſe aulicos , & clientes inutiles & ſupervacuos, ad brevioremque numerum redigendos videri , ne regiæ opes tantis expenſis inutiliter funderentur. Regis autem juſſu duplicem cathalogum ſcripſit , de neceſſariis miniſtris alterum, alterum de ſuperfluis. Vtroque perlecto & conſiderato : Horum , ait Rex , o Souſa mihi , illis vero mei opus eſt , ne pereant : horum ego opera indigeo , illi autem meis opibus : proindeque ex vtroque numero

ro neminem excludi æquo animo ferendum eſt.

Honeſtum vtili Rex præferebat

SORORI ſuæ Eliſabethæ Imperatrici, Caroli V vxori, pro dote aſſignavit Ioannes Rex decies centena millia aureorum. Regiis negotiatoribus in Flandria commorantibus commiſſa eſt provincia ſolvendi hanc ex Regis opibus pecuniam. Quam illi cum non eſſent ſolvendo, per teſſeras nummarias illam ſub fœnore in Luſitaniam tranſmiſerunt; ex Luſitania deinde novis vltra ſortem lucris in Flandriam remiſſa eſt, ita vt indies nova lucra non levi detrimento immodice excreſcerent. Actum in regio ſenatu quo pacto tanto damno obviam iretur. Aliis alia opinantibus, poſtremo omnibus viſum eſt, vt particulares ex reditibus regiis penſiones (quas Luſitani Tenças vocant) ſolvi ſolitæ, interim dum grandis hæc pecunia ſolveretur, penitus ſuſpenderentur. Negotium Rex Doctori Antonio Pinario in curia tunc concionanti commiſit, vt inter concionandnm audientium animos tentaret, & ad hoc patienter tolerandum præmeditata oratione appoſite leniret, ac ſuaderet. Vt juſſum eſt, Pinarius egregie præſtitit eloquentia

tia non vulgari. Inter alia, ducta comparatione, ſic navigantibus vſuvenire dixit, vt vrgente procella, marique in onuſtam navim arietante, ſingulorum merces in fluctus vltro ab omnibus certatim projiciantur, communi ſcilicet malo occurrentibus, ne onere penitus fatiſcens navis pelago abſorbeatur; non aliter aliquo ſingulorum damno, & jactura Regni, navem indies graviorem levandam eſſe. Non multis poſt diebus Frater Thomas ex Dominicana familia in concione Pinarii dicta haud obſcure reprehendit, adductam comparationem non ſatis miratus: nam merces in mare projicere, ne homines vita periclitarentur, optimo in vſu poſitum eſſe; hominum vero vitam, & ad vivendum neceſſaria, ne perirent merces, liberaliter prodigere, inauditum eſſe dixit. Concionatoris dictum ad Regis aures advolavit benigne illud, non gravate, ferentis; collaudato inſuper Religioſo viro, & penſionibus ſolvi juſſis.

In exteras nationes ſuam beneficentiam extendebat.

NON ſolum Regia hæc benignitas in Luſitaniæ noſocomia, & ſacra tam virorum, quam fœminarum, cœnobia extendebatur, ſed in multa etiam Caſtellæ, & Galleciæ;

ſacris

ſacris ædibus thura, ægris e ſaccaro bellaria, ſanis omnis generis aromata præbens. Hæc eadem Societatis IESV Collegiis Galliæ, Belgii, Germaniæ, & Italiæ præſtabat, quæ Luſitaniæ Reges hucuſque laudabiliter continuant. Olyſippone incœptum ab Emmanuele Bethlemicum cœnobium vere Regium in Principum Mauſolea magnifice abſolvit. In Tomarenſi (vt alia tacitus prætercam) pulcherrimum mirabilis architecturæ periſtylium fabricatus eſt, a Philippo I. hujus nominis Luſitanorum Rege poſtea abſolutum. Bellicarum arcium tres præcipue operis magnitudine, militum numero, & tormentorum apparatu celebres ædificavit, Mazaganicam in Africa, Dienſem in Cambayæ Regno, Armuſianam extra Perſici maris fauces. Eboræ (quam vrbem Rex vnice amabat, & frequenter incolebat) inſignem aquæductum, quem Argenteum dicunt, ſumptuoſe inſtauravit: factus olim a Quinto Sertorio Romano opulentis Celtiberorum ſpoliis, vt hoc monumento Romanum municipium condecoraret. Cætera Regiæ liberalitatis argumenta ne proſequamur; ſit inſtar omnium Romani Pontificis teſtimonium

Arces & aquæductus multis in locis extruxit.

ſo

ſe ipſum, & reliquos illius ætatis Principes, a Ioanne Sereniſſimo munificentia dubio procul ſuperari non ſemel aſſerentis.

Res ſub eo geſta in India

In toga præclara hæc, vel Deum coleret, mores corrigeret, leges conderet, liberales artes animaret. In ſago non inferiora edidit, bella in Oriente acriter vrgens, parta glorioſe conſervans, novaque devictis fortiter hoſtibus Regna Imperio addens. Illo enim regnante claſſes omnium maximæ, robore ac milite ornatiſſimæ, in Indiam ſolverunt: comparatæ ſummi momenti illuſtriores victoriæ, & celeberrimæ toto orbe obſidiones magna nominis commendatione ſuſtinuerunt Luſitani. Non enim cum Indis, ſed cum inſtructiſſimo veteranorum Turcarum exercitu, bellicoſisque aliis nationibus nimia contentione animoſe certabatur. Poſtquam Bethelem Inſulam Prorex Nonius a Cunia expugnavit, evertitque, captis Baçaino, & Damano vrbibus in India notiſſimis, occiſo potentiſſimo Cambayæ Rege Sultano Badurio, Dienſem arcem valido impoſito præſidio extruxit.

Magnus Turcarum Imperator anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo octavo non

non levibus expenſis numeroſam claſſem, ad pellendos Dio cæteriſque Orientis provinciis Luſitanos, ad Poſidium, quæ vulgo Sues dicitur, paravit: cui exercitatiſſimum ducem Solymanum Ægypti Præſidem præfecit probatæ in Rhodienſi obſidione virtutis. Claſſem æneis tormentis, veterano milite, Ianizerisque, Turcici exercitus robore, copioſe exornavit. In illa (acceſſerunt enim Solymano Cambayanæ) octoginta naves numerabantur, triremes præſertim quatuor & quinquaginta, roſtratæ ſex, quadriremes, quas vocant Galeaſas, quatuor, præter altioris formæ navigia, quæ velis agebantur. Huic tanto belli apparatui, junctis vna Cambayæ viribus metuendo, fortiſſimus Dux Antonius Sylveira animoſe reſtitit, gravemque pertinaciſſimi hoſtis obſidionem, importunas aggreſſiones, & ſtratagemata, ſexcentis tantum Luſitanis obſtinatis ad vincendum vel moriendum animis, glorioſe ſuſtinuit, magno ſuorum decore, & Ottomanorum dedecore: qui Luſitanorum vires magna honoris occiſorumque trium millium bellatorum jactura experti, intempeſta nocte plurimis ægris, ac bombardis fœde relictis, naves ad fugi-

Claſſis Turcica a Luſitanis ſuperata.

Antonii Sylveira contra Turcas fortitudo.

fugiendum conſcenderunt. Quapropter Franciſcus Galliarum Rex, apud quem bellicæ virtutis laus magni ſemper fuit, ob relata in Dienſi obſidione geſta (illius enim fama Aſiam & Europam pervaſit) Sylveriæ ad vivum expreſſam imaginem delatam ex Luſitania inter alias fortiſſimorum Ducum tabulas in aula ſuſpendit.

Miles dentem in fiſtulam pro globo immitit.

DVO, quæ in expugnatione Dii arciſque obſidione contigerunt, non omittam; belli alterum, alterum naturæ prodigioſum miraculum. Sylverianus miles, exauſtis crebra jaculatione globulis, ad opportunum ictum Martio calore furens dentem ſibimet avulſit, avulſo oneratam fiſtulam non irrito jactu exoneravit. Adeunte Dii poſſeſſionem Prorege Nonio, inventus illic vir genere Bengala Neſtoreæ ætatis; quintum, & trigeſimum ſupra trecentos numerabat annos certiſſimis conjecturis & argumentis. Nam, cum nec efformare ſciret characteres, longam præteritorum annorum ſeriem, & quo tempore geſta acciderint, memoriter repetebat, eo, quo in antiquis annalibus ſcripta erant, ordine. Accedebat indigenarum teſtimonium affirmantium tradita per manus noti-

Neſtorea Bengalenſis hominis ætas.

notitia, multa de illo vivace Tithono a suis parentibus avisque accepisse. Exciderant ei quater aut quinquies dentes, toties renati; canitiem toties induerat, & exuerat nova barbæ nigredine juvenescens; ad centesimum annum Ethnicus falsos deos coluit: tum temporis, vt ex calcaria in carbonariam transiret, turpem falsissimi Mahometis sectam observabat. Nonagenarium habebat filium, alterum annorum duodecim; statura parvus, ingenio debilis, inops semper & ostiatim mendicans. Centum jam annos in illa vrbe vivebat certo a Badurio stipendio, quod a Prorege confirmari solvique deinceps ob vitam prodigiosam petebat. Subscripsit vltro precibus Nonius, ne crudelior fame enecaret, cui mites Parcæ tamdiu pepercerant.

Secunda Dii obsidio mirabilis.

NON minus gloriosa, nec minori cum laude Orbem pervagata est anno millesimo quingentesimo quadragesimo septimo, secunda Dii obsidio: & incredibili virtute a sexcentis circiter Lusitanis, Ioanne Mascaregna duce, bene propugnata arx adversus Cambayanum Regem, Sultanum Mamudim, Orientis viros, lectosque ex bellicosis Euro-

pæ, Africæ, Afiæque nationibus milites fe-cum trahentem, quos inter Turcarum fex millia numerabantur. Sed eo animo dux, ejufque laboribus infracti milites, fupplente propugnatorum paucitatem audacia, clarif-fimis geftis oppugnatam a triginta hoftium millibus arcem propugnarunt, vt, dirutis ex parte muris continua tormentorum jaculatione, fortia pro muris pectora (quæ olim Spartanis Licurgus reliquerat) audaciter offerrent. Cumque in arce, reliquis vel occi-fis, vel graviter fauciis, defenforum numerus ad centum & quadraginta redactus effet, vnam ad honeftam deditionem conditionem fupereffe intelligebant: in ipfis murorum ruinis egregie dimicantes ad vnum honefta morte occumbere, madefactifque fuorum commilitonum fanguine ruderibus tumulari. Quarto obfidionis menfe Caftrius Prorex obfeffis attulit fuppetias mille & quadringentos Lufitanos, Indos Goenfes trecentos: ingreffufque arcem pene vacuam, & collaudata Saguntina ducis ac militum conftantia, tam parvis copiis aufus eft Cambayano vltro pugnam offerre, ac duobus locis ex militari difciplina diftento collatis fi-

Ioannis Mafcarenia virtus.

Dio pro muris erant pectora Lufitana.

gnis

gnis tanto impetu inferre; vt gloriosissimam in Oriente victoriarum feliciter adeptus fuerit, fusis fugatisque Cambayanis; quorum ea die equitum peditumque octo millia ceciderunt. Nostrorum desiderati quinque & quinquaginta: non sine ope cœlesti, vt ipsimet Barbari fatebantur. Nam medio in conflictu in arce super templi pinnas clarissimo splendore circumdata augustæ Majestatis fœmina apparuit, emissis ex ore clarissimo radiis hostium oculos perstringens, gravique timore turbans. Versi deinde milites ad opulenta spolia tam in castris, quam in vrbe, quo victoriam ante bellum canentes pretiosos divitiarum thesauros congesserant.

Nec Lusitaniæ per id temporis decus illud & gloria desiderata sunt, quæ Martyrum patriæ solent accrescere: feliciter enim pro Christi nomine, & intemerata fide variis tormentorum molitionibus distracti ad superos evolarunt vno die Lusitani quindecim, iterum duodeni, quos Adeni, quæ vrbs ad Rubri maris fauces sita est, Mahometanorum perfidia a sincera Religione dejicere frustra conati fuere; quorum tamen nomina invidit oblivio. In Ceilano insula, Prorege

apud Indos Alphonſo Noronia, aliqui e Franciſcana familia feliciſſimo martyrii triumpho vitæ incommoda & ærumnas commutarunt: horum ſequuti exemplum & veſtigia aliquot Neophytorum, quos Tribuli Pandor, fidei deſertor impudens & ſævus, ſuſcepta ſacra abrogare cum ſuaderet, non perſuaſit: ſed neque horum glorioſa nomina aſſequi potuimus.

Obſidio Caſinenſis in Africa. In Tingitana Africa plures adverſus potentiſſimos exercitus obſidiones animoſe tulit, pluresque feliciſſimo eventu pugnas pugnavit. Inter obſidiones eminet Caſinenſis, obſidente ſex menſibus vrbem Rege Xariſio militum centum millibus, factis crebro validis impreſſionibus, concuſſis prius metuendo bombardarum ſonitu, bellicarumque machinarum artificio, muris. Incluſi tamen, etſi perpauci & in hoſtili ſolo, ita ſeſe ad extrema ſubeunda obdurarunt, laudandaque pertinacia vrbem defenderunt, vt feſſum diuturna oppugnatione Xariſium, multis jam ſuorum amiſſis, pudore ſuffuſum ab irrito incœpto deſiſtere coegerint.

Ne tamen proſperis rerum ſucceſſibus vanæ ſuperbiæ criſtas attolleret Ioannes, reſlan-

reflante in eadem Africa fortuna, gaudium Cafinenfe gravis triftitia diluit. Nam Xariphius Rex Suenfis anno millefimo quingentefimo trigefimo fexto, fub fignis militum quinquaginta millia ducens, bellicæ difciplinæ peritiffimus, Lufitanæ ditionis oppidum in Guerenfi Africæ promontorio, divifis opportune ftationibus, arctiffime circumdedit: poft longam obfidionem, multasque Maurorum fumma vi irruentium impreffiones, inclufi reddita non fegniter jaculatione oppidum egregie defendebant, de victoria adeo certi, vt propugnationis dux ad Regem fcripferit, ne plures in auxilium milites, fed bellica tantum aliquot inftrumenta, tormentarium pulverem, globos, aliaque id genus illi mitteret. Non juvit tunc audaces fortuna, quin potius maligne invidit. Cafu bombardarius explofor accenfum funem manu gerens fulphurei pulveris cadum incaute volvebat, in quem labente fcintilla, accenfus repente pulvis horribili fragore, fubitisque flammarum globis, obvia quæque diffipat & evertit. Quo infortunio per divifos vafta ruina muros barbara vociferatione irrumpit hoftis. Lufitani dubiis fubito

Infelici fucceffu Lufitani in Africa caftello atteruntur.

bito in casu consiliis ancipites irrumpentem innumerabilem hostium multitudinem frustra repellere, & sustinere conati, cadunt alii, e muris alii demissos lapsi per funes ad naves enatant, quæ jactis in portu anchoris stabant: cum duce alii ad prætoriam turrem confugiunt: cujus in vestibulo ducis gener strenuissimus, fractis jam tibiis vtroque nixus poplite aditum Mauris generose impediebat, rotans ambabus manibus rhomphæam quousque eminus crebris missilibus confossus occubuit. Dux, & qui in turrem evaserant, acceptis, quas adversa fortuna obtulit, conditionibus, Xariphio se dederunt.

De Africæ expeditione deserenda consultationes.

Hoc infelici casu, & immodicis tot præsidiorum in Africa sumptibus commotus Rex, simulque exigua, vt longa experientia docuerat, vel nulla spe adducendi ad veram fidem perfidos Mauritanos, quod præcipue Ioannes intendebat: triplicemque Lusitanorum in locis remotissimis bellicam expeditionem, Indicam videlicet, Guineam, ac Brasilicam, vbi terrarum spreta deorum superstitione ad sanctæ Crucis vexillum ethnicorum examina evolabant, vnde etiam pretiosissimæ merces indies copiosiores in Lusi-

Lusitaniam importabantur, prudente ac maturo consilio expendens, veritus tamdem est, ne dum multos lepores sectatur, nullum caperet. Quamvis enim ingentes Lusitanorum animi, in Regno licet angusto, majorum expeditionum capaces viderentur: tam exiguus erat, si hostes considerares, eorum numerus, vt solum ad manifestandum Dei auxilium, quo protecti non tam militabant, quam triumphabant, abunde sufficerent. Ad hæc Africanum bellum difficilius reddebatur; quod Africani multitudine innumerabiles, ac bellicosi (namque fore bello egregios fata Libyæ canebant) equestribus certaminibus exercitatis, indies peritiores evadebant. Illorum vero regio non erat adeo opulenta, etsi Libycæ messes a Poetis commendentur; & vnius Regis Xariphii imperio subdita, quod initio hujus belli non contigerat. Nam quæ olim multis divisa Regibus, ac Regulis parebat, vnum Xariphium tota junctis viribus observabat, ad nutum obediens. Semper equidem æqui rerum æstimatores judicarunt prudentissime, parva aliqua vltro hostibus relinquenda, ne illorum causa magna periclitentur. Politica enim admini-

Rationes ad Africam descendam.

ministratio, & scientia militaris pro comperto habet, in hostili solo ferocis ac belli potentis nationis, non licere Regi bellum gerenti, immo noxiae ere maxime, vires dividere, pluresque arces ac minora praesidia conservare, quae vix si ut periculosa honoris jactura defenduntur: sed operae pretium esse paucas valido praesidio arces idoneis in locis munire; quibus partus tot laboribus honor tuto conservetur, & feliciter augeatur; vt nunc olimque apud militiae peritissimos Imperatores in more positum est.

Caetera praeter vrbes maritimas Mauritanis relinquuntur.

Ob haec, firmaque alia rationum momenta, lento habito consilio, auditis expertorum virorum sententiis, consulto Pontifice Maximo, & Imperatore Carolo V Regis leviro, omnium suffragiis tamdem decrevit Saphinum, Azamoriumque in Africa vrbes, & oppida Alcafarum Ceguerium, Arzillamque vacua Mauris deserere. Adductisque illinc tormentis, ac bellicis instrumentis, Septam, Tingim, ac Mazaganum munivit praecipuas vrbes maritimas, & navium idoneis portibus capaces ad prosequendum Africanum bellum, si ita successoribus arrideret, accommodatas, omniumque

que aptiſſimas. Non defuerunt tamen qui factum penitus damnarent, & velut indignum tanto Rege conſiliariisque libere carperent. Sed Ioannis ſententiam adeo probavit poſtea nomine Philippus Rex prudentiſſimus, vt Arzillam Luſitaniæ ditioni iterum ſubditam, iterum deſerendam judicaverit, & re ipſa deſeruerit.

Ex Sereniſſima Catharina, Philippi ac Ioannæ Caſtellæ Principum filia, Caroli Imperatoris ſorore, prolem ſuſcepit numeroſam, ſed non vitalem, primo floridæ ætatis limine perituram; Principem Alponſum; deinde Mariam, quæ Philippo Hiſpaniarum Principi nupta, & ſeptemdecim annos nata, poſt editum Carolum primo puerperio, vltimam brevis vitæ diem clauſit Valliſoleti anno Domini MCCCCXLV; præterea Eliſabetham, Beatricem; necnon Emmanuelem, Philippum, Dionyſium, & Antonium in tenera infantia extinctos; Ioannem etiam, qui Ioannam Caroli Imperatoris filiam duxit, eodemque anno viduam reliquit, Sebaſtianum Regem poſthumam prolem mox enixuram; nam decimo ſexto ætatis anno præmaturo obitu deſolatam Regiam funeſtavit. *Ioannis vxor & liberi minime vitales.*

Eduardi nothi virtutes. ſtavit. Ioannni ante legitimas nuptias natus eſt Eduardus, qui Bracharenſis Archipræſul, Hiſpaniarum Primas, animi vere Regii pietate inſignis, animarum ſtudio fervens, humanioribus litteris, Philoſophiæ ac Theologiæ luminibus exornatus, florida in ætate defloruit, acri parentis dolore, totiuſque Regni non levi triſtitia.

Statura & præſentia vere Regia. MODICA fuit Ioannes ſtatura, duplici ſolidoque corpore, ſucci pleno, liberali facie imperio digna, nigra ac denſa barba; cæruleis oculis venuſtate ac Regia Majeſtate venerandis; totoque oris aſpectu venerabili adeuntes aliquando turbabat. Cum illius vita Regno foret maximopere neceſſaria, tum ob prudentiſſimum regimen, moderatumque Regis imperium; tum ob Sebaſtiani trimuli nepotis, Regnique hæredis imbecillitatem, quem ſub tutela, & diſciplina Re-*Mors & tumulus.*ginæ aviæ Catharinæ, Luſitaniam interim pro nepote moderaturæ, moriens Sereniſſimus Rex Ioannes reliquit, lethali apoplexia correptus, Imperii XXXV, ætatis quinto & quinquageſimo, anno humanæ ſalutis MDLVII, Olyſippone in eadem vrbe, & eodem, quo ortus eſt menſe Iunio, prope vrbem in ma-

maximo Bethlemici templi ſacello Regio Mauſoleo conditus, Luſitaniam acerrimo æterni doloris morſu perculſam reliquit.

AD REGEM IOANNEM
HVIVS NOMINIS III.
IN NATALEM EIVSDEM.

NAſceris; inſequitur tempeſtas horrida, Nimbi
Inſueti, pluvia præcipitante, cadunt.
Deſuper incipiunt tonitrus mugire, coruſcant
Fulgura fulminibus miſta, flagrante polo.
Certatim venti volvunt mare, ſaxea laxat
Æolus amoto pondere clauſtra notis.
Nullaque Naturæ pars non tremefacta fatiſcit,
Dum novus Heſperio naſceris orbe puer.
Natura immanes partus pariendo laborans,
Significat quantum ſic pariendo ferat.

Ad eumdem.

NOn ſine juſtitia Regni moderaris habenas,
Non ſine juſtitia Regia ſceptra geris.
Aſſidet illa tibi, majeſtatemque tuetur
Imperii, & factis eſt comes una tuis.
Illa tibi dictat, quas vis imponere leges;
Illa tuo monitus fundit ab ore ſuos.

Di-

Distringitque tuas in noxia corda secures ,
Præmia dat gazis largius vsa tuis.
Ambiguum est, Princeps , an tu te affinxeres illi,
Induerit mores an magis ipsa tuos.
Fingitur illa tuis , tu moribus illius , vnde
Tu vera effigies illius , illa tui.

Ad eumdem.

PErgama Lunatis parent Byzantia signis ;
Deseruit Latiam Græcia vana fidem ;
Flava prophanatas Germania subruit aras ;
Gallia sacrilegas ducit in arma manus.
Iustitia ex Asia facinus mortale fugavit ;
Parturiunt Libycæ barbara monstra plagæ.
Per tua Regna fides , pietas , virtusque triumphat ,
Et pudor , & priscæ Religionis honor.
Diffugiunt trepidæ sub Averna nigrantia Diræ;
Perfida Lusiadum sub pede monstra jacent ;
Hoc tua vita facit non jura minantia legum ;
Pro lege est populis , Rex , tua vita tuis.
Si renovare Deo placet omnia, Maxime Princeps,
Subjiciat sceptris omnia Regna tuis.

Tumu-

Tumulus ejusdem.

Regia quem tumulo moles operosa recondit,
Cui clypeum insigni facta decore notant,
Nil est, in nihilum recidunt quando omnia; quamvis
Quisquis is est potuit maxima, summa tulit.
Rex fuit; officium Regis bene præstitit; ingens
Pacis amor, Martis non leve fulmen erat.
Quam gravis incubuit Maurum super ille duello,
Sub tumulo tellus tam levis ossa tegat.
Estne hic Alexander? Non est; proh quam bene servat,
Quæ bene quæsivit Regna superba parens?
Estne ferox Cæsar? Patriam plus diligit. Ingens
Est Cato? Consiliis hic minus aptus erat.
Non Cato, non Cæsar; Ioannes tertius hic est,
Ob sua qui nulli facta secundus erat.

Pag. 510.

SEBASTIANVS PORTVGALLIÆ REX XVI.
VIXIT A. XXIIII. OBIIT A. M. D. LXXVIII.

SEBASTIANVS I.

LVSITANIÆ REX XVI.

ANACEPHALÆOSIS XX.

HVc ades, o Sebaſtiane, tuæ gentis æternus dolor, æternum deſiderium ; vnicum & fatale nomen ; cujus memoria perpetuo erit acerbiſſima. Quas enim nobis lacrymas in lucem editus abſterſiſti, eaſdem, adhuc etiam cum fœnore, & multo inſuper tinctas ſanguine, neſcio quo ereptus fato, reddidiſti : tecum & Luſitanorum invicta vſque gloria, & Regnum ipſum vno velut ictu corruerunt. Satis jam pridem (at vereor ne vnquam ſatis) juvenilem iſtam luimus temeritatem, cui largius deplorandæ non eſt otium, nec ſi eſſet, aut calamo, aut oculis humor ſuppeteret.

HIC eſt ille Sebaſtianus, Ioannis III nepos, & Ioannis Principis proles poſthuma, quem ad hæreditariam Luſitaniæ coronam, quar- *Luſitanorum in ejus ortu lætitia.*

quarto decimo poſt obitum patris die , XIII Kalend. Februarii in natalitiis Divi Sebaſtiani, a quo nomen eſt mutuatus , Ioanna Princeps enixa fuit ; applaudentibus adeo Luſitanis , vt a mœrore & lacrymis ad lætitiam converſi , elegantiorem veſtium culturam in recenti Principis occaſu depoſitam , quaſi jam eluxiſſent , novi hæredis exortum celebraturi reſumpſerint. Puer in aviæ Catharinæ tutelam conceſſit. Avo deinde terreſtre Regnum cum cœleſti commutante , trimulus ipſe conſalutari Rex cœpit : cumque per ætatem Imperio maturus non eſſet , tantiſper ſub tutela muliebri avitum Regnum puero manſit incolume. Sexennis pædagogum habuit Alexium Meneſium , & moribus & ſanguine perilluſtrem ; præceptorem vero Ludovicum Gonſalvum Cameram , e Soc. IESV , virum nobilitate , doctrina , & religione cum paucis comparandum. Iis nepotem imbuendum Ioannes III ante obitum commendarat, & vxori Catharinæ hoc ipſum reliquerat in legatis ; ſubactum puero ita brevi ingenium fuit , vt , molliſſimæ inſtar ceræ , divini Numinis timore pariter & amore ſigillatus , eximiis virtutum dotibus ma-

Pædagogus & præceptor viri inſignes.

magis, ac magis deinceps per ætatis gradus effloruerit. Hujus floris fructum suavissimum legeremus, nisi cœlestem a nobis clementiam nostra scelera avertissent: ob quæ Superis nimium potens Lusitania propago visa est, si hæc dona manerent propria. Hunc vnum, audacter dico, Regum omnium, quos vnquam sol vidit, optimum, pientissimum, justissimum, dilectissimum, animo & viribus præstantissimum terris fata ostenderunt: sed, heu facinus! ostenderunt, ac protinus inviderunt.

Lethale crimen quam detestaretur.

OCTAVVM ætatis annum jam impleverat, cum forte præceptori sermo incidit ad mortale crimen exagitandum; rem turpissimam, indignissimamque aiebat esse, nec minori quam æterno flammarum supplicio puniendam. Ad hæc verba obstupescere Sebastianus, & cogitabundo similis vno in obtutu defixus hærere aliquantulum, donec illam altissimis ex præcordiis vocem traxit: Ecquis tam insigni erit audacia, qui se lethali crimine audeat deformare? Nemo sane, si sanæ prius mentis trutina rem expenderit. Ad honestatem, ac pudicitiam institutus a natura videbatur. Cavit semper nudi cor-

Pudoris custos integerrimus.

poris vel pedem alienis oculis exponere: ipse sibi remotis cubiculariis subuculam, perizoma, & thoracem induebat. Quo die majoris hebdomadæ Eucharistiæ mensa est in propatulo, cum templa, & vrbis sacella, religionis ergo, pedes inviseret, obviam habuit mulierculam, quæ supplicem libellum, vt conjux triremibus detentus absolveretur, offerebat. Absolutionis responsum in tempus aliud trahente Rege: Opus est, inquit, mature facto. Videat, obsecro, Rex prudentissimus quantum periculi, absente conjuge, puellæ soli & inopi impendeat. Quibus auditis paulisper constitit, dum atramenti, calamique foret copia: mussante interim comitatu, nihil videri causæ, ob quam Rex media hæreret in platea; differri illud commodius in aulam posse. Ab incœpto tamen non destitit, sed feminæ postulatis subscribens: Pudicitiæ causa, inquit, haud ea est, quæ differri patiatur. Omnes ritualis libri preces, quarum longitudinem multi fastidiunt Sacerdotes, ipse, velut sibi impositas, diebus singulis, quamquam negotiorum fluctibus æstuaret, morosus & attentus pervolvebat. Ante decimum ætatis annum esuriales qua-

Pudicitiæ vindex egregius.

quadraginta dierum ferias peragendas arripuit, quibus vt interdictum sibi a præceptoribus cognovit, de jejunio saltem paciscendum exoravit; assignatisque diebus, præter meridianas epulas nihilo prorsus ad noctem reficiebatur. *Jejunii in pueritia studium.*

SOLEMNE habuit e Christi Servatoris exemplo sanctiori in hebdomada pauperes duodecim lotum in Regiam adsciscere; quorum pedes tepido aquarum injectu, blandeque admoto linteo, flexis ipse genibus perpurgabat: nec a se abire patiebatur, nisi recenti amictu convestitos, stipe onustos, & lautissimo exceptos convivio, ad cujus ministerium sedulus & officiosus succingebatur. Nullus vnquam dies e solemnioribus præteriit, quin sua propalam crimina expiaverit cœlesti pabulo recreandus; quam consuetudinem Dominicis quibusque diebus observabat, sed privatim, ne procacioris vulgi fabula fieret. Mensæ, sacro non audito, haud accubuit. Singulis Sabbatis rei divinæ bis aderat: neque enim Sacrum vnum audisse contentus, alteri ob Deiparæ Virginis amorem ministrabat, cujus iconem pectori appensam incomparabili affectu suspiciebat, *Pauperum pedes eluebat.* *Confessionis & rei divinæ audiendæ studium.*

globisque piacularibus cotidie venerabatur. Quoties in sacrosanctam Synaxim per plateas incurrit, toties equo desiliens flexis genibus adoravit, pedes insuper, & aperto, vel per aestum, vel per pluviam, capite, ad aegrotantis domicilium, indeque ad templum vsque constipabat. Hinc est, vt Palatium, inter caetera Olysipponensia minus amplum, & minus jucundum, non alia de causa habitatum a se dictitarit, quam quod frequens illac Eucharistiae pompa transmitteret. Auribus excepit aliquando nobilissimum Dynastam coelesti huic pompae, sublato famuli manibus laciniosae vestis tractu, pompofum nimis accedere: indigna res visa, & castigationis forfice coercenda: Numquid te, ait, inurbanum non crederes, si, me praesente, conchatam illam pavonis caudam extulisses? Cave, ne Regem Regum fastosior deinceps comiteris.

Dynastam reprehendit Eucharistiam pompatice stipantem.

CHRISTIANAE Fidei vel asserendae, vel augendae studiosissimus incubuit. Quandocumque Iudaica superstitio, & pravitas Haereticorum publico in theatro ab Inquisitoribus damnabantur, aderat libenti animo extremum perfidis supplicium additurus. Ethnicos

In fidei causis integerrimus.

nicos lustrali fonte ablutos impertitis honoribus, & immunitatibus, vt ea quasi esca plures alliceret, condecorabat. Certe jam inde a puero Maurorum omnium & Turcarum perniciem meditabatur, ne aliis Fides quam totius Orbis terrarum terminis clauderetur. Summum Christi Vicarium summo animi, verborumque, & operum studio coluit. De re quapiam, cui mirandum in modum adversabatur, sermonem apud aulicos intexens: Dispeream, inquit, si fecero, nisi Antistes Maximus imperarit. Quæsitus per litteras a Pontifice Pio V, quo agnomine pro meritis in Christianam Rempublicam vellet insigniri (quando Hispanorum Reges Catholici, Gallorum Christianissimi κάτ' ἐξοχὴν dicerentur) non nisi Obedientissimus dici voluit. Cum per id temporis Alexandrinus Cardinalis Olysipponem attingeret, honorifice admodum a Rege Sebastiano est exceptus, testante propalam, se Legato pene eadem præstiturum, quæ Pontifici præstaret, si adesset. Itaque præter sexcenta alia, in quibus Cardinali primas detulit, ad lævam semper ipse concedebat, & domorum limina secundus intrabat: nec alibi, quam in

Obsequium in Summum Pontificem.

Cardinalem quam reverenter exceperit.

alti-

altioribus Palatii cœnaculis hoſpitari paſſus eſt, Regio interim lecto in inferioribus collocato.

Carpi neminem coram ſe patiebatur.

NEMINEM Theonino dente carpere aut ſibi aut aliis permiſit: immo potius, quidquid egregium aliquid rectum de ſingulis noverat, prædicabat. Inter varios aulicorum ſermones, cum vir quidam abſens, perinde ac Luſitanæ poeſeos ignarus, & equorum ſeſſor invenuſtus allatraretur: Parcius iſta, inquit Rex, virum eum ſtrenuiſſimum pugnatorem, equitemque peritiſſimum juxta, & fortiſſimum agnoſco. Vbi primum ætas in Sebaſtiano mentis aciem diſtinxit, voluptates illico pertæſus, quidquid luxum ſaperet deliciarum, ablegavit. Chirothecas ambari, & vnguentorum ſuavitatibus delibutas viris nobilibus improbravit, & exprobravit: nec ſibi conditas ad hunc vſum pelliculas præparari vnquam ſivit. Catharinæ aviæ ſuadenti, vt Hiſpanica indueret ſubligaria, quæ Philippo Regi ob elegantis famæ concinnitatem erant in pretio, reſpondit, nolle ſe virilibus patriæ moribus peregrinum ſuo exemplo luxum immitere, & ad Luſitanam virtutem labefactandam lautitiarum arietes admo-

Exoticarum deliciarum oſor maximus.

admovere. Longinquum facerem, si, quæ plurima rectæ indolis adhibuit argumenta, decimarem. Quanta vero in viduas ac pupillos fuit benignitate, non involvam. Vnum e Reipublicæ muneribus, quod opportune vacabat, necessario cuidam suo deferendum a Rege vir nobilis obtinuit, testatus illius muneris ministrum vita functum nullam in terris prolem reliquisse. Non defuit tamen postea, qui rem aliter se habere nunciaret: ad quem Rex: Proh dolor! inquit, nisi a te mihi veritas illucesceret, pupillos, atque viduam victu & ope destituissem. Nec mora, novo alio subscripto diplomate, & priori abrogato, majorem natu e pupillis in munus patrium suffecit.

Viduarum ac pupillorum indulgentissimus curator.

ANNO salutis MDLXII impubere adhuc Sebastiano, Regnique habenas, vti supra demonstratum est, avia Catharina moderante, arcem Mazaganicam Xarifes Abdala obsessurus, Mahometum filium, quem nuper ejus Mauritaniæ, quam Cusa amnis interfluit, Regem nuncupaverat, omnibus suarum virium copiis, centum videlicet & quinque virorum millibus, præfecit: in his Turcæ fistulatores mille; peditum vario armorum

Mazagani nobilis obsidio Catharina Regnum moderante.

morum genere pugnantium ſeptuaginta, equitum quindecim, calonum & lixarum duodecim millia numerabantur. Arci præerat Rodericus Soſa, cui frater Alvarus Carvallius, tunc temporis abſens, eam provinciam demandarat. Is litteras ad Reginam de obſidione actutum dedit, in quibus militum inopiam præfatus, querebatur ſeptingentos non amplius pedites, equites omnino centum ſibi eſſe. Vigilantiſſimus Reginæ animus tanta in trepidatione non elanguit: arcis Præfectum Alvarum Carvallium cum navibus aliquot auxiliariis, quanta maxima potuit celeritate, remiſit. Alia atque alia identidem auxilia ſubmittebat, donec Luſitanæ pubis florentiſſimi, vltra duos mille, propugnatores Mazaganum confluxere. Tantus illuc animorum impetus erumpebat, vt, quo in dies magis ac magis vrgeri obſidionem audiebatur, eo flammæ ardentioris in Luſitanorum pectoribus excitarentur. Filii parentum injuſſu, viri vxoribus inſalutatis, in Africam trajecturi, navia conſcendebant: quippe quibus perſuaſum eſſet, majorem ſe honoris jacturam periculorum exortes domi facere, quam gloriæ lucrum,

Catharinæ vigilantia & Luſitanorum ardor.

qui

qui belli difficultates exanthlabant.

Hostium cuniculi a nostris prævertuntur.

PREMEBANTVR interim obsessi: bellica omnis generis, nec antea visa, machinamenta labefactandis mœnibus hostis admovebat. Paratos latenter in vltimam arcis ruinam cuniculos, transversis itidem cuniculis felici eventu, magna Barbarorum edita strage, Lusitani exceperunt. Complanatis fossarum voraginibus, in tantam altitudinem ab hostibus aggesti sunt cespites, vt murorum pinnas æquaverint: pertinacibus vtrinque animis dimicatum: sed fortiora Lusitanorum pectora crebras diu noctuque impressiones constantiæ clypeo obarmata sustinuerunt, prospera adeo fortuna; vt plures nec abrogandæ fidei auctores asserant, nullam vnquam extitisse obsidionem, in qua majoribus argumentis propugnatorum virtus enituerit. Itaque despondens animum Xarifes, amisso exercitus flore, dedecoris & pudoris plenus, palamque expertus immensas Mauritaniæ vires contra exiguam, sed validam, Lusitanorum manum nihil omnino profuisse, elapso jam tertio, postquam Mazagani arcem obsederat, mense filium revocavit. Ille solutæ obsidionis dies fuit, qui Servato-

Ex obsidionalibus victoriis nulla superior.

rem

rem Chriſtum patrias ſedes repetentem celebrat.

Catharinæ & aliarum feminarum erga obſeſſos milites ſollicitudo.

FELICEM hunc rerum exitum Reginæ Catharinæ induſtria, & vigilantia promeruit, quæ obſidionis ipſo tempore nihil non opportunum, & ſalutare providebat; ſuamque interim, & aulicarum in liciis retexendis, concinnandiſque e lino faſciolis, quibus militum vulnera foverentur, operam collocabat. Ergo, vt Regni curis, ac laboribus fatigatum levaret animum, in privatam ſe recipere ſtationem cogitavit; vbi cœleſti alloquio tranquillius & ſuavius indulgeret, & ſalutem propriam diligentius accuraret. Ejus confeſſarium, Patrem Michaelem de Torres e Societate IESV, dicere ſolitum memini, Reginæ animum in multis, quos ipſe optimos exploraverat, puriſſimum, Deoque gratiſſimum haberi. Quamobrem anno MDLXII, habitis Olyſippone Comitiis, Regni clavum leviro Cardinali moderandum tradidit, qui ſummam deinceps poteſtatem vigilantiſſimè exercuit.

Moderatione ſe abdicat Catharina.

Sebaſtiano Regnum committitur.

VBI ad quartum decimum ætatis annum adolevit Sebaſtianus, convocato Olyſippone Concilio, Regni habenas ſuis manibus tractan-

ctandas in posterum accepit, maxima omnium cum voluptate, ac lætitia Regem Regno idoneum contemplantium. Quod felix, faustumque, vt foret, in libellum memoriæ causa retulit, & manu propria descripsit, quidquid optimum factu ea gubernatio postularet. Triplex in libello erat rerum series, earum in primis, quæ Christianum, benemoratum, & maxime juvenem decerent Principem. Deinde quo prudentiæ consilio, qua benignitatis indulgentia, quo legum fræno, qua justitiæ severitate populus esset continendus. Tamdem quibus præcipue artibus, quove studio & solertia divinæ fidei terminos vna cum Imperio promovere Rex posset. Ita omnia mature, ac recto digesta ordine legebantur, vt peritissimus quisque populorum nauclerus eum libellum, quasi tabulam hydrographicam, observare non dubitasset.

Triplex Sebastiani libellus.

ANTE alia, confirmandæ justitiæ zelo accensus, Prætores non solum in vrbes & oppida Lusitaniæ, sed in Oceani quoque Insulas, in Brasiliam, in Indiam, & in omnem sui nominis ditionem expedivit; maxime, vt jus eorum, qui Regem ob tenuitatem adire non poterant, tutarentur, & miserrimis qui-

Iustitiæ promovendæ æditus.

quibusque pro virili consulerent ; nec minus, vt acriter in maleficos & consceleratos animadverterent, fæcesque, ac sentinas vitiorum exhaurirent. Præterea, latis legibus, mores aliquot jam præcipites restituit. Holosericis, & sericis quoquo modo in totum abdicatis, lanea mediocris prætii vestimenta primus induit; ad cujus exemplum sese omnes illico composuere. Civitates, & conventus serio per litteras admonuit, & enixe postulavit, si quid e communi bono futurum crederent, ad se quamprimum referretur. Putrescentes populi consuetudines Evangelico sale vt condiret, religiosorum hominum familias, & divini verbi præcones mirifice coluit, & amplificavit. Qam ob causam duo e Societatis IESV in Insulis collegia, alterum in vrbe Funchalensi, alterum in Angrensi excitavit: tria quoque apud Brasilios, quatuor apud Indos: quæ tamdem alia intra Imperii sui fines ab aliis erant dedicata, reditibus auxit. Enim vero Societatis alumnos, Eborenses in primis, vbi diutius sedem fixit, non dilectioni tantum, sed amore prosequebatur, cujus familiæ nuperrimum institutum sui maxime stomachi esse adstantibus

Communi veste vtebatur.

Societatis Iesu Collegia plurima erexit.

bus ſæpe aulicis prædicabat: aiebatque impudentiæ mancipia videri eos, qui optimum iſtud genus hominum conſutis mendaciis cavillarent, & caninis dentibus admorderent.

SVB idem tempus res Indiæ, partis de vario hoſte victoriis multis, & opportunis arcibus ædificatis, non parum promovebat. Hanc felicitatem Orientis Dynaſtæ propriam interpretantes calamitatem, maxime tunc Narſingani hoſtis debellatione faſtoſi, captaque inde præda bene nummati, vna omnes ad Luſitanum nomen abolendum conjurarunt, & pro ſe quiſque proque viribus facturos pepegerunt. Quo ex pacto (annus agebatur a partu Virginis MDLXXII) eodemmet tempore Idalcan Goam, Niſamaluchus Ciaulum, Zamorinus Chale, potiſſima Luſitanorum oppida obſederunt. Tantam belli vim Attaidius Prætor, a ſe & a ſuis vt propulſaret, claſſes inſtruxit, quas lectiſſimis ornatas ducibus in hoſtes alios dimiſit: Goam ipſe tutari maluit, & cum paucis militum centuriis, ſed quæ pro multis tanto ſub imperatore ſufficerent Idalcanis impetum ſuſtinere. Adfuit hoſtis quinque ſupra triginta equitum millibus, peditum

Res Indicæ ſub eodem.

Goa & Ciauli obſidio.

Attaidii Goa virtus.

tum ſexaginta conſtipatus: neque imbelles Indi, ſed Turcæ, & pugnaciſſimæ aliæ nationes exercitum explebant. Turriti etiam elephantes bis mille, tormentorum monſtroſæ magnitudines ducentæ numerabantur. Pene ſemeſtris fuit hæc obſidio, victore ſemper Luſitano; quamvis multiplici & quotidiana dimicatione a fronte, a tergo, a lateribus premeretur. Vbi vero, edomitis alibi Barbarorum minis, Goam claſſes redierunt, tantus in obſeſſis revixit animus, tantus in obſidentibus timor inhorruit, vt ventoſa Idalcanis ſuperbia ſpe citius deferbuerit, & vel iniquas ſibi fœderis conditiones abſceſſurus popoſcerit.

Idalcan victus abſcedit.

Ciaulum Dux Maſcarenias tutatur.

CIAVLVM, nec loci natura, nec vllis murorum ſubſtructionibus obvallatum, nongenti plus minus Luſitani, robore tamen & nobilitate florentiſſimi, ſub egregio duce Franciſco Maſcarenia, oppoſitis animoſe pectoribus (quæ vetus fuit Laconum gloria) propugnarunt, impugnante Nizamaluco; cujus ſigna pedites centum mille, equites quinque ſupra quadraginta, lectiſſimæ Orientis vires ampliſſimo ſtipendiorum præmio ſequebantur. Bellici apparatus copia nun-

nunquam, & nusquam copiosior: tormenta varii generis innumerabilia: in eis aliquot longitudine quinos vltra, & vicenos palmos extendebantur; vnde immani ambitu globi fragore prorsus horrendo evolabant. Per novem ipsos menses obsidio detonuit: continua non tam dierum, quam horarum omnium erat dimicatio: pugnam enim hostes alii aliis subinde succedentes integrabant; nostris, ob paucitatem, eisdem fere semper repugnantibus. Crebra, & vix noctu intermissa, bombardarum dispositio nudas mœnibus domos fœda laceratione quatefecit. Ad fraudes etiam, & technas ventum est; dolus, an virtus quis in hoste requirat? Nova indies stratagemata, & inusitata præliandi artificia erumpebant. At Lusitanorum animus inter tot minas erectus, inter tot pericula promptus, inter tot objectos vndique terrores imperterritus, præsens semper, & constans immortalia edidit facinora, quæ quidem res alibi fortiter gestas non æquant modo, sed exuperant. Enimvero gloriosum cum primis habendúm est nongentos aliquos propugnatores ab oppido munitionibus destituto tam infestas, tamque copiosas barbaro-

Novem menses duravit obsidio Lusitanis ad paucissimos redactis.

Nizamalucus desperans obsidione absistit.

barorum acies ita propulſaſſe, vt Nizamalucus exercitum ſenſim minui cum animadverteret, deſideratis duodecim fere millibus, ad vaſa conclamare, & obſidione abſiſtere compulſus fuerit. Certe quo atrocior extitit oppugnatio, eo clariori ſpectaculo Luſitanam fortitudinem expoſuit: quo majora pericula, eo manifeſtius apparuit, quantum cœleſti fulta præſidio, & ſuopte ingenio ad laborum tolerantiam durata paucitas poſſit. Nec mirum ita ſuo ſemper, & ſecundo Numine dimicaſſe eos, qui propagandæ apud Ethnicos Fidei armis iter aperiebant.

Zamorini & Aceni inanes conatus.

CHALE oppidum, in quod Zamorinus intenderat, pari felicitate retentum eſt. Hoc eodem tempore (vt convenerat) Acenus Samatræ Tyrannus celeberrimum illud Orientis emporium Malacam obſidere conſtituerat; ſed navali excidio a Luſitana claſſe præoccupatus obſidionem in annum ſubſequentem diſtulit. Collectis ergo viribus arcem Malacenſem ita vehemens oppugnavit, vt expugnare tamdem poſſet, niſi eam tunc præfecturam Triſtanus Vaſæus Vega, tertium belli fulmen, duxque rerum geſtarum, & militaris peritiæ gloria nulli ſecundus, obtineret; cujus

Triſtani Vazei a Vega Malacenſis prefecti encomium.

cujus induſtria factum, vt hoſtiles impreſſiones terra, marique ſæpius incuſſæ nec Luſitanorum animos a pectore, nec pedes a loco, & ſtatione dimoverint.

HÆC fama victoriarum, & avita Caroli V. memoria, cujus præclara facinora in libello nuper edito lectitabat, bellicoſos Sebaſtiani ſpiritus, & Martium illum calorem excitarunt. Quare in Indiam trajicere deſtinavit: nec deerant qui hanc flammam admoto palpationis fomite confoverent: parem Regis animo eam eſſe trajectionem: indignum videri non tam generoſum Principem anguſtis Luſitaniæ finibus veluti nido circumſcribi. Cæterum ejus patruus Cardinalis ſuas cum præceptore copias junxit, vt Rex ab inſaniſſimæ cogitationis barathro extraheretur. Meditatos rationum ictus declinanti, vel retorquenti, Sebaſtiano cum nihil ſuadendo perſuaderent, jusjurandum interponere Cardinalis non dubitavit. Teſtor, inquit, ſacroſancta quatuor IESV Chriſti Evangelia, Veſtram Altitudinem hac in re præcipitem ferri, & ab adulatoribus planiſſime deludi; quibus, ſi aſſentiatur, neque e re propria, neque e re ſuorum faciet. Hic

Sebaſtianus Indiam meditatur.

Henricus patruus, & Societatis Religioſi Regem avertunt.

verborum ardor, & vtriusque suasoris existimatio Regem ad saniora consilia revocarunt.

Africæ adeundæ avidius Magistro enixe dissuadente.

VERVM suimet ingenii calcaribus ad bellicas expeditiones stimulatus, Indiam oblivifcens, Africæ subjugandæ adjecit animum, de qua jam abusque puero cogitaverat, nihil aliud noctu, diuque meditari, nihil loqui, totus in hoc vnum incumbere. Ex iis, quæ crebro dictitabat, ansam opportune arripiens præceptor, ita ferme orsus est. Quoniam te, o Rex, & alumne amantissime, de Africana expeditione veluti serio loquentem audio, mihi & officio meo deesse judicarer, ni serio te etiam rei tantæ commonerem. Animadvertere, obsecro, tria bellum istud molienti opus esse. Quatuor inprimis, aut quinque mares filios, qui patriam hæreditatem adire possint, relinquas necesse est. Videndum etiam, ne tuo ipse periculo aleam de Regni summa, deque tuorum salute jacias. Tantum denique pecuniarum, militum, commeatuum, reliquorumque ad bellicos apparatus spectantium habeas, & tua, & nostra omnium interest, quantum immensa belli suscipiendi moles, vt dextre ac feliciter conficiatur, efflagitat.

Ægre hanc monendi libertatem ferre visus est Sebastianus. At præceptor nihilo secius, provt se ferebat occasio, instare iterum, ac sæpius, & qua precibus, qua rationibus, qua propositis difficultatibus dehortari: vtque surdo narrare fabulam intellexit, Olysippone, vbi Rex morabatur, Conimbricam facessivit, ne piaculares ejus confessiones deinceps accipere cogeretur.

Magister Sebastiani pervicaciam intuens, alio secedit.

ERGO Sebastianus prudentissimis monitoribus refractarius in Africam primum solvit, Sextili mense, anno MDLXXIV, ætatis suæ XX. Præceptor interim curis, nec non & jejuniis, aliisque macerationibus pro alumni salute afflictatus morbo gravissimo corripitur. E lectulo tamen epistolium manu, vt erat, tremula exaratum, caritate quidem & prudentia plenum, in Africam ad Regem dedit; summis in eo precibus contendebat, vt factus jam voti compos, visa Africa, & sibi & suis prospiceret, ac in Lusitaniam primo quoque vento renavigaret. Ex Africa revertens Sebastianus præceptorem cum inviseret (decumbebat ille tunc temporis Olysippone, solum vertere ex opinione Medicorum, ad recuperandam valetu-

Prior Sebastiani in Africam expeditio & reditus.

Rex in gratiam cum Magistro redit.

letudinem, coactus) his verbis dicitur allocutus: Vt ſcias, inquit, quanta apud me tuarum litterarum fuerit auctoritas, en illas: in ſinu hactenus cordi proximas aſſervavi: tibique velut obſequii pignus reſtitutas volo. Ne in poſterum Africam repetendi daretur occaſio, quidquid poterat illicium belli eſſe, præceptor amovendum ſedulo curavit: cujus etiam rogatu trecentorum mille aureorum ſubſidium a Pontifice Max. contributum Sebaſtianus libentiſſime remiſit.

Sebaſtiano nuptiæ curantur, ſed fruſtra ipſo renitente.

DEDIT præterea operam non mediocrem, (niſi luculentis, oculatiſque teſtibus fides ſit abroganda) vt Rex nuptiali ſacramento addiceretur. Primam nominavit Eliſabetham Philippi II. filiam, de qua legationes vltro citroque miſſitare fruſtra ciciderunt. Ventum deinde eſt ad Margaritam, Henrici II. Gallorum Regis jam demortui filiam, cui Sebaſtianus propenſior videbatur; nihil enim aliud dotis nomine poſtulabat, quam vt Rex Gallicus vna cum cæteris adverſus Turcam conſpirantibus (ejus tunc belli curam Chriſtiani Principes nutriebant) conjuraret: ſe ſuis ea tempeſtate laureatis claſſibus, & a Rubro, & a Perſico ſinu in te-

terri-

terrimum illum hoſtem incurſurum promittebat. Dum hæc agebantur, Carolus Galliæ Rex, Margaritæ germanus frater, e vivis abiens, germanæ nuptias diſſipavit. Viduam Maximiliani Imperatoris filiam primævo adhuc in ætatis flore reliquit Carolus: hanc Sebaſtiano ducendam præceptor ſuadebat; ſed potior tamdem viſa eſt quædam Bavariæ Ducis filia, cujus dotes eximias Orbis terrarum ea tempeſtate prædicabat. Quominus aptæ adeo nuptiarum tædæ ignem arriperent, ipſe in cauſa fuit Sebaſtianus, qui & præceptori, & graviſſimis aliis Patribus e Societate IESV acriter hanc rem vrgentibus, reſpondit, ne ſe fatigatum vellent, ducendi vxorem tempus adhuc non adfuiſſe, maturiorem conjugio ætatem poſtulari. Hæc omnia a juratiſſimis hominibus, & quibus ſecretiora de hac re conſilia patefiebant, ita ſe prorſus haberi, ſcripturi accepimus: ideoque latius enarravimus, vt ſatis conſtet, agi tranſverſos, & temere eos facere, qui, perigrini cum ſint, ab intemeratæ veritatis limine peregrinantur, & certos extra fines per ſummam audaciam erumpunt, dum qualiacumque apud caliginoſas mer-

Libertas & temeritas ingens aliquot externorum de his aliter ſeribentium.

mercatorum tabernas somniarunt, in publico lucis theatro perfrictæ frontis homines exponunt: quasi vel præceptor, vel Societatis Patres, Regem a nuptiis revocarint, & in Africam impulerint: quod mendacium portentosum liquido ex supra demonstratis coarguitur.

Sebastianus Moleimum Marrochiensi regno restituere parat

ALIQVOT jam elapsis annis, præceptore vita functo, Moleimus Abdemelechus, vt erat fidens animi, & Turcarum fultus adminiculo, Moleimum Mahometum ex sorore nepotem Marrochiensi Regno & fortunis pepulit. Mahometus, vt aliquam rebus in arctis aram prehenderet, ad Sebastianum, veluti ad asylum, se recepit, spoponditque futurum deinceps vectigalem, si ad pristinum Regni statum Lusitanorum ope reveheretur. Nihil gratius visum Sebastiano: ad Africanam expeditionem repetendam inflammatur: Præsulum, Dynastarum, virorumque illustrium coacto concilio, suffragia init: quos in contrariam sententiam, voce, ac pedibus abeuntes vt vidit, palam admonet, non de bello, sed de optimo bellandi modo consultos eos velle: certum se nemini, quam sibi, suos milites in re tam difficili facilius parituros.

Totum regnum inconsulta Regis appetitioni obsistit.

ros.

ros. Nihilo tamen ſegnius Regni proceres diſſentiebant ; maxime Cardinalis patruus , Tentugalenſis Comes , Martinus Conſalvus Camera , & de Societate IESV præ omnibus confeſſarius , vrgere rationibus , pericula recenſere , miſeram belli ſortem quaſi prædivinantes lamentari , leges divinas humanasque objicere.

PRO comperto etiam habeo , Ioannem ab Albicaſtro Regis Sebaſtiani a conſiliis ſtatus , coacto vt de hac re ageretur concilio , eidem Regi gravium rationum momentis inſigniter reſtitiſſe. Ioannis enim Borgiæ epiſtolam ad Philippum II, cujus tunc in Luſitania orator erat , vidimus ac perlegimus. Summa hæc eſt. Coactum hodie a Rege fuit ſtatus concilium de Africana expeditione, & quamvis multi eas partes , in quas Rex haud dubie inclinabat , ſequuti fuerint, inſignem tamen operam præſtitit Ioannes ab Albicaſtro efficacibus in contrariam partem argumentis : & illamet die hunc animi valorem Deus Opt. Maxim. remuneratus eſt : vaſtæ enim ac ponderoſæ atrii valvæ , ſuper ejus filium teneræ ætatis Emmanuelem ruentes , divina ope medio in lapſu ferreo vecte hæren-

hærentes ſteterunt, ſalvo & illæſo puero. Illud notatu dignum eſt, Deo ita res diſponente, ad hunc poſtea Emmanuelem Villæ novæ domum ac Comitatum delatum eſſe, cum ejus pater Ioannes Comitis Villæ novæ eſſet filius ſecundo genitus. Tanti apud Deum eſt ſincera conſiliariorum integritas, qui commune bonum, ac Dei honorem ducem ſequuntur, quibus cœlum non ſolum præſentia confert beneficia, ſed eadem, vt in poſterum augeantur, continuat.

Obſtinatus Sebaſtiani in ſuam & Regni cladem animus.

PORRO Sebaſtianus, qui ædes aurium adulatoribus locaverat, ſaniora conſilia non admiſit: alte enim a propinantibus imbiberat, piam admodum ac ſanctam eam eſſe expeditionem, Catholico dignam Principe; ſed Luſitano digniorem apparere, cui hæreditaria ſemper jam inde a majoribus cura fuerit, divinæ Fidei vexilla Barbarorum perfidiæ inferre. Hunc etiam belligerandi animum Philippus II. Regum prudentiſſimus, datis non ſemel litteris, fruſtra tamen, improbavit. Tantum Sebaſtiani mentem, cæteri docilem, adulatio perverterat, ſibique propria æſtimatio emanciparat! Ita profecto ſuperius viſum eſt, vt Luſitanorum gentem (im-

Philippus II. Caſtellæ Rex incaſſum laborat cum Sebaſtiano.

(immeritam non appellaverim) vix vnquam abolendo ſupplicii dedecore multata doleremus.

ERGO delectum fieri, cenſerique exercitum Rex jubet. Duodeviginti mille hominum ſumma fuit; in quibus diverſæ nationes ſex millia, duodena ferme implebant Luſitani. His copiis ornata navium claſſis, qua Oceanus pulchriorem non viderat, ſublatis anchoris vela fecit ſeptimo Kalend. Sextiles, anno MDLXXVIII. Africæ oram vt attigit Sebaſtianus, vix habere militem in armis cœpit, cum ſero tamdem proprio edoctus periculo errorem agnouit, in quem ab adulatoribus per ſummam animi gratiam detruſus fuerat. Commeatum difficultate paulatim vrgeri; ſtipendia militibus numeranda parce admodum ſuppetere; calonum, ac lixarum copia laborare; miles omnia, etiam infima, obire miniſteria: fatigari, langueſcere. Quid agat inter ſacrum & ſaxum Rex poſitus? hærere, ambigere, curarum æſtibus fluctuare, huc illuc impelli, & in varias cogitationes diſtorqueri. Pedem referat? Turpe. Conferat? Durum ac periculoſum. Itaque áleam jacit: dato ſigno ad hoſtem in in-

Copiæ & claſſis in Africam.

Sebaſtiani & militum in Africa difficultates.

interioribus Africæ campis expectantem celeberrime contendit. Iter per vaſtas illas ſolitudines vix tolerabile aggrediendum fuit, quas vbi ſolis vapor obtorruit, fervido ſabulo exurente veſtigia, mortales tanti caloris impatientes contabeſcunt. Eapropter luctari in primis cœptum, non cum ardoribus regionis tantum, ſed cum arenis etiam, quas ægre peditatus moliebatur: aquarum, ciborumque erat penuria, tellure circumcirca ſterili, ac emoriente. Vnde fame ac ſiti enectus miles, aſperrimique itineris laſſitudine debilitatus, numero inſuper exiguus, cum integris & bene curatis hoſtibus, cum Barbarorum copiis propemodum infinitis, vbi non virum vir, ſed plus decem Mauri ſingulos legerent Chriſtianos, collatis ſignis e veſtigio dimicavit; quin ſolitis prius munitionibus caſtra poſita vallarentur. Ancipiti Marte pugnatum eſt tamdiu, donec veteranorum robora, ingenti edita ſtrage, fuſis hoſtium principiis, glorioſe occubuerunt: reliqua tyronum agmina, vt erant præliando inexperta, turbatis ordinibus perrumpi facile, & circumveniri potuerunt: quamobrem ad Barbaros victoria tamdem inclinavit, pridie

Barbarorum multitudine noſtri opprimuntur.

pridie Nonas Sextiles, anno MDLXXVIII.

HVNC diem fatalem ſenſit Luſitania, in quo violenta male ominati belli tempeſtas nobilitatis florem decuſſit, animos attrivit, opum ac divitiarum theſauros compilavit; in quo adverſus fortunæ gladius tot antea rebus præclare geſtis, tot partis feliciter victoriis, turpiſſimam impoſuit cicatricem: &, quod omnium caput eſt, Regem abſtulit, ætate juvenem, virtute eximium, moribus egregium, hærede adhuc filio deſtitutum. Ille enim perniciem Mauris illaturus, ſibimet ac ſuis prius intulit, propriumque amiſit Regnum, alieni plus nimio ſollicitus. Dolorem auxit Luſitanis, ab eo ſe hoſte attritos, & ſpoliatos circumſpicere, quem nulla majorum ætas victorem viderat, ſed victum, ſed vectigalem. Memorabile hoc prælium maxime fecit trium Regum infelix exitus. Moleimum Abdemelechum (vt funeſta Barbaris eſſet victoria) pila ferrea deturbavit. Mahometum fluminis in trajectu vortex rapidus abripuit. Sebaſtiani cadaver multis confoſſum vulneribus inter occiſorum cumulos inventum (ſic perhibent) a juratis aliquot hominibus recognitum, & pro vero ſuſceptum, cul-

Summa hæc Luſitani nominis clades fuit.

Tres Reges eo prælio cæſi.

cultumque in Bethlemico (vt vocant) Divi Hieronymi cœnobio , proxime Olyſipponem Regium occupat mauſoleum.

Sebaſtiani ſtatura.

STATVRA fuit quadrata , compactis firmiſque membris , vultu candicante , diſperſis ad venuſtatem lentiginibus , capillo ſubflavo , oculis cæſiis , anguſta fronte , labris roſeis , ſed craſſioribus aliquanto. Quæ omnia ſub vno aſpectu Regiam majeſtatem in teneris etiam annis præferebant. Nativa ſymmetria de ſanguine , ac bili plus traxerat. Corde ita audaci & imperterrito , vt difficilia quæque facillima putaret. Quantis fuerit viribus , vel ex eo conjicies, duos prægrandes cereos , ſingulos ellychniis quatuor compoſitos, vno cujuslibet gladii ictu abſcindebat. Diſcum ferreum nemo longius aut expeditius jaculabatur. Eques tres exercitationes , vt erat venuſtus equorum ſeſſor , ſive arundinibus Troianum in morem, ſive æquis haſtis dexterrime obibat. Hæc obeuntem nos ipſi quanto majore cum voluptate ſpectavimus , tanto acerbiore nunc triſtitia recordamur. Fas mihi tandem ſit juniores orbis Principes admonere , ne temere quidquam moliantur , ſed periculum e Sebaſtiano faciant, ſibi quod ex viſu eſſe poſſit.

Ejus vires & dexteritas.

AD

AD REGEM SEBASTIANVM.

CAmpi infelices ; Regna infelicia ; noſter
Rex vbi tam lacero corpore planxit humum.
Patria tam tenero non te nutrivit amore ,
Vt Rex tam duro deſererere ſolo.
Barbara barbaries , gens moribus ænea, Mauri
Cur tenerum florem carpitas enſe truces ?
Non bene flos Mauri violento avellitur enſe ,
Dextera quem blande carpere blanda ſolet.
Debuerat revocare manus , revocare ſecures
Regia Majeſtas Principis , oris honor.
Quod ſi prædà placet, raptatur vt integra ferro,
Parcite , nil ferro dilacerata valet.
Nil Mauri contra ; properant diſcindere ; corpus
Rumpitur vt dura victima cæſa manu.
Reliquias laceras , Rex , ſuſcipe patria , dixit,
Integer in lacero pectore durat amor.
Cuncta mihi deſunt , fateor , ſolatia , ſolum
Quod pro te morior dulce levamen adeſt.

Ad eumdem.

FOrma tibi fuerat , Rex , regia , frontis honores
Summa ſequebatur gloria , ſtemma patrum.

Plus

Plus tibi ſubjectos vita, quam lege regebas;
Quam tua jura, tuus plus faciebat amor.
Hectoreas duo vincebas pectore vires,
Si quando Herculeis viribus eſſet opus.
Alter eras Mavors, cum prælia dura vocabant;
Caſtor eras celeri cum vehereris equo.
Spiritus heroas vincebat in ardua natos,
Par prope ſyderibus, deſide maior humo.
Prima hominum ſpes vnus eras, te maxima tellus
Inſtauratorem credidit eſſe ſuum.
Qua Rex cumque ibas, Mundum exhilarare ſolebas,
Delicias veluti cerneret ipſe ſuas.
Ocyus occumbis primævo in flore juventæ,
Dum properas patriæ Regna parare tuæ.
Vt patrii accreſcant Regni confinia, vitæ
Tempora decreſcunt tam pretioſa tuæ.
Dent alii ſenium patriæ, Rex dixeris; illi
Ætatis florem Rex ego libo meæ.

Ad eumdem.

CErnere ſi poſſet te nunc longæva vetuſtas,
In te vno heroas cerneret illa ſuos.
Si niveum inſpiciat juvenili in flore pudorem,
Crederet Hippolytum; ſi genus, Aſcanium;

Si

Si vires , Martem ; ſi mentis lumina , Phœbum ;
Si te albo videat, Caſtora credet , equo.
Non tamen Hippolytus , non Mars , non Teucer Iulus ,
Non Sol , non Caſtor , laus tua majus opus.
Vnus enim heroum laudem complecteris omnem ;
Horum juncta ſimul lumina ſolus habes.
Candore Hippolytus , tibi ſanguine cedet Iulus ,
Mars armis, Phœbus Numine, Caſtor equo.

Ad eumdem.

DVm numerant dotes in te tua Regna , dolores
Triſtia dinumerant , Rex animoſe , ſuos.
Infelici obitu Libycis extinxit in oris ,
Quot Natura tibi præſtitit ante bona.
Naturam querimur violentæ more novercæ ,
Tam ſubito fœtus præſecuiſſe ſuos.
Oſtendit potius , quam præſtitit invida Regis
Tot bona , plus Regno mors vt acerba foret.

Ad Regem Sebaſtianum, quod veſpertino tempore & litterariis exercitationibus interfuerit, & bellicas exercuerit.

PAllada Rex, Martemque vno ſub veſpere geſſit,
Ne Mars invideat, neve Minerva Deo.
Non Martem Pallas, non vincit Pallada Mavors;
Nunc lyra docta canit, mox tuba rauca ſonat.
Mars atavo, ſed Pallas avo dilecta. Sebaſto
Et Mars, & Pallas ſunt in amore pares.

Ad eumdem, quod in eodem certamine totus ſudore manarit.

REx, vbi Palladio ſpectavit pulvere ludos,
Arma capit, pariter Pallas in arma ruit.
Verſat equum impatiens, totuſque in vulnera ſurgit,
Miratur Regis pectus & arma Dea.
Quam poſtquam mediis ſudantem vidit in armis
Gorgoneam ponens ægida, tergit aquas.
Arridenſque illi, plus te ſudaſſet Achilles,
Plus Mars ſi tecum congrederentur, ait.

HEN-

Pag. 545.

HENRICVS PORTVGALLIÆ REX XVII.
VIXIT A. LXVIII. OBIIT A. M. D. LXXX.

HENRICVS I.

LVSITANIÆ REX XVII.

ANACEPHALÆOSIS XXI.

HAc effigie claruit Rex ille hominum, Deique Sacerdos, Henricus feliciſſimi Regis Emmanuelis ex Maria Regina optimarum virtutum laude inclyta filius. Olyſippone in lucem editus vltimo Ianuarii die ante ipſum Virginis Deiparæ purificatæ pervigilium; poſt octo & ſexaginta annos eodem die obiit: indeclinabili videlicet per totam vitam magnarum virtutum exemplo, quaſi circulum deſcribens perſectiſſimum, in quo ipſius, tum privatæ, tum publicæ gloriæ ſplendor, longe, lateque enituit. Puer Latinis, Græcis, Hebraicis litteris eſt imbutus; Adoleſcens Mathematicæ, Philoſophiæ, ac Theologiæ operam dedit. Ad maturiorem vero progreſſus ætatem ſanctorum Patrum lectioni impenſius va-

Ortus & obitus circularis Henrici.

Pueritia & profectus in litteris.

Libellus ab eo scriptus. vacavit ; qua in re non parum versatus libellum quoque homiliarum in proprium vsum commentus est, in quo Evangelia per annum occurrentia ad formam meditationum exprimens, vivum suæ pietatis specimen posteris dereliquit. Hæ sunt illæ homiliæ, quas primum vir egregie pius Ludovicus Granatensis in gratiam tanti Principis Lusitano sermone excudi curavit; postea Academici Eborenses latinas reddiderunt, ac ampliorem fecere vsum tam singularis spiritus, quem mundus in Principe tot titulis claro jure miraretur.

Ecclesiasticæ illius dignitates. ANNOS agens quatuordecim assumpto clericali habitu Ecclesiæ castra Deo militaturus adiit. Primum Sanctæ Crucis Conimbricensis maximus Prior creatus, fratre Alphonso Cardinali, qui Prioratum gerebat, vltro cedente : moxque grave illud Monasterium, Henrico ineunte Prioratum, quasi novo sibi exoriente sole collustratum, prolapsam decursu temporis disciplinam instauravit, exacteque detersam hodie servat in illis suis recessibus. In templo, & in communi domo, magnis expensis, vel diruta restituit, vel nova erexit opera, quibus ad veterem

magni-

magnificentiam plurimum acceſſit decoris, ac ornamenti regii; quin & ab ipſo Prioratu ſuo magna liberalitatis ſignificatione non levem redituum partem detrahi juſſit, quam cœnobio addidit, de ſuo potius gregem, quam de gregis vellere, ſe communiens. Abbas deinde fit plurium cœnobiorum Ordinis S. Benedicti, maxime vero Alcobaciæ, ac totius B. Bernardi familiæ, quam ad genuini ſpiritus vigorem magno & ipſo vigens ſpiritu revocavit. Sed & militaribus Ordinibus Chriſti Opt. Max., D. Iacobi, & Aviſiano præficitur, magnoque eorumdem Ordinum profectu, ſuam optimus Princeps commendavit præfecturam.

Primas Hiſpaniarum conſtituitur.

ITA quaſi proludens altiora dignitatum decora, primum Bracharæ Auguſtæ Archipræſul, ac Primas Hiſpaniarum conſtituitur; vbi prima cura fuit prædeceſſoris ſui Didaci de Souſa famulos quaſi proprios fovere, ac beneficiis congruenter afficere; deinde omnem animi conatum in munus paſtorale intendere, quod ſumma vigilantiæ, ac prudentiæ laude obiit: totam ipſe per ſe provinciam luſtrando, ac in ſubditorum maxime Eccleſiaſticorum errata diligenter in-

quirendo, quibus vel ſupplicio, ſi opus erat; vel lenitate, ſi erat ſatis, medebatur. Paſtoris optimi nullum detrectavit munus, propria manu cœleſte pabulum in templo dividebat, ac deferebat vicatim ad ægrotos; luſtralibus aquis fidelium rite expiabat infantes, & quorumlibet vndequaque venientium confeſſionibus audiendis ſemetipſum publice exponebat. Coacta Synodo Eccleſiaſticæ diſciplinæ reformationi ſerio incubuit, eique novis conſtitutionibus in poſterum cavit. Synodalem vero pecuniam tum ad puellas parentibus orbatas honeſtis viris collocandas, tum ad Scholas publicas extruendas contulit, quibus probatos Magiſtros ad humaniores litteras pueris tradendas conſulto præfecit. In electione viſitatorum, ac cæterorum miniſtrorum, quorum opera in adminiſtratione ſui muneris vtebatur, virtutem præcipue, doctrinam, dotes ſpectabat animi, atque vt hæc de ſingulis certo conſtarent, parvi faciebat, ſi magno id ſibi vel ſumptuum, vel beneficiorum pondere ſtaret. Nobile illud Auguſtæ ſedis templum pretioſis, tum veſtium, tum vaſorum ornamentis nobilius reddidit, ac cæteram vrbem va-

Episcopi munia exercebat per ſe ipſum.

In miniſtris eligendis prudentia.

riis

riis operum ſubſtructionibus illuſtravit.

POSTEA generalis Fidei Inquiſitor fit, fratre Ioanne III. Luſitaniæ Rege coram Summo Pontifice procurante; quo in munere ita ſe vigilantem, ac ſtrenuum præſtitit, vt integram, ſynceramque Fidem, qua potimur hodie, illi vni, poſt Deum, acceptam omnino referre debeamus. Eo namque ſatagente peſtilens malum hæreſis, quod vicina Regna vel oppugnaverat, vel infecerat, neſcio qua vi Numinis pulſum Luſitaniæ fines horruit. In eo vero præcipua ipſius deſudabat induſtria, vt noxiis tum libris, tum hominibus aditum in hæc Regna terra marique præcluderet; actumque ſæpius, vt per ſtrenuos miniſtros ſuſpectarum navium etiam præveniret appulſus; totque in iis quæſtiones agebantur, tam exacta de libris, de perſonis pericula fiebant, vt apud Nationes hæreſum labe notatas præconis voce ad tubarum clangores vetaretur, ne quis in Luſitaniam liberos, aut res quaslibet ad hæreſim ſpectantes importaret. Sacrum Inquiſitionis munus auctoritate præcipua fulciebat, ejuſque miniſtros (quos nonniſi maturo conſilio, ac tuta probabat experi-

Fidei Inquiſitor generalis.

Hæreticorum libros acriter inſequebatur.

Inquiſitionis miniſtros quales velict.

perientia) non modo honorifice tractabat, ſed beneficiis, ac favoribus a Summis etiam Pontificibus impetratis ſtudioſe proſequebatur. Hos præcipue, qui Eboræ ſacro muneri vacabant, ſuis alebat expenſis, & privata in eoſdem cura, ad honorum dignitates, ac præfecturas ſedulo promovebat.

Transfertur ad Eborenſem Archiepiſcopatum.

CVM Eboræ Epiſcopalis tantummodo vigeret Sedes, placuit Ioanni Regi ob honeſtas rationes, vt in Archiepiſcopalem Apoſtolica auctoritate mutaretur, eique primum Henricum fratrem præponi curavit. Primus ergo Eborenſis Archiepiſcopus factus Henricus, vt plus temporis ad reſidendum, opum etiam plus ad benefaciendum nactus eſt, ita plus animi, ac facultatum ad officia paſtoralia conferens excellentiſſimi Prælati vivum mundo exhibuit ſpecimen. Inprimis lectiſſimos vndequaque coegit miniſtros, quorum & litteris, & virtute Eccleſiam Eborenſem condecoravit; in eoque enituit optimi Præſulis opera, vt ſplendor divini cultus augeretur amplius, & celebriori, quam vnquam antea, ritu divina quæque munia peragerentur. Communis Xenodochii curam ultro aſſumpſit: domum, quam vocant

cant Misericordiæ, statis deinde temporibus largis fovebat eleemosynis: idque non modo Eboræ, sed & aliis per totam diœcesim oppidis medicamenta jubebat ex communi apotheca sua in ægrotos pauperes distribui. Majoribus solemniis, Nativitatis, Paschæ, Pentecostes, ac Virginis assumptæ in viduas vrbis largas effundebant pecunias. Adversus hyemis inclementiam commodis vestibus operiebat pauperes: zelo fervens spiritualis boni litteris, ac virtute præstantes distinavit viros, qui per totam diœcesim concionabundi discurrerent, eisque modum animarum tractandarum præscribebat: jusque dabat periclitandi communes parochos, essentne litteris sufficienter instructi ad rationem sui muneris obeundam; ac si opus esset substituendi alios in eorum locum. Iacebat enim tunc Transtagana Regio in summa rerum inscitia, paucique erant, qui quæstionum moralium fulcientem haberent peritiam.

Opera misericordiæ exhibita Eboræ.

A sapientibus, & piis hominibus diœcesim lustrari curabat.

COEPERAT per id temporis in hoc Regno primas sedes ponere Societas IESV, quorum homines audierat optimus Præsul, ex propria instituti sui ratione adjuvandos pro-

Societatem Iesu Eboram accersit.

proximos esse formatos. Nihil ergo moratus accercitos ad se spargit illico per oppida suæ ditionis, ac illa eadem, quæ diximus, erga proximos commendat officia. Qua in re ita fructuose desudarunt luce doctrinæ, & exemplo vitæ, vt intra paucos menses alia rerum jam apparuerit facies, morumque depravatorum expulsis tenebris nova lux exoriri cœperit Transtaganis. Qua re permotus Henricus, vlteriusque institutum Societatis altius perpendens, ac modum procedendi, tum domi erga Deum, tum foris erga proximos, ratum habens; cogitata sua (quæ nuper quasi augurans Eboræ perfecerat, erecto Collegio ad alendos clericos, qui, postquam moribus ac litteris profecissent, dioecesim juvare possent) huc tendere Numine impellente statuit, hosque quasi fatis signatos clericos plane agnoscens, iis actutum collegium tradidit, exiguis quidem adhuc numero, sed ministerio, quod agitabant, vividam virtutem præferentibus.

Societati dedit collegium antea clericis destinatum.

Collegii Eborensis amplitudo.

CREVIT ergo opus Dei: nam anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono collegium ampliavit ad sumptuosam usque molem, junctumque Collegio Lycæum Acade-

Academicum extruxit, in quo cum majeſtate operis pulchritudo certat. Atque, vt communia hominum invitaret ſtudia, Magiſtros in primis e Societate eſſe voluit; nam primus ardor dicendi (vt recte Divus Ambroſius) auctoritas eſt magiſtri; deinde annuos reditus, & ex illis annuas portiones tum Theologis, tum Philoſophis aſſignavit. Itaque eo brevi ventum, Deo bene juvante, vt Collegium centum viginti Religioſos homines congruis reditibus aleret; & Academia divinæ in primis, ac moralis Theologiæ, deinde Philoſophiæ, ac humaniorum facultatum vocibus magno cum bonorum applauſu perſonaret. Prodiere hinc tamquam e Troiano equo Doctores quamplurimi litteris, ac virtute præſtantes, quos hodie fama toto orbe celebrat; prodiere & quamplurimi ſpectatæ virtutis, ac ſcientiæ Præſules & Parochi, qui magno cum animarum fructu varias Eccleſias adminiſtrarunt. Vidit optimus Antiſtes proventus feliciſſimos, & ingenti gaudio perfuſus ad alia progreſſus eſt opera, quæ Academiam ſuam novis ſplendoribus illuſtrant.

Eborenſis Academiæ Theologica dignitas.

NOBILE collegium exædificavit, Purificatæ

Collegium Purificationis instituit & Societati submittit.

catæ Virgini (cujus prope diem festum natus fuerat) rite dedicatum , vt in ea quinquaginta Theologi ad justam examinis trutinam probati alerentur , qui tamen post ejus mortem , quod nec reditus sufficerent , nec facile tot numeris , vt par erat , absoluti reperiri possent , ad minorem dimidio numerum , Summi Pontificis auctoritate redacti sunt. E quibus viginti stadio Theologico decurrendo vacant , quinque annis in Collegio vivere permissi , ea tamen lege , vt ad finem statuti temporis ad gradum Baccalaureatus promoveantur : quinque reliqui Theologi jam emensi curricula quatuor annis agendi in Collegio copia fit , vt reliquos Theologiæ gradus usque ad Doctoratum conscendere liceat. Clavum ejus Collegii , juxta leges ab Henrico conditas , Societas tenet cum obligatione numerandi in annua subsidia collegarum aureorum duo millia & quingentos , datis quaternis per annum portionibus, in singula capita centum aureis.

Scholasticorum Xenodochium.

Præterea domum extruxit amplam excipiendis , curandisque pauperibus scholasticis , Christianæ pietatis insigne opus , & Regia liberalitate in vectigal annuum constituit au-

reos

reos 750, plenamque adminiſtrationem Societati commiſit.

ATTEXAM & hic ſimilia beneficentiæ monumenta in præclaro Principe. Nullum enim de Societate IESV benemerendi finem facienti placuit, non multo ante obitum tempore collegia fere omnia ampliſſimis augere beneficiis, ac donis. Nam collegii Divi Antonii Olyſipponenſis fundatorem ſe præſtitit, aſſignatis quadraginta aureorum millibus & ſua penſione annua in Olyſipponenſi Eccleſia per aliquot annos ſolvendis, vt inde res familiaris, quæ tenuior erat antea, coemptis prædiis augeretur; quin & illud non leve ſubſidium collegio addidit, peculiare videlicet in pia opera vectigal ex Indiæ mercibus ſolitum exigi. Sed & Bracharenſi collegio monaſterium Roriſium annuente Summo Pontifice dono dedit; ad illudque, ac ſimul ad Portuenſe collegium ejuſdem Summi Pontificis conſenſu tranſtulit per annos viginti penſionem annuam duorum millium, ac quingentorum aureorum, quam illi ſolvebat Braccarenſis Eccleſia, vt inde ſtabiles ſibi reditus coemerent. Quod tamen renuentibus Prælatis Eccleſiæ Braccarenſis ex parte

Omnia fere Luſitanicæ Societatis collegia reditibus amplificavit.

te tantum executioni datum. Simili beneficio, sed meliori eventu Conimbricense collegium prosequutus est: nam æqualem superiori pensionem suam in ea Ecclesia per totidem annos assignavit, quo justæ dotis pondus ab Ioanne Rege decretum, & e regiis antea vectigalibus non sine difficultate exigi solitum, omnino absolvit.

In Patres D. Bernardi beneficentia.

NEC vero in Societatem tantummodo beneficus fuit Henricus Præsul, sed in alios se late effudit Religiosorum Ordines. Alcobaciæ in primis largo munere ædificia amplificavit, novis ad commorandum extructis dormitoriis, claustrisque magnifico sumptu perfectis; aliis denique monasterii vsibus additis operibus, quæ omnia, vt fere communia, & large adornabantur, ita totos fere Abbatiæ proventus absorbebant. Cœnobium Cozense Monialium Divi Bernardi fere denuo erexit. Collegii S. Bernardi Conimbricensis auctor fuit. Egit acriter, vt plura eidem Ordini sublata monasteria restituerentur. Eboræ a primis fundamentis erexit monasterium Divi Antonii; nec procul ab eadem vrbe aliud prius condiderat, quod vocant Vallis Viridis, vtrumque pertinens

ad

Patrum Francifcanorum ftrictioris difciplinæ fautor, & trium domuum ædificator.

ad eam Ordinis Francifcani partem, quam a Pietate vocant. At vero prope Alcobaciam Francifcanum aliud ædificavit monafterium ad Arrabidam fpectans, quod D. Mariæ Magdalenæ dicatum voluit. Ejufmodi quidem Ordines præcipue, fed plerofque etiam Religioforum hominum benigne complexus eft, quod eorum maxime colloquiis, & confuetudine delectabatur.

Fit Archipræful Olyfipponenfis, vt adfit Sebaftiano.

DVM Henricus Eboræ optimi Præfulis officio fungitur, moritur Olyfippone Ferdinandus Vafconcellius, qui Sedi illi præfuerat Metropolitanæ. Oportebat vero Olyfippone illum ad gubernacula Regni (cui adhuc Sebaftianus Rex immaturus erat) affidere, idcirco Summi Pontificis auctoritate ad Ecclefiam Olyfipponenfem tranfiit, relicto in Eborenfi fede Ioanne Mellio notæ probitatis, ac prudentiæ viro. Evocaverat eum Regina Catharina, quæ pro demortuo Ioanne Rege marito fuo Regnum adminiftrabat; tædio namque rerum humanarum, ac pondere annorum Religiofiffima Princeps preffa, ftatuerat feipfam colligere, ac nuntium prophanis mandare negotiis. Igitur in publico Regni conventu rerum vltro reliquit habe-

nas

Regni gubernator impubere Sebastiano constituitur.

nas. Porro non fuit perplexa, aut difficilis Regni proceribus de succeſſore deliberatio; cum haberent præ oculis Henricum Principem, in quem ob id, communibus ſuffragiis tota Regni gubernatio, dum puer Sebaſtianus adolebat, collata eſt. Gratulatus eſt orbis terrarum per publicos legatos tanto gubernatori: iſque ſuo muneri magna cum populorum gratia pleniſſime ſatisfecit. Nam ſemetipſum exponebat publice ad communia expedienda negotia, Magiſtratuſque, vt idem facerent, ſuo cogebat exemplo, actumque per id tempus, vt nullius etiam tenuiſſimi de plebe cauſa periret. Quin & illud memoria æterna dignum ſtatuit, (quod ſanctiſſimus Franciæ Rex Ludovicus præſtare conſueverat) vt ſiqua de Regis, ac privati hominis bonis æqua juris controverſia incideret, potius de jure Regio, quam de privato detraheretur. Egit nihilominus ita prudenter ac naviter rem ipſam publicam, vt cum magno antea ære alieno premeretur, ipſe ſex annorum ſpatio, quibus ad clavum ſtetit, omnino liberam a communi illo onere, ac adeo florentem conſtituerit.

Juris dicendi æquitas.

Regias opes omni ære abſolvit.

IGITVR vt fuit Regno habilis Sebaſtianus

nus, Regnum illi felici pace gaudens, opulentumque ſolemni ritu tradidit, ac ſe ad Eccleſiaſtica munia liberius curanda convertit Henricus. Iam tunc ſucceſſor ejus Mellius fatis ceſſerat, iſque ad Sedem iterum rediit Eborenſem: certa quippe divini Numinis providentia plura obibat munera, plures luſtrabat diœceſes, vt eas (quod de Baſilio Magno memoriæ proditur) ſua præſentia, exemploque vitæ ſanctificaret, reformaret, condecoraret. Verum in hoc ſuo ad Eborenſem Eccleſiam reditu id vnum præcipue avebat animo, ſe vt impenſius Deo traderet. Idcirco exceptus rite, ac iterum evectus a clero in Sedem Eborenſis Eccleſiæ, collegium Societatis elegit in domicilium, ac parva cella contentus cum Religioſis hominibus colloqui, ac familiariter agere in deliciis habebat. Itaque ſacrum quotidie peragebat publico in templo, vbi non ſemel Euchariſticum populo diviſit epulum, ſecedenſque ad agendas Deo gratias in ſublimi odeo non diſcedebat inde, dum ſacra continuo decurſu perdurabant: videlicet reputabat indecens, ſi relicta in aliquo altari conſecrta hoſtia, abiret in cubiculum; ita-

Regnum Sebaſtiano tradit, & Eboram vertitur.

Societatis domum in ſuam elegit.

itaque necessarium duxere patres post unum finitum sacrum aliquid moræ interponere, quo bonus Princeps libere discederet. Exercebat spiritum statis horis per commentationes pias; bis diebus singulis examen subibat conscientiæ; lectioni sanctorum Patrum, maxime eorum, qui spiritum fovent, studebat sedulo. Non semel illum cubicularii famuli ante sacram Crucifixi imaginem provolutum in genua, ac flagris se inter suspiria, & lacrymas dure verberantem deprehenderunt. Quo vero tempore Religiosi homines ad communes flagellationes in templum conveniebant, is erat e superiori loco socius tam piæ exercitationis. Nihil æque sibi gratum, quam nosse, quo fructu concionatores a se missi per vineam Domini excurrerent ad salutem animarum; eademque significatione voluptatis excipiebat redeuntes, ac manipulis collectis inter plurimas a Deo effusas gratias applaudebat.

Religiosæ in Collegio Henrici exercitationes.

Est illud in tam præclaro Principe Christianæ pietatis insigne monumentum, quod, cum domum aliquando suam repentinus ignis corriperet, jamque cubiculum ipsum, in quo dormiebat, importuna flamma depasceret, recor-

Incenso palatio solam Christi cruce pendentis imaginem servare satagit.

recordatus tantummodo ejus intra cubiculum recessus, in quo Deum ante crucifixi imaginem precabatur, nihil omnino curans cæteram domus licet pretiosissimam supellectilem, ad tollendam solam Christi imaginem per medios ignes intrepidus penetravit: nec sine magno miraculo remeavit illæsus; eo nimirum thesauro locupletior, quam reliquis omnibus, quos igni libens reliquerat devorandos. Extat hodie mira hæc effigies pendentis Christi in Collegio Eborensi, vbi præcipua religione colitur rarum pietatis exemplum, vivetque diu celebre in memoria posterorum

Paupertatem in se & aliis amabat.

ID vero in Henrico Principe omnem superat admirabilitatem, quod in iis quoque virtutibus se illustrem præbuit, quæ statys Religiosi naturam per se constituunt, a Regioque magis abhorrere videbantur. Amabat ergo paupertatem, ac pro divitiis habebat suis: itaque vestibus gaudebat attritis, ac si opus erat etiam sarciri curabat, sed neque in Regni fastigio positus meliores assumpsit; ajebat enim Religione se teneri, sumptus etiam leves in se ornando facere, cum tot Lusitanorum pauperum greges in captivitate jacerent. Igi-

Suum fraudabat genium vt in alios largus esset.

tur sola sua frugalitate contentus amplos reditus, & regales opes, quibus affluebat, eo tantum curabat, vt & publicis, & privatis necessitatibus pauperum essent frugiferæ. Idcirco tum in Henrico Principe mirabatur Lusitania, quod in sanctæ memoriæ Pio Pontifice ejus nominis quinto Roma suspiciebat; accumbenti enim secum oratori Scotiæ, quem ad petendas angustis rebus suppetias legaverat, ac miranti frugalitatem mensæ Pontificiæ, dixisse fertur: Ne mirere; Reginæ referes, ideo me frugi mensa vti, vt ejus præsenti difficultati, ac similibus aliis faciam satis. Non secus Serenissimus Princeps Henricus se potius, domumque suam, quam publicas calamitates necessariis fraudabat subsidiis. Quid plura? E reditibus annuis, qui ad octoginta millia aureorum pertingebant, solum triginta sibi, ac domesticis reservabat; quæ supererant quinquaginta, in pauperum vsus effundebat. Documentum non imprimendum leviter, sed alte figendum animis Ecclesiasticorum Principum.

Pii V. Pontificis illustre dictum.

Virginitatis perpetuus & attentus cultor.

QVID de amore castitatis memorem, qua mundo Henricus exhibuit Angelum? Sane non illum minori jure celebraverit fa-

ma

ma Angelicum Principem, quam Doctorem Angelicum celebrat Thomam Aquinatem. Nam cum decumberet aliquando gravi morbo detentus, repulit, non secus ac ille, incredibili vigore animi introductam a pravis amicis petulantem fœminam, quæ pulchrum pudicitiæ florem aut decuteret, aut inficeret. Iam de obedientia illud afferam in Henrico valde laudabile. Erat is, præterquam quod Archiepiscopus, & Generalis Fidei Inquisitor, etiam Cardinalis titulo Sanctorum quatuor Coronatorum, ac perpetuus in Regnis Lusitaniæ a latere Legatus. His omnibus titulis Apostolicæ Sedi se debitorem agnoscens, ejus in primis supremo capiti Pontifici Maximo perfectam obedientiam exhibebat, observansque sedulo, quo propenderet voluntas ejus, (quæ magni ponderis est ad obediendum cogitatio) curavit semper, ne latum vnguem ab ea discederet. Ad ea vero, quæ illi quoquo modo parum grata suspicabatur, ne litteras quidem commendatitias impetrare quis poterat. Significavit vltimo piissimus Princeps animum hunc suum ad obediendum proclivem legatione illa, quam moriens in mandatis reliquit, vt duo e Societate Religiosi

Cardinalis Summum Pontificem quanto coleret obsequio.

homines peregre Romam abirent osculatum pedes S. Patris, vt qui per se non poterat, per alios religiosum hoc præstaret obsequium.

Sebastiani expeditionem sæpe conatus est impedire.

NOTA res est quanta mole insudaverit Cardinalis Henricus, vt Sebastiani Regis, nepotis sui, juveniles impetus, ac indolem, excelsam illam quidem, sed aliquanto præcipitem temperaret, præcipueque fatalem illum in Africam transitum impediret. Vadunt nihilominus humanæ res, in quibus libido impotens dominatur, cursu ad perniciem, Deo sic permittente, irrevocabili. Tenuit Africam Sebastianus; bellum, quod ardebat, aggressus est; sed quæ prima dies bello dedit, eadem Regno abstulit æternis lacrymis prosequendum. Igitur infelicis exitus mala fama mox vt Henrici implevit aures, gravi dolore sauciatum per suspiria & gemitus effudit cor, jaceretque in luctu & squalore diu, nisi coactus fuisset, ætate ingravescente, quales quales humeros Reipublicæ collabenti supponere. Quare Alcobacia, in quam per id tempus diverterat, relicta, Olysipponem illico se contulit, quam solo aspectu suo mœrentem exhilaravit. Curavit

Sebastiano extincto Olysipponem evocatur.

is

is primo, vt accitis e toto Regno juris peritissimis hominibus fieret actutum de successione matura consultatio. Eorum autem omnium hæc vna fuit vox, Henricum Cardinalem legitimo jure Sebastiano Regi succedere, quod vnicus esset superstes Regis Emmanuelis filius, ac frater Ioannis Regis avi Sebastiani.

Henricus Cardinalis Rex inauguratur.

Hoc sapientum hominum constanti decreto præmisso tulit Henricus, solemni se ritu evehi ad fastigium Regni Lusitanici. Apparuit tamen in ea publica actione renuentis animi specimen inclytum, quale nec gestientis præferret, qui summa vi ambiisset imperium. Inauguratus vix fuerat Henricus, cum illico intendit animum in miserrimum Regni statum, jamque viduæ hinc inde accurrebant, quarum maritos vel fatalis clades abstulerat, vel barbara tellus captivos detinebat; pupillos audiebat ejulantes, quod patriis æque bonis carebant, atque patribus; captivorum ex Africanis ergastulis ingeminatos clamores pene vsurpabat auribus. Verum, qua erat amplitudine animi, nec stupore detentus est, nec hæsit in angustiis, sed singulis necessitatibus affuit aut consolator,

Totus in captivos redimendos & viduas sublevandas incumbit.

aut

aut restitutor idoneus. Quod vero omnium caput est, extemplo legationem expedivit ad Regem Barbarum tam magna opum vi celebrem, vt ducentis fuerit aureorum millibus æstimata. Eo factum, vt illico Maurus octoginta illos præcipue nobilitatis viros dimiserit liberos. Sed eo non contentus Henricus modis omnibus egit, vt cæteram captivorum turbam patrio solo restitueret, qua in re vsque adeo nec laboribus, neque sumptibus pepercit, vt crediderit Africa, Regnum Lusitaniæ nec viribus esse, nec opibus attritum, & jure adhuc ita bene valens, atque prosperum timuerit.

Quinque petitorum de jure Lusitaniæ concertatio

ANGEBAT nihilominus Henricum maior illa cura, quod se gravem, Regnum vero intueretur plurium petitum studiis, jamque hinc graviores miserabili Lusitaniæ augurabatur clades. Competitorum primus Philippus ejus nominis II. Hispaniarum Rex; secundus Catharina Brigantiæ dux; tertius Dux Sabaudiæ; quartus Princeps Parmensis; quintus Antonius Prior Cratensis Principis Ludovici, sed non ex thoro legitimo, filius. Hos omnes bonus Rex singillatim admoneri curavit, vt per se, aut per legitimos procurato-

ſatores ſui juris momenta coram ſe proponerent. Verum illi ſtudia in contraria rupti Regis quoque facile ruperunt quietem ; nec fuit interim aliud conſilium potius, quam vt Regni comitia indicerentur in oppidum Almerinum , cauſaque ibi coram omnibus Regni ſtatibus agitaretur ; fore enim vt communibus ſuffragiis ſtabilita ſententia firmius, & ſacratius ſtaret in poſterum. Verum quæ eſt humanorum ſenſuum varietas , ac fluctuantis multitudinis inconſtantia , tanto res agi tumultu cœpit , tamque diſcrepantibus hinc inde voluntatibus , vt nihil de illo jure potuerit definiri certo , aut Rex certum auſus fuerit deſignare ſucceſſorem ; hinc videlicet aliquorum comitialium procuratorum , qui Antonianis partibus favebant ; inde tumultuantis populi , qui Caſtellæ omnino refugiebat imperium , ſeditiones timens.

Comitia Almerini.

Tumultus in iis.

IGITVR totam rei ſummam ad paucos judices, quando plurium non conſtabat judicium , revocare placuit , ac vt populi deliniret placaretque animos, in publicum evulgavit , velle ſe , quantumuis privatæ vitæ rationibus contrairet , boni tamen communis & pacis ſtudio ſacrum etiam adire matrimonium,

Ad judices lis defertur.

nium, quo legitimam prolem, si Deo placeret, Regno daret. Dum vero propriæ quietis sub divinis per tot annos actæ sacrificium parat, ac pro bono communi, quod divinius est, se totum immolat, deque mittendis ad Summum Pontificem ea de re legatis agit; Deus, sive optimi Regis oculte vota respiciens, sive Regni extrema fata vrgens, Henricum morbo primum implicuit, ac tandem, postquam vnum regnaverat annum quinque menses ac totidem dies, gravi tabe cofectum ad se vocat immortali gloria coronandum; magno quidem bonorum omnium luctu, ac certa impendentium malorum jam pulsante clade. Quamvis autem paratam in Eborensi Collegio suo habebat sepulturam e polito marmore spectabilem, visum tamen inter Reges cæteros Bethlemico in templo sepeliendum; vnde postea magno beneficio e cadavere detractus pes Eborensi illatus est tumulo: monumentum stabile sui in Societatem amoris, ac primæ plantæ, quam Eborensi Collegio dederat.

De Henrici nuptiis agitur.

Mors & sepulturæ locus.

FVIT Henricus Rex statura corporis mediocri, vultu candido, oculis glaucis, paululum prominentibus, flava olim cæsarie, vene-

Statura, & aliquot ejus virtutes.

venerabili in ſenectute canitie, tota facie referens, pluſquam cæteri fratres, Emmanuelem patrem, ſuopte ingenio gravis, loquendi diſperſior, veritatis ſumme amator, ſecreti apprime tenax, æque delatorum ac adulatorum adverſator, appetitionum dominus, laborum patiens, abhorrens a deliciis, acerrimus juſtitiæ cultor, nulli clientum addictus, ſuorum bonis moribus, non obſequiis gaudens, ſpectans nihil amplius, quam Dei cultum, commune bonum, morum formationem. Denique exemplar fuit virtutum omnium, vt gravi teſtimonio declaravit Pontifex Pius V. Nam Sebaſtiani Regis virtutes commemorans in quodam diplomate: Id, inquit, nos tum vi naturæ, generiſque tribuimus; tum vero exemplis, quæ in Cardinali Henrico ſibi propoſita habet ad imitandum. His ac pluribus aliis virtutum ornamentis condecoratus, præſtitit Henricus mundo æterna memoria dignum Principem, quem homines venerabantur, Angeli ſuſpiciebant, Deus ipſe gratum ſemper habuit, hodieque ſuavi amplexu ſuo in ſempiternum fovet.

Pii V. de Henrico teſtimonium.

AD

AD REGEM HENRICVM.

AD lacrymas, Princeps, mœſta ad lamenta vocaris,
Dum capis infirma ſceptra gerenda manu.
Excepere alii felicia tempora, reſtat
Deploranda oculis vaſta ruina tuis.
Collige reliquias, & ſparſa cadavera Regni,
Collige naufragii ſqualida membra pater.
Lethales plagas, & hiantia vulnera ſana:
Balſama de lacrymis da pretioſa tuis.
Prome vnguenta tuo de corde ſalubria Princeps,
Vulnera forte tua cruda levabis ope.
Poſt tantum exitium ſiquis ſuper halitus errat,
Exanimæ patriæ pectoris igne fove.
Quod ſi nulla ſalus patriæ, ſpes nulla ſalutis,
Illacrymans patriæ rite parentet amor.
Patria tunc dicet: Dum Rex mihi rite parentat
Fletibus, exequiis, par mihi nullus erit.

Ad eumdem.

NObile diſſidium video, nova ſurgere bella
De te ſollicitat lis generoſa polum.
Pro me dura tulit, pro me oppugnavit Avernum
Rex, ait, ille, Fides; cedite, noſter erit.

Vir-

Virginitas, meus inquit, erit: mea ſigna ferebat,
Et jus arbitrii tradidit omne mihi.
Thure Deum, patriam ſtudiis, & honore parentes
Qui coluit; Pietas, hic meus, inquit, erit.
Noſter erit, dixit mitis Clementia; quando
Tranſcripſit mores in ſua Regna meos.
Qui tegit innocuis, plectit qui cæde nocentes;
Hic, Aſtræa, meus, ſi placet, inquit, erit.
Quæ miſeros Matrona ſinu complectitur aureo;
Qui ſe donat, ait, qui ſua, noſter erit.
Ignea ſyderea Virgo face dixit: Ab igne
Qui flagrat æthereo, jure ſit ille meus.
Aurea Pax inquit: Noſtrum eſt componere lites;
Dicere quæ vincat, non licet, ite pares.
Nulla erit hic victrix, nec victa. Eſt gloria maior
Vincere, vel vinci non potuiſſe Deas?

Ad eumdem ob ereptam ab incendio Regiæ Crucifixi imaginem.

SVſtulit Æneas flamma ex ardente parentem,
Illiacas flammæ dum populantur opes.
Suſtulit Henricus pietate inſignis IESVM,
Corripit auguſtas dum vaga flamma domos.
Hu-

Hujus, & illius magnum diſcrimen; Ab igne
Suſtulit hic hominem, ſuſtulit ille Deum.

Ad eumdem.

IN te conveniunt Majeſtas Regia, Princeps,
Atque Sacerdotis jure ſupremus honor.
Qua Rex imperii Princeps torquebis habenas,
Et dabis imperiis Regia jura tuis.
Placabis populis pia Numina quaque ſacerdos;
Vtilis officio bis pietatis eris.

De Sepulchro ejuſdem.
Ad Eboram, vbi reliquiæ tantum
illius clauduntur.

VIderis Aoniis cum facta palatia muſis,
Ebora, grata tui Principis eſto memor.
Videris auguſtis cum templa inſignia formis,
Principis ante oculos aſtet imago tuos.
Saxa ſepulchralis cum videris aurea molis,
Suſcitet extincta pars tibi clauſa faces.
A te diviſus ne Princeps mortuus eſſet,
Partiri exuvias maluit ille ſuas.
Quæ vitam extinxit, non mors extinxit amorem:
Spirat in extincto corpore vivus amor.

Pe-

Pectoris, atque animi, si flamma refrixerit; ignes
Frigidus accendet, qui tegit ossa, lapis.

Ad eumdem.

TE liquidi flevere lacus, te pallidus auro
Rex Tagus, & mœstus te pater Oceanus.
Te juga, te montes, te fœta draconibus antra,
Quæque colunt vitreas squammea monstra domos.
Quin etiam summos testata in nocte dolores,
Lucida pallentes Cynthia traxit equos.
Omnia dant lacrymas mundi loca, credite gentes,
Maxima tot lacrymas non nisi damna petunt.
Quantum perdiderit generoso in Principe mundus,
Dat mare, dat tellus, astraque mœsta fidem.

Pag. 574.

PHILIPPVS PORTVGALLIÆ REX XVIII.
VIXIT A. LXXI. OBIIT A. M. D. XCVIII.

PHILIPPVS I. LVSITANIÆ REX XVIII.

ANACEPHALÆOSIS XXII.

PHilippvs Carolo Imperatore ex Elisabetha Regis Emmanuelis majori filia prognatus, patruo suo Henrico in Lusitaniæ Regnum successit; cujus egregia facta in aliis imperii sui locis, & insignes virtutes, quoniam neque brevi possumus, neque expedit huc inserere, ea solum paucis attingemus, quæ ab illius in Lusitaniam ingressu digniora relatu evenisse comperimus. Henrico igitur defuncto, Catholicus Rex Pacem Augustam venit, suæ ditionis vrbem finitimam Lusitaniæ, quo facilius inde successionis negotia expediret. Verum cum turbari in dies populum, moveri factiones, nobiles inter se dividi, & discrepare, miscere denique omnia, neque viam omnino cerneret, qua benevole & amice populos in suam sententiam pertraheret,

Heres Lusitaniæ, quia Emmanuelis ex majori filia nepos.

Mortuo Henrico classem & exercitum instruit in Lusitaniam.

heret, validam classem mari Olysipponem misit, terra exercitum numerosum, constituto imperatore duce Albano Ferdinando Alvarez Toletano, qui Helvenses adorsus, vrbem nullo prælio cepit; similiter & alia oppida, quæ audito Philippi nomine, positis armis, aperta traditione dedebantur. Sicubi vero aliqui contraire audebant, vero atque vno capite destituti nihil aliud efficiebant, quam vt se ipsos cladem, & interitum, iras Regis in populum provocarent.

Antonii Olysippone conatus.

PER id tempus Antonius Olysippone cudendis, acervandisque pecuniis, cogendo exercitui, instruendis militibus, legatis in Galliam, & Britanniam rogatum auxilium mittendis, aliisque muneribus regiis intentus, nomine & officio Regem agebat. Verum, cum nobilium plurimi in Catholici Regis partem, alii in neutram propenderent, pauci admodum Antonio subsidio erant, vnde facilis Albano Duci aditus patuit, vt arcem Cassalensem (mortuo Iacobo Menesio, qui cum paucis eam tuebatur) arcemque S. Iuliani (quam dicunt Sam Giam) brevissime caperet; quibus ex sententia confectis, cum omni exercitu, viribus, & numero integro ver-

versus Olysipponem ire perrexit, vbi eum Antonius præstolabatur quatuor fere millibus stipatus, ex quibus perpauci nobiles, inviti plurimi, inexercitati omnes, & belli rudes, quadringenti vero æthiopes servi captivi, qui promissæ libertatis amore ad Antonium in exercitum profugerant. Hanc ergo victimam magis, quam aciem, Ferdinandus aggressus, etsi ad primos congressus vim aliquam, & suorum interitus sentiret, ad extremum, cum Lusitani milites adeo pauci, adeo rudes, adeo numero impares essent, fusi fugatique sunt. Antonius capite cæsus, pernicis equi beneficio in tutum receptus, Olysipponis suburbana, & vicina oppida, capta insigni præda, insolenter direpta.

Olysippo Philippi duces excipit.

AMISSA Olysippone Antonius Portum aufugit, notam, & antiquam vrbem, loci natura & arte satis munitam, vbi concurrentibus ad eum ex variis Regni locis novis militibus, novum exercitum construxit; bellicarum tamen rerum adeo imperitum, vt ad primum Hispani equitatus conspectum, quem Sancius de Avila ductabat, quasi viso terriculamento pueri, sic omnes deserta acie vnanimi consensu trepidanter aufugerint.

Antonii fuga in Galliam

Antonius vero inde ſe cum paucis ægre proripiens, cum in aliquot Regni partibus aliquandiu deliteſceret, tandem in Cetobricæ portu in Galliam conſcendit.

Comitia Nabantii celebrantur.

FVGATO igitur Antonio, Rex Catholicus Helvenſem vrbem in finibus Luſitaniæ ſitam menſe Decembri anni milleſimi quingenteſimi octogeſimi ingreſſus eſt; atque hinc totum Regni ſenatum ad Comitia in oppidum Nabantiam, vulgo Tomar, Aprili ſequentis anni celebranda advocari juſſit; vbi juxta veterem Regni conſuetudinem a Dynaſtis, & procuratoribus vrbium & oppidorum, ipſe Luſitaniæ Rex, & Iacobus Princeps verus ſucceſſor juramento cognitus, & acceptus eſt. Quibus peractis ſe contulit ad magnam, & celebrem vrbem Regni totius caput Olyſipponem, in quam Iunio menſe, die Apoſtolis Petro & Paulo ſacra, magna pompa & apparatu exceptus eſt. A portu in templum maximum ſub pretioſa vmbella equo delatum, cæteri pedibus comitabantur; miratur arcuum ſtructuram, qui multis & cælaturis, & ſtatuis miro artificio elaboratis, in morem triumphi erecti paſſim plurimi viſebantur. A templo ad litus rediit in Palatium re-

Philippus Olyſipponem adit.

regium per nobiliores vrbis plateas ſerico aureo periſtromate ad miraculum exornatas.

Multa ad Regni vtilitatem instituuntur.

EGIT Olyſippone quam multa ſuam animi magnificentiam, & munificentiam atteſtantia. Ad meliorem juſtitiæ adminiſtrationem nonnulla direxit; leges aliquot ſanxit, aliquot inſtauravit. Ex duobus Regiis ſenatibus, vnum illum, ad quem civiles cauſæ deferebantur, Portum tranſduxit, addita etiam in criminales, quamvis non omnino libera poteſtate; ſenatoribus item ipſis, quo jus liberius dicerent, ſtipendia auxit; de Republica, & juſtitia bene merentes muneribus & honoribus locupletavit. Ex iis autem, quæ ipſe, vivente adhuc Henrico, in Regni commodum offerebat, ſi pacifice ſibi traderetur, juratus poſtea Rex multa libere ac libenter conceſſit, vt allecti donis popularium animi vltra quam ſperari poterat dulcius & facilius caperentur.

Bacanus Strozium ad Insulas Tertias claſſe fundit.

QVONIAM vero ex tota Luſitana ditione, eæ ſolummodo Inſulæ, quas Tertias appellamus, Antonianorum ſuaſionibus Regi Catholico minime parebant; miſſa ad eas claſſi Hiſpano duce, militibuſque, eorum quadringenti, aut amplius, cum in arenam

temere profilirent, irruentibus fubito Infulanis, ad vnum omnes non occifi folum, fed & fœde dilaniati, ac difcerpti funt. Quo audito, Rex Alvarum de Bacan, Marchionem Sanctæ Crucis, rerum navalium peritiffimum eo tranfmifit, qui validam, ac numerofam offendens Gallorum claffem, qua & Antonius ipfe vehebatur, duce Philippo Strozio Italo, viro animi æque fortis ac generofi, quamquam hoftium navigia numero plura, & militibus effent, ftatuit, oblata ingentis gloriæ occafione, eo fibi prælio aut moriendum, aut, quod magis fperabat, rem omnem vno die, capto vel occifo Antonio, conficiendam. Verum Antonius de fuorum confilio biduo ante certamen in terram defcendit. In Gallos igitur Alvarus audacter invectus, cum ancipiti diu victoria dimicaret, capta ad extremum prætoria, atque aliquot aliis, cæteras omnes magna illata clade in fugam avertit. Mortuus in certamine Philippus eft, atque alii plurimi ex præcipua Gallica nobilitate; ex Lufitana vero fpes illa & columen rerum, Francifcus Portugalenfis, Comes Vimiofenfis, dignus profecto, qui propter infignes virtutes, excellentefque ani-

Dux Vimiofenfis meliori fortuna dignus obiit.

animi & corporis dotes, meliori fortuna & consilio vteretur. E superstitibus captivis Gallis nonnulli Alvari jussu ferro percussi sunt. Appellebat jam hiemale tempus, neque navigiis tuta apud Insulas statio visebatur, quocirca, illarum oppugnatione in sequentem annum dilata, plenus gloria & spoliis Olysipponem Alvarus remeavit.

ANNO MDLXXXIII, Februario mense, peractis Olysippone Comitiis, in quibus Princeps Philippus, apud quem hodie sceptrum feliciter manet, juratus est, aliisque ad Regni directionem & commodum adamussim confectis, Madritum Rex, vnde aberat quatuor ferme annis, reversus est; suffecto in suum locum Gubernatore, applaudente Regno vniverso, serenissimo Principe Cardinali Alberto Austriaco Archiduce, consobrino suo, atque affine, cujus prudentia, & generositas belli pacisque negotiis tractandis manifeste ostendit, quantum a Rege, & Superis tali custode & Principe Lusitania susceperit beneficium.

Albertus Cardinalis Lusitaniæ præficitur gubernator.

EODEM hoc anno Marchio S. Crucis valida navigiorum & triremium coacta classe in Insulas, vnde venerat, vt supra comme-

Antoniani Insulis penitus exterminantur.

mo-

moravimus, profectus eſt. Præſidebat Angræ Emmanuel de Sylva; Dynaſta autem Xartenſis cum Gallorum tribus millibus præſidio erat. Ex Inſula Divi Michaelis, quo cum vniverſa claſſe Marchio appulerat, ad Angrenſes miſit, qui multis vitæ, veniæ, & honorum oblatis conditionibus ſuaderent, vt antequam res vi agi cœpiſſet, arcem & civitatem ſibi pacifice traderent. Verum ipſi hanc legationem ſurdis, quod aiunt, auribus exceperunt. Ergo Marchio cum toto comitatu in terram deſcendit, eamque adeo fortiter ac feliciter impetit, vt vna eademque die rem difficillimam cœperit & confecerit; caſtella, & propugnacula maritima capta, indigenæ in fugam converſi; reliqui partim occiſi, partim vitæ conditionibus ſponte traditi; Gallis, vt dimiſſis armis, atque vexillis ſuo quilibet gladio in patriam reverſuri conſcenderent, conceſſum. Præfectus Emmanuel da Sylva, & nonnulli alii, qui detrectandæ pacis auctores fuerant, mulctati capite. Eadem felicitate ac dexteritate Petrus Toletanus Fayalenſem Inſulam Gallorum præſidio fultam expugnavit, Inſulæque Præfectum Luſitanum hominem collo ſuſ-

Supplicia de aliquibus ſumpta.

ſuſpendit , quod miſſum ad ſe legatum , vt pacis conditiones Inſulanis offerret , contra Gentium jura fœde occiderit. Atque in tota Luſitania ſub vnius Philippi ditione nullis bellatorum tumultibus agitata , tranquilla pace , atque otio, quamvis non nimium diu conquievit.

Antonius cum Anglorum claſſe reditum tentat.

NAM anno ſalutis milleſimo quingenteſimo octogeſimo nono Eliſabetha , Angliæ Regina , validam ac numeroſam claſſem in Indiam occidentalem obarmabat , ad quam Antonius ſuppliciter precabundus confugiens multis ac variis rationibus , & pollicitationibus ſuaſit , vt totum illum apparatum in Luſitaniam converteret ; enim vero ipſi manifeſte conſtaret, ad primum ſui conſpectum Luſitanos omnes Regem , ac Dominum vnanimi conſenſu acclamaturos; quocirca Anglicanam provinciam, ſalvam & incolumem , maiorem honorum & opum ex Luſitania cumulum, quam ex India fore reportaturam. Eadem arte , & ſpe donorum , nobiles Anglos impulit , vt hanc ſecum expeditionem multi ſuſciperent. Ergo cum illo claſſem magis ad prædam , quam ad prælium , lætabundi conſcendunt. Mari Franciſ-

cus

cus Draques, terra cum ipſo Antonio Henricus Nores exercitui imperitabat. Bellicis navigiis claſſis maioris magnitudinis ſex & viginti, minoribus quadraginta, & centum tota conſtabat; in quibus hominum millia viginti circiter vehebantur. Solvit Plemua Aprili menſe, Maio appulit, quod Gallæciæ eſt oppidum, vulgo Curunha; atque ibi decem hominum millia, & maiora tormenta plurima, quibus & arcem quateret & oppugnaret, expoſuit. Verum Gallæci adeo generoſe & fortiter Anglorum impetus retuderunt, vt amiſſis ſociorum mille, re omnino infecta, plagis & dedecore pleni in naves ſe iterum receperint: atque inde fortunam alibi tentaturi in viciniora Olyſipponi loca ſtatim ſolverint.

Angli Olyſipponem deveniunt.

ERGO claſſis vigeſimo ſexto Maii Pinichem devenit, novem ab Olyſippone Aquilonem verſus leucas diſtantem; expoſita ibi peditum cum equitibus aliquot duodecim millia, qui, nemine obſiſtente, ſecuro & lento gradu eo vſque libere pervenerunt, vt in ipſis Olyſipponis ſubvrbanis ad Divam Catharinam caſtra ſtatuerint, quin ad eos tamen alicujus momenti auxilium, vt Antonius

nius ſpoponderat, ex Luſitanis concurrerit. Præſidebat eo tempore Luſitaniæ Princeps Albertus, cujus matura prudentia, & ſanum conſilium negotio difficillimo exitum feliciſſimum, quem & ipſe ſucceſſus oſtendit, jure merito promittebat; ex totis diebus novem, quibus cum exercitu ibi Henricus Luſitanam magis defectionem, quam dimicationem expectavit, nullus congreſſu caruit, & pugnæ præludiis, in quibus Luſitani equites, & Hiſpani multis editis facinoribus, magnæ fidei, magnæ virtutis ſpecimen præclariſſimum præbuerunt. Interim Draques, ad Caſcalenſe oppidum cum claſſe perveniens, loci illius arcem Hiſpani ducis negligentia, quam ipſe capite luit, occupavit. Verum Henricus experta Luſitanorum fide de ſpe conficiendi negotii, quam vanis pollicitationibus Antonius eo vſque aluerat, omnino dejectus, perditiſque jam multis & hominibus & armamentis, quam velociſſimo curſu ad naves cum exercitu ſe contulit, in quas, amiſſis in tota expeditione tribus hominum millibus, anno Domini MDLXXXIX cum reliquis in Angliam conſcendit. Quamquam autem Olyſippone id temporis in ipſo belli tu-

Alberti Archiducis maturitas & prudentia.

Angli re infecta revertuntur.

tumultu propter proditionis ſuſpicionem nonnulli damnati capite, catenis nonnulli traditi, & ſuppliciis fuerint; recedentibus tamen Anglorum turbinibus, cœlo placido ac ſereno repertum fuit, non tam gravia, quam credebantur, in iis hominibus tanti ſceleris indicia vnquam fuiſſe. Quin & ipſe Alphonſus de Vargas, quem Philippus Alberto, vt in ea occaſione manu & conſilio præſto eſſet, Madrito miſit; eo reverſus mihi ſæpius affirmavit, nullam ſe in tota Hiſpania Provinciam noſſe adeo Regum obſequiis propenſam ac deditam, ex qua ſi claſſis illuc ea appelleret, non plures, quam Olyſippone, in eam fugerent deſertores. Atque ipſi Regi, aiebat, id ipſum ſe identidem affirmaſſe, notamque diu ſibi Luſitanorum fidem in Regem ſemel cognitum & acceptum, quam ipſe variis ſæpe bellis expertus fuerat, debitis laudationum titulis extuliſſe.

Luſitanorum fides in iis tumultibus.

INTER ea, quæ feliciſſimum Philippi Regnum illuſtrarunt, recenſere jure optimo poſſum, quod Marrochii anno MDLXXXV coram Luſitaniæ legato D. Franciſco a Coſta in Xarifii curia accidiſſe ipſius a Coſtæ, & Fratris Antonii a Conceptione litteris ad Sereniſ-

Martyrio aliqui in Africa coronati

reniſſimum Archiducem Albertum miſſis conteſtatum habemus. Inter reliquos igitur captivos, qui ab infelici Sebaſtani Regis expeditione in Moleivacæ curia & obſequio verſabantur, ſex erant adoleſcentes in ipſo juventutis flore a quarto ad octavum ſupra decimum numerantes annos, barbaro in primis chari, quibus tamen Fidei integritas, & morum ſanctimonia in tanta Mahometanorum intemperantia chariores ſemper fuerunt. Hi magiſtro deſtituti, ſed Deo ducente, inter ſe paciſcuntur, mortem ipſam, & morte acerbiora tormenta quælibet exanthlaturos ſeſe pro avita religione, quæcumque ſe daret occaſio. Illorum vnus, qui Mahometana matre, patre Hiſpano Malaiæ orto, Fidei impiiſſimo deſertore Marrochii ad feliciſſimam ſortem lucem hauſerat, Xarifii juſſu Mahometis Alcorano (ita impiiſſimæ hæreſeos dogmata continentem librum appellant Arabes) ſumma cura imbuendus traditur præceptoribus. Sed ita impias leges averſatus eſt, vt Chriſtianæ fidei rudimenta magno ſtudio & voluptate edoctus ad Chriſti caulas confugerit, & inter Luſitanos pueros eiſdem intentus pietatis ac religionis exercitiis *Pueri ſemimauri fides.*

citiis Francifci a ſpe aſſumpto nomine verſaretur. Iſte omnium primus Xariſio coram, & Regni proceribus fidem adeo conſtanter profeſſus eſt, vt barbarus iram coercere non valens, gulam frangi ſtatim imperaverit; funis tamen, dum teneræ fauces conſtringuntur, vt miraculo res illuſtrior eſſet, bis diſruptus, tertio tandem ſpiritum penitus interclufit.

Alii Martyres.

HVNC Simon de Freitas ſequutus, Luſitanus puer Cetobricæ natus, qui alios quaſi Doctor, & Magiſter ſalutaribus conſiliis & inculpatis moribus erudiebat. Mox alii, Antonius a Soſa, Cetobricenſis item; Maurus ex Olyſipponenſi oppido pomorum abundantia inclyto, Colares vulgo dicimus; Dominicus ex Herminio Monte, patria Gouveanus; Ioannes Lutetiæ Pariſiorum in Gallia natus, qui a Luſitania Sebaſtianum Regem in Africam trajicientem comitatus fuerat; Ferdinandus Ginezius, quem alii Luſitanum ex oppido Monçam Minii ripis vicino, alii Gallum exiſtimant. Horum poſtea conſtantiam imitatus ad ſimilem convolavit palmam Dominicus Turrianus, Luſitanus, Mazagani in Africa ortus, qui amicum epiſto-

lis

lis ſedulo admonuerat, vt impiam Mahometi ſectam deteſtatus, ad priſtinam & veram religionem, a qua impie defecerat, animum adjiceret; cujus apud Regem criminis delatus, mox in vincula conjicitur, abſciſſis deinde ſecuri poplitibus, ne in extrahenda compede aliquid temporis & laboris carnifices inſumerent, vivus in Regis horto, qui Palatio adjacet, terræ infoditur, quæ omnia ille mirando animo, & Barbaris ipſis, ſtupenda patientia toleravit.

Reliquiæ eorum Martyrum in Luſitaniam relata.

SACRÆ reliquiæ, quas legatus ingenti pretio redemptas in Luſitaniam poſtea miſit, majori ex parte Regis juſſu in auguſtiſſimo Divi Laurentii templo, quod apud Eſcurialem Philippus erexerat, aſſervantur; aliquæ apud noſtrates remanſerunt, quæ multis vario morborum genere afflictatis deſperatam valetudinem reddiderunt. Fezii etiam in Mauritania pro Chriſti nomine & Fide acerbiſſimis cruciatibus affecti, martyrio tandem condecorati, ad feliciſſimas coronas emigrarunt vndecim adoleſcentes, quorum nomina, & tormentorum ſpecies aſſequi nonpotui; illud tamen certum eſt, pleroſque illorum Luſitanos fuiſſe, qui infelicia Seba-

ſtiani

ſtiani Regis arma ſequuti ad potiorem triumphum captivi detenti fuerunt.

Philippi ſtatura.

FVIT Catholicus Rex ad majeſtatem compoſita, verum mediocri, corporis ſtatura; lata fronte; pulchris oculis, cæſiiſque; craſſo, rubroque ore, ac juſto naſo; barba ſpiſſa, & flava; præſentia vere Regia ac venerabili, adeo, vt coram illo ſæpe multos præ nimia reverentia turbari contigerit.

Prudentia Philippi.

Hanc vero tantam oris ſeveritatem & gravitatem tali manſuetudine ac benignitate temperabat, vt e ſuis conſiliariis quidam affirmare auderet, neminem prudentis animi, quem ipſe ad ſe pellicere benigne vellet, quamvis alioqui offenſus, aut infenſus ei foret, regiæ præſentiæ ac benevolentiæ non ceſſurum. Ea vero prudentia, & conſilio in hominibus præſertim eligendis, & negotiis præveniendis excelluit, vt non ſolum cognomento Prudens vocitari conſueverit, verum etiam omnes ſui temporis homines maturitate conſilii, & ingenii dexteritate longo intervallo ſuperaſſe credatur. De ſe autem ipſe dictitare ſolebat (ſi quando in contrariam ſententiam inclinabat) omnibus ſui concilii ſenatoribus ſe in eodem ſenatu eſſe

vetu-

vetuſtiorem ; neque tamen idcirco , niſi ſibi res admodum comperta foret , plerumque illorum placitis non acquieſcebat , quamvis ad eos ſæpe negotia remitteret iterum atque iterum conſideranda ; in quibus de minimis rebus adeo frequenter eos admonere ſolebat, vt facile appareret , quid in majoribus , ſi res ita exigeret , faciendum foret. Cum hac tanta humanarum rerum prudentia tantam divini cultus peritiam conciliavit , vt non pietate ſolum & religione , ſed & ritibus ſcite peragendis multos Eccleſiarum miniſtros videretur excellere. Quoties in Eſcuriali morabatur , ex janua in id ipſum ex compoſito facta , coram ſacra Euchariſtia integras ſæpe horas precando tranſigebat; qua orandi conſuetudine pravos animi motus tam perfecte domabat , vt raro etiam a familiaribus diſcerni quiverit , vtrum rationis impulſu , an naturæ magis impetu raperetur. *Pietas erga Deum & divina.*

CONTRAXIT matrimonia quatuor ; primum cum Maria , Ioannis Regis III. Luſitaniæ filia , ex qua Principem Carolum habuit , qui ſuperſtite adhuc patre filios reliquit. Secundum cum Maria Anglicana Regina, quæ magno Dei , ſecretoque judicio , *Matrimonia & liberi.*

cio , nullo relicto femine feſtinanter exceſſit. Tertium cum Eliſabetha , Henrici Galliæ Regis II. filia , quæ Eliſabetham Claram Eugeniam , & Catharinam peperit ; quarum illa Alberto nupſit Archiduci Auſtriæ ; hæc Carolo Emmanueli Sabaudiæ Duci. Quartum & vltimum cum Anna , Maximiliani Imperatoris digniſſima filia , ex qua Ferdinandum , Carolum , Laurentium , Philippum , & Mariam ſuſcepit. Philippus Imperium hæreditarium accepit; reliquorum quatuor octavum ætatis annum nullus implevit. Obiit decimo ſeptimo die Septembris anno ſalutis MDXCVIII, ætatis vero ſuæ ſeptuageſimo primo , quorum ſex & quadraginta vniverſæ Hiſpaniæ ; decem & octo Luſitaniæ imperavit. Sepultus jacet in Divi Laurentii ſacro & Regali Cœnobio , quod ipſe Hieronymianæ familiæ inſigni magnificentia & ſtructura a primis olim erexerat fundamentis , quo parentis ſui Caroli Imperatoris oſſa transferri juſſa , cum vxorum ſuarum reliquiis , & filiorum cineribus conquieſcunt.

Mors & ſepultura.

AD REGEM PHILIPPVM I.

QVanta supercilio Majestas Regia ; quantus
Principis in magni fronte superbit honor ?
Deliciis implent spectantum lumina pectus ,
A quibus avertis lumina , funus habent.
Progrederis, comitatur ovans reverentia; vestit
Gratia ; circum humeros dulcis oberrat amor.
Ora fides , mentem constantia , pectus honorat
Candor , labra lepor , Regia forma genas.
Ipse Midas miratur opes , & munera Cræsus ;
Fiet divitiis dives vterque tuis.
Bella paras, sequitur victoria ; læta triumphos
Ante tuos plaudit gloria ; fama tonat.
Admiranda orbi tua magna potentia ; Princeps
Admiranda magis sed tua magna fides.

Ad eumdem.

FAma licet patrum famosa volumina volvat ,
Quem conferre queat Rex tibi nullus erit.
Illustrant divisa alios quæ singula Reges ,
Cuncta tibi largus donat habere polus.
In te omnes cerno generosi Principis artes ;
Arte jubes , sequitur Regia jussa manus.

En tibi ſubmittunt Reges faſtigia ; cedunt
Magnanimi heroes , fulmineique duces.
Et tua majeſtas Pompeii nomen obumbrat ,
Ante oculos magnus non erit ille tuos.
Cæſar Iuleo genus alto a ſanguine , ſummos
Admirans animos , mallet habere tuos.
Spectat Alexander torva te fronte ; ſecundum
Se pavet , & ſeclis gloria priſca ſuis.
Seu te de cœlo miſerunt Numina ; ſeu te
Ars tua formavit ; laus ea ſumma fuit.

Ad eumdem.

EVropa ingeniis felix , & fortibus armis ,
Prodere ſi gentis vis monumenta tuæ,
Ne Pario oſtendas ſpirantes marmore vultus ,
Nec quod Phidiaco pollice lucet ebur :
Tectaque nobilium , vel eburna , vel aurea : Regum
Agmina , divitias , bella , trophæa , duces
Sunt maiora tibi miracula ; Carolus ingens ,
Natus & Heſperiæ qui tenet imperium ,
Illorum in clara referuntur imagine Reges ,
Vel quos fama vetus , val nova fama canit,
Horum etiam ſceptris bene ſubdita Regna gubernas.
Das ſceptra , & Reges Regna tenere doces ;

Quin

Quin etiam imperio totum complecteris Orbem ,
Qua juga Sol roseis demit , & addit equis.
Et patris , & nati vestigia semper adora ;
Vtraque adorando prona , suprema tenes.

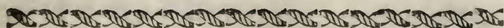
Ad ejusdem obitum.

HEsperio cecidit cum magnus in Orbe Philippus ,
Atratos picea Sol face duxit equos.
Visa per obscuras portenta (immane) cavernas
Mugire , & mœsto funere velle mori.
Pro numeris Helicon peragit lamenta canoris ;
Singultus plectro pro modulante sonat.
Visæ etiam mœstæ præ luctu arescere laurus ,
Florentes myrtus deposuisse comas.
Mars dolet , & Bellona ingens , & Martia Pallas ,
Classica cum raucis visa tacere tubis.
Fama gemit lugubre dolens , & gloria palmas
Mœsta triumphales frangit , & horret honor.
Plorat inexpletum mœrens Natura, gemensque
Addidit ad lacrymas talia dicta suas.
Nec talem , aut similem Princeps tibi Magne videbo ,
Exhausi nostros te pariendo sinus.

Pag. 596.

PHILIPPVS PORTVGALLIÆ REX XIX.
VIXIT A. XLIII. OBIIT A. M.DC.XXI.

PHILIPPVS II.
LVSITANIÆ
REX XIX.

ANACEPHALÆOSIS XXIII.

Ortus & infantia affecta.

DECIMO quarto Aprilis anni millesimi quingentesimi septuagesimi octavi Philippo hujus nominis Hispaniæ III. Lusitaniæ Regi II., fausta ac felicia vitæ Madriti sese ostia aperuerunt ; quæ tamen licet occludenda citius fore multæ ac molestæ ægritudines , quæ puerum prægravarunt , minitari viderentur , Dei tamen beneficio in Hispaniarum sceptra servatus est. Iacobo igitur Principe, fratre suo majori, morte perempto ; prima Februarii die anni supra millesimum quingentesimum octogesimi tertii Olysippone , atque aliquanto post in aliis Hispaniæ Regnis , verus , germanusque paterni sceptri successor publico sacramento cognitus , dictusque est. Eam ætatem agenti , (vigesimus is annus erat) quæ agendis rebus agilis , atque apta videtur , patre amisso ,

Regnum adit.

ſo, Hiſpaniarum gubernacula magno populorum plauſu fuere commiſſa, rite peractis omnibus cæremoniis in hoc Regno, quæ de vetuſto Luſitaniæ more in Regum creatione fieri conſueverunt. Eamdem illam moderationem & munificentiam imitatus, qua Luſitanæ gentis animos pater alliciebat, imperium huc uſque adminiſtravit, mira naturæ benignitate, quæ pium, facilem, moderatum, & in manſuetudinem, quam in ſeveritatem propenſiorem genuit, atque inſignem rerum bene geſtarum remuneratorem.

Integritas & cura juſtitiæ.

NEQVE tamen idcirco integritatem non colit & juſtitiam, immo vero ſuis, noſtriſque diebus in publica vrbium flagitia, & magiſtratus adeo exacte inquiri, & animadverti juſſit, vt multos muniis prave adminiſtratis, multos capite, nulla perſonarum habita ratione mulctaverit. Quin & lege ſeveriſſima cavit, ne eorum filiis, qui in propriis obeundis muneribus graviter deliquiſſe convincerentur, paterna munia, ac Magiſtratus quoquo modo contingerent. Diplomate item Regio interdixit, ne favores pecunia quærerentur: eos vero qui vel palam, vel clanculum, favore ita quæſito aliquod benefi-

cium

cium, vel officium adepti fuerint, ipso ejusque fructibus tuta conscientia potiri non posse addito restituendi onere declaravit.

Larache in Africa nostris adjungitur.

OB tantum publicæ æquitatis servandæ, tuendæque studium, supremus ei Rector, vt creditur, ad extremum concessit, quod multi Lusitani Reges non solum maxime optarunt, verum etiam magno sæpe conatu, quamvis omnino irrito, tentarunt. In ora Africi maris non longe a Gaditano freto Castellum assurgit, situ loci & flumine munitissimum, (Larache nominant) notum & antiquum latronum, ac pyratorum receptaculum, qui suis inde egressi temporibus nostrum Oceanum infestabant. Indigebat hoc tempore Rex Fezensis Hispano favore. Oblata occasione vsus Philippus, arcem vt sibi hanc traderet, probis conditionibus impetravit, eo majori Hispaniæ gaudio, quo graviori frementis Turcæ dolore; qui, vt ibi suis classibus, quas in nostrum Hispanumque fretum mittere constituebat, hybernacula pararet, eam arcem suo Imperio adjungere meditabatur.

Mamora expugnatur.

NON inde procul aquas in Oceanum exonerat fluvius quidam, cujus & marinorum flu-

fluctuum alterna reciprocatione ſinus efficitur, omnium, quos habet Africa, capaciſſimus: atque adeo totam pyratarum colluviem, quæ per Herculeum fretum ſingulis annis ſe in Oceanum fundebat, Turcas, Mauros, Batavos, alioſque pyraticam exercentes in ſuum veluti alveum excipiebat. Hæc illa Mamora eſt toties noſtris olim ob varia infortunia execrabilis, toties a nobis hodie propter Philippi gloriam celebrata. Cum enim Luſitani Reges Ioannes II., & Emmanuel variis ſæpe claſſibus eam ſibi ſubjicere præoptarent, partim ducum temeritate, partim vectorum negligentia, nihil omnino inde, quam ſuorum clades, & ærarii detrimenta extulerunt.

Turca dolor & conatus.

CAPTA Larache, Turca ingentem claſſem militum, & tormentorum præſtantia, ac multitudine inſtruebat, ferebaturque non vanus rumor ipſum Mamoræ velle quam citiſſime arcem ædificare, vocante, vel precibus etiam impellente tota pyratarum ſentina, quæ ſe illuc ex præda hyberno paſſim tempore recipiebat. Prævertit ea conſilia noſter Philippus, validaque triremium ac majorum navigiorum claſſe coacta, anno Da-

Domini millesimo sexcentesimo decimo quarto, Ludovicum Fajardum Hispanum Ducem eo transmisit, hanc stationem vt Turcis præoccuparet. Vehitur ergo Fajardus Philippo auspice, flumen ingreditur, latronum navigia capit supra viginti: deinde Mamoram, nemine resistente; nam & latrones, & incolæ metu territi in continentem profugerant. Raptim ab Hispanis militibus duo propugnacula evehuntur, hominumque ac tormentorum præsidio fulciuntur, donec missis ab Hispania copiis contra futuros hostium impetus arx extruitur, & communitur. Ea ædificata Morabitus quidam (secretioris ac sanctioris vitæ vocabulum est) Religionem simulans, factamque Mahometo injuriam vlciscendam prædicans, Maurorum ingentem numerum brevi coegit, quoque maiori impetu ac maiori trepidatione arcem invaderent, eos persuasit plumbeos Hispanorum globos, quasi naturam stuppeam induissent, nihil sibi detrimenti fore laturos, qua spe decepti barbari arcem intrepidi aggrediuntur. Sed bene destinata displosione ita sunt excepti, vt discerpti, ac dilanitati pravæ superstitionis fallacias, ac Mora-

Morabiti de Mamora recuperanda insania.

Morabiti vanitatem, cujus cadaver globo confossum jacebat, intelligerent.

Mauri Hispanienses Hispania exturbantur.

INTER hæc, atque alia Dei beneficia, illud item præ cæteris memorandum; quod Granatensium insidiæ patefierent, qui variis Hispaniæ dispersi locis & Regnis, in ejusdem perniciem & interitum Turca in favorem accito, vnanimiter conspiraverant; eo jam conatus suos perduxerant, pravaque consilia; vt, nisi dolos Superi mirabiliter aperirent, curanteque Philippo atque imperante, consultis primum doctissimorum totius Orbis de hac re judiciis, tales hominum feces evomeret, ruptis quasi viperino partu visceribus, miserabiliter Hispania interiret. Sed quoniam hæc ad Lusitaniam proprie non spectant, Hispanis a Chronographis consulto relinquimus fusius ex professo commemoranda.

Trium Archiepiscoporum in Castellam iter.

IGITVR cum ex Hebræis oriundi homines, qui apud nos hodie jam inde a priscis temporibus commorantur, vitam meliorem polliciti a Philippo efflagitarent, vt veteris pertinaciæ sibi a Pontifice veniam impetraret, cessurasque fisco opes reis remitteret; Madritum se ex hoc Regno tale malum Re-

gi

gi dissuasuri Bracarensis, Olysipponensis, atque Eborensis Archiepiscopi contulerunt, cum Martino Gonçalvio a Camera magnæ auctoritatis viro, rerumque ad sacram Inquisitionem spectantium peritissimo, qui omnes hanc provinciam susceperunt, Theotonii Brigantini Ducis filii, Archipræsulis Eborensis, zelo commoti, qui in hoc negotio Dei causam, & Fidei fideliter tractans, vitam gloriosissime Madriti posuit. Tantam legàtionem Rex quasi a Deo missam sibi excepit, auditisque rationibus & consiliis tantorum Præsulum, graviumque virorum, post longam & diuturnam negotii agitationem, quæsitam Hebræis veniam nullatenus censuit concedendam; atque ita benigne exceptos rebus ex sententia gestis Antistites domum remisit. Procedente deinde tempore, instantibusque per se & per amicos Hebræis, vt erat pius & facilis, Rex, imposita pecuniæ magna pœna, quod ab eo exigebatur, permisit, veritus ne, si veniam, quam poscebant, denegaret, salutari eos ope destituisse crederetur. Verum ipsi hoc Regis singulare beneficium, sicut & olim alia, parvi pendentes, in veteri superstitione,

Hebræis impunitas præteritorum conceditur.

ne,

ne, quod frequens experientia ſatis oſtendit, pertinaciter remanſerunt.

In India a Furtado Cunhalius ſuperatur.

IN Orientali plaga hoc tempore memorabiles victoriæ reportatæ; in quibus, ne omnes prætercam, locum non mediocrem habet celebris illa, in qua Andreas Furtadus de Mendoça, illuſtriſſimus Dux; famoſum tyrannum Cunhalem, qui multa Luſitanis detrimenta, & nobilium cædes intulerat, ſuperavit, cepit, duxit Goam captivum; vbi de Proregis ſententia theatro publico ſcelerum ſuorum pœnas capite luit. Miſit præterea Rex in eamdem Orientalem plagam validas ſæpe claſſes felici tempore. Nam, cum aliquoties India multis vndique hoſtibus quateretur, hominum ac nummorum ſuſcepto ex Luſitania præſidio, non ſolum facile reſpirabat, verum elata hoſtium colla jugo debito, & pridem cognito feliciter iterum ſubjiciebat. Teſtes hujus felicitatis Batavi, qui cum Malacam ſubito ac graviter obſiderent, miſſa repente Goa ſubſidiaria claſſe, non ſolum obſidione ipſa, ſed & vita etiam cedere ſunt coacti. His, atque aliis de Philippo cognitis, magnus Sophi Perſidis Imperator legationem ad eum miſit,

Perſæ legatio ad Philippum.

vt

vt in Turcam ſe vellet communem vtriuſque hoſtem obarmare, deque aliis ad Chriſtianam rem, & Hiſpaniæ gloriam ſpectantibus cogitare; quæ ipſe & amice monebat, & feliciter præſtiturum ſe fore ſpondebat. Miſſa alia legatione, reſpondit Philippus; cujus ſucceſſum & finem, quem optimum ſperamus, nullum hucuſque inde acceptis nunciis, ignoramus.

SVB id tempus a Congi Rege, cujus Imperii fines Hiſpaniam magnitudine excedunt, duo miſſi ſunt primariæ nobilitatis legati; Petrus ad Philippum II. Regem Luſitaniæ; Antonius ad Summum Paulum V. deſtinatus. Pontifex antequam legatum admitteret, ſcire voluit quid afferret in mandatis, vt inde decerneret, quo apparatu eſſet excepturus. Cum vero libellus hæc ſummatim continens eidem eſſet oblatus, quo Regis illius conſilia, ac Religionis promovendæ vota aperiebantur, in hæc verba prorupit: Neque magnus Conſtantinus legationem inſtitueret Chriſtianis cœptis, & ſtudiis pleniorem. Romam igitur Antonium accerſivit, hominem fuſco colore, ſed animo candido, & ingenio admodum expedito, *Congi Regis legatio.*

Lati-

Latine, ac Lusitane scientem, quique in tractandis negotiis adeo expromptus & versatilis erat, vt omnibus, quibuscum frequentius agebat, esset admirationi. Romam contendens in morbum incidit, & a Summo Pontifice jussus est honorentissime excipi: atque in ipsius Palatium illatus lectum habuit eo loco, quo posset ab ipso Pontifice sæpius invisi. Excellentiæ titulo a Pontifice, & illius jussu ab aliis donatus; & ab eodem non raro cibus in os languentis ingestus, & potus instillatus. Mortem appetiit summa voluptate perfusus, quod in ipso Ecclesiæ capite finem vitæ fecisset. Cadaver sumptuose elatum tota vrbe, & sepulturæ impositum ex nigro marmore simulachrum, quo Antonius ad vivum exprimebatur. Petrus Olysippone non excessit; cumque & Regis aula, & afflatu procul esset, morbo, & miseriis confectus occubuit, quin tota hæc legatio quidquam profecerit, cum tamen esse posset non levis emolumenti ad spiritualem illius Regni, & temporalem nostri quæstum. Solet enim plerumque cælestium bonorum neglectus magnam etiam inferre jacturam illorum, quæ prima mortales putant.

Congi legatus perhumaniter a Paulo V. exceptus.

Duorum legatorum obitus.

IN

IN Brasilica Regione gemmarum, argenti, & auri venæ repertæ, parta ex Gallis victoria, qui in faucibus Maranhami fluvii loco peropportuno arcem extruxerant, ex qua tandem, Gaspare de Sousa Prætore, anno MDCXVI fuerunt expulsi, dux in vincula traditus, cæteris, vt in Galliam remeare possent, omnia necessaria exhibita; atque ita terra, marique alienis hominibus libera tota illa Provincia, quæ propter tranquillum portum, capacem fluvium, solum fertile, salubre cœlum, multis aliis ejusdem plagæ jure merito antefertur. Ferunt hoc eodem anno non longe a Maranhamo Amazones inventas, fœminas bellatrices, belli fortes, domi industrias a viris, quos a pueris a se ablegant, & certo tantum anni tempore vocant, omnino sejunctas. Quamquam autem Philippi tempore Batavi, Britannique piratæ, duas onerarias naves Indicas ceperint, alteram apud Insulam Divæ Helenæ; prope Lusitantam alteram; in vtroque tamen Oceano eorumdem pyratarum, aliorumque hostium, multæ naves magna sæpe onustæ præda a nostris fuere ducibus strenue captæ.

Res Brasilicæ.

Amazones ad Maranhamum.

ANNO MDLXXXXVI naves aliquot pyrata-

Infula S. Mariæ a Mauris capitur, multis in fervitutem adactis.

ratarum Argelenfium, & Maurorum Hifpanienfium, qui dolentes nuper fe Hifpania exactos, omnia infefta reddunt, Duce quodam Chriftianæ Fidei defertore nato in Infula Sanctæ Mariæ (quæ vna eft ex Tertiis) in eamdem irruperunt, & quidquid erat pretiofum cum ducentis captivis avexerunt. Putatur jufte hoc fupplicium fuiffe a Deo irrogatum, quod gens illa præter infulæ nomen nihil fancti haberet, nec penfi duceret nefaria in gradibus prohibitis matrimonia mifcere. Cumque incolæ nec numero, nec viribus impares oppugnatoribus viderentur, a Deo deferti nuda omnia & facilia hofti reliquerunt. Hanc miferiam Rex Catholicus levare connixus eft, propriis fumptibus omnes a fervitute redimens. Ex iis multi jam in Lufitaniam rediere, alii cito venturi expectantur, & diligenter conquiruntur.

Portus Sancti infula ab iifdem pyratis diripitur.

AVGVSTO anni infequentis iidem pyratæ fuperiori præda inefcati in Infulam Portus Sancti appulerunt, cujus incolæ cum in præruptum, & prope inacceffum montis cacumen profugiffent, & commeatibus effent inftructi, nihil damni ab hoftibus funt perpeffi, nec perpeterentur, nifi Mauri perfidia ex-

expugnarent, quos ferro non poterant. Candidum enim vexillum prætendentes aliqui evexere, & quasi de fœderibus firmandis acturi centum obsides in naves induxerunt ex fortissimis, qui cæteros præsidio firmabant, eorumque ducem promissis onerantes in totam deinde Insulam licenter sunt ingressi, ex qua vltra mille captivos abduxerunt, reliquis tantum viginti, qui in spelæa densissima, & abstrusas speluncas penetrarunt. Cur ita in miseros mortales sæviatur, norit ille, cujus justitia æquior non est in beneficiis, quæ confert: quam in suppliciis, quæ permittit. Insulani enim sæpius aliorum pyratarum impetum eluserant, & duobus diebus, quibus cum hoste sunt congressi, ostendit Deus, posse se, si vellet, victoriam in eosdem deflectere, cum & fœminæ viriliter propugnaverint. Mira quædam supra naturæ ordinem in illa obsidione contigisse narratur, quibus supersedeo, quod non sint perfecte explorata.

Leges in Ordinem diguruntur.

DVM hæc atque alia per suos nulla non orbis parte, terra, marique Philippus operabatur, ipse Regni directioni, & pietati curas animi impendebat. Ergo antiquas Lu-

ſitaniæ leges inſtauravit, diſperſaſque per diverſos aliquot, parvoſque libellos in maximum digeſſit, quod negotium publicæ vtilitatis plenum pater ejus intenderat, neque vero omnino ad exitum perduxerat. Et quoniam a quinque gubernatoribus Regnum admodum difficile curabatur, vni Proregi totam adminiſtrationem commendavit. Auxit præterea iis, qui ſacræ Inquiſitioni deſerviebant, ex reditibus Regiis ſtipendia, & miniſtrorum numerum, ne illorum defectu negotia Fidei, cujus amore flagrabat, remiſſius agerentur. Ad hæc validiſſimam claſſem per Italiæ portus cogi præcepit, qua repente Cæſaream, Iubæ quondam Regiam, (nunc Argel dicitur) invecta cordi erat Mahometis cultores profligare, quamquam Deo aliter imperante, longe diverſum exitum res habuerit. Catholicis in Hyberniam pro vera & Romana fide in Britannos pugnantibus, auxilia miſit, liquide monſtrans ingentem magni pectoris, & animi ardorem non vno ſolum claudi, quamvis lato imperio, aut aliis, quam terræ finibus terminari.

Prorex Luſitaniæ imponitur.

IN Regno Monomotapæ ad extremam Æthiopiam verſus Indos, multæ ſunt auri, argen-

Auri argentique venæ in Monomotapa.

argentique fecturæ, omnium quas vlla vidit ætas, laudatiſſimæ. Ad eas Luſitanæ ditioni adjungendas, peritiſſimi Duces, & potentiſſimi exercitus a noſtris ſæpe Regibus ornati re infecta redierunt; Barbarorum enim fraudibus, vel veneno cibis attemperato Maurorum veneficorum ſuaſu, occubuere. Tantam gloriam, & quæſtum Deus ſervaverat Philippo II, cujus imperio Cuama flumen, qua illuc eſt aditus, multis & validis arcibus frequens, redditum; & ipſis jàm venis impoſitum munitiſſimum propugnaculum, é quibus argenteæ in centenas, aureæ in totidem leucas extenduntur. Rudes vtriuſque metalli ceſpites inde in Luſitaniam invecti, & fuſoriis officinis liquati & expurgati, ſpem immenſi commodi attulerunt, ſi arces juſtò milite, & vicina oppida neceſſariis artificibus inſtruantur.

Incorrupta trium fœminarum ex ſtirpe regia cadavera reperiuntur.

QVAMVIS ad Chriſtianam Religionem vbique diſſeminandam & firmandam ii theſauri validiſſimi eſſe poſſint, venas alias ditiores intra ipſos Luſitaniæ fines Deus Philippo reſeravit. Nam anno MDCXII octavo Kalendas Iunias Conimbricæ D. Eliſabethæ cadaver incorruptum vultu, & colore

adeo vivaci, & recenti repertum eſt, ac ſi tunc primum ſepulchro illatum foret; cum in eo totos ducentos ſeptuaginta ſex annos jacuiſſet. Deinde anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo, ſeptimo Idus Auguſti, Aroquæ illibatum apparuit corpus Mafaldæ: nec multo poſt Therafiæ Lorvanii. Vtraque patrem habuit Sancium primum, Regem Luſitaniæ ſecundum. Quæ adeo breviter perſtringo, quia de duabus poſterioribus egi latius in vita parentis anacephalæoſi tertia, de Eliſabetha latiſſime in octava, quam totam eidem conſecravi.

Margarita Auſtriaca Philippi uxor & liberi.

DVXIT Philippus Margaritam Auſtriacam Caroli Archiducis filiam, naturæ cœlique dotibus excellentem fœminam, prole felicem, non partu. Nam cum ex ea liberos ſuſcepiſſet, Annam Mauriciam; Mariam, cujus ortus & obitus parum diſtarunt; Principem Philippum Aprili menſe anni ſupra milleſimum ſexcenteſimi quinti; Carolum, Ferdinandum, Margaritam, aliam Mariam; ad extremum Alphonſum enixa, Rachelis obitum, cujus ad exemplum vixerat, fuit ſequuta; quo populorum dolore ipſi adhuc madentes oculi atteſtantur, ipſa deſi-

Margarita immaturus obitus.

desideria, & gemitus, queis amissum virtutis exemplum, boni communis appetentiam, dilatandæ Fidei amorem etiam nunc omnes probi jure suspirant. Et qamquam illa moriens Rachel extitit, Alphonsus Benjamin non fuit, qui non longe a matris obitu raptus, & suorum, qui in lacrymas erant superstites, vnicum solamen ademit. Anna Mauricia Ludovico nupsit Galliæ Regi hujus nominis XIII. Matrimonium Burgis XV Octobris anni millesimi sexcentessimi decimi quinti per legatos celebratum. Quo item die per procuratores Philippus Hispaniæ Princeps Elisabetham Borbon jam ejusdem Ludovici sororem duxit Burdigalam. Quinto die Novembris ejusdem anni vtrique marito vxores hinc inde traditæ, in quam rem Ludovicus ipse cum matre Regina Burdigalam venit; Philippus Fontem Raviam: ibique omnia magno vtriusque partis consensu, magna gloria (quod in suam Deus secundet) fuere peracta.

Philippi filia Ludovico XIII Galliæ Regi data.

Philippi Principis nuptiæ.

ANNÆ confecto matrimonio, Margarita soror ad nuptias agni nondum peracto septennio vocata est, Rege præ desiderio ingemiscente eripi sibi tam cito tam charum pi-

Margaritæ filiolæ interitus.

pignus, quo Margaritæ vxoris, quam filia non ſolum nomine, ſed ore ac virtutibus referebat, juſta deſideria ſolebat, ſi non omnino fallere, ſaltem aliqua ex parte temperare. Quoniam vero Regina inter alia pietatis officia, & magnificentiæ opera teſtamento legavit, vt ex ſuo mundo muliebri Patribus Societatis IESV Salmanticæ Collegium extrueretur, ipſe non ſolum fautor, ſed operis cum illa auctor haberi voluit; jamque vectigalia, & reditus, partemque ædificii eo perduxit; facile vt appareat, ipſum Luſitanorum Regem erga Societatem animos induiſſe, quorum ea fuit in eam propenſio, vt primis quinquaginta annis ab ipſius in vrbe ortu nullum penitus in tota Luſitana ditione collegium erectum fuerit, cui non ipſe totam, vel ſaltem non mediocrem manum, & impenſas admoverit.

Margarita Salmanticæ Collegium Societatis fundat.

ILLVD vltimo addiderim, quod Catholici Philippi Religionem, & in beatiſſimam cœlitum Reginam regiam pietatem, omnibus ſatis notam, vltimo prodidit. Toti Hiſpaniæ intemeratam Deiparæ ſanctimoniam tueri adeo ſemper cordi fuit, vt nulli vnquam genti cura potior extiterit; quem a pri-

Hiſpanorum erga B. Virginem pietas.

primis nascentis Ecclesiæ cunabulis quasi hæreditario a majoribus acceptum, & innumeris almæ Virginis beneficiis contestatum pertinaciter semper animum retinuimus. Recens igitur levi de causa, vt plerumque etiam in maximis rebus vsu solet evenire, ea in omnium animos cœlitus, vt existimo, mens & pietas pervasit, vt etiam rudes, etiam pueri balbutientes, & vix Christianæ Fidei rudimentorum periti, & publicis sermonibus, atque trivialibus cantilenis, & privatis conventibus ab omnis originalis maculæ labe purissimum Deiparæ conceptum immunem fuisse profiteantur. Tantæ pietati non modo favit, sed ducem etiam se ac patronum Rex præstitit, missis ad Summum Christi Vicarium legatis, qui suis verbis enixe obtestarentur, vt tamquam indubitatum Fidei dogma id Catholicis omnibus amplectendum declararet, quod jam ex parte, missis a Summo Pontifice litteris, quibus oppositum populo in concionibus proponi, aut publicis in disputationibus defendi severissime interdicitur, magna omnium lætitia & publico populorum plausu, factum gratulamur; quæ pietatis desideria quantum com-

Philippus a Summo Pontifice contendit, vt Virgo sine Originali peccato concepta teneatur.

Cum Anglicanis ſentiunt, qui Virginem Originali peccato contaminatam certant.

communis hoſtis evertere conatus ſit, illud mihi ſatis indicat, quod in Anglia ex peſtilentiæ cathedra originis labe infectam fuiſſe Deiparam hoc ipſo tempore promulgarit. Adeo Catholici Regis animus vel in iis, quæ indubitata adhuc apud plurimos non ſtatuuntur, in pietatem, & Sanctiſſimæ Virginis obſequium propendet! Et ne impietati Religio cedere videatur, ſedulo a Pontifice impetrare nititur, vt nulli Catholico hac in re Summæ Dei parentis puritati, & abſolutiſſimæ ſanctimoniæ detrahere integrum aut liberum ſit.

SED pietatis cura numquam animam ejus a bellicis expeditionibus ita avertit, vt illas formidaret, ſed æquitatis ratione habita, quam imperandi cupidine eas ſuſcepit. Cujus rei locuples nuper exemplum Italia dedit. Turbæ in illa erant ob Montis Ferratenſis ditionem, quam Sabaudiæ Dux armis ſibi vindicabat. Philippus recte tenaciſſimus, nullis affinitatis vinculis permotus, Mantuani Ducis cauſſam ſuſcipit. Sabaudium Vercellis poſt acrem obſidionem aliiſque oppidis exuit, & cum vniverſa Pedemontana regione illum mulctare poſſet,

Ita-

Italiæ quietem prætulit, & capta loca regia liberalitate reſtituit; raro corruptiſſimi hujus ævi exemplo, quo per fas aut nefas imperii ſui limites quiſque dilatare ſatagit. Quod ſi exemplum hoc in pectus ſuum dimiſiſſet Fredericus Comes Palatinus, non arderet nunc Germania domeſtico bello, non lugeret tot hominum millia cæſa, tot devaſtatas regiones. Is ſiquidem prava regnandi libidine incitatus, Bohemiæ regnum Ferdinando Imperatori perduellium conſpiratione eripuit. Sed Philippus tantam injuriam familiæ Auſtriacæ illatam non diſſimulat. Victricia arma in Germaniam vertit, Palatinum profligat, Bohemiam, Moraviam, Sileciam, Imperatori reſtituit, & Palatini avitas ditiones occupat, conjuratorum Principum vires diſſolvit, & Eccefiæ impendentem ab Hæreticis tempeſtatem avertit. Sed Reipublicæ Chriſtianæ commodis invigilanti mors immatura intervenit, Pridie Kal. Aprilis anno Chriſtiano MDCXXI, qui vt ſumma ſemper religione vixit, ita etiam religioſiſſime inter Sanctorum miniſtros & ſalutares voces ſpiritum Deo reddidit ætatis ſuæ quadrageſimo tertio.

ERAT

Philippi ſtatura.

ERAT Philippi Majeſtas facilis, comi ac jucunda præſentia amabilis, flavi crines, glauci oculi, craſſum os, rubrum ſuaviter, corpus apta compoſitione decorum, non nimis exile, aliquantulum parvum.

Ad Philippum II.

Fortuna & pietas certant, Rex maxime, quænam
Sit magis in titulos officioſa tuos.
Sors memorat titulos, memorat regna addita regnis,
Bellaque felici tam bene parta manu.
Enumerat pietas animi ornamenta, favores
Sive tuos Mavors, ſive Minerva tuos.
Pectora tam miris exornat honoribus; vt ſint
Quæcumque Auguſto dona minora ſinu.
Vincis Alexandrum donis, gravitate Catonem,
Virtute Annibalem, religione Numam.
Non homines ſolum ditant tua dona, ſed ipſos
Dona tenent ſuperos, ſi tamen illa tenent.
Quid referam auguſtis cumulata altaria donis?
Quid referam Auguſta templa dicata manu?
Magna etenim fortuna dedit, maiora profecto
Dona tamen pietas fundit vtraque manu.
Fortuna in terris, pietas dominatur in Aſtris.
Maior eris, quanto eſt ſidere terra minor.

PHI-

Pag. 618.

PHILIPPVS PORTVGALLIÆ REX XX. ETC.

PHILIPPVS III.

LVSITANIÆ REX XX.

ANACEPHALÆOSIS XXIV.

HAc augustioris specie, & forma imperio digna Philippus IV. Hispaniarum, Lusitaniæ vero III. Rex conspicitur. Is octavo mensis Aprilis anno MDCV in lucem prodiit, & defuncto patre Regni habenas ætatis anno XVI suscepit, tanto populi applausu, vt Deus ex machina videretur descendisse, qui accisis Hispaniæ rebus præsentaneam opem ferret. Nec immerito quidem! Tot enim prudentiæ signa in tenella hac ætate, & lætissimo regni ejus exordio eluxerunt, vt augurari liceat non defuturam illi, postquam annis adoleverit, Philippi patris bonitatem, aut Philippi II. prudentiam, vel Caroli V. summam felicitatem. Quidquid enim ad regnorum suorum quietem, & ornamentum provideri potuit, id omne prudentissimorum virorum consilio statutum fuit

Philippi ortus & indoles.

fuit. Tales enim ſibi adminiſtros legit, qui ſalutaribus monitis fluxam ejus ætatem ſtabiliant, apud quos nihil venale, nihil ambitioni pervium; incorrupti enim conſiliarii maximum boni imperii inſtrumentum. Soſpitent te pia Numina, Magne Rex, & multos annos incolumem ſervent, vt rempublicam iiſdem conſiliis geras, quibus illam ſuſcipiſti. Ita populis tuis feliciſſimum ſtatum, tibique immortalem gloriam conciliabis.

Ad Philippum III. Luſitaniæ Regem.

DElicias præfert tua frons, tua mitis imago,
Æmula ſideribus lumina, labra, genæ:
Inſperſæ ſuper ora nives, quas inficit oſtrum:
Grata ſupercilii gratia, lætus honor.
Mellia vix, dulci quæ pectore funditur, vndant,
Vnde magis ſiculis dulcia verba faves.
Gratius ingenium quam nectar dulce, liquorque
Ambroſiæ, Divum qui cibus eſſe ſolet.
Talem te mitis finxit clementia, qualem
Suplicii timidus te reus eſſe cupit.
Quæcunque in ſummo poſcuntur Principe dotes,
Ars, natura, tibi tum Deus ipſe dedit.
Plus in te haud poſco; tantum deſiderio Princeps,
Tot bona ſint populis & diuturna tuis.

D V-

DVCES, COMITES, ET MARCHIONES, QVOS SINGVLI REGES CREAVERINT.

SANCIVS I.

COMITEM creavit Mendum Sousanum, Alphonsi Henricii ex notha filia Therasia, aut, vt alii malunt, Vrraca pronepotem, Gondiçali a Sousa, & Vrracæ Sanciæ filium; a quo fonte illustrissima Sousarum familia dimanat.

ALPHONSVS III.

NOTHAM filiam Eleonoram Portugallensem nuptui tradidit Garciæ a Sousa summo Dynastæ, quem Comitis dignitate amplificavit.

DIO-

DIONYSIVS.

PETRVM, qui de nobilitate Lusitaniæ librum edidit, & Alphonsum Sancium, quos extra legitimum thorum filios genuerat, Comites instituit; illum Barcellorum, hunc Albuquerquii.

Barcellos. *Albuquerque.*

MARTINVM Gilium a Sousa Antesignani, seu Vexilliferi majoris, ornamento cohonuestavit.

PETRVS.

COMITEM Barcellorum dixit Ioannem Alphonsum Tellium, sibi acceptissimum Equitem, fratrem Martini Alphonsi Tellii, cujus postea filiam Eleonoram Rex Fernandus duxit vxorem.

FERNANDVS.

GONDIÇALO Tellio Reginæ Eleonoræ fratri dedit comitatum Neivæ, & Fariæ; Henrico Emmanueli, eorundem germano, Ceæ, & Cintriæ.

Neiva. *Faria.* *Ceia.* *Cintra.*

IOAN-

IOANNEM Fernandium Anderium, Ourenii Comitem nominavit. *Ourem.*

Vianæ, Ioannem Alphonſum Tellium Ioannis Alphonſi Barcellenſis Comitis filium, Petri Meneſii primi Septæ Ducis, & Vianenſis Comitis, ac domus Villæ Regalis, parentem. *Viana de Caminha.*

Arrayolenſem Comitem nuncupavit Alvarum Pirium a Caſtro, & Luſitaniæ Comitem ſtabilem, ſummumque Olyſipponenſis arcis cuſtodem (vulgo dicitur Alcaide mor.) Hic Brigantinæ domus caput eſt; ab illo enim ſanguinem ſumpſit Ioanna a Caſtro, Ferdinandi II. Ducis Brigantini vxor. *Arrayolos.*

Mariſcalis dignitas ab eodem Rege attributa fuit Gundiçalo Vazæo Azevedio, Franciſci Pireſii Prioris cœnobii S. Crucis Conimbricenſis filio.

IOANNES I.

PRINCIPES Petrus & Henricus a Parente nominati ſunt Duces; ille Conimbricæ, hic Viſei. *Coimbra.* *Viſeu.*

NONIVM Alvares Pereriam, Regni Comitem ſtabilem, Comitem Arrayolenſem, Ouren-

Ourenſem, & Barcellenſem inſtituit.

ALPHONSVM ex pellice filium Rex ipſe, Nonii filiæ matrimonio conjunctum, Nonio id vltro concedente, Barcellorum Comitem creavit, Alphonſumque ex eodem nepotem, Comitem Ourenſem, & Valentiæ Marchionem; quibus titulis (nam immature deceſſit) & Arrayolenſi ſucceſſit ipſius frater Ferdinandus.

Valença do Minho.

PETRVS Meneſius Comes Villæ Regalis inſtitutus.

Villa-Real.

EDVARDVS.

PRINCIPEM Ferdinandum, legitimam prolem, Viſei Ducem creavit, Ordinum Chriſti & S. Iacobi Magiſtrum, ac Regni Comitem ſtabilem.

PATRI Ferdinando, vltra Pacis Iuliæ Ducatum, ſucceſſit in Viſenſi, & Ordinum Magiſterio, Ioannes natu major.

Beja.

IOANNIS vita functi titulos frater ipſius Iacobus obtinuit, vnum ſi demas, S. Iacobi Magiſterium, quod collatum fuit Principi Ioanni, qui poſtea Rex fuit, ejus nominis II.

PRINCEPS etiam Emmanuel quarto loco editus

editus (nam tertius Eduardus intempeſtivo funere elatus eſt) Pacis Iuliæ Ducem egit. Is fuit poſtea Rex fortunatiſſimus Emmanuel.

EXTINCTO Ferdinando, Villæ Regalis Comite, datus titulus Ferdinando Noroniæ ipſius Genero.

ALPHONSVS V.

PETRO Principe Regnum adminiſtrante vice Alphonſi nepotis ex fratre, adhuc impuberis, anno MCCCCXLII primus Brigantii Dux vocatus fuit Alphonſus Comes Barcellenſis, cum Eduardus Brigantii Dynaſta, nullo hærede relicto, obiiſſet. *Bragança.*

EIDEM poſtea Rex Alphonſus addidit Vimaranum; & vrbem Portuenſem adjungere deſtinabat, niſi cives obſtinate detrectarent. *Guimaraẽs. Porto,*

ALPHONSVM Bringantini Ducis filium, cum Imperatricem Eleonoram ad Fredericum deducturus eſſet, Comitem Ourenii & Valentiæ Marchionem inſtituit an. MCCCCL. Hic pater fuit Alphonſi Epiſcopi Eborenſis, a quo fluxere proceres Vimioſenſes.

VIVENTE Alphonso, primo Brigantii Duce, obiit Alphonsus filius, de quo proxime locuti sumus, Nabantii an. MCCCCLX, & parenti successit natu minor Ferdinandus, is qui a Ioanne I. Ourenii, & Arrayolorum Comes, Valentiæque Marchio fuerat creatus.

Villa Viçosa. Alcacer Quibir.

HVIVS Ferdinandi filius senior Ferdinandus Comes Vimarani, & Marchio Villæ Viçosæ creatus est a Rege ex Africa, & expugnatione Alcaceris Quibirii redeunte. Cum vero Ferdinandus idem, vivo parente, Isabellam Ferdinandi Principis filiam vxorem duxit, ejusdem Vimarani Dux fuit appellatus.

Monte mor o novo.

HVIVS Ferdinandi, tertii jam Ducis Brigantini, filium Ioannem natu majorem evexit in Comitem stabilem, & Ducem Montis maioris novi.

Faro.

SECVNDVM ejusdem Ducis filium Alphonsum Comitem Farensem inauguravit, a quo domus Odemirensis exordium cepit.

Serpa. Moura.

FRATRI suo Principi Ferdinando, qui Magni Regis Emmanuelis pater fuit, Pacem Iuliam, Serpam, & Mauram attribuit.

CON-

CONSANGVINEVM suum Alphonsum Vasconcellium, Alphonsi primi Ducis Brigantini pronepotem, Petri Regis abnepotem, Penelæ Comitem creavit Olysippone anno MCCCCLXXI. *Penela.*

HENRICO Menesio, Eduardi Menesii filio, Comiti Vianensi, Vianam abstulit; sed postea Valentiæ, & Loulei Comitem instituit. *Loulé.*

IOANNEM Coutinium Marialvæ Comitem creavit, & postea quod nullos liberos reliquerit, Franciscum ipsius fratrem. *Marialva.*

ALVARVM Castrium, qui sibi primus erat a cubiculo, Comitem Montis Sancti. *Monsancto.*

LVPVM Albuquercium, inter cubicularios etiam maximum, Comitem Penamajoris. *Penamaior.*

PETRVM Menesium Comitem Cantanhedii. *Cantanhede.*

PETRVM Alvarum Sotomajorem Comitem Caminiæ. *Caminha.*

LVPVM Almeidam Comitem Abrantensem. *Abrantes.*

ALVARVM Gondiçalum Ataidium Comitem Atouguiæ. *Atouguia.*

FERDINANDVM Noroniæ Comitem Odemiræ. *Odemira.*

Feira. RODERICVM Vasæum Pereriam Comitem Feriæ.

Arganil. IOANNEM Galvanum Episcopum Conimbricensem Comitem Arganilensem, qui titulus immobilis est in iis Episcopis.

Olivença. RODERICVM Melium, maximum Regis custodem, Comitem Oliventiæ.

Villa Nova da Cerveira. *Ponte de Lima.* LEONELEM a Limia, Vicecomitem Villæ Novæ da Cerveira, & summum custodem Pontis Limiæ. Hujus Filium Ioannem a Limia Rex Emmanuel Vicecomitem, & summum custodem Pontis Limiæ.

Alvito. IOANNEM Sylverium Baronem Alvitensem. Hic legatus Eleonoram deduxit ad Imperatorem Fredericum, a quo Romæ ad D. Petri equestribus ornamentis auctoratus fuit juxta effigiem vultus Christi Domini, quæ dici solet, Veronica.

Atalaya. PETRVM Vasæum Melium Comitem Atalayæ.

IOAN-

IOANNES II.

EMMANVELEM, Principis Ferdinandi filium, Ducem pacis Iuliæ creavit.

GEORGIVM, filium ſuum nothum ex Anna Mendocia, Ducem Conimbricæ, Dominum Turrium Novarum, & Averii; S. Iacobi, atque Aviſii Magiſtrum; hæredemque omnium, quæ fuerant a Petro Principe relicta. *Torres novas. Aveiro. Aviz.*

PETRVM Meneſium, qui apud Septam Ducis officio fungebatur, inſtituit ex Comite Marchionem Villæ Regalis, & Comitem Ourenii anno MCCCCLXXXIX.

VASCVM Coutinium Comitem Borbæ, cujus poſteri nunc Comites ſunt Redondi. *Borba* *Redondo.*

EMMANVEL.

PRINCIPEM Ludovicum filium Ducem Pacis Iuliæ, Dominum Septæ, Mauræ, Covillanii, Almadæ, & Cratenſis Prioratus adminiſtratorem creavit. *Covilhã. Almada. Crato.*

ALPHONSVM, fratris ſui Iacobi Ducis no-

nothum, Ducem Visei, & Regni Comitem stabilem.

IACOBO, (vulgo Dom Iaimes) Ducis Ferdinandi cæsi filio, ab exilio restituto publicata paterna jura reddidit, & Brigantini Ducis titulum.

TITVLOS omnes Principi Georgio, Duci Conimbricensi, a patre Ioanne II. concessos confirmavit.

EIVSDEM Georgii hæredem Ioannem Lencastrium instituit Marchionem Turrium Novarum.

Alcoutinho. FILIOS natu maximos Marchionum Villæ Regalis, Comites Alcoutinii.

SANCIO Noroniæ avitam Odemirensis Comitis dignitatem reddidit.

Prado. PETRVM a Sousa, Ioannis Menesii successorem, creavit Comitem Prati.

Portalegre. IACOBVM Sylvium Pædagogum suum Comitem Amææ.

Tarouca. IOANNEM Menesium, maximum œconomum, Comitem Taroucæ.

Vidigueira. VASCVM Gamam Comitem Vidigueriæ, & maris Indici Almirantem.

Villa nova de Portimaon. MARTINVM Albicastrium Comitem Villæ novæ Portimanensis.

Ro-

RODERICVM Melium Comitem primo Tentugalis, deinde Marchionem Ferreriæ. *Tentugal. Ferreira.*

ALPHONSVM Portugalenſem Comitem Vimioſi. *Vimioſo.*

ANTONIVM Noroniam Comitem Linarienſem. *Linhares.*

DIDACVM Pereriam Comitem Feriæ.

IOANNES III.

EDVARDVM, Eduardi Principis filium, Ducem Vimarani creavit.

THEODOSIVM, Brigantini Ducis filium, Ducem Barcelleſem.

IOANNEM Lencaſtrium, Georgii Principis, & Ducis Conimbricenſis filium, qui jam erat Marchio Novarum Turrium, Ducem Averii.

LVDOVICVM Silveriam, Comitem Sortelliæ. *Sortelha.*

ANTONIVM Attaidium Comitem Caſtanariæ. *Caſtanheira.*

SEBASTIANVS.

SIMONEM Gondiçalum a Camara Calhetæ Comitem creavit.

LVDOVICO Attaidio Atouguiæ Comitatum redonavit.

DIDACO Sylveriæ Comitatum Sorteliæ.

HENRICVS.

DVO Comites, quos inftituere decreverat, exitum non funt affecuti.

PHILIPPVS I.

Matofinhos. Penaguiaõ. FRANCISCVM de Sá creavit Comitem Matofinii, & Penaguionis.

FERDINANDVM Caftrium Comitem *Bafto.* Bafti.

FRANCISCVM Mafcareniam Comitem *Villa d'horta. S. Cruz.* Villæ Hortenfis, qui nunc dicitur S. Crucis.

EDVARDVM Albicaftrium Comitem *Sabugal.* Sabugalis.

Idanha. PETRVM de Alcaçova Comitem Igæditæ.

CHRI-

CHRISTOPHORVM a Maura Comitem Caſtelli Roderici. *Caſtel Rodrigo.*

FRANCISCVM Emmanuelem Comitem Atalayæ. *Atalaya.*

RODERICVM Gondiçalum a Camara Comitem Villæ Francæ. *Villa Franca.*

MARCHIONI Villæ Regalis titulum Ducis ejuſdem oppidi adjecit.

IN Ioanne Gondiçalo Ataidio Atouguiæ Comitatum ſuſcitavit.

IN Emmanuele Albicaſtrio Villæ Novæ.

IN Ferdinando Noronia Linarii.

IN Ioanne Pereira Feriæ.

IN Ludovico Meneſio Taroucæ.

IN Antonio Caſtrio Montis ſancti.

HÆREDEM Ducis Averii, jam Marchionem Turrium Novarum, Ducem earumdem nuncupavit.

PHILIPPVS II.

CHRISTOPHORVM a Maura, Caſtelli Roderici antea Comitem, creavit Marchionem.

EMMANVELEM Cortereal, ipſius Chriſto-

Lumiares. ſtophori filium, Comitem Lumiarenſem.

Villa flor. LVDOVICVM Henriques Comitem Villæ floris.

Caſtel Melhor. RODERICVM Mendeſium Vaſconcellium Comitem Caſtelli melioris.

Miranda do Corvo. HENRICVM a Souſa Comitem Mirandæ.

S. Ioaõ da Peſqueira. LVDOVICVM Alvarum a Tavora Comitem S. Ioannis a Piſcaria.

Vimieiro. FRANCISCVM a Faro Comitem Vimieiri.

S. Luiz. STEPHANVM a Faro Comitem S. Ludovici.

Alemquer. DIDACVM Sylvium Marchionem Ierabricæ.

Ficalho. IOANNEM Borgiam Comitem Ficallii.

IN Ludovico Sylveria Sorteliæ Comitatum ſuſcitavit.

IN Ludovico Portugallenſi Vimioſi.

IN Simone Gondiçalo a Camara Calhetæ.

IN Franciſco de Sá Penaguionis,

IN Petro Meneſio Cantanhedii.

QVOT

QVOT NVNC, ET QVORVM OPPIDORVM TITVLI EXTENT.

DVCES.

De Bragança
De Aveiro
De Barcellos
De Torres novas
De Caminha.

MARCHIONES.

De Villa Real
De Ferreira
De Castel Rodrigo
De Alemquer.

COMITES.

De Monsanto
De Cantanhede
D' Atouguia
D' Odemira
Da Feira
D' Arganil
De Portalegre
De Tarouca
Da Vidigueira
De Villa nova de Portimaõ.
Do Vimioso
De Linhares
Do Redondo
De Sortelha
Da Castanheira
De Penaguiaõ
De Basto
De Santa Cruz
Do Sabugal
Da Idanha
D' Atalaya
De Villa franca
De Ficalho
De Lumiares
De Villa flor
De Castelmelhor

Do

De Miranda do Corvo *Do Vimieiro*
De São João da Pesqueira. *De São Luiz.*

VICECOMES.

De Ponte de Lima.

BARO.

D' Alvito.

FINIS TOMI I.

Errata notabiliora *corrige.*

Pag. 5	lin. 5	videret	videre
64	lin. 20	infani	infandi
75	lin. 12	Gryo	Grijó
78	lin. 20	tebet	debet
104	*in n. marg.*	patris	fratris
127	lin. 1	feptuagefimus	fexagefimus
140	lin. 6	octogefimum	fexagefimum
155	lin. 21	privilegiis	pervigiliis
208	lin. 19	fingulum	cingulum
213	lin. 14	MCCCLXXVII	MCCCLXVII
549	lin. 22	liberos	libros
620	lin. 24	defiderio	defidero

